

59.

DAKOVAČKI

VEŽOVI

20.6. — 6.7.2025.

Grad
Bakovo

Turistička
zajednica

Opatička
županija

TURISTIČKA ZAJEDNICA
OPĆINE BARANJSKE
ŽUPANIJE

R E V I J A
Đakovačkih vezova
2025.

Djakački vezovi

REVIJA broj 55

Godište LV.

Dakovo, srpanj 2025.

NAKLADNIK

Grad Dakovo

UREDNIŠTVO

Marija Borko, Katarina Bušić,
Robert Francem, Ivana Dević,
Jasmina Jurković Petras

GLAVNA UREDNICA

Jasmina Jurković Petras

LEKTURA I KOREKTURA

Krasanka Kakaš

OBLIKOVANJE NASLOVNICE

Marko Jovanovac

Slovo, obrt za oblikovanje

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Marinko Hardi

TISAK

Tiskara, Budrovci

ISSN 0351 – 1553

Za stručne podatke, mišljenja i stavove
u tekstovima odgovaraju autori

Digitalno izdanje Revije:
www.djakovacki-vezovi.hr

Uvodna riječ gradonačelnika Marina Mandarića

Poštovani čitatelji, dragi posjetitelji i prijatelji Đakovačkih vezova,

pred vama je novo izdanje *Revije Đakovačkih vezova* – publikacije koja više od pola stoljeća neumorno bilježi ritam srca našega grada, otkucuje tradicije, mirise ljeta i zvukove tamburica koji odzvanjaju ulicama Đakova u ovo posebno doba godine. Od svojeg začetka 1970. godine *Revija* ne služi samo kao zapisnik manifestacije već kao kronika duše jednog naroda – Slavonije i Đakovštine – koja kroz običaje, narodno ruho, pjesmu i ples priča svoju priču generacijama koje dolaze.

Đakovački vezovi nisu samo folklorna smotra. Oni su prozor u vrijeme naših predaka, svečanost identiteta i ponosa, prostor gdje se susreću baština i budućnost, i događaj koji nas podsjeća tko smo i odakle dolazimo. U tom kontekstu *Revija* je mnogo više od tiskane riječi – ona je svjedočanstvo. Stranice ove publikacije brižno prenose uspomene, priče i slike koje bi bez nje lako mogle ostati izgubljene. One su glas ljudi koji čuvaju narodnu baštinu, i zrcalo koje pokazuje kako tradicija u Đakovu nije nešto što se slavi jednom godišnje, već nešto što se živi – svaki dan, u srcima naših ljudi.

Revija u sebi nosi povijest, ali i viziju – zahvaljujući radu stručnjaka, etnologa, povjesničara, novinara, znanstvenika, urednika, folklorista, pučkih pisaca, fotografa i brojnih suradnika koji svojim znanjem, predanošću i ljubavlju prenose ono najbolje iz naše prošlosti i sadašnjosti. Njihov trud ne odražava samo profesionalnost već i duboko poštovanje prema nasljeđu koje svi dijelimo. Zahvaljujući njima, *Revija* je postala nezaobilazan pratitelj Vezova i dragocjen dokument vremena, koji će ostati trajan trag za naraštaje koji dolaze.

Kao gradonačelnik Grada Đakova osjećam veliku zahvalnost i ponos što naš grad i danas ujedinjuje ljude oko vrijednosti koje nas uzdižu: zajedništva, poštovanja prema prošlosti i otvorenosti prema budućnosti. Zahvaljujem svima koji pridonose stvaranju i očuvanju ovih vrijednosti – od organizatora i sudionika do uredništva i urednika, brojnih autora *Revije* i svakog čitatelja koji prepoznaje njezinu važnost.

Neka vam stranice *Revije* budu izvor nadahnuća, snage i podsjetnik da pripadamo zajednici koja zna čuvati ono najvrjednije – svoj identitet. Neka vas pozovu da i vi postanete dio te priče, da zajedno njegujemo ono što nas čini posebnima.

Dobro došli u Đakovo – srce tradicije, ponosa i zajedništva!

S poštovanjem,

GRADONAČELNIK GRADA ĐAKOVA
I PREDSJEDNIK ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Marin Mandarić, dipl. oec.

Riječ urednice: Vezovi i *Revija* povezuju

Jasmina Jurković Petras

I ove godine kao gostoljubivi domaćini Đakovačkih vezova pomoću *Revije* nastavljamo povezivati suradnike i stručnjake, gradove i muzeje, ljude i obljetnice, povijest i današnjicu. *Revija* u prvom dijelu donosi osamnaest tekstova koji povezuju brojne narative lokalnih sredina, regionalnih osobitosti, ali i baštinu nacionalnog značaja. Istraživački rad Marije Raguž Vinković o Šokcima otkriva nam nekadašnje značenje djevojačkog reda i povezivanje zajednice kroz utvrđena pravila. Autorice Gligorević i Kolić-Klikić osvrnule su se na istaknute pojedince, Lovretića i Gajbiju, koji su utjecali na sredine u kojima su djelovali te ih obilježili. Iako smo prijašnjih godina objavljivali tekstove o našim ovčarima, autori Petric i Matoković donose nove poglede na bujtare i priče o njima. Snažnim višegodišnjim zalaganjem Matični klub „Hrvatski ovčar” Đakovo ove godine pozicionira Đakovštinu kao nezaobilazno mjesto i izvoriste naše autohtone pasmine, s kojom su Slavonci neraskidivo povezani. Iz Podravine i Zagorja etnologinje Peršić Kovač i Kušenić donose priloge o tehnikama ukrašavanja uskrasnih jaja i o revitalizaciji ophoda Zelenog Jurja, obje iz muzejskog očišta s primjerima dobre prakse održavanja tradicije.

Povezujući Istru i Slavoniju, autori Dimšić i Šuran prikazuju osobitosti regionalnih tradicijskih instrumenata, ali i važnost povezivanja i prenošenja znanja među glazbenim zaljubljenicima i folklorašima dviju regija. O povezivanju kroz folklor brojnih Đakovčana i Slavonaca, kao i važnoj obljetnici KUD-a „Tena” pisao je umjetnički voditelj Enrih Merdić. Velik je i raznolik „Tenin” doprinos Đakovu, a ja ističem: društveni, socijalni, etnografski, plesni, pjevački, glazbeni, turistički i promotivni. U susjednim Našicama dugu tradiciju i njegovanje HKD-a „Lisinski” predstavio je Miroslav Šarić promičući fundus narodnih nošnji, odora i kostima. Treći obljetnički rad prezentiraju autori Peić i Đuričić ističući snažnu priču o KUU „Voćin” i neumornoj obnovi rada udruge nakon ratnih stradanja, kao i obnovi dijelova narodnih nošnji kroz suradnju s muzejom. Dva rada autorica Baškarad i Bušić o zbirkama predmeta izvan i unutar muzejskih institucija povezuju korisnike i naglašavaju važnost kontinuiranog dijaloga s društvenom zajednicom kroz izložbe, radionice, stručna izlaganja i vodstva. Pregled tri recentna izložbena projekta donose autorice Poljaković Popović, Kantolić i Lukač, povezujući baštinu kroz prezentiranje istraživačkog rada. Sve tri izložbe imaju snažnu poveznicu u raritetnim predmetima i novim spoznajama kojima obogaćujemo dosadašnje spoznaje.

U rubrici *Revija* predstavlja odlučili smo istaknuti našega vrijednog Slavonca Mirka Mihaljevića i njegov entuzijazam za rukotvorsko umijeće izrade narodnih nošnji i tekstilnih predmeta. Uz pohvale svim vrsnim veziljama koje su stoljećima izrađivale slavonska ruha, zahvalni smo u 21. stoljeću gledati i vrijedne rukom izrađene motive mladih folkloraša koji nisu posustali pod zahtjevnim vezilačkim izazovima.

Reviju zaključujemo cjelinom u kojoj nudimo digitalni pogled na prošlogodišnje Vezove: otvorenje, povorku i zatvaranje 58. Vezova. Također, već tradicionalno donosimo pregled konjičkih natjecanja i održane programe u sklopu Malih vezova 2024., kao i bilježenje vremenskih prilika za vrijeme Vezova autora, dugogodišnjeg suradnika Bartola Bačića.

Kao uvod u ovogodišnji program 59. Đakovačkih vezova donosimo popise „malih” i „velikih” sudionika i radujemo se povezivanju kroz stručne tekstove, pjesmu, ples i glazbu.

**REVIJA
ĐAKOVAČKIH VEZOVA**

REVIJA 2025.

59. Đakovački vezovi

- 3 Pozdravna riječ gradonačelnika
- 4 Riječ urednice: Vezovi i *Revija* povezuju
- 7 Marija Raguz Vinković: Moć *ponjavca*: raspored sjedenja u crkvi kod Šokaca
- 14 Ljubica Gligorević: Josip Lovretić – 160 godina od rođenja
- 19 Vesna Kolić-Klikić: Gajbija – pisac, prorok i iscjelitelj, životopis i legende
- 26 Blago Petric: Nastojanja Matičnog kluba „Hrvatski ovčar” u očuvanju baštine Đakovštine
- 29 Vlado Matoković: O *bujtarima* u Selcima Đakovačkim
- 32 Vesna Peršić Kovač: Umijeće ukrašavanja uskrasnih jaja u Podravini
- 41 Tihana Kušenić: Ophodi Jure Zelenog: očuvanje običaja u Muzeju „Staro selo” Kumrovec
- 46 Ljubica Gligorević: *Izbor najgizdavije Šokice* i popratni sadržaji
- 53 Katarina Dimšić: O susretu istarske i slavonsko-baranjske baštine u Muzeju Slavonije
- 57 Noel Šuran: *Sopelica* – istarsko tradicijsko glazbalo
- 60 Enrih Merdić: „Tena” – 40 godina u Đakovu i svijetu
- 69 Miroslav Šarić: 135 godina čuvamo baštinu – iz fundusa narodnih nošnji, odora i kostima HKD-a „Lisinski” Našice
- 75 Mihaela Peić, Srđan Đuričić: Feniks s Papuka – Kulturno-umjetnička udruga „Voćin”
- 81 Sanja Baškarad: Zbirke izvan muzeja: primjer Zavičajne zbirke Špišić Bukovica
- 85 Katarina Bušić: Građa s područja istočne Hrvatske u kontekstu fundusa i programa u novootvorenoj Čuvaonici Etnografskog muzeja
- 93 Bojana Poljaković Popović: Manje je više, ili možda nije?
- 97 Silvija Kantolić: Izložba *Fali mi neke(j) slatkoga* u Muzeju Moslavine Kutina
- 103 Karolina Lukač: O izložbi *Čarape* u Muzeju Brodskog Posavlja

Fotografija na prethodnoj stranici: Dora Dević za Matični klub „Hrvatski ovčar” Đakovo

MOĆ PONJAVCA: RASPORED SJEDENJA U CRKVI KOD ŠOKACA

dr. sc. Marija Raguž Vinković

Medicinski fakultet Osijek

Šokci i Crkva

Pripadanje određenoj društvenoj skupini neodvojivo je od identiteta osobe. Ono se iskazuje na različite načine, od kojih je gotovo primaran način odijevanje. Na temelju odijevanja može se iskazati pripadanje identitetskoj skupini, neovisno o tome je li primjerice riječ o suvremenim navijačkim skupinama ili tradicijskom odijevanju, pri čemu se na temelju odjeće može zaključiti kojoj skupini pojedinac pripada, ali i mnogo više detalja o toj osobi. Identi-

tet je bio i jest iskaziv putem jezika – može se na temelju izražavanja osobe zaključiti gdje ona živi, ili odakle potječe, odnosno kojoj govornoj zajednici pripada. Stanovnici šokačkih sela mogli su u prošlosti na temelju jezičnih obilježja i odijevanja točno odrediti iz kojega je mjesta određena osoba. Pripadanje određenim skupinama podrazumijeva da se osoba ponaša u skladu s pravilima te skupine, a s druge strane okolina se može na poseban način ponašati prema osobi na temelju njezine iskazane pripadnosti određenoj skupini.

Tri djevojke, dvije snaše, jedan mladić i pet djevojčica na putu s mise 1952. godine u Vrpolju. Na fotografiji se vide ponjavci. Privatno vlasništvo.

U tradicijskom društvu u slavonskim selima dominantna kultura bila je šokačka u većini mjesta u prošlosti. Stanovništvo su uglavnom činili Šokci, koji su bili nositelji kulture, odnosno većina društvenih praksi odvijala se onako kako su je provodili Šokci. Jedno od temeljnih obilježja šokačke kulture njezina je pripadnost Katoličkoj Crkvi. Čvrsto je ukorijenjena povezanost šokačkih običaja i Crkve. Godišnji običaji Šokaca isprepleteni su crkvenim blagdanima i razdobljima, a životni običaji sakramentima. Nije stoga neobično što je i društveni život šokačkoga sela tekao u ritmu crkvenih obreda. Prema crkvenoj godini ravnalo se odijevanje. Najljepša i najskupocjenija ruha nosila su se za najveće blagdane, primjerice za Uskrs i Brašančevu, ako bi to vremenske prilike dopuštale. Djevojke bi se ponovile, odnosno prvi put obukle novo ruho upravo za blagdane. Nakon mise presvukle bi se pa bi išle u kolo. Mise blagdanom bile su svojevrsan vrhunac godine jer bi se ondje pojavilo cijelo selo, svi u najboljem ruhu, a nakon toga bi u svojim kućama jeli biranu hranu i često prakticirali običaje vezane za to doba godine.

Kako su veliki blagdani (Božić, Uskrs, Tijelovo) na neki način bili vrhunac određenoga razdoblja u godini, tako su nedjeljne mise bile vrhunac tjedna. Nedjeljom se na misu nosilo bolje ruho u odnosu na ostatak tjedna, jelo se najbolje što se u tom godišnjem razdoblju imalo. Obično se taj dan jelo meso, obvezno su se pekli kolači, što nije vrijedilo za „poslen” dan. Uz to, ni dalje se širom Slavonije ne može zamisliti nedjelja bez kolača.

Kao rezultat svega navedenoga nedjeljna misa bila je zrcalo sela u kojemu se odvijala. Unatoč tome što su se dogodile određene promjene u svetkovanju mise unutar same Crkve, ponajprije nakon Drugoga vatikanskog sabora koji je sazvan 1962. godine, još uvijek se danas na nedjeljnoj misi neke stvari održavaju jednakima. Jedan od relikata prošlosti koji se neprimjetno pro-

vukao do danas raspored je sjedenja u crkvama u Slavoniji.

Motivacija i cilj teksta

Na temelju podataka prikupljenih tijekom terenskih istraživanja od 2015. do 2024. godine mogu se opisati temeljne odlike rasporeda sjedenja u crkvi u šokačkim selima tijekom prošloga stoljeća. Podatci su prikupljeni na području Đakovačko-osječke nadbiskupije, točnije u mjestima Bogdanovci, Drenovci, Gorjani, Kaniža, Slobodnica, Velika Kopanica, Vrpolje, Tordinci i Tovarnik.

Podatci predstavljeni u tekstu prikupljeni su tijekom ciljanoga istraživanja djevojačkoga reda. U ovome se tekstu predstavljaju svojevrsni preliminarni podatci, ali svakako bi bilo potrebno dublje istražiti raspored sjedenja u crkvi, njegove varijacije, kontekst i odnos prema drugim aspektima kulture u istraživanim zajednicama. S obzirom na to da tema rada nije ciljano istraživana, rad opisuje samo temeljne značajke rasporeda sjedenja u crkvi i njegove povezanosti s društvenim odnosima u zajednici.

Crkva – kontekst

Crkve imaju dio namijenjen svećenicima – prezbiterij ili svetište, i dio namijenjen vjernicima – lađu. U nekim crkvama postoji kor – galerija predviđena za pjevački zbor, zbog čega su na koru smještene i orgulje, ako ih ta crkva posjeduje. Drugi vatikanski sabor donio je promjene u liturgiji koje su se odrazile i na unutarnji izgled crkava. U pravilu su maknuti *trobozani*, odnosno oltarne pregrade koje su dijelile svetište od lađe. Ta je promjena u očima nositelja kulture bila ključna za nestanak djevojačkoga reda. Međutim, istodobno su se dogodile promjene jezika liturgije i promjene povezane s crkvenom glazbom, koje su također mogle utjecati na nestanak djevojačkoga reda.

Vrpoljačke djevojke u zimsko vrijeme, oko 1950. godine, ispred crkve. Djevojke u tradicijskom ruhu nose ponjavce. Privatno vlasništvo.

Promjene izazvane Drugim vatikanskim saborom označile su kraj tradicijskoga rasporeda sjedenja u crkvama. Nestao je djevojački red, ali i red snaša. Oltari su okrenuti, a na njima su ostali samo svećenici i momci. Nakon toga djeca su pomaknuta u prostor lađe, ali i dalje ispred ostalih. Žene su se stopile – nije više bilo razlike između djevojaka, mladih snaša i starijih žena, s time da je i dalje postojala i postoji praksa da neke od njih u nekim crkvama imaju mjesto na kojemu uvijek sjede. Također je održan običaj da su na koru u pravilu muškarci. Čak i kada se sviraju orgulje i kada na koru pjeva zbor, muškarci su oko zbora.

Djevojački red

Upravo je djevojački red bio najistaknutiji tijekom liturgije. To su bile djevojke koje su stajale u redovima iza oltarne pregrade, odnosno u prednjem dijelu lađe, ispred svih ostalih vjernika. Djevojke u djevojačkom redu svi su mogli gledati tijekom mise, a one su vidjele samo svetište. Broj redova ovisio je o broju djevojaka u selu.

U stražnji su red ulazile djevojčice koje su zatim napredovale prema prvom redu. Neke su se udale prije nego što su došle do prvoga reda. U prvom je redu uvijek bila *počimalja* koja je počinjala pjesmu, a uz nju su mogle biti još jedna zamjenica *počimalje* i djevojke koje su vodile drugi glas, a ponekad i djevojke zadužene za nošenje *barjaka*, jer je u nekim mjestima djevojački red imao vlastiti barjak.

U nekim su selima djevojke težile što prije doći u prvi red, a to su u pravilu bila sela u kojima je postojala *mala kora*. Riječ je o prostoriji iznad sakristije koja je u nekim župama služila kao prostor za vjeronauk. Tijekom mise ondje su stajali momci. Oni su dakle kroz prozor *male kore* s višega položaja gledali na djevojački red, pogotovo prvi red. Katkada su radili nepodopštine, bacali papiriće na djevojke i sl. Neupitno je, međutim, da su mogli dobro vidjeti djevojke i mogli su znati koja je djevojka spremna za udaju jer su to upravo bile djevojke u prednjim redovima. Također su vrlo dobro mogli vidjeti i koliko je koja djevojka imala dukata.

Dvije djevojčice iz Vrpolja u međuratnom razdoblju stoje na ponjavcu prilikom fotografiranja. Privatno vlasništvo.

U djevojačkome redu stajale su djevojke iz toga mjesta u kojemu je crkva. Gdje će točno koja djevojka stajati, određivao je najčešće župnik, rjeđe časne sestre ili tutor. Ako su djevojke iz filijale dolazile na misu u sjedište župe, njihov je red bio izdvojen. U primjerima gdje se takva praksa spominjala nalazile su se otprilike na sredini lađe, smještene ispred klecala na lijevoj ili desnoj strani crkve.

Osim što su ih sprijeda dobro mogli vidjeti momci, ako su bili na *malom koru*, sa stražnje su strane djevojke mogle dobro odmjeriti snaše i bake. Šokačke nošnje vrlo su bogato ukrašene odostraga, što je ukras svakome kolu, ali zasigurno je to bio i poseban prizor u crkvama. Djevojačko ruho izrađivale su njihove bake, mame, rođakinje, a i one same. Na svakoj se djevojci moglo vidjeti koliko je zahtjevno njezino ruho bilo za izradu, na temelju čega se moglo zaključivati o vještinama i predanosti radu članica njezine obitelji.

Nadalje se moglo prosuđivati o tome koliko je financijski uloženo u njihovo ruho jer nisu svi materijali za izradu imali jednaku cijenu, a i neke su žene imale više vremena i slobode za rad na rukotvorinama jer su bile manje opterećene u svojem domu. I treće, osim što je potrebna vještina kako bi se ruho izradilo, potrebna je i vještina da bi se ono obuklo „kako Bog zapovida”. Ruho je moralo biti i čisto i izglačano i odjeveno kako treba – simetrično i namješteno na određenu duljinu, da točno pristaje djevojci prema pravilima toga tipa odijevanja. Između sela postojale su razlike u tome koliko je donji rub bio visoko u odnosu na tlo. Djevojka je na sebi nosila cijelu svoju obitelj noseći sve te silne detalje koje su žene mogle primijetiti i komentirati, uz naglasak da su se najbolja ruha nosila samo u crkvu i nikamo drugdje. Nisu se nosila ni na vjenčanja ni u kolo. Jedina prilika kad su se najbolje nošnje nosile na otvorenom bile su procesije, točnije procesija na Brašančevo.

U nekoliko mjesta kazivači su naveli da su se u redu nalazile samo Šokice. Djevojke u civilu (ili u haljinama, a ne suknjama) katkada su imale mjesto uz bočne oltare, dakle na vanjskim krajevima djevojačkoga reda. Katkad su bile smještene u klecima sa starijima. Ako je postojala spomenuta razlika u odijevanju među djevojkama, one su bile razdvojene i u redu, prema dostupnim podacima.

Ponjavci i njihova uloga u crkvi

Misno ruho nije bilo samo spoj određenih odjevnih predmeta već su uz tu kombinaciju išli i obvezni dodatci – *ponjavac*, molitvenik i krunica. U jubilarnoj *Reviji Đakovačkih vezova* 1967 – 1971 na stranici 15 nalazi se tekst Lucije Karalić o ponjavcima – *Ponjavci od rođenja do groba*. Potrebno je međutim razlikovati *ponjavac/ponjavčić/ponjavicu/čilimak* od većih tkanih vunjenih prostirki. Ponegdje se unutar mjesta razlikuju *ponjava* i *ponjavac*, negdje *čilimak* i *čilim*, i *ponjavac* i *ponjavčić*.

Ista osnova riječi upućuje na činjenicu da je riječ o jednako izrađenom predmetu, tkanom od vune, ali različite veličine. Veća inačica koristila se za prekrivanje sjedišta u kući, zatim za ukrašavanje kuća, odnosno prozora, i *sionica/sinica/sivnica* za Brašančevo/Tijelovo. I danas se koriste u istu svrhu u mjestima gdje se odvijaju procesije za Tijelovo. Manja inačica koristila se ponajprije za misu, a mogla se koristiti i za prekrivanje konja prilikom jahanja. Danas je situacija gotovo obratna – ne održava se više običaj nošenja *ponjavca/ponjavčića/ćilimka* na misu, ali koristi se za pokladno jahanje i predstavljanje na ocjenjivanjima narodne nošnje. Za ovaj rad odabrana je varijanta riječi *ponjavac* za manju inačicu toga predmeta jer je to već umanjenica riječi *ponjava*.

Kao i većina drugih nosivih predmeta, ponjavci su pratili crkvenu godinu i dob žene ili djevojke koja ih je nosila. U korizmi su se nosili ponjavci zagasitijih boja, a u ostatku godine bili su življih boja. Također, starije su žene nosile ponjavce zagasitijih boja u odnosu na mlađe žene. Postojale su i kronološke razlike – vrste tkalačkih tehnika mijenjale su se i modernizirale pa su se sukladno tome mijenjale i tehnike kojima su otkani ponjavci.

Ponjavac su nosile i djevojke i udane žene, a katkada i djevojčice. Prema dostupnim podacima djevojčice su misu pratile ispred oltarne ograde, ispred djevojaka, u prostoru svetišta. Dječaci su se također nalazili u prostoru svetišta, iza svećenika i ministranata. Ministranti su bili odabrani dječaci i njihovo je mjesto bilo sa župnikom u prostoru svetišta. Prema nekim navodima ministranta su u pravilu bila samo dva na pojedinoj misi. Djevojčice su nosile ponjavac ili maramu za klečanje. Naime, ni djeca ni mladi na misi nisu sjedili. Stajali su tijekom cijele mise, jedino bi kleknuli kada je za to bilo vrijeme. Upravo su za to služili ponjavci, kako bi se na njih kleknulo. Oni su ujedno štitili i osjetljive čipke uz donji porub ženskoga ruha od oštećenja. Stoga se nije govorilo da se u djevojačko-

me redu sjedi, nego se u taj red kleknulo, odnosno klečalo se u redu.

Iza djevojačkoga reda nalazio se red mladih snaša. To su bile netom udane žene. One nisu imale obveze koje su imale djevojke u djevojačkom redu. Nisu morale čistiti crkvu, voditi pjevanje i slično. Raspored snaša u njihovu redu nije određivao svećenik, nego zajednica, točnije žene iz zajednice. Mjesto u redu snaša bilo je na određeni način nasljedno. Mlada snaša došla bi na mjesto koje bi joj prepustila žena iz iste obitelji, i to obitelji u koju se udala. U tom se redu nazirala razlika koja se dalje provlačila kroz klecala, a to je bila podjela prema dijelovima sela. Naime, nije bio izoliran slučaj da je bilo predviđeno da osoba sjedi na onoj strani crkve koja je određena za njezinu ulicu. Dakle, svaka ulica, ili kraj sela, ili *komšiluk*, trebao je sjesti na ona stranu crkve kamo je pripadao. Na primjer, u jednom su slučaju svi iz ulice istočno od crkve sjedili na istočnoj strani crkve, a svi zapadno na zapadnoj.

Društveno prihvaćena pravila i raspored redova

U redu snaša nije bilo važno naći se u prve redu. Nije postojalo pomicanje prema naprijed kao u djevojačkome redu, već su mjesta bila stalna. I upravo je u tome redu moć ponjavca bila najveća. Ponjavac je označavao mjesto na kojemu određena snaša kleči. Za razliku od djevojaka snaše su često na misu nosile i *šamlice*, odnosno male stolce na kojima bi se mogle odmoriti jer se podrazumijevalo da su neke od njih bile *noseće*, trudne.

Uvođenje snaše u red mogao je biti stresan trenutak. Nije rijetkost da je postojao postupak uvođenja snaše u red. To je podrazumijevalo da je svekrva (ili druga muževa starija srodnica ako nije bilo svekrve) došla ranije u crkvu i stavila ponjavac za svoju snahu na mjesto koje je za nju predviđeno. Prije samoga početka mise pred okupljenim bi je vjernicima uvela i dovela do toga mjesta. Međutim, katkada je za

Skupina djevojaka i snaša u tradicijskom ruhu jugoistočnoga dijela današnje Brodsko-posavske županije (točna lokacija i vrijeme fotografiranja nisu poznati).

snašu trebalo stvoriti novo mjesto među postojećim mjestima, što je potencijalno moglo izazvati negodovanje među susjednim snašama. Ta su se negodovanja mogla iskazivati u obliku verbalnih napada na uvedenu mladu snašu, a u najekstremnijim se slučajevima moglo dogoditi da mladoj snaši izbace postavljeni ponjavac. Pogotovo su ugrožene bile mlade snaše koje su se udale iz drugoga sela. Barem su dva slučaja zapamćena kada su snašama koje su došle iz drugoga sela ponjavci bačeni s mjesta na koje su postavljeni. U jednome je slučaju ponjavac bačen nasred crkve i župnik je oštro na to reagirao.

Na primjerima djevojačkoga reda i reda snaša može se vidjeti koliko je raspored sjedenja u crkvi bio vjerodostojan odraz statusa skupine u zajednici. Djevojke i snaše bile su pod budnim okom zajednice, jednako kao i u crkvi. Njihovo je ponašanje bilo podložno komentarima i osudama zajednice ako je odstupalo od očekivanja zajednice. S druge strane, djevojke su bile

zaštićenije od snaša, u smislu da se točno znalo kada ulaze u red, da ulaze u zadnji red i napreduju prema prvom. U tom je redu vladala svojevrsna demokracija jer su sve djevojke imale jednake mogućnosti i položaj. Nijednom nije spomenuto da su možda ovisno o broju dukata napredovale. Jedino što ih je moglo izdvojiti među ostalima bili su njihov glas i pjevački talent. *Počimalja* je mogla biti jedino djevojka koja je pjevala bolje od drugih i imala glas pogodan za počinjanje pjevanja. Iznimno se moglo dogoditi da članovi obitelji interveniraju, ili sama djevojka, da ona nešto brže napreduje prema prvome redu, gdje je većina djevojaka željela biti.

U redovima snaša nije bilo zaštite za novopridošle, pogotovo je nije moralo biti za one koje su udajom došle iz drugih sela. Mjesto u redu ovisilo je o obitelji u koju se snaša udala. Snaše su se mogle osloniti na starije pripadnice muževe obitelji. Mlade snaše morale su se boriti za status unutar nove obitelji, njihov je položaj bio možda

i najteži od svih, u odnosu na pripadnike drugih društvenih skupina. Kako za njih nije bilo zaštite u crkvi, tako je nije bilo ni u obitelji u koju su se udale. One su na različite načine morale steći i utvrditi svoj položaj unutar obitelji, jednako kao u crkvi.

Unatoč tome što se potencijalno moglo dogoditi da ponjavac mlade snaše bude bačen s mjesta na koje je postavljen, postoje i drukčiji primjeri. Početkom 21. stoljeća jednoj bi unuci – djevojci njezina baka nedjeljom sat vremena prije mise postavila ponjavac na mjesto. Bez obzira na to bi li unuka došla deset minuta ili minutu prije mise, njezino bi je mjesto označeno ponjavcem čekalo. Riječ je o dirljivome primjeru toga kako je jedna zajednica održavala i podržavala jednu gotovo nestalu tradiciju.

Red snaša nalazio se, kao i djevojački red, ispred klecala. Klecala su bila rezervirana za starije žene. Kao i u redu snaša ondje su većinom postojala stalna mjesta. Kada bi neka žena sjela na određeno mjesto, većinom bi ga zadržala sve dok bi išla u crkvu. Ista se praksa uglavnom zadržala i danas. Ponegdje su ponjavce danas zamijenile obične sjedalice za stolce jer i danas postoje mjesta „rezervirana” za određene osobe na određenoj misi. Prema saznanjima, zajednica to uglavnom poštuje.

Momci i ljudi

Ljudi (muškarci) nalazili su se na koru. Unatoč tome što je taj prostor u crkvi i dobio ime po tome što je predviđen za pjevački zbor, na njemu se rijetko pjevalo. *Počimalja* je gore pjevala katkada za Cvjetnicu ili Veliki petak zbog ženskih uloga u pjeva-

noj Muci. U većini šokačkih crkava na koru su misu pratili ljudi, a mnogo ih tu praksu održava i danas, pa čak i kada postoji i zbor na koru.

Muškarci – momci i ljudi, tijekom mise bili su na povišenim prostorima. Cijela lađa bila je ženski prostor. Skupine u crkvi bile su podijeljene prema dobi, spolu i kraju sela iz kojega su bili. U redu snaša značajno je bilo kojoj familiji ona pripada. U javnim prostorima i društvenim događanjima pripadnici skupina međusobno su se družili, a neovisno o dobi i spolu komunicirali su jedino u intimnim obiteljskim prostorima, obiteljskim domovima. Dakle, raspored sjedenja u crkvi odraz je načina funkcioniranja u tradicijskome šokačkom društvu, a danas se u crkvama vide relikti ranijih praksi – u činjenici da se muškarci često skupljaju na koru te da i dalje ponegdje postoji praksa označavanja mjesta tekstilom.

Zaključak

Neke obitelji žive na istim *numerima* na kojima je više od stotinu godina živjela njihova *familija*, ali kuće su nove, mijenjale su se, premještale, dijelile. Crkve su većinom ostale jednake, uz iznimku nažalost u ratu okupiranih mjesta, danas stojimo na istim mjestima i gledamo iste prizore koje su gledale naše bake, koje lako još možemo zamisliti na njihovim mjestima. A na istim su mjestima sjedile i naše prabake i njihove bake koje većina nas nije nikad ni upoznala. Crkva je ostala jedino mjesto, najčešće i samo nepromijenjeno, na kojemu su generacije nastavile tradiciju u drukčijoj odjeći, ali s istim genima i svjetonazorom, rjeđe s ponjavcem.

JOSIP LOVRETIĆ – 160 GODINA OD ROĐENJA

mr. sc. Ljubica Gligorević

Vinkovci

Uvod

Živimo u suvremenom dobu novih tehnologija, modernih sredstava komunikacije, tranzicije i globalizacije. Život i djelo svećenika i jednog od preteča etnološke misli u nas – Josipa Lovrećića – današnje etnologe, antropologe, književne teoretičare i općenito kulturologe, prijatelje i promicatelje kulturne baštine sve više zaokuplja. Za 83 godine izrazito plodnoga života na različitim razinama, 160 godina od rođenja i 77 godina od fizičke smrti u javnom diskursu našega vremena golemo je i opsežno Lovrećićevo djelo. Gotovo da nema premca ni alternative. Iza sebe ostavio je ukoričenu građu o tradicijskom životu i kulturi na preko 600 stranica s kraja 19. i početka 20. stoljeća, bezbroj listova sačuvane rukopisne građe u svojoj osmišljenosti, kulturno-povijesnoj dimenziji i egzaktnosti, vrijednosti i osobitoj dragocjenosti za suvremeno doba. Velika su Lovrećićeva životna iskustva i predanost, osobne ljudske kušnje, zadovoljstva i nezadovoljstva, neminovne čovjekove patnje i intrigantnosti koje su ga pratile kroz život. Uvijek je korisno promišljati o Lovrećićevoj objavljenoj i neobjavljenoj ostavštini, njegovoj posvećenosti prema tradicijskim materijalnim izrađevinama, edukacijskoj razini i poslanstvu prema svojem narodu i župljanima. Istodobno i o današnjim rekonstrukcijama na temelju opsežnoga djela Josipa Lovrećića o mjestu, danas gradu Otoku, uz usporedne podatke za još 51 mjesto na području današnjih Vinkovaca, Vukovara, Iloka, Šida, Županje i Đakova.

Josip Lovrećić u mladim danima, kraj 19. stoljeća.

Lovrećićevo određenje

Vrijeme života i rada preteče hrvatske etnologije, zapisivača narodnoga života Josipa Lovrećića (1865. – 1948.) obilježeno je ponajprije svećeničkim pozivom, ali i velikom ljubavlju prema narodnom, zapisanom, knjigama i općenito baštinskoj kulturi. Bio je suvremenikom velikoga bisku-

Dio događanja s obilježavanja 150. obljetnice rođenja Josipa Lovretića, Otok, 2015., snimila Ljubica Gligorević.

pa đakovačko-bosanskoga i srijemskoga Josipa Jurja Strossmayera (1815. – 1905.).¹

U svojoj rukopisnoj korespondenciji i ostavštini iz 1940. godine učitelju u Privlaci kod Vinkovaca Martinu Budišiću (1898. – 1965.), kojemu piše i posvećuje svoj životopis, Josip Lovretić zapisao je za 28. kolovoza 1882.: ... *dopuste mi roditelji da se javim u Đakovo u Sjemenište. Vozili smo se kolima u Đakovo o Mioľju. Mama me je pratila i neprestano smo govorili o narodnim pje-*

smama. (Đidara 1998: 63-64). Godine 1888. u kapelici biskupskog dvora postaje svećenik. Zaredio ga je tadašnji biskup Josip Juraj Strossmayer.

U prvoj polovici 19. stoljeća seoska inteligencija i određeni pojedinci po selima pod utjecajem ilirskog pokreta prikupljaju različitu etnografsku građu o narodu i dostavljaju je Matici ilirskoj, osnovanoj 1839. godine, a poslije Matici hrvatskoj, osnovanoj 1874. godine. U Zagrebu je 1866. osnovana Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, danas HAZU, kojoj je utemeljitelj Josip Juraj Strossmayer. Pri Akademiji je 1896. godine pokrenut *Zbornik za narod-*

¹ Gligorević, Lj. (2015), Strossmayerovo i Lovretićevo vrijeme, u katalogu izložbe *Josip Juraj Strossmayer 1815. – 2015.*, Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci, str. 18–19.

ni život i običaje Južnih Slavena, u kojem je već sljedeće 1897. godine Josip Lovretić objavio svoju glasovitu monografiju *Otok*, te druge značajne zapise iz narodnoga života u godištim iz 1898., 1899., 1902. i 1916. godine.

Josip Lovretić 1890. godine postavljen je za ravnatelja biskupske tiskare u Đakovu. Zapisao je 1895. godine kako je tijekom večere s biskupom i ljudima iz Akademije: (...) *pri stolu spomenuo neki gospodin iz Zagreba: „Ne znam, Preuzvišeni, kako ćemo mi još pisati nakon pedeset godina?” Biskup reče: „Lijepo! Ako budemo pisali kao onaj mladi svećenik ondje!” I pokaže rukom na mene. A ja sam se iznenadio jer sam mislio da me Strossmayer ni ne pozna. A može biti da je na biskupa djelovao i ukras mojih soba rukotvorine moje mame i seljačkih žena, jer se je to onda mnogo spominjalo, dapače je sam biskup sa svojom rodbinom, generalom Andreuskim i obitelji, došao da vidi moje sobe, a poznato je da Strossmayer nije nikada nikoga pohodio...* (Grgurovac 1998: 20).

Kako je u Akademijinom novopokrenutom *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena*, u svesku II iz 1897. godine prije Lovretićeve građe o Otoku, objavljena *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*, koju je napisao urednik *Zbornika* dr. Antun Radić – tu počinju nesuglasja Josipa Lovretića i Akademije, odnosno urednika *Zbornika*. Lovretić nije mogao prihvatiti činjenicu što je – smatrao je, zbog Radićeve *Osnove* cjelina monografije *Otok* razbijena i objavljena u nekoliko nastavaka *Zbornika* i što je urednik Radić s vremenom izgubio određeni dio Lovretićeva rukopisa o Otoku, pa ga je naknadno dopisao komletinački učitelj Bartol Jurić, Privlačanin po rođenju (Gligorević 2015: 19).

S vremenom je Lovretić sve više bio uvjeren, što je i javno isticao, kako je monografija *Otok* prethodila Radićevoj *Osnovi*, odnosno kako je urednik *Zbornika* Antun Radić svoju *Osnovu* napisao prema njegovoj rukopisnoj građi o Otoku. *Osnova*

je slana Akademijinim suradnicima *Zbornika* na terenu, kojima je trebala biti polazište, odnosno okvir za istraživanja na njihovu području i poslije objavljivanje u zbornicima tako prikupljene i priređene građe. Brojnim kasnijim suradnicima *Zbornika* monografija Josipa Lovretića *Otok* služila je kao polazište u njihovim istraživačkim radovima.

Prava je šteta što novi dijelovi rukopisa o Otoku, koje je Josip Lovretić ponudio tijekom 1902. godine novom *Zborniku* uredniku dr. D. Boraniću, nisu naišli na urednikov odgovor autoru, čime smo zasigurno uskraćeni za zauvijek izgubljenu zapisanu (ili u tom trenutku samo memoriranu) građu o bogatoj šokačkoj tradicijskoj baštini vinkovačkog kraja. Istodobno, 1902. godine, biskup Strossmayer, cijeneći njegov golemi rad, predlaže Josipa Lovretića za člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Tu veliku počast Lovretić je odbio riječima: *Meni je veće odlikovanje, da me jedan Strossmayer predložio za člana Akademije, nego da me je Akademija bez njegova posredovanja svojim članom imenovala* (Grgurovac 1998: 21).

Spomen-bista Josipa Lovretića, Otok, 2015., snimila Ljubica Gligorević.

Zapisujući svoje životne uspomene u pi-smima iz 1940. godine u samostanu časnih sestara Dolorosa u mjestu Čardak između Gradačca i Modriče u BiH, gdje je od 1920. godine proveo svoje umirovljeničke godine života i gdje je pokopan, zajedno sa svojom majkom Genom, zapisao je: *Ti razgovori naroda o svemu narodnom, bili su moja knjiga o narodu* (Grgurovac 1998: 15).

U 2015. godini obljetnice rođenja ovih dvaju hrvatskih velikana obje su bile okrugle: Strossmayerova 200., a Lovretiće-va 150. Ove 2025. godine Strossmayerova je 210., a Lovretiće-va 160. obljetnica rođenja i 77 godina od fizičke smrti. U dane pred Lovretićevo rođenje, 30. lipnja, u vrijeme sv. Petra i Pavla i dan ranije Grad Otok, Kulturno-umjetničko društvo „Josip Lovretić” Otok i Župa Čardak u Bosni i Hercegovini pripremaju bogat program obilježavanja 160. obljetnice izložbom, scenskim prikazom, svetom misom u Čardaku i posjetom grobnom mjestu Josipa Lovretića.

Spomen-bista Josipa Lovretića, Gradište, 2015., snimila Ljubica Gligorević.

Grobno mjesto Josipa Lovretića, Čardak, BiH, 2015., snimila Ljubica Gligorević.

Umjesto zaključka

Gledajući unatrag, ali i daleko ispred nas – nemjerljiv je prinos Josipa Lovretića prema baštinskoj kulturi njegova zavičaja u lokalnom, ali i globalnom pogledu. Posebice prema etnološkoj struci i znanosti. U stvaralačkom smislu svojega vremena, visokoj razini memoriranja, velikoj angažiranosti, vizionarstvu te edukacijskoj dimenziji zasigurno nema premca. Svojom predanošću i samim djelima Josip Lovretić potpuno je ispunio svoj svećenički poziv, ali i ovozemaljsko ljudsko postojanje.

Izdvojimo samo najprepoznatljivije otočke i komletinačke simbole koji se iz Lovretiće-va vremena reflektiraju u naše suvremeno doba svojim snažnim uporištem. Otočke *kraljičare* i komletinačke *filipovčice* možda ne bismo baštinili danas i njima se dičili da nisu upravo pisanom riječju zaustavljene u vremenu i prostoru. Vječni su nam oslonac danas u duhovnom i materijalnom tradicijskom ozračju, bez obzira na sve mijene, veće ili manje uspješnosti interpretiranja i prezentiranja. Tako je i s narodnim ruhom, njegovom povijesnom strukturiranošću i sačuvanošću, brojnim i neiscrpnim inačicama koje iznova inspiriraju i prezentiranjem oduševljavaju. Isto možemo činiti raščlambe vezane za stambeno i gospodarsko narodno graditeljstvo, ali i drugo javno graditeljstvo, ne samo o jedinstvenom mlinu *suvari* – mlinu na konjski pogon, koji je poticaj suvremenom graditeljstvu i zaštiti prirodnoga okoliša.

Možemo govoriti o tradicijskom gospodarstvu i njegovim interpolacijama unutar suvremenoga, različitom tradicijskom rukotvorstvu prema vrstama materijala i izrađevina, narodnoj medicini, različitom narodnom stvaralaštvu, zapisima, bećarcima, pjesmama, svirkama te plesovima. U povijesno-suvremenom kontekstu zahvalno je govoriti i o zabavama i druženjima odraslih, skrbi o starijim osobama, ali i o dječjem svijetu te dijalektalnim mjesnim izričajima. Tradicijska prehrana izazovna je i poticajna za suvremenoga čovjeka, kao i običajna kultura uz rad, život, kao i kroz crkvenu godinu. Lovrećevo vrijeme i djela s poštovanjem promičemo u budućnost.

Literatura

- Didara, Mirko. 1998. Josip Lovrećić – svećenik. U: H. Sablić Tomić i Goran Pavlović (ur.), *Josip Lovrećić – Prilozi sa znanstvenog kolokvija 1998.* Drenovci: Hrašće. 63–66.
- Gligorević, Ljubica. 1998. Josip Lovrećić – izvorište etnoloških istraživanja. U: H. Sablić Tomić i Goran Pavlović (ur.), *Josip Lovrećić – Prilozi sa znanstvenog kolokvija 1998.* Drenovci: Hrašće. 7–12.
- Gligorević, Ljubica. 2015. Strossmayerovo i Lovrećevo vrijeme. U: D. Petković (ur.), *Josip Juraj Strossmayer 1815. – 2015.* Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci. 18–19.
- Gligorević, Ljubica. 2017. Suvremene refleksije života i djela Josipa Lovrećića. U: A. Bilić, S. Cvikić, Lj. Gligorević, D. Živić, L. Marijanović (ur.) *Josip Lovrećić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije,* Grad Otok. Otok. 69–91.
- Grgurovac, Martin. 1983. Život i djelo Josipa Lovrećića – prilog za monografsku studiju. Privlaka: Privlačica.
- Grgurovac, Martin 1998. Autobiografija Josipa Lovrećića. U: H. Sablić Tomić i Goran Pavlović (ur.), *Josip Lovrećić – Prilozi sa znanstvenog kolokvija 1998.* Drenovci: Hrašće. 13–27.
- Lovrećić, Josip. 1897. Otok. Narodni život i običaji. *Zbornik za narodni život i običaje* II. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 91–459.
- Lovrećić, Josip. 1898. Otok. Narodni život i običaji. *Zbornik za narodni život i običaje* III/1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 26–54.
- Lovrećić, Josip, Jurić, Bartol. 1899. Otok. *Zbornik za narodni život i običaje* IV/1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 46–112.
- Lovrećić, Josip. 1902. Otok. Narodni život i običaji. *Zbornik za narodni život i običaje* VII/1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 57–206.
- Lovrećić, Josip. 1902a. Manji prinosi. Pozlatski vezovi u mojim sobama. *Zbornik za narodni život i običaje* VII/2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 354–368.
- Lovrećić, Josip. 1916. Manji prinosi. Bilje. (Otok u Slavoniji.). *Zbornik za narodni život i običaje* XXI/1. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 152–157.
- Radić, Antun. 1897. Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu. *Zbornik za narodni život i običaje* II. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 1–90.

Izvori i građa

- Gligorević, Ljubica. 33/99. emisija *Gori lampa*, Vinkovačka televizija, 2006./2009. godine, 25. svibnja 2007. <https://www.youtube.com/watch?v=R4l54z9psc8>

GAJBIJA – PISAC, PROROK I ISCJELITELJ životopis i legende

Vesna Kolić-Klikić

Umirovljena muzejska savjetnica, Nova Gradiška

Dva mjeseca nakon što sam se 1983. uposlila u Gradskom muzeju u Novoj Gradiški (tada Zavičajni muzej i galerija „Kerdić”) kolega Vjekoslav Žugaj i ja otišli smo na teren u Staru Gradišku. U to se vrijeme u mjestu nalazio zatvor pa je pristup prostoru najstarijeg dijela utvrde i kule bio ograničen, a za ulaz su bile potrebne odgovarajuće dozvole. U kuli se nalazio memorijalni postav posvećen žrtvama logora Stara Gradiška u Drugom svjetskom ratu. Za pratitelja unutar kompleksa s posebnim pravilima dodijeljen nam je prof. Hersref Hadžialagić, zatvorski odgojitelj, po struci povjesničar. Obilazeći postav, kolega je spomenuo proroka Gajbiju, čije se zidano *turbe*¹ nalazilo uz Savu van zidina utvrde. Razgovarajući o proroku, pripovijedao je kako je imao iscjeliteljske i proročanske moći. Pripovijest o Gajbiji pobudila je moju pažnju pa sam pri svojim daljnjim terenskim odlascima uz druge teme koje sam obrađivala i prikupljala građu za muzej uvijek pronašla vremena i pitala kazivače znaju li što o proroku. Svi redom znali su gdje mu se nalazilo *turbe* i da je liječio ljude, kao i da je Turcima prorekao propast pod Bečom. Dio se kazivača prisjetio različitih pripovijesti o njemu, a posebno o njegovu liku bez glave i crnom jahaču na konju. Kako su legende, iscjelitelji i proroci teme koje uvijek pobuđuju pozornost

Lijevo je na fotografiji Gajbijino turbe, a desno od njega prvotno vojnička stražarska kućica građena na boltu, u kojoj je početkom 20. stoljeća boravio čuvar Gajbijina groba. Snimljeno 29. prosinca 1920., foto Dienes, Gradski muzej Nova Gradiška.

i znatiželju etnologa, tako sam zapisujući i tonski snimajući kazivanja došla na pomisao da bi o Gajbiji valjalo napisati prilog. Kao stvarna, povijesna osoba od posebnog je značaja za narod gradiškog kraja s obje obale Save. Legende o njemu koje je vrijeme iznjedrilo pridonijele su da ga narod pamti i danas spominje s poštovanjem, iako je prošlo više od tristo godina.

U zbirci fotografija obitelji Dienes, koju je Gradski muzej dobio poslije Domovinskog rata, pronašla sam fotografiju *turbe* i negativ njegove unutrašnjosti. Prema mojim saznanjima do sada je poznata jedna fotografija ove građevine, koja je objavljivana u raznim tiskanim priložima kao pretisak, ali nije znano je li sačuvana. Dvije

¹ Islamski nadgrobni spomenik, mauzolej. U islamskom graditeljstvu građen je kao kružna ili višekutna građevina s kupolom, piramidalnim krovom.

fotografije koje čuva Gradski muzej u Novoj Gradiški prvi put će biti objavljene.

Još do Drugog svjetskog rata šejh² Mustafa Gajbija bio je najpoznatiji *sufi*³ i *dreviš*⁴ na tlu Slavonije. Živio je u drugoj polovici 17. stoljeća na lijevoj obali Save, uz utvrdu Stara Gradiška. Autori različitih priloga o Gajbiji za opis njegova groba pozivaju se na *Liber memorabilijum parochie vetero Gradiscane*⁵. Već je na četvrtoj stranici Spomenice na latinskom jeziku zapis pod naslovom: *Sepulcho magni prophetae Gaibia*⁶, gdje je opisan Gajbijin grob. O mjestu Gajbijina rođenja postoje različiti podatci. Jedni misle da je rođen u okolini Klisa, a drugi u livanjskom kraju. Bio je vrlo obrazovan i posebno cijenjen među pukom. Pretpostavlja se da se školovao u Carigradu, a živio je u Banjaluci, Kupresu, Bosanskoj i Staroj Gradiški. Dio autora koji su pisali o Gajbiji smatra da je bio sljedbenik *derviškog* reda *hamzevija*, koji je u Carigradu osnovao Hrvat Hamza-baba Orlović⁷. Poslanica pod nazivom *Tarikat – name i Gibi* rad je koji je napisao Gajbija, a koji govori o derviškom redu dževleti, za koji kaže da mu je i sam pripadao⁸. U poslanici je i pjesma koja nosi naziv *Pjesma žalopojka za sudbinu Bosne*⁹. U svojim mističnim i nerazumljivim pismima koja su puna tajanstvenih aluzija i riječi prene-

Unutrašnjost turbeta s dva nišana prekrivena platnom. Preko onoga gornjega obješen je tespih. Uz Gajbijin odar, koji je prekriven tkaninom, nalaze se dva svijećnjaka, na zidovima su slike, a povrh nišana mali stol s knjigama. Snimljeno 29. prosinca 1920., foto Dienes, Gradski muzej Nova Gradiška.

sena značenja, a koja je slao u Carigrad, Beograd, Banjaluku, obraćao se najvišim državnim vlastima osuđujući nasilje, nemoral, mito, korupciju, nepravdu i druga nedolična ponašanja. U njima je kritizirao i upozoravao na razne loše pojave i postupke upravno-sudskih službenika. Zapis u *Liber memorabilijum parochie vetero Gradiscane* spominje kako je Gajbija u vrijeme kuge koja se 1690. godine pojavila u Staroj Gradiški na neke kuće stavio znak križa pa u tim kućama nitko nije preminuo. L. I. Oriovčanin u *Lovorikama* je zapisao: „Da li je bio Turčin ili kršćanin, nije znati, služio bo se je kod svojih vraćanjah i sa znamenjem sv. Križa.”¹⁰ Pretpostavlja se da je prije 1683. godine preselio u Staru Gradišku, kao već vrlo ugledna osoba. Poznavao je vještine liječenja i proricanja, a pomagao je svim ljudima u nevolji bez razlike u vjeri. U vrijeme kuge liječio je kršćane i muslimane pa su ga i kršćani smatrali velikim prorokom iscjeliteljem.¹¹ Predaja o Gajbijinu umijeću proricanja brzo se raširila, a o tome je L. I. Oriovčanin zapisao: „Na skoro

2 Starješina, poglavar, učen čovjek, Hrvatski enciklopedijski rječnik, EPH d. o. o. i Novi Liber d. o. o. Zagreb, Jutarnji list, Zagreb 2002. – 2004., str. 247.

3 Islamski mistični isposnik, Hrvatski opći leksikon (2012.), mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024.

4 Redovnik, prosjak, pripadnik muslimanskog vjerskog reda nastalog u 12. stoljeću, Hrvatski obiteljski leksikon (2005.), mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024.

5 Spomenica Župe Stara Gradiška, pisana je početkom 18. stoljeća. Do 1870. godine pisana je latinskim jezikom; u digitalnom obliku na mrežnim stranicama Općine Stara Gradiška.

6 Mezar (grob) velikog proroka Gajbije.

7 Rodio se u Gornjoj Tuzli polovinom 16. stoljeća, a obitelj je podrijetlom iz sela Orlovići kod Vlasenice. Pogubljen je u Carigradu 6. lipnja 1573.

8 Čuva se u Sveučilišnoj knjižnici u Bratislavi, Hadžialagić, Husref, Šejh Gajbija, Rijeka 2001., str. 14.

9 Hadžialagić, Husref, Rijeka 2001., str. 14.

10 Oriovčanin, Luka Ilić, Lovorike gradiškog narodnog graničarskog puka br. 8., Zagreb 1874., pretisak Nova Gradiška 1990., str. 80.

11 Hadžialagić, H., Rijeka 2001., str. 35.

se glas o njegovu gatanju tako raspršio, da je isti veliki vezir Kara Mustafa spremajući se god. 1682. proti Beču, iz Bjeograda k njemu stao, pitati ga, kako će mu poduzeće za rukom poći. Dobivši za odgovor: da će do Beča sretno doći, ali u povratku mnogo patiti.¹² Nakon poraza pod Bečom Kara Mustafa je pobjegao u Varadin¹³, a od tuda je, kako je zapisao Oriovčanin, Gajbiji nanovo poslao glasnika s upitom gdje će biti turska međa. Gajbija je odgovorio: „Sava međa i moja ledja.”¹⁴ Ili kako su kasnije neki zapisali: „Gdje ostanu moja ledja, ond’ će biti turska međa.”¹⁵

Ivan Kukuljević Sakcinski na putu po Bosni, na koji je parobrodom krenuo iz Siska 25. travnja 1858. godine i iskrcao se u Staroj Gradiški 26. travnja oko 13 sati, o mjestu je zapisao: „Stara Gradiška dieli se u dvie polovice, naime u selo i tvèrdjavu. Ista tvèrdjava opasana je s podobro jakim ogradami te ima dvojna vrata s diživimi mosti. Unutra stoje dvie župne cèrkve, rimska i gèrčka, jedna kasarna, pa nekoliko carskih i privatnih kuća. Izvan tvèrdjave pruža se uzduž Save selo, koje ima skoro same dèrvene kuće, osim kontumacie, gostione, župnikova stana itd. pred južnimi vretmi tvèrdjave stoji mali hramić turski, u kojemu leži nieki Turčin Gajbija ili Gajbe baba, kojega Turci dèrže za svetca, te mu se iz svih stranah ovamo klanjati dolaze. Kad se večerom po zahodu sunca s ove strane pogleda na drugu obalu Save, vidi se često na uzvišenom kojemogdj miestu čučati samotni Turčin, koji bez svakoga životnoga znaka jednako gleda na grob svoga svetca. U takom stanju moli se on svome Bogu i svome svetcu, niti gleda što oko njega

biva, niti mari što tko oko njega s ove i s one strane radi.”¹⁶

O utvrdi Stara Gradiška i Gajbijinu životu proroka pisao je i Slovenac Ivan Steklasa: „Pri tej priliki sem slišal prvič o zurškem preroku Gajbiji. Ko sem se odpravil namreč od savske obale v tvrdjavico, spazim pri vratih lepo kapelico. Mislim sem spočetka, da je posvečenakateremu krščanskom svetniku, ko sem pa skozi rešetko pogledal, mogel sem videti, da ničes krščanskega v njoj. V svetilki je brlela luč. Vprašal sem precej prvega človeka, kis em ga srečal, komu je ona kapelica posvečena. Odgovor je bil kratek: ‚V oni kapelici je pokopan prerok Gajbija, ki je prorokoval, da ne bode Slavonija izgubljena za Turško, dokler bo njegovo truplo ležalo na tej strani Save.’”¹⁷

Za vrijeme izbijanja austrijsko-turskog rata 1683. godine Gajbija je odgovarao vojnikima koji su prelazili Savu kod Stare Gradiške i kretali u rat prema Beču, govorio im je da odustanu od odlaska jer bi mogli poginuti.

Gajbijino upozorenje turskoj vojsci da će pod Bečom izgubiti rat spominje i narodna pjesma koju je zapisao Ivo Šljivić, poštar iz Oriovca, a koju je čuo od svojega oca. L. I. Oriovčanin prepisao ju je i tiskao u *Lovorkama* pod naslovom *Turski sedmogodišnji rat i Slavonci od god. 1683. do 1690.*¹⁸

Nakon poraza kod Beča turski su se vojnici povlačili preko Save u Bosnu, a Gajbija je odbio njihov zahtjev da pođe s njima i sakrio se. O Gajbijinu ubojstvu L. I. Oriovčanin zapisao je: „To opaziv nieki Turčin imenom Hagija, ubi ga sprivatom sa sikirom, a makar ga sa inimi pavšimi kraj Save pokopa.”¹⁹

12 Oriovčanin, Zagreb 1874., pretisak Nova Gradiška 1990., str. 80.

13 Petrovaradin, danas dio Novog Sada.

14 Oriovčanin, Zagreb 1874., pretisak Nova Gradiška 1990., str. 80.

15 Oriovčanin, Zagreb 1874., pretisak Nova Gradiška 1990., str. 80–81.

16 Kukuljević, Ivan Sakcinski, Putovanje po Bosni, Zagreb, 1858., str. 9–10.

17 Steklasa, Ivan, Gajbija, turški prerok, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1889., str. 490–491.

18 Oriovčanin, Zagreb 1874., pretisak Nova Gradiška 1990., str. 76–88.

19 Oriovčanin, Zagreb 1874., pretisak Nova Gradiška 1990., str. 81.

Za razliku od drugih zapisa, Frantz Stefan Engel²⁰ zapisao je kako je čuo od mještana da su ga Turci pokušali ubiti tako da su ga odvezli brodićem u obližnju šumu pa ga ostavili na drvetu. Prije nego li su stigli natrag, Gajbija se vratio kući i u njoj nahranio nekoliko siromaha. To je Turke razbjesnilo i ubili su ga nedaleko od njegova groba.²¹

U novinama *Agramer Tagbllat*, tiskanim 20. svibnja 1898., pod naslovom *Grob Gajbabe u Staroj Gradišci*, autor priloga donosi podatak koji je čuo od „susjednih muhamedanaca”²², da je Gajbaba ubijen u Novom Varošu, šest kilometara sjevernije od Stare Gradiške, te da je svoju glavu stavio pod pazuh i trčao sve do Save i mjesta gdje je potom pokopan. Drugi su mještani Bosanske Gradiške pripovijedali kako je Gajbaba ubijen u gradu Peč²³ te da je otuda trčao s glavom pod pazuhom sve do Save i Stare Gradiške.²⁴ U posmrtnoj oporuci (*Risalei Šerife Šejh Mustafa etendi Gaibi*)²⁵ Gajbija je napisao: „U času kada budem umro, neka moj sin Mehmed stupi na moje mjesto šejha. Kako je vidio da ja postupam, neka i on tako postupam...”²⁶

Austrijski kapetan Makar, koji je bio upoznat s njegovim proricanjima i liječenjima, naložio je da ga pokopaju na prostoru između Save i tvrđave Stara Gradiška, nedaleko od ulaznih vrata u utvrdu, okrenutih prema Berbiru.²⁷

20 Bio je činovnik na službi u Vojnoj granici 18. – 19. st. Obilazeći prostor Vojne granice, pisao je izvješća o stanju na terenu, a *Opis kraljevine Slavonije i vojvodstva Srema* nastao je između 1783. i 1786.

21 Engel, Franc Stefan, *Opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srema*, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, Novi Sad, 1972., str. 187.

22 Muslimani iz Bosanske Gradiške.

23 Misli se na Pečuh.

24 *Agramer Tagbllat*, Grob Gajbabe u Staroj Gradišci, 20. svibnja 1898.

25 Hadžibajrić, Fejzulah, *Risala šejha Mustafe Gaibije*, Anali Gazi-Husrefbegove biblioteke, knjiga VI, Sarajevo, 1976., str. 95–100. *Risala* je pronađena 1954. kada i Gajbijin grob.

26 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 25.

27 Tvrđava u Bosanskoj Gradišci.

F. S. Engel obilazeći Slavoniju o Gajbiji je zapisao: „Čudnovat je nadgrobni spomenik nekog turskog proroka po imenu Babia, koji se nalazi na tri hvata ispred kapije tvrđave, okružen obojenom drvenom ogradom podignutom o trošku erara. Taj čovjek je, koliko se zna po predanju, u doba turske vladavine nad ovim mjestom stanovao u Staroj Gradiški, živio smjernim i umjerenim životom; odrekao se mnogoženstva, suprotno običaju Turaka; pomagao je savjetima i djelom svima koji su u nevolji, bez razlike vjere. Proricao je buduće događaje i tvorio čuda.” Uz odobrenje iz tvrde Stara Gradiška i vojnih vlasti bosanski su muslimani 1777. godine na njegov grob stavili dva isklesana i ukrašena nadgrobna kamena (*čalmama*). Engel spominje kako hodočasnici koji dolaze moliti na Gajbijin grob za žrtvu ostave nešto novca, pa se taj novac podijeli zatvorenicima koji povremeno čiste i održavaju grob i okoliš.²⁸

Spomenica Župe Stara Gradiška donosi opis tadašnjeg Gajbijina *turbeta*. U njoj se navodi da je imalo nisku ozidanu ogradu i četiri stupa na kojima je bio krov. Kroz godine izgled *turbeta* se mijenjao pa je krajem 19. stoljeća tu bila sazidana manja kućica s limenom kupolom i polumjesecom na vrhu te ograđena metalnom ogradom uokolo. Okoliš je bio uređen poput parka sa zasadenim cvijećem. Na fotografiji, koja je snimljena 29. prosinca 1920. godine, a koja se čuva u Gradskom muzeju u Novoj Gradiški, lijevo se nalazi Gajbijino *turbe*, a desno prvotno vojnička stražarska kućica građena na boltu, u kojoj je početkom 20. stoljeća boravio čuvar Gajbijina groba.

Unutrašnjost *turbeta* bila je opremljena svijećnjakom (*čirjakom*) za dvanaest svijeća, pločom na kojoj je natpis na turskom jeziku, a sanduk u kojemu je bio Gajbija pokriven je velikim pokrivačem.²⁹ U prvoj polovici 20. stoljeća stakla su na prozorima *turbeta* bila u bojama, a u unutrašnjosti nalazilo se veće kandilo, u sredini Gajbijin

28 Engel, Novi Sad, 1972., str. 187

29 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 39–40.

odar, a na zidu je visjela velika neuramljena slika s prikazom Gajbije na konju. Ispod slike nalazio se natpis „Sava međa i moja pleća”.³⁰ Prije nego li je njegovo grob 1954. godine prenesen u Bosansku Gradišku, odar mu je bio pokriven zelenom čohom s crvenim i plavim gajtanim, a u *turbetu* su bila dva *nišana*, dva svijećnjaka i veliko kandilo.³¹ Na fotografiji koja je snimljena 29. prosinca 1920. godine, a koja se čuva u Gradskom muzeju u Novoj Gradiški, u unutrašnjosti *turbeta* razaznaju se dva *nišana* prekrivena platnom. Preko onoga gornjega obješen je *tespih*³², a uz odar su dva svijećnjaka, na zidovima slike, povrh *nišana* mali stol s knjigama, a u sredini njegov odar prekriven tkaninom.

Zagrebački *Katolički list* 31. svibnja 1856. godine donosi prilog pod nazivom *Iz Uskoka kod Stare Gradiške. 18. svibnja*. Nepoznati autor ovog priloga napominje da trenutno nema nikakvih novosti i da će pisati o našim starinama.³³ U prilogu opisuje hodočašće bosanskih muslimana na Gajbijin grob u Staru Gradišku i u kratkim crtama donosi podatke iz prorokova života. O hodočašću je zapisao: „Kad su ovaj grad utvrdjivali, zamole Turci, da im u proroka toga groba nedaraju, što naši i učine. Posle izpunjenja dakle proročanstva njegova, buduć je pogodio i im istinu, počmu ga u zemljah svojih častiti i slaviti, te ga svuda za svetca proglase. Za 80 godina po svoj Turskoj bude on zbilja kao takov i pripoznan, i bude naredjeno, da k njemu hodočasti, i da koji zbog siromaštva ili nemoći k Muhamedu nebi mogao, da svakako ovoga Gajbije barem grob nepropusti. Koji pako ovdè bude, ponese sobom u ridici zemlje od tog groba, i tamo se pohvali, našlo ga prozovu adžijom t. j. plemenitim. Turci mu se klanjaju preko Save; a mnozi dolaze amo

s darovi, pa što njega, što ključara nadare. Buduć da je nuz grob taj gradska vanjska stražara, to misle mnogi Turci, da je Gajbiji na poštenje. – Ovo mnjenje su prije posadari – garnizonci – navlastito Talijani i Mađjari, vèšto na svoju korist obratjali i u to ime od bogatig turakah primali darovah.”

Gajbijino se *turbe* nalazilo uz Savu na hrvatskoj strani preko 250 godina, a 1954. godine dopuštanjem tadašnjih vlasti preneseno je u Bosansku Gradišku na groblje Tekija, gdje je izgrađeno znatno manje i neuglednije.

Legenda kazuje da su muslimani Bosanske Gradiške za vrijeme velikih suša s bosanske obale Save nasuprot Gajbijina *turbeta* molili Alaha za kišu, pritom gledajući prema *turbetu*.³⁴ Legendu o Gajbijinu tijelu koje je preneseno u Bosansku Gradišku na vojno groblje zapisao je Rade Rakić u *Vrbaskim novinama* 1934. godine, a priču je čuo od mještana. U njoj se pripovijeda da su stražari na kuli u Berbiru svake noći vidali čovjeka bez glave koji hoda površinom Save, a pod miškom nosi svoju glavu. Kada je mjesec obasjao ovu čudnu osobu, stražari bi vidjeli odsječenu glavu žutu kao vosak, širom otvorene oči koje su sjajile na mjesecini i zračile nekakvom nadzemaljskom svjetlosti, što joj je davalo prijeteći, ali i svetački izgled. Taj bi se lik uputio ravno na mjesto gdje je Gajbija bio ubijen. Mještani s obje strane Save vjerovali su da noću hoda Gajbijin duh.³⁵

Mihovil Pavlinović zapisao je u putopisu prilikom svojeg boravka u Staroj Gradiški 1875. godine kako je pri dolasku čuo legendu koja pripovijeda da Gajbija ustaje iz mrtvih i zalazi među vjernike kada god počne rat.³⁶ Husrefu Hadžialagiću, autoru knjige *Šejh Gajbija* stariji su stanovnici Bosanske Gradiške pripovijedali kako je između dva rata *turbe* imalo čuvara koji je stanovao u kućici u blizini i koji je čistio i održavao *turbe* i okoliš. Održavanje unutrašnjosti

30 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 48.

31 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 11.

32 Muslimanska brojanica s 33 ili 99 zrna, koja služi za brojenje 99 božjih imena i drugih molitvenih izričaja.

33 Dopisnik je vjerojatno bio mjesni svećenik ili učitelj kada za tamošnje starine koristi riječ *naše*.

34 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 39.

35 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 45–47.

36 Pavlinović, Mihovil, Puti, Zadar 1875., str. 53–55.

podrazumijevalo je redovno mijenjanje *peškira* i donošenje svježje vode u *ibrike* za uzimanje *avdesta*³⁷. Prema njihovu kazivanju događalo se da čuvar rano ujutro pronade mokar *peškir* i *nalane*³⁸. Vjerovali su da je toga jutra šejh Gajbija uzimao *avdest* i klanjao *sabah-namaz*³⁹. Neki od hodočasnika sa sobom su ponijeli *serdžadu*⁴⁰, kraj *turbeta* su obavili obredno pranje. Prije polaska kući uzeli bi malo zemlje iz vrta oko *turbeta* i ponijeli kako bi ih podsjećalo na ovaj sveti čin. Osim muslimana, k Gajbijinu su *turbetu* hodočastili i kršćani, kao i dio stanovnika Stare Gradiške i okolnih sela.⁴¹ Zbog proročanstva da će turska vojska biti potučena kod Beča kršćani s hrvatske obale Save odavali su mu počast i pazili da se grob ne skrnavi. Bosanski su muslimani sve do austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine vjerovali da Gajbijin duh bdije nad bosanskom granicom. Do Drugog svjetskog rata veliki je broj bosanskih muslimana hodočastio na njegov grob, a posebno oni koji zbog siromaštva nisu mogli otići u Meku. Kada bi otišli na Gajbijin grob, bosanski su muslimani smatrali da su obavili *mali hadž*.⁴²

Gajbijin lik i dio njegova životopisa u književnosti je u povijesnoj pripovijetci opisao Ivan Lepušić.⁴³ Zapis, članci, predaje, priče i legende svjedoče kako je Gajbija bio poznat još dugi niz godina nakon smrti i da je predaja o njemu kod mještana s obje obale Save izazivala poštovanje, uvažavanje i strah.

U Slavoniji su ga smatrali velikim prorokom i iscjeliteljem. Prema njegovu su se

grobu odnosili sa strahopoštovanjem. Stanovnici Stare Gradiške i okolnih sela pripovijedali su mi u više navrata da su mještani povremeno odlazili na grob, a djeca koja su pokraj *turbeta* prolazila dok su išla u školu, bojeći se duha pokojnika, brzo bi protrčala.⁴⁴ O Gajbiji je još i danas živo sjećanje starijih stanovnika ovoga kraja, koje se prenosi i mlađim naraštajima.

U Uskocima mi je Mato Tukonić (1913.) 80-ih godina 20. stoljeća pripovijedao kako je zapamtio priču svojih djedova koji su viđali Gajbiju noću za punog Mjeseca da uz Savu jaše na crnom konju. Prema pripovijedanju bio je odjeven u crnu opravu i zaogrnut crnim plaštem. Ispod plašta vidjelo se da pod lijevom miškom nosi svoju glavu. Onaj tko bi ga sreo, sklonio bi se na stranu kako bi ga pustio da prođe, a pri mimoilaženju osjetila bi se velika hladnoća, poput izrazito hladnog vjetra. Nakon susreta s ovom prikazom mještani bi se kući vratili vidno uplašeni.⁴⁵

U Donjoj Varoši je Trtić Marija – Marula (1913.) pripovijedala o noćnom susretu njezina oca s crnom prikazom. U vrijeme dok je njezin otac bio momak, vraćao se jedne večeri s djevojkom u kasnim noćnim satima. Išli su stazom koja se nalazila između utvrde i Save. Na putu od Uskoka do Donje Varoši, u blizini pravoslavnog groblja, bila je manja staza koja vodi prema Savi, a s koje je dolazilo neobično šuštanje. Djevojka se uplašila i pitala ga je vidi li što, a on je odgovorio da vidi nešto čudno. Na to on progovori: „Komu je krivo, nek izađe preda me.” Iz grmlja se na stazi pojavi crni lik na konju uz čudno šuštanje lišća na zemlji i na granama. Neobična je spodoba bila odjenuta u crno, jahala na crnom konju, a umjesto glave kao da je imao dasku prekrivenu crnim platnom. Konjanik i konj potom skrenuše sa staze i uputiše se prema njezinu ocu koji je stajao po strani, pa se

37 Vjersko obredno pranje dijelova tijela (lice, ruke do lakta i noge do gležnja). Ispiranje usta, otiranje lica, vrata, ušiju i tjemeni mokrom rukom, što muslimani obavljaju prije molitve. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2013. – 2024.

38 Obuća.

39 Jutarnja molitva.

40 Molitveni *ćilim* na kojem se klanja *namaz*.

41 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 38.

42 Hadžialagić, Rijeka 2001., str. 31.

43 Lepušić, Ivan, Čempres i rože, Bjelovar 1907., str. 57–63.

44 Terenski tonski snimak načinjen 9. travnja 2010. u Donjoj Varoši, snimila Vesna Kolić-Klikić, fonoteka etnološkog odjela, Gradski muzej Nova Gradiška.

45 U Gajbijinu *turbetu* nalazila se slika na kojoj je prikaz proroka koji jaše na crnom konju.

očešaše o njegovo rame i prodoše. U zraku se pri prolasku konjanika osjetila jaka hladnoća, poput jakog sjevernog vjetrova. Sljedećih dana u razgovoru sa stanovnicima u selima oko Stare Gradiške od jednih je čuo da se susreo s Gajbijinim duhom, a drugi su bili mišljenja da je to bio samo mrak.⁴⁶ U tom kraju još i danas dio mještana pamti priču o Gajbijinu duhu koji se uz Savu pojavljivao u obliku crnog stupa koji jaše na crnom konju i nosi glavu pod pazuhom. Gajbija je kao povijesna osoba, prorok i iscjelitelj s vremenom našao mjesto u legendama koje su proizašle iz različitog vjerovanja, straha i strahopoštovanja.

Kao stvarna osoba koja je živjela u drugoj polovici 17. stoljeća, a koja je vlastitom odlukom ostala i pokopana na hrvatskoj strani Save, čini izuzetan poticaj starogradiškoj sredini za moguću izradu projekta međugranične suradnje uz sudjelovanje Gradiške na bosanskoj strani. Mnogi su putopisci i kroničari u svojim zapisima obratili pozornost na Gajbiju, a njegov lik ušao je i u hrvatsku književnost. Kroz lik Gajbije osim njegova proročanstva, pjesništva, iscjeliteljstva i legendi, danas u suvremeno doba ovaj bi projekt mogao pridonijeti razumijevanju i uljuđenosti suživota kršćana i muslimana i pridonijeti dobrobiti naroda s obje obale Save, i to baš onakvoj kakvoj je Gajbija težio i kako se ponašao još u 17. stoljeću. U svojoj je *Risali*⁴⁷ oporučno svom sinu ostavio upute o općeljudskom odnosu, potrebi obrazovanja i znanosti, upućujući ga da se kloni loših postupaka i lošeg društva i neka je u svemu dobronamjeran. Upravo je njegova oporuka moguća plat-

forma za projekt suživota na obje strane rijeke Save.

Izvori i literatura

- Agramer Tagblat, Grob Gajbabe u Staroj Gradiški, 20. svibnja 1898.
- Engel, Franc Stefan, Opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srema, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, Novi Sad, 1972.
- Hadžialagić, Husref, Gajbija, Rijeka 2001.
- Hadžibajrić, Fejzulah, Risala šejha Mustafe Gajbije, Anali Gazi-Husrefbegove biblioteke, knjiga VI, Sarajevo, 1976.
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2013. – 2024.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik, EPH d. o. o. i Novi Liber d. o. o. Zagreb, Jutarnji list, Zagreb 2002. – 2004.
- Hrvatski obiteljski leksikon (2005.), mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024.
- Hrvatski opći leksikon (2012.), mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Kukuljević, Ivan Sakcinski, Putovanje po Bosni, Zagreb 1858.
- Lepušić, Ivan, Čempres i rože, Bjelovar 1907.
- Oriovčanin, Luka Ilić, Lovorike gradiškog narodnog graničarskog puka br. 8., Zagreb 1874., pretpisak Nova Gradška 1990.
- Pavlinović, Mihovil, Puti, Zadar 1875.
- Spomenica Župe Stara Gradiška, pisana početkom 18. stoljeća. U digitalnom obliku na mrežnim stranicama Općine Stara Gradiška.
- Steklasa, Ivan, Gajbija, turški prerok, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1889.

⁴⁶ Terenski tonski snimak načinjen 9. travnja 2010. u Donjoj Varoši, snimila Vesna Kolić-Klikić, fonoteka etnološkog odjela, Gradski muzej Nova Gradiška.

⁴⁷ Knjiga pisana turskim jezikom koja je pronađena 1954. u Gajbijinu *turbetu*.

NASTOJANJA MATIČNOG KLUBA „HRVATSKI OVČAR“ U OČUVANJU BAŠTINE ĐAKOVŠTINE

Blago Petric

Matični klub „Hrvatski ovčar“

Ako prelistate prethodne brojeve *Revije Đakovačkih vezova*, pronaći ćete zanimljive tekstove u kojima je pisano o našim *bujtarima*, o radu i značaju naših članova, o njihovim nagradama i priznanjima, o radu Matičnog kluba u Đakovu i izvan Đakova, ali i o značaju pasmine hrvatski ovčar na nacionalnoj i svjetskoj razini, kao i doprinosu našeg Kluba promociji pasmine u svijetu. Osim putem pisane dokumentacije u *Reviji Đakovačkih vezova*, rado promoviramo naš rad kroz aktivno sudjelovanje na Đakovačkim vezovima, na kojima prezentiramo baštinu naših Šokaca. Domaćinima i svim gostima Đakova i Vezova poznato je kako u nedjeljnom mimohodu đakovačkim ulicama članovi MK „Hrvatski ovčar“ (dalje MK HO) u narodnim nošnjama sudjeluju sa svojim hrvatskim ovčarima i pokazuju dugu tradiciju koju su nam ostavili naši predci. Prilika je to pokazati i štence i odrasle jedinke te bogatu uzgojnu liniju, kao i rad svih đakovačkih uzgajivača.

Dugogodišnji rad u MK HO, kao i svi dosadašnji naponi naših članova da se pasmina hrvatski ovčar očuva, zadužuju nas da radimo na budućnosti i zaštiti ne samo pasmine već i zajedničkog života nas Slavonaca s našim vjernim četveronožnim pratiteljima. S tim ciljem MK HO posljednjih godina nastojao je prikupiti i obraditi povijesne, arhivske i etnografske podatke, a kako bi se ispunili svi uvjeti za zaštitu tog posebnog odnosa Slavonaca i hrvatskog ovčara. U ovom dijelu poslova svojim stručnim znanjem pomogla nam je etnologinja

Snimila Dora Dević za Matični klub
„Hrvatski ovčar“, 2023.

Jasmina Jurković Petras. Uz višemjesečni istraživački rad, pisanje prijave i ispunjavanje obrasca, puno se radilo i na popularizaciji i marketingu vezano za hrvatskog ovčara (tiskane su majice, zatim kišobrani, promotivni materijali, kalendari i drugo). Također, snimali su se kratki videoprilogi o ulozi hrvatskog ovčara nekada na selu, kao i o njihovoj ulozi danas u gradskim sredinama i modernom društvu. Zatim smo sudjelovali i u glazbenim videospotovima, pripremali vizualne materijale koji objedi-

*Snimila Dora Dević za Matični klub
„Hrvatski ovčar”, 2023.*

*Snimila Dora Dević za Matični klub
„Hrvatski ovčar”, 2023.*

njuju i običaje i nošnju te naše ovčare, a s kojima živimo već stoljećima. Usporedno s ovim aktivnostima radilo se i na podupiranju znanstvenog istraživanja genoma pasmine. U tom pogledu 2024. godine proveo se značajan znanstveni projekt „Hrvatski ovčar – čuvar tradicije hrvatskog sela” u suradnji s Fakultetom agrobiotehničkih znanosti iz Osijeka, s ciljem uzimanja uzoraka kako bi se dobili podatci i informacije o starosti pasmine. Voditeljica projekta je prof. dr. sc. Ivona Djurkin Kušec. Na ovaj način nastoji se istražiti ne samo autohtonost pasmine već i potvrda pisanih dokumenata koji daju opis i karakterističan izgled psa hrvatskog ovčara. Vjeruje se kako će dobiveni podatci poslužiti kao znanstveno utemeljena osnova za daljnji rad na promicanju autohtonosti pasmine i njezinog značaja za Đakovštinu, Slavoniju i Hrvatsku.

Ovom projektu prethodilo je i stjecanje statusa izvornosti pasmine domaće životinje 2019. godine, koje je propisano Zako-

nom o uzgoju domaćih životinja Republike Hrvatske. Pasmına hrvatski ovčar je tako, uz druge autohtone pasmine, dobila status kojim je pravno zaštitila područje izvornosti. U stjecanju statusa uz Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva RH sudjelovali su i Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek i Hrvatski kinološki savez. Posredno i aktivno sudjelovao je i MK HO s ustupljenim podacima s terena.¹ Sve navedeno dio je nastojanja da dio đakovačke, slavonske tradicije ubilježimo na kartu nematerijalnog kulturnog dobra i na taj način osiguramo budućnost baštine koju ćemo lakše prepoznati, štititi, prezentirati, ali i, najvažnije, očuvati za generacije koje dolaze.

Danas je neupitno kako je hrvatski ovčar značajan dio našeg kulturno-povije-

¹ Status je dodijelila međunarodna organizacija Food and agriculture Organization of the United Nations (FAO) te se u bazi Domestic Animal Diversity Information System (DAD-IS) nalazi i hrvatski ovčar (Croatian shepherd) kao ugrožena vrsta.

snog nasljeđa i dio biološke raznolikosti Republike Hrvatske. I danas je u aktivnoj uporabi u seoskim domaćinstvima, što pridonosi očuvanju radnih linija. Iako danas djelomično gubi svoju uporabnu djelatnost, i dalje se među Slavoncima hrvatski ovčar smatra vrijednom značajkom za identitet, osobito u smislu posjedovanja autohtone vrste. Zato treba naglasiti kako je hrvatski ovčar međunarodno priznat kao hrvatska izvorna pasmina i naši ga uzgajivači ponosno izlažu na međunarodnim izložbama pasa diljem svijeta. Iz tog razloga česta je i uporaba narodne nošnje pri predstavljanju, koja u svijetu izaziva simpatije i pozitivne reakcije čuvanja vlastitih povijesnih korijena. Među dijelom uzgajivača kao i budućih vlasnika prevladava mišljenje o hrvatskom ovčaru i njegovom posjedovanju kao svojevrsnom statusnom simbolu koji vlasniku daje potvrdu povezanosti s tradicijom. Danas se pasmina hrvatski ovčar rjeđe koristi kao radni pas u tradicionalnim poslovima, zbog modernizacije gospodarskih poslova i hrvatskog sela. Ipak, njegovo identitetsko nasljeđe, bez obzira na službeni uzgoj, održava ga među slavonskim stanovništvom u svojstvu kućnog psa, ljubimca.

MK HO smatra kako noviji i moderniji gospodarsko-turistički trendovi 21. stoljeća te ekološki osviještenih i orijentiranih OPG-ova s mladim, perspektivnim i prosperitetnim gospodarstvenicima usmjerenim na svinjarstvo, ovčarstvo, govedarstvo, pa i konjogojstvo mogu pridonijeti osnaživanju autohtone pasmine hrvatskog ovčara. Ovo je potaknuto djelomičnom potražnjom mlađe generacije gospodarstvenika da uz svoje ekološki orijentirane obrte vežu i autohtonu vrstu psa – hrvatskog ovčara. Pozitivne karakteristike pasmine kao autohtonost, izdržljivost, radni elan i odanost zasigurno će se dodatno cijeliti. U tom smjeru sva nastojanja MK HO u popularizaciji kako pasmine tako i suodnosa s čovjekom zasigurno će pridonijeti budućem očuvanju povijesne veze hrvatskog ovčara i Slavonaca.

Snimila Dora Dević za Matični klub „Hrvatski ovčar”, 2023.

Članovi MK HO stoga podupiru njegovanje odnosa prema tradiciji i hrvatskim ovčarima iz registriranih uzgajivačnica, kao i onih pojedinačnih vlasnika. Smatraju kako je očuvanje genetike hrvatskih ovčara u skladu s višestoljetnim suodnosom, odgojem i treniranjem pasa. Stoljeća suživota i zajedničkog preživljavanja teških i burnih vremena pri gospodarskim poslovima i prehrani oblikovalo je izdržljive pse. Vjeruje se kako su u suživotu u najmanjoj mjeri uzimali, a u najvećoj mjeri davali, odnosno bili učinkoviti pri obavljanju poslova.

U MK HO ističu kako prakse u ovom osobitom suodnosu imaju dugi vijek i nisu isključivo vezane za morfološke osobitosti ovčara: gizdav hod, kovrče, kitnjast rep i drugo, već uz onaj nematerijalni dio: sjaj u očima iz kojih isijava vjernost, ljubav i požrtvornost. Sve ove odlike Slavonci i napose Šokci prepoznali su te hrvatskog ovčara zadržali uz sebe kao superiorniju pasminu nad drugima. Opstanak na ovim prostorima kroz burna povijesna razdoblja kada je i korica kruha bila dovoljna da svojem gospodaru pruži najviše trebamo i dalje njegovati i čuvati za naše buduće generacije.

O BUJTARIMA U SELCIMA ĐAKOVAČKIM

Vlado Matoković

Selci Đakovački

Svitu moj, furtom mi žena divani šta ne zapišem nješta novoga, zanimljivog iz života našeg sela da se ne ponavljam, a što bi svit kazo: ko Švabo tralala. Pa eto ja nješta skonto i ošo kod ti naši' dedova da zapišem kakoj to nekad bilo vud u našem selu i šči-me su se u 'no urime pavljanili, a i od moji sam dosta toga čuo, proživijo i zapis ovud u teku da se ne zaboravi. E, a danas bi svitu moj vud u vom zapisu se spomenijo 'vi naši kerova, mi bi kazali bujtara, koji su nekad čuvali marvu uz svog gazdu il' čordaša koji u 'no doba tero marvu na selski pašnjak il' po našem selačkom ataru, polju. Svit kazivo kako su imali njeko jednoga, a njeko i dva bujtara u svojoj avliji, dvoru. Sve ovisilo o broju marve koji se tiro popolju. On je jako privržen, odan gazdi i ukućanima, a uvijek je čeo lajat, što bi svit kazo: narapit ko lud kad njeko dolazi u avliju, kuću, tako da se čeljade moralo malo i bojat nebil' ščapio zanogu il' podero lače kojem čojeku, kao i snaši suknju kad dolazi u dvor, avliju.

A, svitu moj, svaštaj zide bilo pa i vakom čulom se moralo uredovati i poganjati ga (oterat) nebil' pobjego đegod u kačarnicu il' podambar. Svaki bujtar jako voljijo decu, a i deca se sigrat šnjime. Samo nise do vuć za rep, onda bi mogo dite ugrist zaruku, ne daj Bože, pa da vidiš belaja. U 'no doba po našem selu bilo dosta marve: konja, krava, ovaca i koza, al' to u vremenu veliki' zadruga, potljem sve manje i manje pa ni čudo daj bilo potrebito u njeko avliji da imade dva, pa i tri bujtara, čuke. Oni su pogotovo bili dobri za veliko stado ovaca, jer ovce imadu runju (vunu) pa ne osjete toliko šibu, kandiju il' kaku čulu ako ji čeljade šnjome oče opatrnit, stoga ker lajuć tera ovce uvrpu, a pogotovo iduć putom sve do

Čoban pri čuvanju ovaca u Selcima Đakovačkim, privatno vlasništvo.

kuće vraćajući se svečera sa pašnjaka il' izpolja. Pa tako i čordaš kad sproljeća počme tirat krave kroz selo upolje il' na pašnjak, dobro mu dođe uz njega bujtar kako bi pravio reda da krave nekud ne skrenu u štetu, užito, kukuruz il' štaj već bilo posijano, sadito upolju. Znalo bit i vaki ljudi da ostave svoje svinje i odu pit, lumpovat u susjedno selo, a čuka ostane sam sa svinjama pazeć na nji dok se gazda ne vrne natrag. A, ako je toliko zaribo da ga nema do sumraka, bujtar, čuka bi sam dopratijo svinje doma, a ukućani bi ih uterali u drvene u 'no doba kočanje iliti svinjce. Ma svitu moj, onda bilo svakaki ljudi koštoj i danas

Vlado Matoković s bujtarom na Đakovačkim vezovima 1988. godine, snimio Ilija Nerovčić.

imade, što bi svit kazo: u Božjem toru svakake marve imade. Eto, sami se na svoj način skobivali, zgradndivali i šalili. A ja zno i pripitati pojedine ljude, svinjare s kojima sam i sam nekad čuvo svinje na našoj brani il' nekad tiro upolje po strnjaka da planduju, a potljem žetve da mi kažu jel se sjećaju kako su se ti kerovi zvali, pa mi počeli nabrajati vako kako se ko dosjetio taj puta: Pulin, Garo, Čoboda, Špiko, Kudro, Študent, Kerić, Bujtar, Bujo, Šujda. To su samo njeka od imena za muškoga čuku iliti bujtara, a za ženske: Sojka, Bula, Divna, Rajna, ma ko bi se sve sjetio tog trenu, a i od tolikoga sela vo je samo jedan mali dio vud iz komšiluka štoj se često moglo čuti i sresti. Također, pitam ja nji: „A de mi kažete šćime su se kerovi 'ranili?' E, dite moje, kazuju oni men', baciš šnjitu domaćeg kruva i Bog te veseli, a ako je ostalo kake 'rane,

tista, kostiju, kožica kad se peče slanina na ražnju upolju, sve to bujtar pojede.

A šćene dok sisa mater dobro je, a kad odbije šćene il' već koliko imade po pet, šest komada, onda smo mi 'ranili mlikom i udropimo lipo domaćeg kruva u to mliko pa da viš onda kako se oni toga lipo najedu i brzo rastu. „Kažete daj kera imavala dosta šćenića, a kud šnjima potljem kad porastu?“ „Sinko, to podiljimo po komšiluku koj trebo šćene da si otrani za kera da može tirat marvu, a ako niko ne treba onda pobijemo dok su još mali jako, da ne iscrpljuju keru, kučku. To ti onda tako bilo i ni' bilo ti organizacija za zaštitu životinja koštoj to u današnje vrime imade. A i ranu njeku posebnu nismo davali koštoj to u današnje vrime svit kupuje po vi veliki dućana, još kažu da su kućni ljubimci, pa i sprdnju pravidu od kerova i navlačidu kojekavu robu na nji. Nismo mi u 'no

doba umatali naše kerove kad smo uzimu, a veliki snig bijo, morali prtit i tirat sve do šuma: Urbarije, Svracke, Mačkovca i Pajtenice naše svinje u žir na žirovanje. Pa ni čudo štoj svit zno izmislit pjesmu: „Ej, kad su stari svinje žirovali.” Takoj to u ’no doba bilo i svit ni zno za laglje i bolje.”

A još i vo mi spominjali kako su deca bila žalobna, tužna kad čuka krepa, uginu pa su znali uz pomoć dede, ako su malo veći i stariji i sami u avliji zakopat i napraviti mali grob njeđe iza kamare il’ pljevare i par dana nosili cvita nakidanog doma u bostanu pa i križ bi napravili od kaki grana i to zaboli uzemlju, u grob i potljem nedilju il’ dvi dana deca zaboravu za to i okrenu se svojim dečjim brigama, igrama. A još i vo moram kasti, skoro bi zaboravijo, da kad gazda umre, u mom slučaju moj dedo, ker za njim tuguje po osam dana, možda čak i više, ne bi zno točno kast. Neće jesti i samo

leži prid vrati, u to sam se imo prilike i sam uvjeriti. A dada kazivo daj bilo slučajeva da i ker krepa, uginu od tuge il’ salbo srce imade. Svit moj, takoj to u ’no doba bilo, a sad gotovo da u selu nema svinja il’ se one više ne teraju popolju, a i kod nas na žalost obori (svinjci) prazni i nema više oni dana kad bi me moj bujtar gotovo gazio ponogama kad sam ja tero svinje upolje, a on vrtio repom od radosti što će mi biti od pomoći. Božem prosti, kada bi mi tako kazo toliko su bili pametni. A i po naši avlija sve rjeđe i rjeđe nažalost se vidi da imade bujtara, svit danas kaže: hrvatski ovčara, takoj valjda doba došlo, a i nema više laveža iz naši avlija koštoj to nejkad bilo i nikome u ’no doba to ni smetalo koštoj to danas imade svita. A i selom nema one lipe pisme: „Ja i mala išli za svinjama, cilo selo gledalo za nama”. Al’ biće valjda bolje, u to se nadamo.

UMIJEĆE UKRAŠAVANJA USKRSNIH JAJA U PODRAVINI

Vesna Peršić Kovač

Muzej grada Koprivnice

Uvod

U samim počecima pokretanja postupaka zaštite nematerijalnih fenomena mala skupina entuzijasta provodila je istraživanja umijeća ukrašavanja uskrasnih jaja u Podravini te njihove rezultate uobličila u prijedlog zaštite. Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske, donesenim 19. lipnja 2008. godine, ovom je umijeću dodijeljeno svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra. Obrazloženje ovog Rješenja sadrži detaljan opis pet različitih tehnika ukrašavanja i alata potrebnog za provođenje svakog postupka, najčešće korištene motive koji se izrađuju na pisanicama i što je najvažnije, nositelje koji ovo umijeće prakticiraju i zaslužni su za njegovo očuvanje. Definirane su i obvezne mjere zaštite: dostupnost dobra javnosti, poticanje sudjelovanja zajednice, skupina i pojedinaca koji dobro baštine u procesu njegova očuvanja i prenošenja, promoviranje i populariziranje kulturnog dobra putem izložbi, stručnih skupova i festivala, ali i u medijima; poticanje prenošenja u izvornim i drugim sredinama, osposobljavanje stručnih osoba koje će umijeće prenositi tijekom radionica, seminara ili drugih oblika edukacije, nastavak istraživanja i dokumentiranja kulturnog dobra te znanstveno i stručno vrednovanje koje uključuje uočavanje procesa globalizacije i društvene transformacije kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja ili uništenja.

Iako u počecima svojeg djelovanja Muzej grada Koprivnice nije imao zaposlenog

etnologa, već u prvim aktivnostima istaknuta je svijest o vrijednosti ovog vrijednog umijeća, kao i običaja za koje se ono veže. Tako je u *Zborniku Muzeja grada Koprivnice* davne 1946. godine objavljen tekst pod nazivom *Podravske pisanice* autorice etnologinje Marijane Gušić (Gušić 1946., 29–32). Govoreći o simbolici i značenju uskrasnih jaja, autorica ističe kako se ova ukrašena jaja odlikuju osobitim šarama te kako su ona jedinstven izraz doživljene ljepote te se mogu ubrojiti u likovni folklor. Isto tako preporučuje pokretanje akcije prikupljanja ove vrste predmeta te ističe Muzej koji bi u tom postupku trebao preuzeti vodeću ulogu. Kao pravi muzealac i dobar poznavatelj zavičajne kulturne baštine, prvi kustos Muzeja grada Koprivnice Leander Brozović postupio je prema preporuci i krenuo u akciju prikupljanja. Već 1947. godine za Muzej prikuplja prve pisanice, a akciju prikupljanja nastavlja 1954. godine. Istraživanje umijeća ukrašavanja uskrasnih jaja u Podravini i njihovo prikupljanje za fundus Muzeja nastavljeno je 1998. godine prilikom pripreme izložbe *Vuzem – korizmeni i uskrсни običaji Podravine*¹, kada je detaljno istraženo ovo umijeće te za Etnografsku zbirku prikupljeno stotinjak pisanica ukrašenih jednom od tradicijskih tehnika. Detaljnija istraživanja nastavljena su deset godina kasnije kao podloga za izradu stručnog mišljenja koje je kao prilog uvršteno u prijedlog

¹ Autorica navedene izložbe kao i stručnog mišljenja priloženog prijedlogu za zaštitu umijeća autorica je ovog teksta.

zaštite. Dijelovi tog teksta sastavnim su dijelom obrazloženja već prije navedenog Rješenja.

Tehnike ukrašavanja uskršnjih jaja u Podravini i njihovi nositelji

Pisanje voskom smatra se jednom od najstarijih tehnika ukrašavanja², a do danas je u kontinuitetu ostala sačuvana u nekoliko mjesta na području Podravine. Izvodi se pisaljkom, kičicom, kečicom izrađenom od grančice na koju je pričvršćena bakrena žica ili metalnog pera kojima se na površinu jajeta nanosi rastopljeni vosak. Ipak, najstarija inačica ove spravice rascijepljena je grančica na koju je predom privezana i omotana uža i kraća grančica. Ovaj dio pisaljke umače se u rastopljeni vosak koji se zadržava na pređi i tako lakše prenosi na jaje. Prije nanošenja voska jaje mora biti skuhamo i dobro oprano od svih masnoća i prljavština. Tako ukrašene pisanice mogu biti dvobojne, trobojne ili višebojne. Od boja koriste se bijela – odnosno boja jajeta, žuta, crvena i crna, a u nekim mjestima rado dodaju i zelenu, odnosno žutu. Za bojenje jaja danas se koriste industrijske boje, dok su nekad koristili one dobivene od biljaka i materijala iz prirode ili domaćinstva. Tako su se različite nijanse crvene boje dobivale od ljuske luka, kore sa stabla hrasta ili divlje jabuke, a korištena je i otopina dobivena namakanjem crvenog krep-papira u vodi. Ova posljednja u nekim se mjestima koristi i danas. Crna se boja dobivala od čađi ili boje za tekstil. Postupak prekrivanja voskom provodi se u nekoliko faza. Prvo se iscrtaju konture motiva nakon čega se jaje potopi u najsvjetliju

Pisanica Branke Riškuš iz Novigrada Podravske, ukrašena struganjem boje, izrađena 2012. godine (snimio Ivan Brkić).

Pisanica Ane Bogat iz Molvi, ukrašena pisanjem voskom, izrađena 1997. godine (snimio Ivan Brkić).

Stihove na pisanici voskom ispisala je Katica Honti iz Repaša (snimio Ivan Brkić).

2 U arheološkim istraživanjima lokalitete Gudovac – Gradina kraj Bjelovara, datiranog u vrijeme kralja Matije Korvina (15. stoljeće) pronađeno je kokošje jaje ukrašeno tradicionalnom tehnikom pisanja voskom. Jaje je obojeno smeđom bojom, vjerojatno dobivenom od kore hrasta i ukrašeno geometrijskim motivom u čijoj su središnjoj zoni iscrtana srca. Ova je pisanica trenutačno najstariji takav nalaz na području Hrvatske. Više o pisanici može se pročitati na mrežnim stranicama Gradskog muzeja Bjelovar.

boju – žutu, narančastu ili crvenu. Slijedi ispunjavanje dijelova motiva koje želimo ostaviti u nanesej boji nakon čega se provodi potapanje u tamniju boju i tako u fazama sve do boje koja će biti boja podloge. Na kraju ukrašavanja jaja se potope u hladnu otopinu crne boje, koja se postupno zagrijava do točno određene temperature, ali ne i vrenja kako bi se nakon vađenja jajeta nanese vosak mogao obrisati zagrijanom mekanom krpicom. Jaje se na kraju premaže špekrom ili svinjskom masti da se dobije sjaj. Tradicija ukrašavanja voskom u najvećoj mjeri do danas se sačuvala u Molvama, gdje je ovo umijeće prenošeno usmenom predajom, primjerom i organiziranjem radionica i izložbi.

Najpoznatija među čuvaricama umijeća u Molvama bila je Ana Bogat. Njezine su pisanice prepoznatljive po crnoj podlozi i crvenim motivima uokvirenim rubom boje jajeta. Ukrašene su uglavnom s nekoliko glavnih cvjetnih motiva kojima su dodane grančice ili vitice, a često i tekst. Od cvjetnih motiva prevladavaju ciklame, ivančice, margarete, košarice s tratinčicama i klinčeki, a okušala se i u crtanju nekih ži-

votinja. Osim natpisom *Sretan Uskrs* svoje pisanice često je ukrašavala i vlastitim stihovima i aforizmima, a katkada je stihove preuzimala od poznatih hrvatskih pjesnika. Osim nje, kao osobito vješta autorica pisanica upamćena je i Eva Popec, koja je pri ukrašavanju jaja bila sklonija tradiciji i poštovanju motiva usvojenih od starijih autorica. Njezine pisanice odlikuju se izrazito jasnim linijama i vješto izrađenim cvjetnim motivima bez ispisivanja teksta. Karakterističan motiv na njezinim je pisanicama motiv *molvarske jalže* u cvjetnom loncu. Među pripadnicama starije generacije autorica ističe se i Marta Čelik, koja je sve do nedavno bila jedna od najmarljivijih učiteljica koja je svoje umijeće rado prenosila mladima. Koristeći tehniku usvojenu od žena u vlastitoj obitelji, ona ukrašava pisanice cvjetnim motivima često se poi-gravajući zamjenom uloga pa tako na njezinim pisanicama možemo vidjeti cvijeće crne boje na crvenoj podlozi. Zanimljiv stil ukrašavanja ima i Katica Hontiće iz Repaša, koja ispisivanjem stihova i molitvi slijedi Anu Bogat, ali izborom motiva u kojima prepoznamo elemente naivnog slikar-

Sudionici radionice ukrašavanja pisanica u Molvama 2025. godine (snimio Toni Peršinović).

stva odskače od ostalih autorica. Među pripadnicama mlađe generacije u izradi pisanica ističu se Dorica Kolar, koja crta specifične cvjetne motive većih dimenzija i kombinira ih s geometrijskim elementima, Marina Ivančan Krznarić, čije su pisanice ukrašene vrlo urednim crtežima i natpisima te odišu jednostavnošću, a tu su još i Mirjana Tuba, Ana Kolarić, Mirjana Kopričanec i Josipa Piskor, koje su naklonjenije tradicionalnim motivima. Na molvarskim pisanicama osobito se ističu poruke i stihovi koje povezujemo s običajem razmjene pisanica. Navodimo samo neke:

Ovo jaje za ljubav se daje

Evo tebi pisanica, moga srca polovica

Ovo jaje nek' ti reče, da ti želim puno sreće

O tome koliku ulogu u prenošenju i čuvanju nekog umijeća mogu imati baštinske i druge ustanove svjedoči i podatak o polaznicima radionica u organizaciji Muzeja grada Koprivnice, koji su tehniku ukrašavanja pisanica voskom usvojili od nositelja kulturnog dobra, nastavili se njome služiti i usavršili je nadmašivši i vlastite učitelje. Najbolji primjer je Toni Karuza iz Delova, koji je istražio motive i boje na starim pisanicama nastalim sredinom dvadesetog stoljeća na području Delova i Novigrada Podravnog, a koje se čuvaju u različitim muzejskim zbirkama te ih je vrlo uspješno rekonstruirao na pisanicama. Danas je vrlo aktivan sudionik različitih izložbi pisanica, a okušao se i u vođenju radionica. Jedan od najpoznatijih čuvara ovog umijeća je Josip Cugovčan iz Podravnih Sesveta, koji već desetljećima neumorno stvara ukrašavajući pisanice. Tehniku je usvojio još sedamdesetih godina prošlog stoljeća i usavršio je, dodajući svakoj pisanici jedinstveni osobni izraz. Za njihovu izradu koristi isključivo bijela ili izbijeljena jaja koja ukrašava motivom cvjetnih grančica koje u neprekinutom nizu prekrivaju gotovo cijelo jaje. Dopunjava ih motivima klasja, krupnijim cvjetovima, srcima te natpisima *Uspomena* i *Sretan Uskrs*. Kada je pisanica

namijenjena darivanju, na nju dodaje natpise *Uspomena iz Podravine* ili *Uspomena iz Podravnih Sesveta*, a često dodaje i motiv stiliziranog hrvatskog grba. Pisanice ovog autora ističu se i specifičnom kombinacijom boja u koju osim crvene i crne dodaje žutu i narančastu. U odabiru boja i motiva slijedi tradiciju ukrašavanja specifičnu za Podravske Sesvete. Njegove su pisanice izlagane na izložbama u Hrvatskoj i inozemstvu, vlasnik je impresivne zbirke pisanica te svake godine organizira izložbu i radionicu u Podravnim Sesvetama, na kojoj okuplja vrsne majstore ukrašavanja pisanica iz cijele Hrvatske.

Pisanice ukrašene struganjem boje izradila je Ana Marija Đukin na radionici u Molvama 2025. godine (snimio Toni Peršinović).

Posebno mjesto u ovoj skupini svakako zauzima specifičan način ukrašavanja jaja u Đelekovcu, gdje se koristi kombinacija pisanja voskom i kiselinom tako da se motiv crta na obojenom jajetu kako bi se boja zaštitila prilikom skidanja octenom kiselinom da se dobije podloga boje jajeta. Za ovakve se pisanice kaže da su *pre-pisanke*. Autorice ovih pisanica najčešće koriste kombinaciju zelene i žute boje te ponekad ljubičaste i ružičaste, a od motiva na sredinu ili na vrh jajeta smještene krupnije oblike cvijeća: tulipana, margareta ili ciklama. Kao najstariji i obvezan motiv ističe se onaj pod nazivom *otprti tulipan*. Motivi mogu biti obrubljeni izlomljenom ili valovitom linijom, kvadratima u nizu te stiliziranim viticama. Danas je izrada pisanica u Đelekovcu vrlo aktivna i ovim

se umijećem pri ukrašavanju uskrasnih jaja služe žene različitih generacija. Među starijim autoricama treba istaknuti Ljubicu Celiščak te Branku Sabol, koja je svoje umijeće prenijela kćeri Jasni Puhar. Osim njih, umijeće čuvaju još i Štefica Takač, Amalija Kadija te Sonja Vuljak, ali i druge sudionice brojnih radionica tijekom kojih se ovo umijeće prenosi mladima. Važnu ulogu u čuvanju umijeća ima i Osnovna škola „Mihovil Pavlek Miškina” Đelekovec, gdje se redovito održavaju radionice i prezentacije umijeća.

Pisanje kiselinom – železnom vodom, sarijom tehnika je zabilježena gotovo u svim istraživanim lokalitetima koprivničke okolice, a osobito dugo zadržala se u Torčecu. Izvodi se nakon bojenja jaja crnom ili tamnocrvenom bojom, i to iscrtavanjem sitnih cvjetnih motiva tankim kistom koji se prethodno natopi solnom kiselinom. Ona na mjestima dodira s obojenim jajetom izjeda boju nakon čega ostane ornament vrlo sličan onome izrađenom voskom. Osim solne kiseline koristi se i dušična, odnosno octena kiselina.

Među korisnicama ove tehnike ukrašavanja osobito se istaknula Marija Doboš, koja je na jajima crtala stilizirane cvjetne motive kombinirajući ih s geometrijskima i igrajući se s više nijansi iste boje stvorila vlastiti prepoznatljiv i vrlo originalan stil. Mirjana Vaganić sklonija je tradicionalnim jednostavnim cvjetnim motivima raspoređenim po cijelom jajetu. Iako se za izradu ovih pisanica ponekad kao podloga koristi crna boja, ona ipak ne prevladava.

Za izradu pisanica ovom se tehnikom koristila i dugogodišnja suradnica Muzeja grada Koprivnice Zlata Kovač. Iako je veći dio života provela u Koprivnici, ona je bila usmjerena na čuvanje tradicije i običaja rodnog Koprivničkog Ivancu, a pisanice je ukrašavala bojenjem ljuskom luka i iscrtavanjem cvjetnih motiva poput đurđica, ivančica, margareta ili motivom grozda, smještenih u središte ili na vrh jajeta i okruženih viticama, listovima i izlomljenim linijama. Ona je na pisanice često dodavala i natpis *Sretan Uskrs* ili *Uskrs* uz godinu izrade. Danas ovu tehniku u Koprivničkom Ivancu koriste Slavica Martinaga,

Vuzmeno kolo u Šemovcima oko 1940. godine.

Različite faze izrade pisanica pomoću voska, snimljene kod nositeljice Marte Čelik u Molvama (snimila Vesna Peršić Kovač).

Pisanice Josipa Cugovčana iz Podravske Sesveta, ukrašene voskom i omatanjem setincem (snimila Vesna Peršić Kovač).

koja pisanice izrađuje uglavnom unucima i praunucima, ali umijeće izrade rado dijele i tijekom radionica i igraonica u školi i dječjem vrtiću. Ružica Blažević isto je tako aktivna u čuvanju ove tehnike, a pisanice ukrašava tradicionalnim cvjetnim motivima i natpisima. Osim u spomenutim mjestima, ovakav način ukrašavanja zabilježen je i u Đelekovcu, i to u obitelji Kadija, koja njeguje tradicionalne cvjetne motive, ali i one sakralnog karaktera.

Pisanje struganjem tehnika je koja se izvodi skidanjem ranije nanese boje ostrim predmetom, nožićem ili britvom. Kratkim, preciznim pokretima na sredini jajeta izrađuje se odabrani motiv. Ova je tehnika bila osobito omiljena na području Novigrada Podravskog, gdje je aktivna u izradi pisanica bila Branka Riškuš. Njezine su pisanice obojene crnom, tamnoplavom ili tamnocrvenom bojom, a od motiva prevladavaju cvjetni: đurđice, ruže, djeteline, lijepe kate. Autorica voli koristiti i motive sa *šlinganjem*³ ukrašenog tekstila ili čipke te motiv goluba i golubice koji sadrži i ljubavnu poruku. Pretpostavljamo kako su ovi motivi bili namijenjeni pisanicama koje su mladići i djevojke razmjenjivali

tijekom *vuzmenog* kola. Po uzoru na radove Branke Riškuš, u Delovima pisanice ukrašava mlada Lorena Živko, koja je već i u odabiru boja pokazala kreativnost kombinirajući crvenu i crnu podlogu na istom jajetu. Koristeći tehniku struganja, ona na jajetu preciznim potezima crta različite motive. Prevladavaju središnji cvjetni motivi okruženi stiliziranim grančicama, viticama ili geometrijskim motivima. Ponegdje prepoznamo elemente inspirirane predmetima ukrašenim tehnikom veza pod nazivom *toledo*, na kojem prevladavaju motivi mreže pravilnih kvadratića dobivenih čupanjem niti, ali i *šlinganog* veza. Zanimljivo je to da ona za izradu svojih pisanica uglavnom koristi gušća jaja koja su većih dimenzija. Osim na novigradskom području, tehnika ukrašavanja struganjem boje zabilježena je i u Molvama, Repašu, Kloštru Podravskom, Prugovcu, Đurđevcu i Pitomači, gdje je godinama jedna od najmarljivijih autorica pisanica bila Milica Medurečan. Osim cvjetnih, na ovim se lokalitetima jaja često ukrašavaju i sakralnim, zoomorfnim, antropomorfnim ili domoljubnim motivima. Danas se na području Molvi ovim umijećem služe Valentina Posavec i Anamarija Đukin, čije su pisanice prava umjetnička djela. Na području Kalinovca ovom je tehnikom posebno lije-

3 U Podravini je to naziv za vrstu bijelog veza u kojem se motiv dobiva bušenjem platna.

Ana Bogat, nositeljica iz Molvi, 2008. godine
(snimila Vesna Peršić Kovač).

pe pisanice izrađivao nastavnik likovnog odgoja Tomislav Franjić, koji je koristio kombinaciju cvjetnih i sakralnih motiva te povremeno i tekst.

Ukrašavanje otiskom biljke i omatanjem tehnike su raširene na širem području Podravine, i uvrštene su u Rješenje pa ih svakako treba spomenuti. Za ukrašavanje otiscima biljaka koriste se cvjetne glavičice ili dobro razvedeno lišće poput djeteline, peršina, maslačka, ljubičice i ivančice, koje se čvrsto priljube uz ljusku i pričvrste tankom tkaninom koja se omota oko jajeta i čvrsto sveže kako bi se spriječilo pomicanje. Tako omotano jaje kuha se u vodi s ljuskom luka. Nakon skidanja platna i biljke ostaje otisak boje jajeta koji se ističe u odnosu na obojenu podlogu. Zanimljivo je da je ova tehnika sačuvana i kod pripadnika pravoslavne vjeroispovijesti koji žive na području Podravine. Tehnika umatanja isto je tako ostala sačuvana do danas, doduše u ponešto izmijenjenom obliku. U prošlosti su jaja umatali srčikom biljke setinec⁴, katkada u kombinaciji s raznobojnom niti vune, od kojih se oblikovao geo-

metrijski ili cvjetni motiv. Danas se češće koriste niti vune ili konca, kao i ukrasne trake u kombinaciji s ostacima raznobojnih tkanina. Pri tome se vodi računa da se boje i uzorci što bolje kombiniraju i dobro slažu. Ova je tehnika zbog manje zahtjevne izvedbe danas osobito zanimljiva sudionicima uskrasnih radionica, osobito onima namijenjenim djeci.

Lorena Živko iz Delova pokazuje tehniku ukrašavanja jaja struganjem (snimila Vesna Peršić Kovač).

Podravske pisanice i uskrсни običaji

Podravske pisanice i običaji uskrasnog ciklusa usko su povezani. Darivanje jaja, iako tada još nisu obojena i ukrašena, kao dio običaja javlja se već tijekom Velikog tjedna kada se u crkvama izlaže Božji grob koji na Veliki četvrtak, petak i subotu vjernici posjećuju i daruju, najčešće jajima.

4 Biljka sitina, zukva zimzelena, otporna trajnica uskih, cilindričnih listova tamnozeleno boje. Sadi se na vlažnim i močvarnim terenima (<https://www.ures.hr/vrtne-biljke/zukva-juncus-effusus>, posjet 24. travnja 2025.). U prošlosti su od nje djeca izrađivala igračke poput stolčeka, žabica i sličnog, a sr-

čika se osim za ukrašavanje pisanica koristila i za izradu božićnog nakita.

Tu je i običaj nošenja hrane na posvetu tijekom uskrsnog jutra. Nju su u posebno pripremljenim košarama prekrivenim bogato urešenim krpama u crkvu donosile mlade snahe, mladići i djevojke. Na posvetu su nosili šunku, luk, hren, kruh, kolač od dizanog tijesta zvan *urtanj* ili *kofrtanj* i obvezno kuhana jaja koja su katkada bila obojena ljuskom luka. U nekim mjestima koprivničkog područja pisanice su se izrađivale već tijekom velikog trodnevlja kako bi ih na Uskrs poklanjali djeci, prijateljima i kumovima uz želju da im ona osiguraju zdravlje. Ovdje moram istaknuti kako je običaj darivanja jajeta djetetu u nekim mjestima prisutan tijekom cijele godine i odnosi se na obvezu da se ono daruje djetetu koje prvi put dođe u posjetu kako bi mu se tim činom osiguralo zdravlje i dug život. Rudolf Horvat zabilježio je u opisu uskrsnih običaja u Koprivnici krajem devetnaestog stoljeća da su se jaja „bojadisala i ispisala” na Veliku subotu, kako bi ih mogli na Uskrs darivati jedni drugima „u spomen one masti, što su je žene nosile na Uskrs k grobu Isusovu”. Tako ukrašena jaja naziva pisanicama (Horvat 1997, 19–20). Zanimljiva je veza uskrsnog jajeta i blagdana posvećenog Kristu Bogu, sačuvana u dječjoj igri zabilježenoj u Koprivničkom Ivancu, a tijekom koje djeca na oljuštenom kuhanom jajetu traže ulegnuće za koje su im majke objasnile kako je to mjesto „na kojem je mali Bogek spal”. Slična veza može se uočiti i u vjerovanju da se mrvice koje ostanu nakon blagovanja posvećene hrane ne smije baciti, već se one istresaju u vatru ili vrt jer će na tom mjestu niknuti „cvijeće božje” odnosno „božje droptinjiće”. U Prekodravlju ove su mrvice bacali u vatru kako bi „jognja umilostivili”, a iz mrvice bačenih u vrt vjerovali su da će izrasti „božje zeliće ili bažulek”.

U ovom je kraju zabilježena i igra tuckanja jaja, koja se održavala na Uskrsni ponedjeljak kada su djeca školske dobi obilazila prijatelje. Jedno dijete držalo je pisanicu u ruci, a drugo bi je svojim jajetom tucnulo prvo s jedne, a potom s druge

strane. Ono dijete čije jaje ostane tijekom tuckanja čitavo, dobiva i pisanicu drugog igrača (Salajpal 2014., 108–110). Razmjena pisanica bila je prisutna i kod održavanja *vuzmenog* kola tijekom kojega su pisanice često razmjenjivali mladići i djevojke, i to umotane u lijepo izvezen rupčić.⁵ Prva nedjelja nakon Uskrsa ima nekoliko naziva: bijela nedjelja, mladi Uskrs, *matkana nedela*, a u Podravini je osobito značajna po običaju *matkanja*. Toga su dana djevojke (a ponegdje i mladići) razmjenjivale oslikana uskrsna jaja. Razmjena je morala biti unaprijed dogovorena, a djevojke su birale najbolju prijateljicu s kojom su mijenjale jaje uz riječi: „Oćeš biti moja matka?” ili „Ti boš moja matka”, na što bi druga odgovorila: „Bodem, bodem, kak boš i ti moja.” Nakon toga one su postajale *matke* ili kume i cijeli život su se posjećivale, družile i pazile jedna na drugu. U nekim mjestima, kao što je primjerice Peteranec, organizirale su se prave svečanosti u povodu *matkanja*. U jednoj kući skupilo se više djevojaka od kojih je svaka donijela i jednu vrstu jela pa su nakon razmjene pisanica zajednički objedovale, družile se i zabavljale. Tijekom ovog običaja razmjenjivale su se pisanice ukrašene jednom od tradicijskih tehnika.⁶

Izložba Crne pisanice u Podravini i Međimurju

Lokalni običaji i umijeća mogu i trebaju biti baština koju ćemo zajednički čuvati i s ponosom predstavljati kao dio lokalnog i nacionalnog identiteta. Upravo to bio je poticaj za organiziranje izložbe pod nazivom *Crne pisanice u Podravini i Međimurju*, koja je realizirana suradnjom Muzeja

5 Navedene podatke zabilježila sam tijekom terenskih istraživanja uskrsnih običaja u Virju, Novom Virju i Novigradu Podravskom 2008. godine.

6 Ovaj običaj dugo je ostao prisutan na području Novigrada Podravskog, Delova i Molvi, o čemu sam podatke prikupila prilikom terenskih istraživanja u navedenim mjestima 2008. godine. Opis *matkanja* koji je u svojim istraživanjima običaja Peteranca zabilježila Nada Matijaško tijekom 90-ih godina 20. st. nisam tijekom kasnijih istraživanja ove teme mogla potvrditi na terenu.

Međimurja Čakovec i Muzeja grada Koprivnice, a kojom su predstavljeni uskršni običaji i prakse te umijeća izrade uskršnih jaja u Podravini i Međimurju. Autorice izložbe jesu etnologinje Janja Kovač i Vesna Peršić Kovač, a izložba je u Galeriji Koprivnica održana od 16. travnja do 24. svibnja 2025. godine. Čakovečko izdanje izložbe planirano je za travanj i svibanj 2026. godine, a održat će se u Izložbenom salonu Muzeja Međimurja Čakovec. Kao što je već spomenuto, svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra Umijeće ukrašavanja uskršnjih jaja pisanica u Podravini ima od 2008. godine, a Umijeću izrade crnih pisanica i običaju sestrenja i bratimljenja u Donjoj Dubravi u Međimurju taj je status dodijeljen 2023. godine. Kako je riječ o geografski susjednim područjima koja dijele brojne srodne običaje i prakse, izazov je za autorice izložbe bio pokazati sličnosti koje nas povezuju te i ovom izložbom istaknuti kako kultura ne poznaje granice, a još manje administrativne barijere.

Literatura i izvori

- Gušić, Marijana. 1946. Podravske pisanice. U Zbornik Muzeja grada Koprivnice I, sv. 2 ur. Leander Brozović. Odbor za osniva-
- nje Muzeja grada Koprivnice kao sekcije Doma kulture: Koprivnica. Str. 29–32.
- Horvat, dr. Rudolf. 1997. Narodni život i običaji Južnih Slavena: Koprivnica (pretisak). U Podravski zbornik 23/1997. Ur. Hrvoje Petrić. Muzej grada Koprivnice: Koprivnica. Str. 11–26.
- Matijaško, Nada. 1994. Uskršnji običaji u Podravini. U Podravski zbornik 1993/1994. Ur. Franjo Horvatić. Muzej grada Koprivnice: Koprivnica. Str. 243–248.
- Peršić Kovač, Vesna. 2025. Kulturna je različitost nužna za čovječanstvo, kao što je biološka raznolikost nužna za prirodu. U Crne Pisanice u Podravini i Međimurju, katalog izložbe. Muzej grada Koprivnice: Koprivnica. Str. 2–5.
- Peršić Kovač, Vesna. 2025. Podravske pisanice – simboli novog života. U Crne Pisanice u Podravini i Međimurju, katalog izložbe. Muzej grada Koprivnice: Koprivnica. Str. 26–34.
- Salajpal, Tereza. 2014. Život i običaji u Goli tijekom dvadesetog stoljeća. DHK Podravsko-prigorski ogranak: Koprivnica.
- Dnevnik dr. Leandera Brozovića, knjiga 1, 1947. godina.
- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Rješenje (Klasa: UP/I-612-08/08-06/0356, Ur. broj: 532-04-02-02/2-07-2) od 19. lipnja 2008. godine.

OPHODI JURE ZELENOG: OČUVANJE OBIČAJA U MUZEJU „STARO SELO” KUMROVEC

Tihana Kušenić

Muzej „Staro selo” Kumrovec

U srcu Hrvatskoga zagorja, u Krapinsko-zagorskoj županiji, svake se godine krajem travnja, odnosno 23. travnja slavi Jurjevo, drevni proljetni blagdan koji u sebi nosi duh pretkršćanskih vremena, ali i bogatu narodnu tradiciju. Travanj, u narodu zvan *traven*, *mali traven*, *jurjevščak* – u svojem nazivu sadrži obilježje za cijeli mjesec – buja trava, budi se priroda, dolazi proljeće. U narodnoj je tradiciji sv. Juraj zaštitnik ratara, pastira, stoke, zemlje, usjeva i zelenila. Osobito značajnu ulogu u očuvanju i prezentaciji tih običaja ima Muzej na otvorenom „Staro selo” Kumrovec, gdje se Jurjevo obilježava na autentičan način, spajajući narodna vjerovanja i živo pučko nasljeđe. Činjenica da jurjevski obi-

čaji SZ Hrvatske imaju svojstvo kulturnog dobra te da se nalaze na Listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske, ima veliko značenje za žitelje Krapinsko-zagorske županije tim više što je sv. Juraj zaštitnik Hrvatskog zagorja.

Korijeni Jurjeva: od Jarila do svetog Jurja

Da bismo razumjeli današnje običaje, važno je osvrnuti se na njihovo podrijetlo. Jurjevo, koje se slavi 23. travnja, u svojim najdubljim slojevima seže do slavenskih pretkršćanskih vjerovanja. Stari Slaveni štovali su boga Jarila – božanstvo proljeća, plodnosti, ratnika i mladosti. Jarilo je

*Ophodi Zelenog Jure, prikaz običaja u Muzeju „Staro selo” Kumrovec.
Fotodokumentacija Muzeja „Staro selo” Kumrovec.*

dolazio iz podzemnog svijeta donoseći obnovu prirodi, a njegov povratak simbolizirao je početak nove vegetacijske godine. Nakon pokršćavanja ovih prostora mnogi su elementi kulta Jarila ostali sačuvani, samo prilagođeni novoj, kršćanskoj tradiciji. Sveti Juraj preuzeo je mjesto Jarila – u narodnim predajama ostao je zaštitnik proljeća, ratnika, prirode i stoke. Tako su običaji vezani za buđenje prirode, tjeranje zlih duhova i zazivanje plodnosti opstali stoljećima, samo u nešto izmijenjenom ruhu.

Stavljanje zelenila na prozor za zdravlje i sreću. Fotodokumentacija Muzeja „Staro selo” Kumrovec.

Legenda o Zelenom Juri

Iz staroslavenskih mitova i pretkršćanske tradicije s vremenom je štovanje boga Jarila preraslo u kršćanski običaj obilježavanja dana svetog Jurja 23. travnja, koji je u narodnoj tradiciji bio zaštitnik pastira, zaštitnik proljeća, zemlje, stoke i ratara. Poznat je po legendarnoj borbi sa zmajem, što simbolizira pobjedu dobra nad zlom, života nad smrću, svjetla nad tamom, proljeća nad zimom – slično kao što to čini Ze-

Ophodi Zelenog Jure, prikaz običaja u Muzeju „Staro selo” Kumrovec.

leni Jura u narodnim običajima. U pučkom vjerovanju Zeleni Jura simbolizira dolazak proljeća, buđenje prirode i sveg zelenila te ujedno novi život. Predstavlja junaka koji dolazi odjeven u svježe zelenilo – nosi zeleni koš u obliku stošca koji čine zelene grančice lišća i cvijeća, donoseći plodnost zemlji, zdravlje stoci i blagostanje ljudima. Njegova pojava tjera zimu i sve loše što je zima sa sobom nosila – bolest, glad i tamu, što potvrđuje apotropejsko značenje ovog blagdana.

Prema predaji, Zeleni Jura hoda od kuće do kuće, a domaćini ga daruju jajima, kobasicama, vinom ili kruhom, čime simbolički zahvaljuju na dolasku proljeća i prizivaju dobru godinu. U nekim krajevima stoka se kiti, „ovjenča se” zelenim vjenčićem od vrbe ili bršljana. Stoka se tako „ovjenčana” uputila kući, gdje se vijenac skidao i bacao o strehu. Vjerovalo se da se time odgone vještice i napadi demonskih moći, pa se stoka čuva od zla cijele sljedeće godine. U nekim se panonskim krajevima na taj dan i konji izvode na livade, održavaju se utrke, a okupljaju se i mještani oko crkve da ih svećenik blagoslovi.

Jurjevo u Kumrovcu: početak obilježavanja u Muzeju

Organizirano obilježavanje Jurjeva u Muzeju „Staro selo” Kumrovec počelo je 2003. godine manifestacijom Zeleni Jura – ophodi *jurjaša* u suradnji s lokalnom Etno udrugom „Zipka”, s ciljem očuvanja tradicijskih običaja Zagorja od zaborava.

Preskakivanje
preko vatre.
Fotodokumentacija
Muzeja „Staro selo”
Kumrovec.

Tadašnja muzejska uprava, u suradnji s lokalnim kulturno-umjetničkim društvima i zajednicama, prepoznala je važnost živog prezentiranja običaja vezanih za ovaj blagdan. Kumrovec, sa svojim autentičnim zagorskim seoskim ambijentom, pokazao se kao savršeno mjesto za takvu manifestaciju. Stare zagorske *hiže*, krušne peći, dvorišta i štagljevi, u proljeće ožive kroz pjesmu, ples, miris svježeg pokošene trave i zvukove tradicijskih instrumenata – pastirskih frulica *žvegli* i tamburica, upravo kako je to nekada bilo. Prikaz jurjevskih običaja odvija se na prostoru Muzeja u subotu uoči Jurjeva, dok se sam spomendan sv. Jurja obilježava 23. travnja.

Obilježavanje Jurjeva u Muzeju svake godine okuplja brojne sudionike i posjetitelje. Manifestacija obično uključuje prikaz tradicijskih običaja: ophod *jurjaša*, pripremu i paljenje zelenih „jurjevskih krijesova”, ukrašavanje domova zelenim grančicama, sviranje tamburica te prikaz starih igara i pjesama, a udruge i KUD-ovi predstavljaju se pojedinačno svaki u svojoj izvedbi.

Povorku *jurjaša* predvodi odabrana osoba iz udruge koju nazivaju Zeleni Juraj. On nosi preko glave postavljen veliki koš isprepleten zelenim grančicama, a u ruci

mač. Pjevajući, *jurjaši* prolaze selom odjeveni u narodne nošnje. Stanu kod nekoliko kuća te otpjevaju narodnu pjesmu o Zelenom Juri, a zauzvrat od ljudi na dar dobivaju domaće kobasice, jaja, kupicu vina, kolače. Predvečer se *kuri* krijes: u polju (nekada je to bilo i u vinogradima, na križanjima i na dvorišnim ulazima – kuda prolazi blago). Za krijes se nekoliko dana unaprijed prema tradiciji priredi hrpa granja, lozja, kukuruzovine i borovice. Povorka završava okupljanjem oko krijesa, gdje se pjeva, *juška* i preskače se oganj. Svi okupljeni po završetku prikaza imaju priliku probati pastirsko jelo „cvrtje” – pečena jaja na domaćoj masti.

Održavaju se i izložbe tradicijskih predmeta, starih fotografija i dokumentacije vezane za lokalne običaje. Jedna od prigodnih izložbi pod nazivom *Nema gazde bez duboke brazde* bila je otvorena 2018. godine, a prikazivala je pripremu i obradu zemlje u Hrvatskom zagorju. Uz otvorenje prikazan je i tradicijski način oranja zemlje plugom, što potvrđuje činjenicu da se Jurjevo smatra pravim početkom gospodarske godine, a ujedno se vjerovalo i da će kukuruz posijan tradicijskom sijačicom na sam dan Jurjeva biti rodan.

*Obredno preskakanje.
Fotodokumentacija
Muzeja „Staro selo”
Kumrovec.*

Sudionici kroz godine

Kroz desetljeća su u obilježavanju Jurjeva u Kumrovcu sudjelovala brojna kulturno-umjetnička društva iz cijele Krapinsko-zagorske županije i šire. Među njima ističu se lokalna Etno udruga „Zipka”, kulturno-umjetnička društva iz Desinića, Pregrade, Marije Bistrice, Šenkovca, Zaboka, kao i druge folklorne skupine iz drugih dijelova Hrvatske.

Posebno treba istaknuti Etno udrugu „Zipka” iz Kumrovca, koja je od samih početaka nositelj i čuvar tradicije predano sudjelujući u organizaciji i izvođenju programa. U novije vrijeme sve veći broj škola, vrtića i udruga građana sudjeluje u manifestaciji, čime se osigurava da se običaji prenose i na mlađe generacije. Tako Jurjevo u Kumrovcu nije samo turistička atrakcija nego i živa škola tradicije.

Očuvanje tradicijskih običaja od najmlađe dobi

Kroz godine obilježavanja Jurjeva u Muzeju „Staro selo” Kumrovec značajnu ulogu imali su i najmlađi sudionici. Dječje vrtiće i školske skupine svojim nastupima

daju posebnu živost i autentičnost manifestaciji, osiguravajući prenošenje tradicije na buduće naraštaje. Neke od najznačajnijih dječjih skupina koje su prezentirale jurjevske običaje u Kumrovcu jesu: Dječji vrtić „Jaglac” Kumrovec – tradicionalno sudjeluje u različitim programima koje organizira „Staro selo” Kumrovec; učenici Osnovne škole Josipa Broza Kumrovec; Dječji vrtić „Kesten” iz Klanjca, dječje skupine KUD-a „Đuro Orlić” Zagorska sela, KUD „Lovro Ježek” iz Marije Bistrice i KUD „Horvatska” Velika Horvatska.

Osim izvođenja pjesama i plesova, djeca često sudjeluju i u izradi tradicijskih rekvizita – vijenaca od svježeg bilja, malih krjesova od grančica te u osmišljavanju scenskih prikaza dolaska Jurja koji donosi zelenilo i život.

Zašto je Jurjevo važno i danas

Suvremeni procesi globalizacije i društvene transformacije nerijetko pridonose izobličavanju i nestajanju nematerijalne kulturne baštine, često i zbog nedostatka načina i metoda da se ona zaštiti. U takvom današnjem okruženju običaji poput Jurjeva podsjećaju nas na važnost ci-

klusa prirode, zajedništva i zahvalnosti. U Kumrovcu se ne njeguje samo folklor kao turistički proizvod već se čuva identitet i duh lokalnog stanovništva, njegova veza s prošlošću, prirodom i zajednicom. Slavlje Jurjeva podsjeća da dolazak proljeća nije samo meteorološka činjenica nego je duboko emocionalno i duhovno iskustvo, utkano u kolektivno pamćenje generacija koje su stoljećima živjele u skladu s prirodom. Obnavljajući običaje svetog Jurja, Kumrovec svakog travnja postaje mjesto gdje prošlost i sadašnjost plešu zajedno – u zvuku tamburica, mirisu svježeg trave i pjesmama koje još uvijek odjekuju starim ulicama sela.

Jurjevo i Jurjevec

Jurjevec je posebno zanimljivo mjesto jer je njegovo samo ime povezano sa sv. Jurjem i starim običajima proljetnog slavljenja plodnosti. Jurjevec se nalazi u sastavu općine Krapinske Toplice i ima dugu tradiciju obilježavanja Jurjeva. U Jurjevcu se običaj obilježava kroz paljenje jurjevskog krijesa, ophode mladih (u nekim razdobljima i djece) po selu – uz pjesmu i blagoslov domaćinstava te druženja uz folklorne nastupe kulturno-umjetničkih društava, etno udruga i tamburaše – če-

Prikaz tradicijskog oranja u Muzeju „Staro selo” Kumrovec, snimio Goran Gluhak.

sto nakon ophoda slijedi zajedničko okupljanje i slavlje uz glazbu, domaću hranu i piće. U novije vrijeme događanja često organiziraju u suradnji s općinom Krapinske Toplice, Etno udrugom „Zipka” iz Kumroca, folklornim društvima i školama. Važno je naglasiti da Jurjevec, svojim imenom i običajima, ima jednu od najstarijih i najautentičnijih poveznica s jurjevim tradicijama u Zagorju, a njegovo ime svjedoči o dugoj prisutnosti kulta sv. Jurja na ovim prostorima.

Sveti Juraj – zaštitnik Hrvatskog zagorja

Izbor imena Juraj u starim je vremenima imao simboličko značenje jer se smatralo da je čovjek pod imenom svetog Jurja zaštićeniji od svih napada i hrabriji da im se othrvu. U skladu s time naziv sv. Jurja nose mnoge crkve i zdanja koja pripadaju sakralnoj graditeljskoj baštini Hrvatskog zagorja. Napomenimo samo neke od njih: župna crkva sv. Jurja u Gornjoj Stubici; crkva sv. Jurja u Desiniću, sagrađena 1902. godine, koja je zavedena kao nepokretno kulturno dobro; crkva sv. Jurja u Đurmancu; kapela sv. Jurja u Jezeru Klanječkom; kapela sv. Jurja u Svetojurskom Vrh; kapela sv. Jurja u Belcu te kapela sv. Juraj u Velikom Komoru.

Literatura

- Huzjak, Višnja (1957): Zeleni Juraj, Publikacije etnološkog seminara Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 2, Zagreb.
- Huzjak, Višnja (1961): Jurjevska baština danas, u: Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, br. 5, Zagreb.
- Miklaušić, Vojko (1994): Plemeniti puti, Matica Hrvatska – Ogranak Velika Gorica.
- Lazowski, Emilij (1910): Povijest plemenite općine Turopolje, sv. 1. Zagreb.
- Gavazzi, Milovan (1991): Godina dana hrvatskih narodnih običaja, Zagreb.
- Belaj, Vitomir (1998): Hod kroz godinu, Zagreb.

IZBOR NAJGIZDAVIJE ŠOKICE I POPRATNI SADRŽAJI

mr. sc. Ljubica Gligorević

Vinkovci

Na području istočne Hrvatske više je natjecateljskih revija i priredbi za najbolje predstavljeno i nošeno tradicijsko ruho u različitim kategorijama i s različitim pozicijama, opće naravi ili uže tematizirano, s dužim ili kraćim vremenskim trajanjem od osnutka. Unatoč suvremenim načinima života, mnogi mlađi naraštaji nasreću vraćaju se tradiciji i njezinim vrijednostima, vezano za obiteljsko nasljeđe ili prema osobnim impresijama te su sudionici, pratitelji, pomagači ili samo redoviti promatrači i posjetitelji takvih događanja. Sudionici na ovakvim nastupima pokazuju svoje znanje o tradicijskoj baštini i kulturi i promiču pripadajući dijalektalni govor svojega mjesta, što je velik zalog za budućnost u općoj globalizaciji.

U okviru manifestacije Zlatne žice Slavonije¹, već preko deset godina s prekidi-

ma održava se i *Izbor najgizdavije Šokice*². Ovo događanje privlači pozornost djevoja-ka i mladih *snaša* najviše s područja Požeštine i brodskog kraja, odakle je do sada i bilo najviše sudionica. Na pozive organizatora, prije pandemije bolesti COVID-19, zbog osobnih zauzetosti u vrijeme njegova održavanja nisam se mogla nažalost uključiti u stručni rad kao etnologinja, što od 2023. godine s radošću redovito činim, kada je ljepotom, bogatstvom i svojom giz-

Valentin Škorvaga, ovaj put na mjesto direktora festivala, dok su umjetnički direktori bili Dominik Škrabal i Zvezdan Marjanović. Aurea fest od 2016. godine ima novog direktora, Ivana Bunjevca, a Škorvaga postaje umjetnički direktor na dvije godine. Posljednja promjena unutar Aurea festa dogodila se 2018. godine, kad je za umjetničkog direktora imenovan Damjan Pirović. Godine 2022. godine ugašena je manifestacija Aurea fest i Zlatne žice Slavonije ponovno su postale samostalni festival. Posljednje tri godine predsjednik Organizacijskog odbora gradonačelnik je Požege dr. sc. Željko Glavić, a umjetnički direktor je Saša Botički. Veljko Valentin Škorvaga jedan je od najzaslužnijih u revitalizaciji požeškog festivala, istodobno on je i jedan od najuspješnijih autora glazbe i stihova brojnih tamburaških skladbi. (Izvor: <https://zlatne-zice-slavonije.hr/55-godina-festivala-prisjetimo-se-nosaca-zvuka-od-1990-godine-naovamo/>, posjet 18. travnja 2025.)

2 Prvi koncept *Najgizdavije Šokice* u sklopu festivala Zlatne žice Slavonije bio je 1992. godine. Etnologinja Gradskog muzeja Požega Maja Žebčević Matić autorica je koncepta Izbor. Ne zna koliko je dugo trajao. Promjenom koncepcije festivala i imena u Aurea fest 2014. godine Maja Žebčević Matić ponovno ga je obnovila. Od tada traje kontinuirano do danas, iako je Festival opet promijenio koncepciju i vratio nekadašnje ime Zlatne žice Slavonije. (Zahvaljujem za podatak kolegici etnologinji Dubravki Matoković, koja je u Gradskom muzeju Požega počela raditi 1997. kada je ovaj Izbor privremeno prestao i nije bio aktualan. U suvremenom digitalnom fundusu memorabilija nije moguće doći do tih preciznih informacija.)

1 Godine 2024. napunilo se 55 godina od prvog izdanja požeškog festivala. Proživljavao je s narodom brojne promjene, državne i političke tranzicije, mijenjao imena, glazbene stilove, bio čak i ugašen osamdesetih godina. Do revitalizacije je došlo ukorak sa stvaranjem Republike Hrvatske. Prvi festival pod nazivom Zlatne žice Slavonije održan je od 20. do 22. rujna 1990. godine. Prvi direktor festivala bio je Ivo Pavić, a umjetnički direktor Veljko Valentin Škorvaga. Nažalost, već 1991. godine jesen je donijela najteža ratna zbivanja i festival je otkazan. No već 1992. godine zaspivala je u Požegi opet tambura i tako je ostalo do današnjih dana. Ivo Pavić i Veljko Valentin Škorvaga vodili su festival sve do 2001. godine, kada je za direktora festivala izabran Ivo Enjingi, a umjetnički direktor postao je Tomislav Jakobović. Puni deset godina nije bilo promjena, a onda su uslijedile brojne. Prvo je 2011. godine direktor festivala postao Tomislav Galić, a sljedeće dvije godine požeški festival nosio je ime Glazbeni festival Slavonije. Do nove velike promjene dolazi 2014. godine kad Zlatne žice Slavonije postaju dio manifestacije Aurea fest. Vraća se Veljko

Požega u vrijeme održavanja Zlatnih žica Slavonije 2024., snimila Ljubica Gligorević.

dom³ predstavljeno 11 sudionica, djevojke: Valentina Miletić iz Gornje Bebrine, Anika Stošić, Kondrić, Ivona Matković, Stari Slatinik, Ivana Stipić, Blacko, Marinela Pavić, Brčino (Odvorci), Diana Đebrić, Vilić Selo – Brestovac, Leonora Matošić, Podcrkavlje i Marta Lukačević iz Gornje Bebrine. Snaše su bile: Nikolina Samardžić, Požega, nošnja iz Pleternice, Tina Grgić iz Bebrine i Mia Kelemen iz Prekopakre.

Najgizdavija Šokice 54. festivala Zlatne žice Slavonije proglašena je djevojka Ivana Stipić iz Blacka – Pleternica, drugo mjesto zauzela je djevojka Valentina Miletić iz Gornje Bebrine, a treće mlada snaša Nikolina Samardžić iz Požege u nošnji iz Pleternice. U Prosudbenom ocjenjivačkom sudu o svemu su odlučivale: Jasna Dročić, voditeljice fundusa i radionice narodnih nošnji Ansambla Lado, Zagreb, Mihaela Živić, etnologinja i kulturna antropologinja u

Centru za tradicijsku kulturnu baštinu KCT-a u Zagrebu i mr. sc. Ljubica Gligorević, etnologinja, muzejska savjetnica iz Vinkovaca.

Pobjednička nošnja u prošlosti se nosila u svečanim prigodama, u svatovima, pri odlascima u crkvu, na blagdane ili crkvene godove. S kraja je 19. i početka 20. stoljeća. Ovako je krenulo predstavljanje:

Pošla sam na vinčanje svojoj virnoj drugoj Mari, koja se udaje za svog Jozu. Da se malo pofalim, ja sam kićenica, Mara je moja najvirnija druga. Ja ć' s njom u kola sist', ponit' vince u rukama do crkve, za na kape svatovima, koje smo plele sinoć u Vincima. A vozit će nas Marin brat Ivo u kol'ma! I ne mog' dočekat' da zavedemo kolo u Marinom dvoru kad dojdemo s vinčanja i zapivamo kumu, Mari, čaušu, đuvegiji i svatima! I nazdravimo našoj Mari ričima: „Za zdravlje naše druge, kume i stari svate!” A onda primimo i kumov blagoslov: „O živa i zdrava bila i dogodine se udala”, znate, to j' najbitnije! Ipak je tamo Ivo...

3 gizdati se, nesvrš. 1. dotjerivati se (u odijevanju, posebice u nošnji) kititi se, ukrašavati se; 2. dičiti se dotjeranošću i kićenošću; 3. hvaliti se, hvastati se; oholiti se.

Dio sudionica Izborna najgizdavije Šokice 2023. godine tijekom generalne probe, Požega, snimila Ljubica Gligorević.

O svojem češljanju, kićenju i odijevanju Ivana Stipić ispričala je:

Oglavlje mi čini perčin ukrašen kintošem i cvijećem. Perčin se nosio uz stariji tip paurske nošnje, ali i uz mladu vrstu nošnje, u kojoj su vunenu pregaču i rubac zamijenili marama i fertun od kupovnih svilenih materijala. U perčin se djevojka češljala jedanput tjedno, nedjeljom rano ujutro za misu i tijekom godine za važnije crkvene blagdane i druge svečanosti. U Požeštini se splitao uži tip perčina. Kosa je na čeonom dijelu bila podijeljena najčešće razdjeljkom po sredini, ali s raznovrsnim varijantama

Najuspješnije predstavljene sudionice Izborna najgizdavije Šokice 2023. godine, Požega, snimila Ljubica Gligorević.

začešljavanja i oblikovanja kose: glatko začešljana sa strane preko ušiju ili iznad ušiju, polukružno začešljana na čelu tipa coklina, začešljana prema gore, s uvojcima ili coklinima u obliku rošćića. Pletenice kintoši pleli su se od četiri ili više struka sa svake strane, koji su se prebacili gore na tjemenu, a krajevi bi se učvrstili ukosnicama ili su se dolje sastavili s perčinom, ili su pleteni u pletenice od četiri struke poput rešetke, u donjem dijelu do perčina. Između kintoša i perčina glava se u svečanim prilikama i nedjeljom ukrašavala prirodnim cvijećem i zelenilom ili umjetnim cvijećem od svile ili voska. Početkom 20. stoljeća bilo je uobičajeno kititi perčin umjetnim, kupovnim cvijećem – granama. Nosim mladi – noviji tip paurske svečane nošnje. Na nogama imam bijele čarape i cipele. Ispod krila – sukne s tkanom zatkom u boji nosim unteroke – podsuknje. Gornji dio nošnje čini oplećak – košulja širokih rukava od rozanca/rocanca – vrsta naboranog tkanja karakterističnog za Požešku kotlinu. Marama svilenka – marama četvrtastog oblika s resama presavijena je u trokut i povezana na leđima, uparena uz svileni fertun – pregaču od kupovne svile. Oko vrata imam plišenu traku i/ili đerdan – ogrlicu od zrnja, a u ušima naušnice zva-

Razgovor
na
generalnoj
probi sa
sudionicama
Izbora
najgizdavije
Šokice
2024. godine,
Požega,
snimila
Ljubica
Gligorević.

ne morice – morci, morčići. Na rukama nosim šticne – narukvice od vune s perlicama. Na nogama imam cipele. U rukama nosim vince k crkvi, za na kape svatovima.

Drugoplasirana djevojka Valentina Miletić iz Gornje Bebrine nosila je nošnju za veće svetce tijekom godine od Uskrsa do Male Gospe, a krenula je: *na podnevsku misu na Duhove jer je kirvaj u selu...* Mlada snaša koja je zauzela treće mjesto Nikolina

Samardžić iz Požege bila je u svečanoj nošnji za različite blagdane iz Pleternice:

Vraćam s goda od rodbine. Vele: „Došo god da se sastane rod.” Mog’ vam kazat da sam se tako lipo nadi van’la, napivala i zaplesala u kolu! Srce zaigralo i zapivalo od miline: „Derite se cipelice, valjda niste jedinice, dvoje troje na tavanu, podera ne na tabanu!” Alaj su se nasmijali oni na me. Znađu da sam ja mal’ bečaruša. Svi su bili veseli, priprav’li moji i pogostili nas od

Svečanost otvorenja Zlatnih žica Slavonije 2024. godine, Požega, snimila Ljubica Gligorević.

Predstavljanje devet sudionica na Zlatnim žicama Slavonije 2024. godine, Požega, snimila Ljubica Gligorević.

srca! Dva dana smo kod nji' ostali! Ev' i mi-
lošće mi spakovali u ovaj moj pinkl! Nek se
znade da sam bila na časti, da mog' poka-
zat svoj'ma milošću!

Za Izbor najgizdavije Šokice 2024. go-
dine prijavilo se devet sudionica, sve dje-
vojke: Lucija Grgurević, Grgurevići, Marija
Kovačević, Poloje – Pleternica, Magdalena
Kovačević iz Oprisavaca, Mila Grace Norris,
Habjanovci, Klara Pavlović, Biškupci, Ena
Mirković, Bebrina, Magdalena Rutkovski,
Nurkovac – Brestovac, Josipa Jagodanović,
Bartolovci i Petra Marić iz Jakšića.

Prema mišljenju Prosudbenoga ocjenji-
vačkog suda: Dubravke Matoković, etno-
loginje, muzejske savjetnice iz Gradskog
muzeja Požega, Jasne Dročić, voditelj-
ce fundusa i radionice narodnih nošnji
Ansambila Lado, Zagreb i mr. sc. Ljubice
Gligorević, etnologinje, muzejske savjetni-
ce iz Vinkovaca, odluke nisu jednostavno
donesene.

Najgizdavija Šokica Zlatnih žica Slavo-
nije 2024. bila je Mila Grace Norris iz Ha-
bjanovaca, drugo mjesto zauzela je Ena
Mirković iz Bebrine, a treće Petra Marić iz

Najuspješnije predstavljene sudionice Izбора najgizdavije Šokice 2024. godine, Požega, snimila Ljubica Gligorević.

Jakšića. Mila je tada ispričala priču kako je
krenula na svetu misu za velikoga *kirvaja*
Bartolova u Habjanovcima i da se ponovi-
la u novo *ruvo*. Za vrijeme mise stajala je
na *balvancu* – pričesnoj ogradi, gdje sto-
je *devojke udavače* kako bi je svi *misari*
mogli vidjeti. Tamo je i čuvala Presveti ol-
tarski sakrament. Bila je počešljana u *ki-
kaš* i *šiške*. Na glavi je imala *cvetiće*, *venac*
i *kadifu*. Nosila je *krilca tkana* i *ubirana* i

šlingeraje kao podsuknje, šlinganu suknju i šlinganu kecelju, *oplećak tkani* i *uberan* bordo-žuto, maramu bordo vezenu *zlatem preko papera*, *šticle* od vune, ogrlicu – *dru-ljaš*, okovratnik – *reklje* od kupovne šlinge, dukate, *štrimfe* ograđene i papuče *zlatem*. U ruci je nosila *potpetalo*, molitvenik i *pa-trice*. Nošnja potječe iz vremena oko 1940. godine.

Drugoplasirana Ena Mirković iz Bebrine bila je u nošnji s početka 20. stoljeća za crkvene svetkovine. Krenula je na veliku misu crkvenoga goda, koji je 22. srpnja na Mariju Magdalenu u Bebrini. Kosa s prednje strane bila je *nacoknana* u deset *co-knova*, kao što se nosilo u vrijeme nastanka nošnje. Stražnji dio kose bio je spleten *u kiku*, sve od vlastite kose bez umetaka. Glava je bila nakićena cvjetovima *smiljem* te lancem preko glave. *Šlingana bitla* – suknja i *oplećak* od bistrog su tkanja, koji su ukrašeni rupičastim vezom – *šlingom* ručno rađenom, a suknja je u osam *pola tkanja*, što je rijedak primjerak jer su vrlo brzo počeli s izradom istih na kupovnoj pamučnoj tkanini *šifonu*. Rukavi *opleća* su od dvije *pole* te završavaju *šlinganim repetama*, što je vrlo reprezentativno. Oko vrata je *papirnat* *svile* velika marama s resama, koja se zvala *krava* zbog toga što je koštala koliko i jedna krava. Pred sobom imala je *svileni fertun na grane* ravnog kroja. Kako bi sve dobro stajalo, pod suknjom su bila četiri *unteroka* i jedan *gornjac šlingani* te dvojica *heklana krila*. Od nakita nosila je *derdane* i ogrlice od bisera te vunene šticne na rukama i dukate u ušima. Na nogama su bile visoke cipele i *bile* čarape, a u rukama krunica, molitvenik u *ćilimak*.

S izložbe *Nek' derdani pozvekuju*, Gradski muzej Požega 2024. godine, snimila Ljubica Gligorević.

Trećeplasirana djevojka Petra Marić iz Jakšića nosila je svečani tip *paurske* nošnje karakterističan za cijelu Požešku kotlinu. Nošnja je s početka 20. stoljeća, a ona se *spremila* na *kirvajsku* misu u svojem mjestu za sv. Antuna. Bila je počešljana u *perčin* ukrašen *rocama* koji su ušiveni u *perčin* i *kintošima* koji su prebačeni preko tjemena. *Perčin* je bio ukrašen cvijećem i šumicom, a u kosi je imala i zataknete ukrase.

Nošnja se sastojala od *oplećka širokih rukava* šivanog od *rozanca*, a na rukavima je ručni rad rađen *ekljom* i *splitom*. Tri je nosila *untoroka*, a *rifana krila* bila su od *rozanca* sa *zatkom* u boji. Preko *oplećka* je svezana marama *svilenka* s velikim *roj-tama* složena u trokut, uparena s *fertunom* od brokat svile. Na rukama je imala narukvice *šticle*, oko vrata ogrlicu nizanu od *derdana* i bisere, a na ušima naušnice *jagode*. Nosila je kupovne bijele čarape i kožne cipele.

Na *Izboru najgizdavije Šokice* u sklopu Zlatnih žica Slavonije u Požegi sudionicama i članovima Prosudbenog ocjenjivačkog suda na dispoziciji su Maja Petrović, koordinatorica festivala, i Nikola Kramar, voditelj folklornih programa, s kojima je kreativno, ugodno i lijepo surađivati.

Izložba *Nek' derdani pozvekuju*

U susret Zlatnim žicama Slavonije u Gradskom muzeju Požega u četvrtak, 5. rujna 2024. godine svečano je otvorena izložba tradicijskog nakita Požeško-slavonske županije kao rezultat kontinuirane suradnje dva muzeja: Muzeja grada Pa-

kraca i Gradskog muzeja Požega. Autorice izložbe su etnologinje, požeška muzejska savjetnica Dubravka Matoković i Jelena Hihlih, ravnateljica Muzeja grada Pakraca, a edukatorice na izložbi bile su uvažene izrađivačice đerdana Cvija Grčević i Vinka Mareković.

Izložba *Nek' đerdani pozvekuju* za cilj je imala upoznati posjetitelje što je tradicijski nakit, tko ga je nosio te ukazati na karakteristike nakita koji se nosio u Požeško-slavonskoj županiji krajem 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća. U želji da se prikaže kako je ovaj tradicijski nakit i dalje izuzetno atraktivan i zanimljiv, organizirana je revija na kojoj su djevojke u različitim odjevnim kombinacijama nosile svoje đerdane – *kajice* te time službeno otvorile izložbu. Uz izložbu tiskan je i katalog. Znanje i umijeće izrade ovih đerdana svakako zaslužuje biti proglašeno nematerijalnim umijećem Republike Hrvatske.

U subotu, 7. rujna 2024. godine u obnovljenom prostoru Gradskog muzeja Požega održana je 5. Radionica tradicijskog nakita požeškoga kraja, na kojoj su zainteresirane sudionice izrađivale ogrlicu od stakle-

Radionica tradicijskog nakita požeškoga kraja, Gradski muzej Požega 2024. godine, snimile Dubravka Matoković i Ljubica Gligorević.

nih perlica prema povijesnoj fotografiji iz 1911. godine iz fotografske dokumentacije Gradskog muzeja Požega. Bila je to ogrlica koja se nosila uz vrat kao dio ženskog, svečanog tradicijskog odijevanja požeškoga kraja. Radionicu je organizirala etnologinja Dubravka Matoković, muzejska savjetnica, a vodila ju je Cvija Grčević iz Pakraca, dugogodišnja i vrsna edukatorica izrade tradicijskog nakita. Na radionici su bile i članice Prosudbenog ocjenjivačkog suda za *Najgizdaviju Šokicu*, Jasna Dročić iz Zagreba i Ljubica Gligorević iz Vinkovaca.

Izvori

<https://zlatne-zice-slavonije.hr/55-godina-festivala-prisjetimo-se-nosaca-zvuka-od-1990-godine-naovamo/>, posjet 18. travnja 2025.

Dokumentacija *Izbora najgizdavije Šokice* Zlatnih žica Slavonije za 2023. i 2024. godinu.

O SUSRETU ISTARSKE I SLAVONSKO-BARANJSKE BAŠTINE U MUZEJU SLAVONIJE

Katarina Dimšić

Muzej Slavonije, Osijek

Seminar istarskog dvoglasja

Muzej Slavonije prvog vikenda u ožujku 2025. godine bio je organizator dvodnev-nog seminara koji je teorijski i praktično obradio istarske tradicijske glazbene oblike s posebnim naglaskom na pjevanje. Cilj *Seminara istarskog dvoglasja* bila je edukacija o pjevanju, oblicima i tehnikama te povijesti i razvoju tradicijske glazbe, osvrćući se pritom na hrvatske, ali i druge etničke glazbene tradicije na području ove hrvatske regije.¹ Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja 2009. godine upisano je na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Ovim se seminarom nastojalo ukazati na to da iza sintagmi „istarsko tradicijsko pjevanje”, „dvoglasje tijesnih intervala” i „pjevanje *na debelo i tanko*” stoji cijeli niz glazbenih oblika. Stoga je seminar teorijski obradio prvu i drugu glazbenu tradiciju Istre (Šuran 2021: 46), dok su u praktičnom dijelu obrađeni podstilovi prve tradicije *kanat* i *tarankanje*.

Voditelj seminara bio je dr. sc. Noel Šuran, kustos u Etnografskom muzeju Istre – Museo etnografico dell'Istria u Pazinu i voditelj Centra za nematerijalnu

Muzej Slavonije, Osijek, 2025.

kulturu Istre Etnografskog muzeja Istre u Pićnu, i sam tradicijski glazbenik. Pod tim pojmom podrazumijeva se poznavanje i izvođenje tradicijskih glazbenih tehnika u pjevanju, kao i sviranju tradicijskih instrumenata. Posebno je vrijedno za ovaj seminar što je voditelj bila osoba iz lokalne zajednice koja u navedenoj glazbi aktivno sudjeluje. Takva je pozicija edukatora važna kod prenošenja znanja, a posebno jer istarska tradicijska glazba prosječnom slušatelju i glazbeniku nije jednostavan pothvat. Na ovaj su način polaznici dobili realnu sliku i autentičnog (pre)nositelja znanja. Seminar je zbog toga bio namijenjen ponajprije folklornim skupinama i

¹ Bogatstvo etničkim skupinama u Istri najbolje je prikazano kroz novi stalni postav Etnografskog muzeja Istre koji prikazuje kulturološku raznolikost etnika kao dio cjelokupnog identiteta poluotoka, što je realizacija dugogodišnjih planova (Nikočević 2007).

kulturno-umjetničkim društvima (s naglaskom na gradska društva, odnosno ona koja svojim repertoarom obuhvaćaju širi prostor Hrvatske, a ne samo lokalnu baštinu). Jednako su tako bili pozvani učenici glazbenih škola i glazbenici kojima bi netemperirano pjevanje bilo glazbeni izazov. Zbog specifične teme koja se na ovakav način ne obrađuje toliko često, pozvani su ljubitelji baštine i folklorizma iz cijele Hrvatske, a seminar je u konačnici okupio polaznike iz Zadra, Zagreba, Đakova i Osijeka, odnosno folkloriste, pjevače, zaljubljenike u baštinu i profesore glazbe.

Izložba *Atlantida. Mali svjetovi*

Prilikom planiranja godišnjeg programa Muzeja Slavonije za 2025. godinu seminar je zamišljen kao popratni program, odnosno svojevrsna najava, gostujuće izložbe *Atlantida. Mali svjetovi* – izložbe koja je dio većeg međunarodnog projekta Muzeja europskih kultura u Berlinu, a koja tematizira nestajanje manjih mjesta u pojedinim (hrvatskim) regijama.² Projektom su obuhvaćene i druge zemlje, a na prostoru Hrvatske analizirano je nekoliko mjesta,

među ostalima, i ona na području Istre i Baranje. Na ovaj je način program seminara najavio izložbu i osvrnuo se na neke slične tradicije dviju navedenih regija. Od glazbene; preko tradicijskih instrumenata koji se i danas sviraju, primjerice istarski *mih*, *roženice* ili *sopete*, odnosno baranjske *gajde*, *diple*, *dvojnice*; do običajno-obrednih praksi – pa je tako u sklopu seminara organiziran i izlet u Draž na baranjske *buše*, koje su baranjski pandan istarskim i kvarnerskim *zvončarima*. Baranjske su *buše* u Dražu tog vikenda organizirane u sklopu šireg programa *Fašang*³, koji je uključivao i koncert gajdaških tradicija te su polaznici dan prije samog seminara mogli posjetiti baranjsko mjesto Topolje i poslušati varijante *gajdi*, *miha* i *dipli* kakve se sviraju na području Baranje i ostatka Hrvatske, Vojvodine, Mađarske, Hercegovine, Bugarske i šire. Muzej Slavonije na ovaj je način nastojao promovirati fenomen baranjskih *buša*, čija je prijava u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske u procesu pa su polaznici ujedno bili upoznati s dvama fenomenima – jednim u procesu upisa

² <https://komsoe.de/atlantis>, posjet 22. 4. 2025.

³ https://www.osijek031.com/osijek.php?najava_id=102195, posjet 22. 4. 2025.

na lokalnu listu nematerijalne baštine i jednim upisanim na listu svjetske razine.

Upoznavanje i usporedba baština dviju regija dala je potencijalne uvide i kontekst migracijskim kretnjama te kulturno-političkim razlozima koji su utjecali na smanjenje ili nestajanje manjih mjesta u Baranji i Istri te bili odličan uvod u izložbu koja je u Muzeju Slavonije otvorena 9. svibnja iste godine.

Muzeološke strategije očuvanja nematerijalne baštine i poticanja kulturno-umjetničkog amaterizma

Vrijednost je istarskog tradicijskog muziciranja u činjenici da je takva vrsta glazbe i danas živa i prakticirana kao dio svakodnevice. Tzv. *kantaduri* s područja Istre i Kvarnera do danas stvaraju pjesme koje svojim stilom i glazbom, a katkada i tekstom podsjećaju na tradicijske (usp. Šuran 2021: 113–114).⁴ Centar za nematerijalnu kulturu Istre u Pićnu izvrstan je primjer baze tradicijske (i suvremene) glazbe koja se izvodi u Istri; on je mjesto gdje su pohranjena istraživanja, gdje se bilježe i čuvaju, ali i održavaju manifestacije, radionice; mjesto pričanja i prezentacije istarskih dijalekata i sveobuhvatne istarske nematerijalne baštine – kako i u imenu stoji. Pozitivan je i primjer Istarske županije koja financijski podupire školske nastavne i izvannastavne aktivnosti bazirane na učenju (o) zavičajnoj i tradicijskoj kulturi.⁵ Susret istarske i slavonsko-baranjske kul-

ture u ožujku 2025. godine dao je poticajne i motivirajuće primjere dobre prakse, spajajući dvije krajnje regije naše zemlje.

Ovakvim programima Muzej Slavonije nastoji djelovati prema potrebama svoje zajednice – nuditi prostor razmjene iskustava i kulturnih raznolikosti ljubiteljima glazbene i kulturne baštine, biti mjesto okupljanja entuzijasta. Poticanje rada kulturno-umjetničkih udruga važno je jer povezuje pojedince kulturnog amaterizma s institucionalnim nositeljem kulture u svojem području. Svako je kulturno djelovanje na ovakav način ujedno i vid neformalnog učenja pa se polaznici u Muzeju educiraju na više razina.

Slavonija je bogata kulturno-umjetničkim udrugama fokusiranim ponajviše na folklorni amaterizam, ali i na druge grane amaterskog kulturno-umjetničkog djelovanja, no u posljednje vrijeme vidljiv je pad interesa, što se donekle moglo i pretpostaviti s obzirom na brz rast i razvoj tehnologije i globalizacije koja otvara vrata za nova iskustva. Ipak, nada postoji u tom ubrzanom načinu života – da kulturni amaterizam postane staložena točka pojedinčeva života i mjesto društvene komunikacije u *realnom vremenu*. Sociolog Rudi Supek 1974. godine opisao je kulturno-umjetnički amaterizam kao „ono što vidimo kao rehabilitaciju zanatlijskih djelatnosti. To je ona djelatnost gdje čovjek nešto stvara, zainteresiran je da sam izvodi i ima užitek od toga” (1974: 15).

U svojem istraživanju kulturno-umjetničkog amaterizma Dražen Jelavić ističe potrebu za organiziranjem osposobljavanja i usavršavanja ovakvog tipa u svim granama kulturno-umjetničkog amaterizma (2017: 37), stoga su seminari tradicijske glazbe važan novi sadržaj često ustaljenom djelovanju kulturno-umjetničkih udruga. Upravo u tom kontekstu Muzej Slavonije prepoznaje svoju ulogu kao ustanove koja kontinuirano održava kvalitetu i nudi relevantan, promišljen i stručan sadržaj, potvrđujući time svoju važnost u očuvanju

4 U svojem istraživanju suvremene istarske glazbe Ivona Orlić ukazuje na nekoliko suvremenih glazbenih smjerova i pokreta kao što su ča-val i etno-jazz u Istri ili pak manifestacije poput *Melodija Istre i Kvarnera*, susreta *Naš kanat je lip* itd., napominjući kako glazba određenog područja „(...) omogućuje uvid u političko, gospodarsko, emocionalno, etničko, identifikacijsko, lingvističko stanje i pojedinca i regije” (2005: 91). Upravo njezin rad govori o specifičnosti kako tradicijskog tako i suvremenog muziciranja u Istri.

5 *ISTRAŽivanje – priručnik za implementaciju zavičajne pismenosti u vrtiće, osnovne i srednje škole Istarske županije*. 2023. Pazin: Istarska županija.

i razvoju glazbene i kulturne baštine, ne samo Slavonije već i puno šire.

Literatura i izvori

- Jelavić, Dražen. 2017. *Postojeće stanje i strategija očuvanja i razvitka kulturno-umjetničkog amaterizma u Republici Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Split: Umjetnička akademija, Sveučilište u Splitu.
- Nikočević, Lidija. 2007. „Konstrukcija identiteta i muzeološka interpretacija kulture zajednica u Istri”. *Etnološka tribina* 30, Vol. 37. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo. 21–28.
- Orlić, Ivona. 2005. „Istarski identitet kroz glazbeno stvaralaštvo: Etnološki pristup”. *Et-*

nološka tribina 27–28, Vol. 34/35. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo. 91–110.

ISTRAživanje – priručnik za implementaciju zavičajne pismenosti u vrtiće, osnovne i srednje škole Istarske županije. 2023. Pazin: Istarska županija.

Supek, Rudi. 1974. „Sociološki značaj amaterizma”. *Kultura*, 7/26. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka. 8–16.

Šuran, Noel. 2021. *Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskoga identiteta*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

<https://komsoe.de/atlantis>, posjet 22. 4. 2025.

https://www.osijek031.com/osijek.php?naja-va_id=102195, posjet 22. 4. 2025.

SOPELICA – ISTARSKO TRADICIJSKO GLAZBALO

dr. sc. Noel Šuran

Centar za nematerijalnu kulturu Istre Etnografskog muzeja Istre –

Centro per la cultura immateriale dell'Istria del Museo Etnografico dell'Istria

Baveći se dugi niz godina tradicijskim glazbalima i glazbenom baštinom Istre odlučio sam pobliže predstaviti *sopelicu* i zanimljive povijesne promjene koje je ovo glazbalo doživjelo. U *Reviji Đakovačkih vezova* do sada nije pisano niti je predstavljena građa o istarskim glazbalima. No, zato su na prošlogodišnjim Đakovačkim vezovima nastupali članovi folklorne skupine Glazbenog društva „Sokol” iz Buzeta te predstavili sjevernu Istru, a godinama prije na Vezovima su se predstavili KUD „Uljanik” iz Pule (2002.), FD „Pazin” iz Pazina (2000., 2006.) te FS Zajednice Talijana iz Vodnjana (2002). Upravo me sve navedeno potaknulo na tekst o istarskom glazbalu kako bismo proširili spoznaje o tradiciji, transformaciji i današnjem korištenju.

„*Sopelica* – metamorfoze/*sopelica* – metamorfosi” naziv je jednogodišnjeg projekta Centra za nematerijalnu kulturu Istre Etnografskog muzeja Istre – Centro per la cultura immateriale dell'Istria del Museo

Etnografico dell'Istria (CENKI – CECII) koji je uspješno realiziran u 2024. godini. Projekt je podrazumijevao istraživanje spomenutog istarskog glazbala, dokumentiranje svih pojava i promjena te postav izložbe odnosno prezentaciju prikupljenoga. Slikovno i audio dokumentirani su gotovo svi poznati, aktivni svirači *sopelice* diljem Istre odnosno područja: Puljština, Barbanština, Marčanština, Pićanština i Labinština. Sav etnografski materijal pomno je i stručno arhiviran u Centru. Od prikupljenog materijala napravljena su tri kratka, edukativna dokumentarna filma. Prvi u trajanju od 8 minuta prikazuje proces izrade *sopelice* graditelja Mauricija Mirkovića iz Kujića. Drugi je u formi prikaza aktivnih svirača *sopelice* u Istri, a koji kroz petnaestak minuta objašnjavaju što im znači navedeno glazbalo, kako ga koriste danas, kako su već ili bi ga tek usavršili te koji repertoar danas na njemu izvode. Treći video presjek je fotografija vezanih za *sopelicu*, koje se

nalaze u arhivi CENKI – CECII. Presentacija projekta i postav izložbe temeljili su se na uvodnom tekstu, vitrini s prikazom srodnih glazbala iz različitih krajeva Hrvatske i drugih zemalja te pripremljenim audio-vizualnim sadržajem. Autor projekta i izložbe jest autor teksta. Otvorenje izložbe bilo je 25. svibnja 2024. u sklopu manifestacije „PetiVina: jagode&vino” u Pićnu. Izložba je gostovala na manifestaciji „Piščaci i gunjci” u Marušićima u srpnju 2024., kada se održavao međunarodni susret malih sastava tradicijske glazbe.

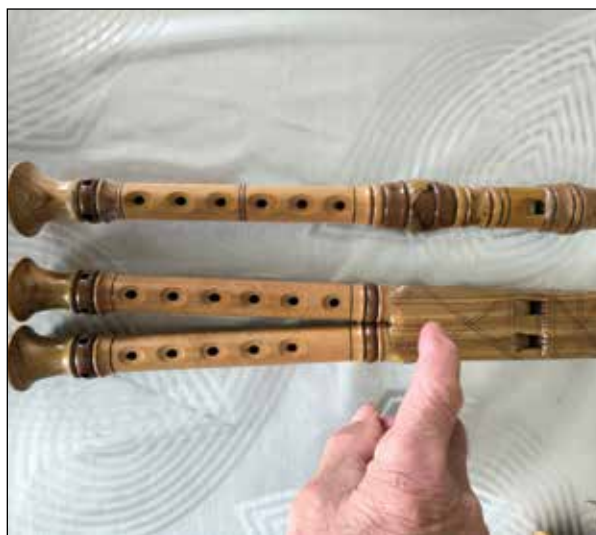
Sopelica, pastirska sopelica, pastirska svirala, uralica, šurla, frula, fis'cioto... sve su to lokalni istarski nazivi za aerofono jednocjevno glazbalo s bridom, izrađeno najčešće od drva. U recentno vrijeme uvriježen termin koji se najčešće upotrebljava jest *sopelica*. U različitim krajevima Hrvatske slično glazbalo ima razne nazive: *jedinka, ćurlik, svirala, duduk, svrdonica, fistula, žveglica, slavić, kavela, frula* i sl. Slična glazbala rasprostranjena su diljem svijeta. *Sopelica* ima najčešće šest rupa od kojih pet služi za *prebiranje*, dok šesta služi za štimanje pete rupe. Često imaju i jednu palčanu rupu, izbušenu u ravnini s prvom. Kako je raspored rupa gotovo identičan rasporedu na *sopelama/roženicama*, bio je to poticaj pučkom imaginariju da *sopelicu* nekako poveže s tim glazbalom. Tako graditelj glazbala i tradicijski glazbenik Alfo Konović iz Jurićevog Kala napo-

minje da je *sopelicu*, kad je riječ o izgledu i rasporedu rupa, u potpunosti uskladio s *prebiralnicom male roženice*.

Nekada se glazbalo izrađivalo od trstike, bazge, jasena i drugih dostupnih mekih materijala. Najstariji arheološki primjerci sličnog glazbala izrađeni su od kostiju životinja. Razmak između rupa i njihov broj bio je različit i s vremenom se mijenjao.

Danas su svirači ovog instrumenta vrlo rijetki, u cijeloj Istri postoji manje od desetak aktivnih svirača. Međutim, u prošlosti je to glazbalo očito bilo mnogo više u uporabi, osobito u središnjoj i sjevernoj Istri, to jest u području na kojem je *dvoglasje tjesnih intervala* oduvijek imalo tek minimalnu ulogu u tradicijskom glazbovanju. U istarskim muzejima (Pazin, Poreč) možemo vidjeti razne primjerke navedenoga glazbala.

Tradicijski svirač i graditelj tradicijskih glazbala Drago Draguzet iz Pule ovaj instrument naziva „pastirska svirala”. Devedesetih godina 20. stoljeća afirmirao ga je na način da ga je počeo svirati i promovirati na smotrama i festivalima tradicijske glazbe. Draguzet ističe: „Pastirsku sviralu prvi put sam vidijela kod Martina Glavaša. On ih je načinjao po uzoru na nike stare, je reka da su bile samo dvi od starine, pak da je po njima načinjao ove kakove sad dela. Posudijala mi je jenu, da se malo vadin svirit. Pokle me čuja priko radija kako svirin, pak mi je reka neka si je držin i da mi je poklanja i samo neka svirin.”

To je glazbalo bilo van interesa folklorša i poznavatelja folklor i zapravo nije bilo reprezentativno kao primjerice *roženice/sopele*, koje su postale i ostale simbol istarskog identiteta, te su kao takve bile više u fokusu prenositelja baštine. *Sopelica* je prolazila nezapaženo, doživljavajući različite transformacije počevši od same izrade gdje uočavamo kako se najprije izrađivalo od trstike, bazge i sl., a kasnije se počelo izrađivati od tvrdog drva poput klena, masline i dr. Oblik glazbala također se mijenjao, kao i raspored i broj rupa. Oblik kakav danas poznajemo najvjerojatnije je rezultat pokušaja imitacije blok flaute, fenomen inače poznat i u drugim tradicijama. Transformacije su se događale i u načinu sviranja. Repertoar današnjih svirača na *sopelici* većinom se sastoji od melodija *baluna*, *polke*, *mantinjada* i raznih improvizacija. Poneki svirači sviraju i *kante* u stilu tijesnih intervala i pritom mrmljaju (*njurgaju*) uz glazbalo. Ima i primjera da pojedini svirači sviraju i melodije koje tendiraju duru. Naravno, neki sviraju virtuoznije, neki jednostavnije ovisno o osobnim afinitetima i sposobnostima. Zatim, neki *sopelicu* sviraju u kombinaciji s drugim glazbalima poput *dvojnica*, usne i dijatonske harmonike i sl. Što se tiče upotrebe i korištenja glazbala, danas se najčešće svira na smotrama i festivalima tra-

dicijske glazbe, a tek rijetko za razbibrigu, što mu je bila prvobitna funkcija. *Sopelica* je Dragi Draguzetu bila osnova od koje je kretao poučavati svoje učenike sviranju tradicijskih instrumenata: „Najprije neka se navade sviriti sopelicu, pak će pokle lako savladati roženicu. U gradu, u stanu u zgradi ne moreš sviriti roženicu, jer je jako glasna, a na sopelicu se more. Tako da je bila odlična za vježbanje.” I Ivan Pavačić, koji je također podučavao mlade *sos sopile* na otoku Krku koristio je *sopelicu* na isti način, za svladavanje prstometa na *sopilama*. Od istarskih je graditelja glazbala svojedobno bio otkupio određenu količinu *sopelica* koje su podijeljene mladim sviračima po otoku Krku. Alfo Konović smatrao je kako se svi istarski instrumenti sviraju u paru pa je dvije *sopelice* spojio u jedno glazbalo; na gornji dio *dvojnica* dodao je dvije *sopelice*. Tako je nastalo novo glazbalo koje je nazvao *dvojnice sopelice*.

Navedeni projekt istaknuo je važnost proučavanja tradicijskih glazbala te praćenje promjena koje glazbalo kroz vrijeme doživljava i na koji se način prilagođava suvremenosti. Zasigurno, projekt i njegovi rezultati pridonose boljem razumijevanju te njegovanju jedinstvenoga glazbenog nasljeđa, ističući osobitu važnost u kontekstu šire hrvatske i svjetske tradicijske glazbene kulture.

„TENA” – 40 GODINA U ĐAKOVU I SVIJETU

prof. dr. sc. Enrih Merdić

KUD „Tena”, Đakovo

Kulturno-umjetničko društvo „Tena” u Đakovu neprekidno djeluje 40 godina. U početku bilo je to radničko kulturno-umjetničko društvo, društvo koje je okupljalo radnike tadašnjeg PIK-a Đakovo, a tijekom godina razvilo se u svjetski priznati folklorni ansambl koji plijeni svojim nastupima u Đakovu, Slavoniji, Hrvatskoj, ali i diljem svijeta. Upoznajmo malo bolje „Tenu” i predani rad njezinih članova.

Okružje u kojemu je nastala

Davne 1985. godine na bogatoj baštini i tradiciji Đakova i Đakovštine u srcu Slavonije udružila se nekolicina radnika tadašnjeg PIK-a Đakovo s idejom organiziranja kulturno-umjetničkog društva koje bi ponajprije okupilo radnike PIK-a Đakovo, sa željom za društvenim i kulturno korisnim provođenjem slobodnog vremena. Na samom početku interes je bio iznimno velik,

Fotografija s prvog nastupa na Đakovačkim vezovima 1985. (foto Zvonko Benašić).

Detalj iz koreografije Kumova grana, kuma predaje granu mladenki koju prodaju na licitaciji, a sav novac ide mladencima. Grana ima sedam grančica, simboliziraju sedam sakramenata, pucojke simboliziraju plodnost i dvije lutke simboliziraju buduću obitelj, a jabuka je simbol zaruka.

a broj članova ubrzo se popeo na 80-ak u samo nekoliko mjeseci rada. U okružju koje je šokačko i slavonsko, veliki broj radnika bio je željan naučiti još pokoji ples i slavonsku pjesmu, a PIK Đakovo spreman financijski i organizacijski pomoći. U tom vremenu pjesma i ples orili su se s namjerom da se nastupa na rado gledanim i posjećenim folklornim manifestacijama: Đakovačkim vezovima i Vinkovačkim jesenima. Članovi su bili iz Đakova, ali i iz okolnih mjesta, i to mahom radnici PIK-a Đakovo. Ljetni nastupi, kako se i očekivalo, prošli su izvanredno, ali s njima je i opao početni entuzijazam.

Prvih nekoliko godina bilo je najteže

U jesen te 1985. rukovodstvo Društva željelo je da se rad nastavi s jednakim žarom i entuzijazmom te je odlučeno kako je potreban stalan stručni voditelj, onaj koji će

motivirati članove i naučiti ih još ponešto iz tradicijske kulture uz šokačke plesove. Tako je u Društvo doveden Enrih Merdić, perspektivni dvadesettrogodišnjak iz Osijeka, tada član renomiranog KUD-a „Milica Križan“, s ciljem da postavi nekoliko koreografija kojim će se Društvo moći predstaviti u različitim programima. Nova mlada snaga, novi entuzijazam, novi način rada i sve je bilo spremno za uzlet Društva. Rad se odvijao kontinuirano, ali mnogi članovi nisu mogli pratiti zadani novi tempo. Međutim, kada bi se pojavio neki nastup ili neko putovanje... evo ih, svi su tu! Nasreću, pozivi i nastupi nizali su se i sukladno tome i kvaliteta izvedenih programa je rasla. Osobito kada se približavalo vrijeme Vezova, broj članova bi porastao, ali recipročno i opadao kada je sve prošlo. Bilo je to vrijeme velikih oscilacija u članstvu, neustaljenosti u dolascima na redovne probe. Upravni odbor donosi odluku kako

je potrebno organizirati rad dječjih skupina, koji će ponajbolje osigurati kontinuitet rada Društva. Ubrzo je organiziran rad s djecom, pa potom i tamburaška škola i broj članova se brzo povećao. Upravo je ovo bila važna i značajna prekretnica u radu Društva: osloniti se na mlade snage koje ćemo odgojiti i obrazovati da budu članovi „i srcem i dušom“. Danas možemo sa sigurnošću potvrditi kako je važan potez bio otvaranje tamburaške škole. KUD-ovi u okružju tada su imali značajan problem, a to je bio nedostatak tamburaša. Tamburaška škola u „Teni“ u nekoliko je godina rada stigla gotovo do 100 mladih tamburaša. Mnogi su tek prošli kroz osnove sviranja tambure, ali mnogi su i ostali dugi niz godina u Društvu, a poslije tog razdoblja vrlo ozbiljno posvetili se sviranju u mnogim tamburaškim sastavima.

Utiranje jedinstvenog puta

U prvim godinama rada bilo je puno komentara kako mladi voditelj želi napra-

viti novu „Milicu Križan“ u Đakovu. Iz tog razloga programsko usmjerenje Društva išlo je ka bogatoj tradiciji Đakovštine. Tada su nastale dobro promišljene koreografije koje prikazuju baš tu osobitu šokačku tradiciju koja se rijetko može vidjeti u nastupima folklornih skupina. To su, na primjer, običaji iz tradicijskog svadbenog života ukomponirani u koreografiji *Kumova grana*, ruralni običaji vezani za kraj žetve u koreografiji *Ajmo žito pokupiti, pa ć'mo kolo zaigrati*, gotovo zaboravljen običaj proljetnog ophoda *ljelja* tj. ophod *kraljica* u koreografiji *Slavonske kraljice*. Na taj način programski put Društva bio je jedinstven, jer se gotovo u svakoj koreografiji koja se izvodila prikazao godišnji ili životni običaji Đakovštine i Slavonije. I koreografije i programi koji su kasnije nastajali išli su ovim prokušanim putem, originalno i jedinstveno.

Naravno da se program polako širio i na druga područja, prije svega bliža Slavoniji. Tako smo počeli izvoditi koreografije iz Ba-

Detalj iz koreografije Baranjski svatovski adet. Prilikom izlaska iz crkve čavo baca kabanicu preko koje prelaze mladenci i u tom trenutku mladenka želi stati na nogu mladoženji i tako simbolizirati kako će ona biti glavna u kući (foto Enrih Merdić).

Iz fundusa KUD-a „Tena”, ormari s tamburama (foto Enrih Merdić).

ranje, a po istom principu prikaza – običaji ukomponirani u koreografiju. Koreografija *Baranjski svatovski adet – Stipi Brdariću* nastala je baš u to vrijeme. I upravo ta koreografija najbolje je prihvaćena od strane publike i višestruko nagrađivana od strane stručnih žirija. Program se postupno proširio na sva područja u Hrvatskoj, ali i na područja izvan Hrvatske u kojima žive Hrvati. Koreograf najvećeg broja postavljenih koreografija je Enrih Merdić, ali na programu se nalaze i koreografije poznatih koreografa: Zvonimira Ljevakovića, dr. Ivana Ivančana, Vide Bagura, Gorana Matoša i Blanke Žakule. Ponosno možemo reći da smo u ovih 40 godina izveli preko 50 različitih koreografija, a neke od njih stalno držimo u izvedbenoj pripravnosti.

Fundus

Rad svakog kulturno-umjetničkog društva koje se bavi prikazom tradicijskoga temelji se na onome što će plesači-pjevači i

svirači odjenuti. U „Teni” se od osnivanja i početaka rada tome posvećivala puna pozornost. Takav put utrli su prvi tajnik Mato Filaković i dugogodišnja garderobijerka Ana Perić. Nabavom samo originalnih narodnih nošnji i kvalitetnim, do najsitnijih detalja odjevenim i uređenim nošnjama, ponajprije Đakovštine, Društvo je uvijek i svuda plijenilo pozornost. Đakovačke *zlatare*, *vezenke*, *roklje*, kao i radne vezene nošnje održavane su na tradicijski način i poslije nastupa pomno spremene tako da mogu služiti mnogim budućim generacijama koje će tek zasjati u njima na pozornicama diljem svijeta. Osim slavonskih i baranjskih nošnji, kojih je u fundusu „Tene” impozantan broj, nabavljale su se originalne nošnje i drugih krajeva Hrvatske, ali i izvan Hrvatske gdje žive Hrvati. Kroz ovih 40 godina fundus narodnih nošnji nevjerovatno se povećao tako da „Tena” trenutačno ima 20 kompleta (pod kompletom smatramo od 6 do 12 parova, odnosno muških i ženskih) nošnji iz različitih krajeva, što

originala (starih i preko 100 godina), novih ručno rađenih i vezenih, ali i rekonstrukcija narodnih nošnji. Naravno, uz nošnje ide i adekvatna prigodna obuća, zatim razni originalni i rekonstruirani rekviziti koji su potrebni za izvedbu pojedinih koreografija. Kada govorimo o inventaru, moramo spomenuti i naše instrumente koji čine sastavni dio prikaza tradicijske kulture našeg područja. Broj tambura u vlasništvu „Tene” je 52, i to su prim, basprim, kontra, bas, čelo, čelović, samica, više je primjeraka od svake vrste. Osim tambura tu su i druga tradicijska glazbala: diplice, dvojnice, gajde, sopele, lijerica, mandoline, gitare.

Važnost rada „Tene”

Važnost rada KUD-a „Tena” može se gledati s nekoliko različitih aspekata. Prije svega to je okupljanje mladih ljudi s namjerom da nauče i prihvate tradicijsko. U vremenu u kojemu živimo, a to je vrijeme sveopće globalizacije, dati priliku mladim ljudima da prihvate tradicijsko i da se ne stide toga, od iznimne je važnosti. Dovedi mlade generacije do toga da su ponosni kada prikazuju svoju tradiciju drugima, uspjeh je koji se samo poželjeti može. Danas u vremenu brzih informacija i modernih mrežnih aplikacija (različitih društvenih mreža) vidjeti kako mladi ipak kontinuirano dolaze na probe na kojima se fizički izmore plešući tradicijske plesove veliko je postignuće. U „Teni” je fluktuacija članova izrazito velika: jedni dolaze, a drugi odlaze. Kroz ovih 40 godina kroz Društvo je prošao golem broj članova, preko dvije tisuće. Nerijetko imamo situaciju da su današnji članovi „Tene” djeca ili čak unuci nekadašnjih aktivnih članova. To je dokaz da roditelji imaju puno povjerenje u vodstvo i Društvo te da osjećaju sigurnost pri ostavljanju djece u Društvu.

Čuvanje tradicije i narodne baštine sljedeće je po važnosti u radu ovoga Društva. Kako je već navedeno, u našim programima nalaze se raznovrsni plesovi, pjesme i

običaji (uglavnom vezani za nematerijalnu kulturnu baštinu), koji su na taj način otrgnuti od zaborava te se čuvaju kroz folklorni izričaj.¹ Kada tome dodamo tradicijsko odijevanje, onda zapravo postajemo „živi muzej” i promotor povijesti, tradicije i običaja. Osobita važnost folklornog rada „Tene” jest i u tome što svojim tradicijskim programima dodatno obogaćuje kulturnu ponudu grada Đakova. Kao srce Slavonije Đakovo vrlo aktivno živi, a zahvaljujući „Teni” održava visoku razinu folklornog plesa i pjesme te je kao takvo prepoznato pri kulturnoj ponudi za mlade u gradu, ali i sve goste grada.

„Tena” i Đakovački vezovi

Od kako postoji „Tena” je nastupila na svim Đakovačkim vezovima, da preciziramo, točno 37 puta (Vezovi nisu održani 1991. i 2020. godine). Od 1985. svake godine „Tena” je na različite načine sudjelovala u raznim programima Đakovačkih vezova. Na samom početku rada Društva „Tena” je nastupala kao sudionik u svečanom mimohodu i smotri folklora Slavonije i Baranje. Potom je jedno vrijeme sudjelovala samo u svečanom mimohodu. Sudjelovanje „u povorci” oduvijek je u svim članovima izazivalo posebno bogate emocije, ponajprije ponosa i zadovoljstva. Iz tog razloga uvijek se u mimohodu okupi od nevjerojatnih 150 do čak 200 članova „Tene”, od onih najmlađih do onih najstarijih. Kada „Tena” prolazi ulicama Đakova, gledateljima se često čini kao da prolazi nekoliko gostujućih društava. Prije dvadesetak godina „Tena” je počela sudjelovati i u programu svečanog otvorenja Đakovačkih vezova i

¹ Dobar je primjer spomenuta koreografija *Slavonske kraljice*, koja je u „Teni” nastala kada se ophod *ljelja* u slavonskim selima nije izvodio, čak ni u Gorjanima gdje se ophod kraljica u Slavoniji najduže zadržao (posljednji je izveden sredinom 20. stoljeća). Na taj način uspio se sačuvati i prezentirati ovaj vrijedan dio nematerijalne kulturne baštine. Nasreću, ophod *ljelja* u selu Gorjani obnovljen je 2002., iako u nešto izmijenjenom obliku, a 2012. uvršten je na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

od tada je prisutna na svim otvorenjima. Svi posjetitelji otvorenja Đakovačkih vezova mogli su svjedočiti (iako kratkotrajnim, od 3-4 minute) masovnim nastupima. Naime, prostor ispred katedrale višestruko je veći od bilo koje pozornice i upravo to smo iskoristili da pokažemo našu masovnost i napunimo tu pozornicu s čak osamdesetak plesača, pjevača i tamburaša. S obzirom na to kako ostali dio programa izvodi nekoliko glumaca ili nekoliko tamburaša u bendovima, to je jedina slika koja se može vidjeti i iz zadnjih redova gledališta. Posljednji program koji je uvršten u Đakovačke vezove nazvan je „Tena” i gosti. U tim cjelovečernjim folklornim koncertima, uz „Tenu”, nastupali su renomirani folklorni ansambli iz Hrvatske, ali i folklorne skupine iz inozemstva. Ovaj program uvršten je u Đakovačke vezove kako bi se publici ponudila široka lepeza folklornog izričaja. Osim navedenoga, „Tena” često sudjeluje i u brojnim manjim, povremenim ali zna-

čajnim programima Đakovačkih vezova: otvorenjima prigodnih izložbi, predstavljanju *Revije Đakovačkih vezova*, primanjima stranih skupina i uzvanika, promotivnim paviljonima, turističkim punktovima i slično. U svim navedenim prigodama dostojno prezentira KUD, Đakovačke vezove, ali i svoj grad i tradicijsku baštinu kroz narodnu nošnju, ples i pjesmu.

Godišnji koncerti – revija hrvatske nematerijalne kulturne baštine

Programska orijentacija rada u „Teni” jest prikazivanje hrvatske tradicije na vrhunskoj izvođačkoj razini. Naravno, mi smo prije svega Slavonci i najvažnije nam je prikazati višeslojnu i bogatu slavonsku tradicijsku kulturu. Osobito kada su nastupi u Hrvatskoj, izvede se ponajprije koreografije iz Slavonije i Baranje. Ukoliko sudjelujemo na međunarodnim festivalima folklora, onda prezentiramo plesove i pjesme iz cijele Hrvatske, a kako bismo

Zajednička slika iz Sungera 2012. godine. Na pripremama se naporno radi cijeli dan, ali ostaje i dovoljno vremena za druženje (foto Enrih Merdić).

prikazali svu raznolikost plesova, pjesama, svirke i odijevanja iz lijepe naše domovine. A Đakovo? Kod kuće? Što kada nas neka publika gleda redovito i poznaje kompletan naš program? Njima treba ponuditi i prikazati nešto novo. Na godišnjim koncertima „Tene”, koji se održavaju svake godine oko našeg rođendana (21. svibnja) u drugoj polovici svibnja, gotovo svaki put izvede se nešto premijerno. Uvijek se na programu nađe neka novoosmišljena koreografija. Ali ono čime se malo koje folklorno društvo može pohvaliti jesu česti tematski godišnji koncerti. Iz samih naziva programa godišnjih koncerata može se vidjeti raznolikost programa. Nazivi programa otkrivaju mnogo: *Rijekom Dravom*, *Jučer, danas, sutra*, *Četiri plesne zone*, *Oj, Baranjo*, *Već se udaj ti u selo moje*, *Djetelina s četiri lista*, *Kolo igra, tamburica svira* i ovaj posljednji, koji smo izveli 2024., *Oj, more duboko*.

Na svakom od ovih programa naša publika mogla je vidjeti nešto premijerno, ba-

rem jednu novu koreografiju, dio programa ili pak cijeli novi program. Ponosni smo baš na takve programe i ostvarenja. Za izvedbu programa *Četiri plesne zone*, u kojemu su predstavljeni plesovi pjesme i običaji iz cijele Hrvatske, potrebno je imati vrlo velik broj izvođača na visokoj izvođačkoj razini. Taj program tekao je kao po vrpci. Svaka plesna zona u Hrvatskoj predstavljena je s čak pet kratkih koreografija (u trajanju od 3 do 4 minute), koje su se prelijevale jedna u drugu. Za godišnji koncert 2024. pod nazivom *Oj, more duboko* odmaknuli smo se od svoje „slavonske zone komfora” i izveli kompletan program područja uz Jadransko more.

Poseban je izazov bio pjevati u tijesnim intervalima istarske ljestvice (uvrštena je na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine) i otpjevati četveroglasnu klapsku pjesmu (također na UNESCO-ovoj Reprezentativnoj listi NKB-a) i uz sve to izvesti pokladni običaj *Lastov-*

Fotografija iz Meksika nedaleko od Meksiko Cityja, piramida boga Sunca. Na turnejama obavezno posjećujemo kulturne znamenitosti zemlje u kojoj gostujemo (foto Enrih Merdić).

ski poklad, do tada neviden na hrvatskim pozornicama. Sigurni smo da smo tijekom ovih godina izvođenja ovakvih programa zadovoljili i educirali publiku o tome što je sve i koliko je bogata hrvatska nematerijalna kulturna baština.

„Tena” i međunarodni folklorni festivali – CIOFF

„Tena” je svoje prvo međunarodno gostovanje ostvarila davne 1993. godine kada smo prvi put sudjelovali na međunarodnom folklornom festivalu u Italiji na otoku Sardinija. Taj festival organiziran je u skladu s pravilima velike svjetske organizacije organizatora festivala folklora (CIOFF) koji okuplja festivale (i folklorne skupine) visoke izvođačke kvalitete. Od tada do danas (2024.) „Tena” je sudjelovala na 52 međunarodna festivala, od kojih je 37 u organizaciji CIOFF-a. Upravo je CIOFF na početku bio svojevrsna odskočna daska za „Tenu” i njezino afirmiranje u folklornom predstavljanju na međunarodnoj sceni. To je otprilike izgledalo ovako: dođemo na jedan festival i kada nas vide organizatori drugih festivala, odmah uslijedi pozivnica za sljedeći festival. Unutar CIOFF-a postoji ocjenjivanje folklorne skupine koju ocjenjuje festival, ali i festivala kojeg ocjenjuje skupina. Kada se pogledaju ocjene kojima je „Tena” ocijenjena na tim festivalima, potpuno je jasno zašto smo na međunarodnoj sceni visoko pozicionirani. Ocjenjuje se ponajprije folklorni program koji se izvodi (pjesma, ples i svirka), ali i narodne nošnje, ponašanje članova skupine, druženje s drugim skupinama, kooperativnost s organizatorima i cjelokupni dojam na festivalu. Tijekom protekle 32 godine prisutnosti na međunarodnoj sceni obišli smo gotovo sve države u Europi, ali bili smo i u Meksiku, SAD-u, Egiptu, Indoneziji, Kini i Rusiji.

Sigurno visokom dojmu koji ostavljamo pridonosi i to da uvijek naučimo jednu pjesmu iz zemlje u koju idemo. Nekada je to lako, jer su jezici slični (mislim na glasove koje proizvodimo), ali nekada i ne, jer nau-

čiti sve članove jednu kinesku pjesmu uistinu predstavlja izazov! Može li se izdvojiti neki trenutak kada smo pjevali neku takvu pjesmu... bilo je puno takvih trenutaka, ali izdvojimo dva. Zapjevali smo pjesmu *Uba-va si moa goro* na festivalu u Velikom Trnovu u Bugarskoj (tužna pjesma u molu) i nakon trećeg takta kompletan auditorij (oko 1000 gledatelja) ustao se i pjevao s nama. Taj emotivni trenutak uistinu je bio dojmljiv za sve izvođače i sve gledatelje. Drugi sličan doživljaj bio je u dalekoj Indoneziji kada smo zapjevali pjesmu *Ampar, ampar pisang* (List, list banane). Na svečanom primanju Društva kod sultana regije Kutai Kartanegara, gospodina Salehudina, emotivno je bilo jer smo po otpjevanoj pjesmi doživjeli njegovo prisno grljenje i ljubljenje svih članova kao izraz velike zahvalnosti za naš trud i prevladavanje svih društvenih i kulturnih razlika. Može se reći da su upravo turneje po svijetu jedan od razloga zašto mladi ljudi vrijedno rade u „Teni”. Osim nastupa na festivalima uvijek bude vremena za druženja i turistički obilazak znamenitosti posjećenih zemalja.

„Tena” način razmišljanja – samo red, rad i vrhunski rezultat

Obično se kaže da je lako doći do vrha, ali teško je tamo ostati! Kako to da „Tena” ipak u tome uspijeva? Đakovo je mali grad, ali očito dovoljno velik da iznjedri mnogobrojne talentirane mlade ljude. Već je navedeno koliko velik broj članova ima „Tena”. S druge strane, izmjena članova u reprezentativnom ansamblu poprilično je brza. Generalno možemo reći da smo mlad ansambl. Plesači-pjevači dolaze u prvi ansambl najčešće oko 8. razreda osnovne škole i zadržavaju se do početka studija. U to kratko vrijeme potrebno je od bojažljive tinejdžerske djece napraviti samouvjerene plesače, pjevače i svirače koji će suvereno stati na pozornicu i bez treme te iz sveg srca izvesti zadani program. Kako se to može? Postoji li univerzalni recept? Kako uvijek motivirati članove da je svaki na-

stup baš onaj najvažniji? Odgovor: red, rad i disciplina. Često se misli kako naši mladi ljudi ne žele raditi, da su nezainteresirani, da su lijeni i da ne prihvaćaju tradicijsko. U „Teni” to ne vrijedi, već se ravnamo po pravilu: tko radi i tko se trudi, napreduje i ide dalje. Probe su uvijek redovite, zahtjevne toliko da se moraš truditi i svaki put dati najviše od sebe. Mladi ljudi često ne znaju procijeniti svoj najveći doseg i snagu, ali tu smo mi voditelji da ih potaknemo te iz njih izvučemo ono najviše što mogu ponuditi. Zasigurno to nije lak i jednostavan posao, no voditelji (plesачki, pjevački, svirački, kostimski) ulažu svoja znanja, vještine, iskustva i energiju kako bi postigli najbolje od članova.

Druženje

Do sada smo mnogo rekli o onome što i kako radimo, ali nije to sve! Sigurno važna, ako ne i najvažnija stvar u „Teni” jest druženje. Druženje i međusobni odnos članova daju onu dodatnu vrijednost radu Društva. To je opće poznata stvar: ako se članovi međusobno druže, interakcija je veća i zajednički se lakše dolazi do cilja. Druženje prije i poslije probe, druženje na

zabavama poslije koncerata, druženje na pripremama (famozni Sunger – znat će oni koji trebaju!), druženje na turnejama: da, i to je „Tena”! Mnoga prijateljstva iz „Tene” ostaju za cijeli život. Mnogi brakovi nastali su iz druženja u „Teni”. Što podrazumijeva druženje u „Teni”? To su razgovori, pjesma, ples, svirka, šale i pošalice, suze i smijeh, radionice, kvizovi, zabava, pa bude tu i alkohola (ali samo za punoljetne). Nerijetko se „Tenina” druženja produže do duboko u noć i ranog jutra. U Društvu kontinuirano nastaju nova prijateljstva, simpatije, naklonosti i ako ćemo se poslužiti poznatom rečenicom *We are the Borg, you will be assimilated. Resistance is futile*², zasigurno će se svi novopridošli članovi u „Teni” jako dobro uklopiti u jedinstven kolektiv. U ovih 40 godina tko god je došao u „Tenu”, Društvo ga je prihvatilo i zezancija je počela (kao u novom glazbenom videouratku).

Lijepo je biti u „Teni”, biti dio te dobre priče...

2 Među ljubiteljima ZF serijala *Zvezdane staze* rečenica „Mi smo Borg, bit ćeš asimiliran. Otpor je uzaludan” koristi se kao fraza kojom se pojedinci pripajaju određenoj skupini. U serijalu Borg je naziv izmišljenog kibernetičkog organizma sastavljenog od različitih jedinki koje jednako misle i rade te uklanjaju sve međusobne razlike.

135 GODINA ČUVAMO BAŠTINU – IZ FUNDUSA NARODNIH NOŠNJI, ODORA I KOSTIMA HKD-a „LISINSKI” NAŠICE

Miroslav Šarić

Našice

Uvod

Prošle godine, 2024., Hrvatsko kulturno društvo „Lisinski” iz Našica obilježilo je 135. obljetnicu svojega postojanja i djelovanja. Tim povodom postavljena je prigodna izložba iz fundusa narodnih nošnji, odora i kostima koji se čuvaju u Društvu.¹ Izložbu je pratio i katalog u kojem su po prvi put pismeno zabilježeni poznati i dostupni podatci o nabavi i izradi odjevnih predmeta iz fundusa.²

Narodne nošnje, zborske odore te kazališni i povijesni kostimi čine velik dio imovine HKD-a „Lisinski” Našice, koji su tijekom desetljeća sakupljani, nabavljani i izrađivani te do sada nisu bili tema posebnog rada kojim bi na jednom mjestu bili predstavljeni. Vrijednost i značaj ovih predmeta prelazi njihovu osobnu upotrebnu vrijednost, stoga se o njima može govoriti kao o posebnoj zbirci, odnosno fundusu narodnih nošnji, odora i kostima unutar osnovne imovine Društva. Način nabave ovih odjevnih predmeta kroz povijest Društva vrlo malo je bilježen te uglavnom nedostaje prateće dokumentacije, a najviše podataka pristiglo je od aktivnih i biv-

ših članova, njihovih uspomena i sjećanja, starih fotografija i arhiva. Vrijedno je istaknuti kako nijedan dosadašnji nastup „Lisinskog” ne prolazi bez nošnji, odora i kostima, a opet su tijekom godina smatrani samo kao obavezni rekviziti pri predstavljanju publici. Unazad nekoliko godina pokušava se podići svijest o značenju i vrijednosti koju sadržavaju. Ovaj katalog izložbe povodom 135. obljetnice Društva daje uvid u to što se čuva u fundusu i kako se tijekom godina pristupalo nabavi narodnih nošnji, odora i kostima te kako se brinulo o njima.

*Jedan dan u Japanu, 1931.
Kazališna sekcija HKD-a „Lisinski” Našice.*

Kratka povijest HKD-a „Lisinski” Našice

Dana 27. lipnja 1889. godine na poticaj našičkih građana osnovano je Hrvatsko pjevačko društvo „Lisinski”. Od osnutka pa

1 Izložba je postavljena od 18. svibnja do 1. srpnja 2024. u višenamjenskoj dvorani Zavičajnog muzeja Našice u Dvorcu Pejačević.

2 Autor izložbe i kataloga je Miroslav Šarić.

Pjevački zbor, 1899. godina.

sve do Prvog svjetskog rata u Društvu djeluje samo muški pjevački zbor, a u sklopu Društva s radom počinje i kazališna družina. Rad Društva stagnira za vrijeme Drugog svjetskog rata, ali ne prestaje unatoč teškoćama, a snažnije aktivnosti zbora nastavljene su nakon Drugog svjetskog rata. U tom razdoblju javlja se inicijativa za osnivanjem Folklorne sekcije, koja s ra-

dom počinje 1950. godine. S kratkom stan-
kom Folklorna sekcija nastavlja svoj rad 1965. godine te proširuje svoj repertoar, a Društvo je preimenovano u HKUD (kasnije se naziv mijenja u HKD).

Uz pjevački zbor i Folklornu sekciju, 1980. godine nekolicina zaljubljenika u tamburu inicirala je osnivanje i Tamburaške sekcije. Upravo je iz HKD-a „Lisinski”

Folklorna sekcija, 1972. godina.

Pjevački zbor, 1974. godina.

osamdesetih godina prošlog stoljeća potekla inicijativa za oživljavanjem zaboravljenoga glazbenog stvaralaštva prve hrvatske skladateljice Dore Pejačević, a velika kulturna manifestacija održana je povodom stote obljetnice Dorina rođenja, 1985. godine. Iz Društva je potekla inicijativa za osnivanjem Osnovne glazbene škole „Dora Pejačević”, a 1997. godine HKD „Lisinski” pokreće osnivanje Društva prijatelja glazbene kulture „Memorijal Dore Pejačević”.

Danas u Društvu djeluju Mješoviti pjevački zbor i Folklorna sekcija, u sklopu

koje djeluje i Mala škola folklor, zatim tzv. A sastav te Veteranska folklorna sekcija. Godine 2022. osnovana je Kazališna sekcija sa željom da se oživi aktivnost koja je između dva svjetska rata itekako obilježila rad Društva, a iz nje je 1954. godine nastalo Amatersko kazalište. Sa sve većim fondom narodnih nošnji, odora i kostima te potrebom za njihovim održavanjem, izradom i podukom mlađih generacija, osnovana je Sekcija tradicijskog rukotvorstva. U Društvu je okupljeno oko 80 članova, a sve sekcije iza sebe imaju značajne nastupe kako u domovini tako i inozemstvu: Italiji, Slovačkoj, Češkoj, Rumunjskoj, Mađarskoj, Austriji, Njemačkoj, Bosni i Hercegovini te Srbiji. Posebno su ponosni na nastupe na Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima i Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu. Povodom 130. obljetnice Društvo je izdalo dvostruki nosač zvuka.

Narodne nošnje

Osnivanjem Folklorne sekcije 1950. godine, Društvo nije posjedovalo narodne

Podmladak folklor, 1974. godina.

nošnje te su se u samim počecima narodne nošnje posuđivale iz okolnih sela. Kada posudba nije bila moguća, članovi Folklorne sekcije plesali su u civilnoj odjeći. Zbog velike potrebe za narodnim nošnjama pri nastupima Društvo je 1970. godine započelo kupnju narodnih nošnji s područja Đakovštine, koje je nabavljala Emira Kašuba, tadašnja voditeljica Folklorne sekcije. Kupile su se muške i ženske nošnje u selima Gorjani, Drenje i Kešinci. Krajem 70-ih godina 20. stoljeća kupile su se i narodne nošnje iz mjesta Cerna kod Vinkovaca. Od ovih narodnih nošnji danas je u Društvu ostalo samo nekoliko predmeta. Nažalost, prve narodne nošnje koje su se kupile nisu bile s područja našičkog kraja te je Folklorna sekcija izvodila koreografije s područja cijele Slavonije u ovim nošnjama. Rastom Folklorne sekcije 80-ih godina 20. stoljeća šivale su se nošnje drugih krajeva Hrvatske za izvođenje određenih koreografija. Tako su tih godina sašivene replike narodnih nošnji Zagrebačkog prigorja i bunjevačkih Hrvata u Vojvodini te su kupljene narodne nošnje Posavine.

Godine 1986. pokrenuta je inicijativa za izradu narodne nošnje Našica i našičkoga kraja. Na temelju svojih istraživanja Tiha na Petrović napisala je 1987. godine *Prijedlog za rekonstrukciju narodne nošnje našičkog kraja*. Nošnje su velikim dijelom bile sašivene po originalnim primjercima, dok se mali dio tekstilnih predmeta otkupio u selima i na sajmovima u Našicama. Članovi Folklorne sekcije HKD-a „Lisinski” Našice tako su prvi put 1988. godine odjenuli svoje narodne nošnje Našica i našičkoga kraja. Zanimljivo je kako su u izradi sudjelovali i sami članovi u stankama plesnih proba. Tijekom sljedećih godina najviše se ulagalo upravo u nošnju našičkoga šokačkog šora s dodatnom izradom i kupnjom dijelova koji su nedostajali. Rastom broja novih koreografija iz svih dijelova Hrvatske nastojale su se nabaviti odgovarajuće narodne nošnje koje je Društvo financiralo iz vlastitih sredstava i uz pomoć sponzora. Šivanje se povjeravalo našičkim

Ženska narodna nošnja našičkoga šokačkog šora, privatna arhiva, 2013. godina.

obrtima ili članovima Društva, a od 2013. godine šivanje i popravak narodnih nošnji činio je garderobijer Miroslav Šarić.

Dječje folklorne sekcije tijekom 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća nastupale su u uniformiranim odorama, dok su za stariju dječju folklornu sekciju sredinom 1970. godina izrađene improvizirane „nošnje”, a vezove za njih izrađivale su majke djece koja su plesala. Sredinom 90-ih godina 20. stojeća za srednju folklornu skupinu izrađene su nošnje našičkog kraja, a oko 2010. godine šivale su se nove te kombinirale s već postojećim dijelovima. Uoči 100. obljetnice za malu školu folkloru sašivene su ženske haljinice i muške nošnje. Šivanje većine nošnji koje su koristile dječje skupine obavljali su članovi Društva te majke i bake djece.

Tamburaši koji su pratili Folklornu sekciju koristili su na nastupima svoje privatne ili posuđene narodne nošnje ili su koristili one koje su postojale u Društvu. 80-ih godina 20. stoljeća sašivene su narodne

nošnje koje su koristili samo tamburaši, a 2008. godine kupljene su nove nošnje za potrebe Tamburaške sekcije.

Tijekom 84 godine postojanja Folklorne sekcije u HKD-u „Lisinski” kroz nju je prošlo nekoliko stotina članova koji su koristili narodne nošnje u vlasništvu Društva. Nažalost, dio narodnih nošnji u kojima se plesalo nikad nije vraćeno nakon prestanka njihovog aktivnog članstva. U fundusu narodnih nošnji trenutačno se nalaze 182 kompleta narodnih nošnji i nekoliko stotina dijelova narodnih nošnji, oglašava i naita.

Zborske odore

Prva fotografija članova „Lisinskog” snimljena je 17. lipnja 1899. godine u perivoju obitelji Pejačević, gdje su bili odjeveni u našičke narodne nošnje. Može se pretpostaviti da su u početcima članovi za važnije nastupe odijevali narodne nošnje. Prema ostalim dostupnim povijesnim fotografijama, članovi su odijevali vlastita odijela i haljine, ali su pokušali biti usklađeni. Među prvim fotografijama na kojima se vidi ujednačenost pri odijevanju zbora ona je iz 1959. godine. Glavno obilježje ženskih odora tijekom godina bile su crne ili ta-

mnoplave dugačke suknje, dok su se kroz godine mijenjale boje košulja. Najduže su se koristile košulje bijelih nijansi, koje su se svakih nekoliko godina mijenjale. Muški dio zbora koristio je tijekom godina većinom vlastita crna odijela, no tijekom godina Društvo je kupovalo odijela po potrebi. U fundusu zborskih odora trenutačno se nalaze 24 haljine, 10 odijela, 46 košulja i nekoliko desetaka modnih dodataka. Kroz godine korištenja, kao i kod Folklorne sekcije, velik dio nekadašnjih članova zadržao je ove odjevne predmete kod sebe.

Kazališni i povijesni kostimi

Kazališna družina, osnovana pri HKD-u „Lisinski” Našice nakon Prvog svjetskog rata, potrebe za kostimima rješavala je šivanjem od strane članova, posudbom od privatnih osoba, ali i posudbom iz Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku. Nakon odvajanja od Društva 1954. godine rad nastavljaju samostalno kao Amatersko kazalište sve do 1982. godine kada prestaju djelovati. Tijekom dugog niza godina nijedan kostim nije ostao sačuvan u fundusu Društva. Željom za vraćanjem kazališnog života u Našice, 2022. godine osnovana je Kazališna sekcija i tako se vratila na mjesto odakle sežu njezini početci. Trenutač-

Zborske odore, 2024. godina.

no su na programu Kazališne sekcije *Žive slike*, koje članovi uprizoruju na različitim događanjima u gradu. Ponovnim početkom rada Sekcije izrađuju se i prikupljaju razni kostimi. Među prvim kostimima koje je Društvo izradilo povijesni su kostimi obitelji Pejačević. Kostimi se izrađuju prema fotografijama članova obitelji Pejačević, ali i po fotografijama haljina i odijela iz vremenskog razdoblja secesije. Organiziranjem srednjovjekovne manifestacije u Našicama i sudjelovanjem članova Društva u njoj, izrađeni su kostimi viteza i svećenika templara te ženske srednjovjekovne haljine. Osim ovih izrađenih kostima, skuplja se odjeća iz različitih vremenskih razdoblja kako bi se obogatio fundus kazališnih kostima za buduće predstave. Trenutačno se u fundusu kazališnih i povijesnih kostima nalazi 26 secesijskih kostima s raznim modnim dodatcima poput lepeza, šešira, šubara, šalova, bundi, nakita i dr., zatim 4 srednjovjekovna kompleta te stotinjak dijelova odjeće i raznih dodataka od sredine 20. stoljeća do danas.

Društvene zastave

Tijekom 135 godina postojanja HKD „Lisinski” posjedovao je tri društvene zastave. Prva zastava nestala je tijekom Prvog svjetskog rata, a na fotografiji nisu vidljivi svi njezini ukrasi, no osnova zastave je hrvatska nacionalna zastava s neidentificiranim vezom i vjerojatno natpisom *HPD „LISINSKI”*, obrubljena zlatnim resicama. Vrh koplja zastave krase pozlaćena lira. Odluka o izradi nove društvene zastave donesena je povodom 50. obljetnice Društva. Izgled zastave osmislio je Stipo Kovačević, a izradila ju je Zora Rajter, supruga tadašnjeg društvenog zborovođe, uz pomoć članica Društva. Avers zastave hrvatska je trobojnica na kojoj je natpis *HPD LISINSKI 1889 - 1939*. U lijevom uglu nalazi se izvezena prva društvena značka, a u desnom uglu druga značka. Na donjem srednjem dijelu izvezena je nova društvena značka, a sve je uokvireno bogatim vezom. Revers je izra-

đen od svjetloplave svile, ukrašeno vezom i geslom *PJESMOM ZA DOM I NAROD SVOJ*. Ispod natpisa izvezen je hrvatski grb oko kojeg su lovorov vijenac i lipin list te smotak nota i tradicijsko glazbalo dvojnice. Koplje zastave ukrašeno je sa 198 pozlaćenih spomen-čavala s imenom darovatelja doprinosa za izradu zastave. Ova zastava nalazi se u Zavičajnom muzeju Našice od 2009. godine, kada je izrađena nova društvena zastava povodom 120. obljetnice te se umjesto ručnog veza koristio strojni.

Zaključne misli

HKD „Lisinski” Našice 135 godina čuva baštinu, kako nematerijalnu tako i materijalnu. Posebna pozornost pridaje se narodnim nošnjama, odorama te kazališnim i povijesnim kostimima kako bi Društvo kvalitetno predstavljalo svoj rad javnosti. Društvo je tijekom godina ulagalo mnogo truda, napora i financijskih sredstava kako bi trenutačnom članstvu omogućilo što bolji način prikazivanja naše bogate kulturne, povijesne i tradicijske baštine. Fundus imovine Društva brojio bi mnogo više tekstilnih predmeta da su svi članovi razdužili posuđeno nakon nastupa i koncerata. Kako bi budućim naraštajima Lisinskaša ostavili sve to pa i više od toga, potrebno je vratiti Društvu što je iz Društva posuđeno te se nadamo kako će izložbe i prezentacija dosadašnjega rada potaknuti nekadašnje članove i njihove nasljednike na pozitivan odnos prema posuđenim predmetima.

Izvori

Arhiva HKD „Lisinski” Našice

Brdarić, Zvonimir. *HPD-HKD „Lisinski” Kronika rada Društva od 1889. do 1999.*, Našice, 2003.

Hrvatsko kulturno umjetničko društvo „Lisinski” Našice 1889. – 1974. Našice, 1974.

HKD „Lisinski” Našice. *Rekonstrukcija narodne nošnje našičkog kraja*. Našice, 1988.

Šarić, Miroslav. *Istraživanje fundusa HKD-a „Lisinski” Našice (2011. – 2024.)*

FENIKS S PAPUKA – KULTURNO-UMJETNIČKA UDRUGA „VOĆIN”

Mihaela Peić

KUU „Voćin”

Srđan Đuričić

Zavičajni muzej Slatina

Povijesni kontekst i osnivanje Udruga

Voćin je smješten u Virovitičko-podravskoj županiji na sjevernim obroncima Papuka. Kroz povijest mjesto je administrativno gravitiralo Požegi sve do 70-ih godina 19. stoljeća. Njegova glavna kulturna znamenitost, crkva Pohoda Blažene Djevice Marije iz 15. stoljeća, više je puta stradala kroz povijest – za vrijeme Osmanlija, u Drugom svjetskom ratu te najteže u Domovinskom ratu 1991. godine, što simbolizira tešku sudbinu ovog kraja. Danas je crkva obnovljena i predstavlja važno Sve-

tište Gospe Voćinske – Majke od Utočišta, koje privlači brojne hodočasnike iz cijele regije.

Kulturno-umjetnička udruga „Voćin” osnovana je 24. travnja 2000. godine kao važan korak u obnovi kulturnog života nakon Domovinskog rata. Udruga je rad počela s približno 50 članova, a prve probe održavale su se u prostorima Osnovne škole Voćin. Tamburašku skupinu i plesnu sekciju vodio je profesor Đuro Beg, s repertoarom koji se postupno razvijao od osnovnih slavonskih plesova prema specifičnim elementima brdanskog voćinskog folklora.

KUU Voćin na otvorenju izložbe u Zavičajnom muzeju Slatina, snimila Nikolina Tomić, 2025.

Najmlađi članovi na svečanom otvorenju u Zavičajnom muzeju Slatina, snimila Nikolina Tomić, 2025.

Izazovi očuvanja tradicije u poslijeratnom razdoblju

Najveći izazov u početnom razdoblju predstavljao je nedostatak autentičnih narodnih nošnji. Udruga je za svoje prve nastupe koristila posuđene nošnje iz okolnih mjesta. Ovo je bila posljedica ne samo financijskih ograničenja nove udruge već i činjenice da je tijekom ratnih sukoba u 20. stoljeću (Drugi svjetski rat i posebice Domovinski rat) došlo do uništenja velikog dijela tradicijske baštine Voćina.

Prvi nastupi uključivali su sudjelovanje na Slatinskim ljetnim večerima te nastupe u Hrvatskom domu u Voćinu. Tamburaška sekcija koristila je instrumente posuđene od škole, a uvježbavanja su uključivala i rad s mladim tamburašima, ritmičkim skupinama i pjevačkim sekcijama.

Značajan pomak u razvoju Udruge dogodio se 2005. godine kada je počela sustavna obnova i rekonstrukcija narodnog ruha. Kroz godine KUU „Voćin” razvio je snažnu mrežu podrške, osiguravajući fi-

nancijska sredstva iz više izvora za svoje projekte očuvanja tradicijske kulture. Redovitim prijavama na natječaje i traženjem sponzora Udruga je osigurala potrebna sredstva za ostvarenje sve zahtjevnijih programa očuvanja baštine.

Rekonstrukcija voćinskog ruha

Rekonstrukcija autentičnog voćinskog ruha predstavljala je složen izazov jer je trebalo prikupiti fragmentirane podatke o izgledu i karakteristikama tradicionalne nošnje ovog kraja. Narodna nošnja Voćina može se klasificirati kao podbrđanska, odnosno potpapučka nošnja. Kod ženskih nošnji razlikujemo stariji i mlađi tip. Stariji tip zadržao se otprilike do Prvog svjetskog rata, nakon čega se sve više počinju koristiti kupovne i industrijske tkanine, što karakterizira mlađi tip nošnje.

KUU „Voćin” pokazao je izuzetnu predanost u prikupljanju podataka o izvornom ruhu. Članovi Udruge provodili su terenska istraživanja, razgovarali sa starijim

stanovnicima i prikupljali fotografije i druge materijalne dokaze o izgledu tradicionalnih nošnji. Ovo vrijedno istraživanje provodilo se uz stručne savjete etnologinje Dragice Šuvak i uz podršku Zavičajnog muzeja Slatina.

Ključan trenutak u povijesti Udruge dogodio se 8. rujna 2005. godine, kada je na blagdan Male Gospe u crkvi u Voćinu predstavljeno prvo rekonstruirano voćinsko ruho, koje je uključivalo šest ženskih i tri muška kompleta narodne nošnje. Rekonstrukcija je napravljena prema pisanim izvorima, posebno prema djelu *Tekstilno rukotvorstvo slatinskog područja*¹, kao i prema usmenoj predaji starih Voćinčana. Ove prve nošnje izradio je Krojačko-veziljski obrt Viola iz Vinkovaca.

Autor izložbe Miroslav Šarić na otvorenju, snimila Nikolina Tomić, 2025.

Značajan doprinos istraživanju i rekonstrukciji tradicijske baštine dao je vlč. Mladen Štivin, koji je došao na župu 2007. godine. Kao zaljubljenik u folklor već je sljedeće godine intenzivno započeo s proučavanjem rijetkih sačuvanih primjeraka nekompletiranih nošnji koje su preživjele ratna razaranja. Kroz prikupljanje fotografija i razgovore sa starijim mještanima vlč. Štivin pružio je stručnu podršku u metodičnoj rekonstrukciji kako materijalne

(narodnog ruha) tako i nematerijalne (pjesama i plesova) kulturne baštine Voćina.

Nakon toga, Udruga je nastavila sustavnu rekonstrukciju i nabavu dijelova narodne nošnje i instrumenata, koristeći različite izvore financiranja. Općina Voćin kroz godine je bila stalni izvor podrške financirajući nabavu tkanog materijala (2006.), kupnju kompleta nošnji (2007.), izradu muških košulja i hlača za tamburaše (2008.), materijala za izradu muških prsluka (2009.) te materijala za *podskuće* (2011.). Također, iz općinskog proračuna financirana je kupnja ženskih svilenih marama (2013.), otkup starih nošnji i izrada dječjih kompleta (2016. – 2017.) te izrada ženskog radnog narodnog ruha (2023.) i dodatne opreme (2024.).

Važan doprinos dale su i privatne donacije, kroz koje su osigurane muške čizme za tamburaše (2010.), tkani materijal za mušku narodnu nošnju (2012.) te jedna ženska svilena marama (2018.).

Ministarstvo kulture i medija RH osiguralo je kroz natječaje sredstva za složenije i zahtjevnije dijelove nošnji i glazbene instrumente. Od 2014. godine, kada su izrađene ženske tkane vunene pregače, preko nabave muške i ženske obuće, muških šešira i tkanog platna (2015.), rekonstrukcije ženskih kožuha prema uzorku iz Zavičajnog muzeja Slatina (2016.), izrade muških nošnji i prsluka (2018.), pa do ženskih marama *terlinki* (2019.), muškog kaputa *gunja* (2020.), ženskih košulja *oplećaka* širokih rukava (2021.), obuće i raznovrsnih dodataka (2022.), tamburaških instrumenata (2023.) i ženskih suknji *stojećica* (2024.). Konačno, 2025. godine Ministarstvo kulture i medija RH financiralo je pripremu i tisak monografije povodom 25. godišnjice osnutka Udruge.

Značajan doprinos u očuvanju dječjih nošnji dala je i Zaklada Hrvatska za djecu, financirajući 2022. godine izradu šest ženskih i šest muških dječjih nošnji, te 2024. godine nabavu pet muških slavonskih še-

1 Katalog izložbe: Šuvak, Dragica (1996). *Tekstilno rukotvorstvo slatinskoga područja*. Slatina, Zavičajni muzej.

šira i 25 komada dječje štrikane obuće, zvane *pape*.

Posebno je vrijedno naglasiti i doprinos samih članica Udruga Anice Božićković i Gordane Peić, koje su same vrijedno izrađivale dijelove nošnji poput ženskih suknji i podsuknji *skuta*, *podskuća*, kao i muških prsluka. Ovo pokazuje kako je očuvanje tradicije istinski bilo zajednički trud cijele zajednice.

Dva desetljeća kulturnog djelovanja i perspektive

Zahvaljujući raznolikim izvorima financiranja i predanom radu članova, KUU „Voćin” izgradio je tijekom godina impresivnu kolekciju rekonstruiranih narodnih nošnji. Od prvih šest ženskih i tri muška kompleta iz 2005. godine zbirka je narasla na desetak potpunih kompleta nošnji za odrasle i djecu, uključujući sve potrebne dodatke i obuću. Osim samih nošnji, Udruga je pribavila i vlastite tamburaške instrumente, što je omogućilo samostalan rad i nastupe bez posuđivanja opreme.

Kroz svoje djelovanje Udruga je uspostavila suradnju s različitim stručnim ustanovama, od Zavičajnog muzeja Slatina, preko Posudionice i radionice narodnih nošnji KUC-a Travno, do specijaliziranih obrta poput Viole iz Vinkovaca, Tkalačkog obrta LAN, te Obrta Mustra iz samog Voćina. Ova suradnja osigurala je visoku kvalitetu rekonstruiranih nošnji i njihovu vjernost izvornim predlošcima.

Kvaliteta rada KUU „Voćin” potvrđena je i kroz nastupe na najznačajnijim smotrama folklora u Hrvatskoj. Među istaknutim nastupima svakako treba spomenuti sudjelovanje na 49. Đakovačkim vezovima 2015. godine, jednoj od najstarijih i najuglednijih smotri folklora u Hrvatskoj. Sljedeće godine Udruga je ostvarila zapažen nastup na Državnoj smotri izvornog folklora u Koprivnici 2016., što je potvrdilo njihovo mjesto među najboljim čuvarima izvorne tradicijske kulture u Hrvatskoj. Godine 2021. uslijedio je nastup na 56. Vinkovačkim je-

senima, još jednoj prestižnoj manifestaciji posvećenoj očuvanju folklorne baštine. Posebno značajan bio je i nastup na Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu 2024. godine pod nazivom *Šokadijo, sve ti je na glasu*, koji je omogućio predstavljanje voćinske tradicijske kulture i međunarodnoj publici. Ovi nastupi na najznačajnijim folklornim manifestacijama u Hrvatskoj svjedoče o prepoznatoj kvaliteti i autentičnosti rada KUU „Voćin”, te potvrđuju važnost njihovog doprinosa očuvanju tradicijske kulture Slavonije i Hrvatske u cjelini.

U razdoblju od 2005. do 2015. godine Udruga je uspostavila suradnju s drugim kulturno-umjetničkim društvima iz Slavonije i šire, što je rezultiralo razmjenom iskustava, zajedničkim nastupima i projektima očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Ovo je pridonijelo širenju repertoara i usvajanju novih znanja i vještina.

Snimila Nikolina Tomić,
Zavičajni muzej Slatina, 2025.

Posljednjih deset godina KUU „Voćin” razvio se u značajnu kulturnu instituciju voćinskog kraja. Uz redovite nastupe i sudjelovanje na smotrama Udruga je proširila svoje djelovanje i na edukativne aktivnosti, organizirajući radionice tradicijskih vještina za djecu i mlade. Poseban naglasak stavljen je na uključivanje mladih generacija, čime se osigurava prijenos znanja i vještina vezanih za tradicijsku kulturu. Ovo je posebno vidljivo kroz ulaganja u dječje nošnje, koje su nabavljene u značajnom broju upravo kako bi se omo-

Svirač Tomislav Livaja na otvorenju u Zavičajnom muzeju Slatina, snimila Nikolina Tomić, 2025.

gućilo sudjelovanje najmlađih u očuvanju tradicije.

Kroz projekt digitalizacije kulturne baštine Udruga je dokumentirala prikupljenu građu o narodnim nošnjama, običajima i glazbenoj baštini Voćina i okolice. Ovaj projekt ima posebnu važnost s obzirom na ratna razaranja koja su rezultirala gubitkom velikog dijela materijalne kulturne baštine. Konačno, 2025. godine Ministarstvo kulture i medija RH sufinanciralo je pripremu i tisak monografije povodom 25. godišnjice osnutka Udruge. Glavni autor monografije je vlč. Mladen Štivin, koji je svojim dugogodišnjim etnografskim istraživanjima dao neizmjeran doprinos očuvanju voćinske baštine, a kao koautori pojavljuju se Mihaela Peić i Valentina Šljivac, članice KUU „Voćin”, koje su svojim radom i znanjem također značajno pridonijele dokumentiranju kulturne baštine Voćina.

Danas KUU „Voćin” posjeduje bogatu kolekciju rekonstruiranih narodnih nošnji, vrijednu dokumentaciju o tradicijskoj

kulturi i aktivno članstvo koje nastavlja prenositi kulturno nasljeđe novim generacijama. Dvadeset pet godina njihovog predanog rada svjedoči o važnosti očuvanja kulturne baštine, posebno u kontekstu poslijeratne obnove. Iskustvo KUU „Voćin” pokazuje kako kulturna baština može imati ujedinjujuću ulogu u poslijeratnoj obnovi zajednice povezujući različite generacije i gradeći mostove između prošlosti i budućnosti. Kroz stalnu podršku iz različitih izvora financiranja i vlastiti trud ova Udruga nastavlja biti važan čuvar kulturnog identiteta voćinskog kraja.

Izložba: Tkanje nasljeđa

Povodom obilježavanja 25 godina djelovanja Kulturno-umjetničke udruge „Voćin” 24. travnja 2025. godine u Zavičajnom muzeju Slatina otvorena je izložba *Tkanje nasljeđa* autora Miroslava Šarića, voditelja Udruge od 2015. godine. Autor je slatinskoj javnosti poznat od ranije kroz angažman u

ostalim kulturno-umjetničkim društvima sa šireg slatinskog i našičkog prostora te kroz autorske izložbe kojima je bio cilj pokazati bogato etnografsko nasljeđe. Izložbom *Tkanje nasljeđa* prikazan je razvoj Kulturno-umjetničke udruge „Voćin” i predan rad članova na očuvanju materijalne i nematerijalne baštine. Već u naslovu izložbe autor nam daje mogućnost dvostruke interpretacije: tkanje nasljeđa kao povijesna kategorija, ostavština predaka koju su nam ostavili kao trag svojeg postojanja i identiteta ili pak tkanje nasljeđa kao trenutačna aktivnost kojom se stvara nešto novo što ćemo mi sami ostaviti budućim generacijama. I upravo samo aktivno djelovanje kulturno-umjetničkih društava i raznih udruga ona je važna nit koja spaja prošlost i budućnost, a koja se zasigurno najbolje vidi kroz marljivo 25-godišnje djelovanje Kulturno-umjetničke udruge „Voćin”.

Po svojem sadržaju izložba je etnografskog i dokumentarnog karaktera, u njoj autor kombinira originalne dokumente Udruge s dijelovima originalne narodne nošnje iz fundusa Zavičajnog muzeja Slatina i rekonstruiranim dijelovima nošnje i instrumenata u vlasništvu Udruge. Prvi dio izložbe upoznaje posjetitelje s brojnim aktivnostima i nastupima Udruge putem vremenske trake na kojoj su označeni značajni datumi popraćeni fotografijama, dokumentima i priznanjima. Posebnu cjelinu ovoga prvog dijela čine promidžbeni materijali (plakati i pozivnice) vezani za smotru folklora Voćinska kestenijada, koju od 2009. godine organizira Udruga. Drugi dio izložbe fokusiran je na obnovu narodnog ruha i glazbala koja su uništena tijekom Domovinskog rata. Postavivši originalni muzejski predmet i uz njega rekonstrukciju, autor je istaknuo činjenicu da su člano-

vi Udruge od osnutka istraživali, surađivali s etnolozima, stručnjacima, prikupljali fotografije i razgovarali s najstarijim članovima zajednice, a sve s ciljem stvaranja što vjernije i točnije rekonstrukcije narodnog ruha voćinskog kraja. Kroz rekonstruirane kožne opanke i čarape, bluze i marame, suknje i pregače autor prikazuje osnovne etnografske karakteristike Voćina. Poseban dio posvećen je tradicijskim glazbalima, koja na neizravan način progovaraju o plesovima i pjesmama koje njeguju i čuvaju članovi Udruge.

Iako izložba prikazuje rad Udruge tijekom 25 godina postojanja, ona ujedno progovara o opasnostima koje prijete materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini. Prirodne nepogode, ratna razaranja ili društveno-ekonomske promjene samo su neki od vanjskih čimbenika koji utječu na njezin kontinuirani nestanak. Ujedno, na neizravan način izložba naglašava važnost muzeja kao baštinskih ustanova kojima je svrha istraživanje, prikupljanje i očuvanje svekolike baštine te njezine znanstvene obrade i valorizacije. Kroz suradnju Zavičajnog muzeja Slatina i Kulturno-umjetničke udruge „Voćin” muzejska djelatnost potvrdila je važnost svojeg poslanja. Pružanjem na uvid i posudbama originalnih muzejskih predmeta stvorene su rekonstrukcije za potrebe Udruge, no kako to i autor naglašava, nisu stvoreni novi predmeti, nego je stvoren novi osjećaj zajedništva i obnovljen identitet zajednice koja je tijekom Domovinskog rata izgubila gotovo pa sve. Gotovo metaforički muzejski predmeti koje su muzejski djelatnici prikupili neposredno prije Domovinskog rata postali su tkanje novog nasljeđa koje čuvaju i pronose članovi Kulturno-umjetničke udruge „Voćin”.

ZBIRKE IZVAN MUZEJA: PRIMJER ZAVIČAJNE ZBIRKE ŠPIŠIĆ BUKOVICA

Sanja Baškarad

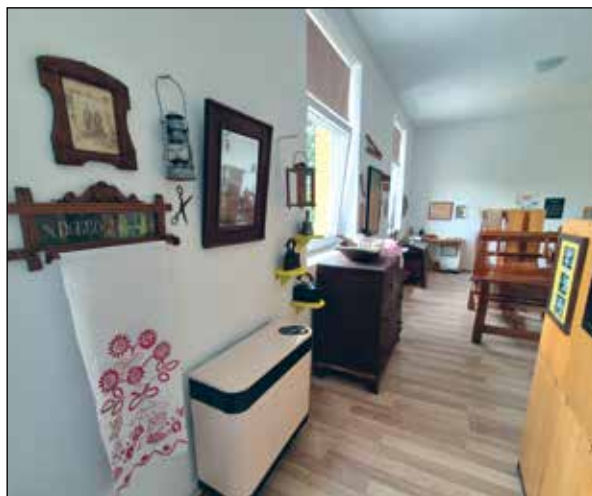
Gradski muzej Virovitica

Mnoge lokalne zajednice posjeduju vrijednu kulturnu baštinu koju prezentiraju kroz zavičajne zbirke izvan okvira muzejskih institucija. Stručna pomoć takvim zbirkama važna je za očuvanje, kontekstualizaciju i kvalitetnu interpretaciju predmeta. Ovaj rad predstavlja primjer suradnje na koncepciji i postavu arheološke i etnografske građe Zavičajne zbirke Špišić Bukovica, koja je nastala s ciljem očuvanja i prezentacije lokalne kulturne baštine kroz stalni izložbeni postav. Zavičajne zbirke u manjim sredinama često se oslanjaju na entuzijazam lokalnih udruga, pojedinaca ili općinskih inicijativa. Međutim, bez stručne podrške, one mogu biti nedostatne u metodologiji odabira, zatim samoj prezentaciji i interpretaciji predmeta. Uloga stručnjaka pritom nije samo savjetodavna, već je i operativna u procesu stvaranja kvalitetnog postava.

Stručni doprinos koncepciji zbirke

U suradnji s Općinom Špišić Bukovica stručne suradnice i djelatnice Gradskog muzeja Virovitica¹ uključile su se u oblikovanje nove koncepcije lokalne zavičajne zbirke. Rad je obuhvatio četiri ključne faze:

Detalj Zavičajne zbirke Špišić Bukovica, snimila Sanja Baškarad, 2024.

1. Odabir građe – analiza dostupnih arheoloških i etnografskih predmeta te selekcija onih najreprezentativnijih i najprikladnijih za prezentaciju.²

2. Konzervatorski postupci – po potrebi su, na određenim predmetima, inicirane i provedene osnovne konzervatorske mjere kako bi se osigurala stabilnost predmeta. Konzervaciju je provela restauratorica – tehničarka Gradskog muzeja Virovitica.

3. Konceptualizacija postava – osmislile su se tematske cjeline postava koje reflektiraju lokalni identitet i povijesni kontekst prostora.

4. Interpretacija i naracija – svaki predmet smješten je unutar šire interpretativne priče, s ciljem stvaranja poveznice između predmeta i lokalne zajednice. Na-

¹ Sanja Baškarad, kustosica Arheološkog odjela i Jasmina Jurković Petras, muzejska savjetnica i kustosica Etnološkog odjela Gradskog muzeja Virovitica, autorice su stručne obrade i muzeološkog oblikovanja zavičajne zbirke u Špišić Bukovici. Zbirka je svečano otvorena u sklopu proslave Dana općine Špišić Bukovica u lipnju 2024. Više na: <https://www.spisicbukovica.hr/2024/06/otvorena-zavicajna-zbirka-spisic-bukovice-ocuvanje-kulturne-bastine-za-buduce-generacije/>, posjet 1. travnja 2025.

² Sva građa i predmeti u vlasništvu su Općine Špišić Bukovica te su dobiveni donacijama sumješтана i članova KUD-a „Seljačka sloga”.

racijom se nastojalo predmet predstaviti kroz više razina kako bi bio sadržajem dostupan različitim dobnim skupinama posjetitelja.

U procesu realizacije stalnog postava Zavičajne zbirke Špišić Bukovice oblikovana je ideja o izložbi koja treba biti pristupačna, razumljiva i emocionalno bliska lokalnoj zajednici. Budući da zbirka obuhvaća predmete prikupljene kroz dulje vremensko razdoblje, važno je bilo osmisлити koncept koji će povezati te materijalne tragove svakodnevice u koherentnu priču o životu, povijesti i tradiciji prostora Bukovice. Svjesni smo kako ljudi sakupljaju različite predmete, prije svega od velike sentimentalne vrijednosti, ali i kao posljedica entuzijazma za određenim vremenskim i povijesnim razdobljem. Na taj način čuvaju sjećanja, predmetima produljuju život, obogaćuju okolinu te tako indirektno potiču stvaranje manjih zbirki s mnoštvom podataka, predmeta i povijesnih i životnih priča (Kremenić, 2020: 68).

U razradi koncepta posebno je bilo važno da svaki predmet ima svoju funkciju unutar cjeline. Nastojalo se što više interdisciplinarno prikazati teme. Istodobno, težilo se tome da posjetitelj kretanjem po prostoru može intuitivno pratiti „životni ciklus” – od djetinjstva i obrazovanja, preko svakodnevnog rada i zajedničkih okupljanja, do kulturne, odnosno najstarije baštine koju zajednica danas njeguje. Pri izboru predmeta naglasak je bio na njihovoj simboličkoj vrijednosti i sposobnosti da ispričaju dio priče o životu u Špišić Bukovici. Cilj nije bio izložiti što više predmeta, već omogućiti da svaki izloženi primjerak pridonosi razumijevanju cjeline kojoj pripada. Grupiranje se temeljilo na tematskom ključu: predmeti vezani za stanovanje i svakodnevni život prethodili su temi o lovu i prehrani, objedinjeni u cjelini o kuhinji, zatim alati i pribor za tkanje u tekstilnoj cjelini, dok su školske pločice i pisaća mašina dio cjeline o obrazovanju. U postav zbirke uključeni su i oni predmeti koji možda nemaju veliku materijalnu vri-

jednost, ali posjeduju emocionalnu i identitetsku važnost za lokalno stanovništvo. U postavu našli su se i fragmenti, nepotpuni alati i predmeti koje bi se u klasičnom muzejskom kontekstu možda izostavilo – ali upravo ti predmeti prenose autentičnost i priču koju je trebalo zadržati.³

Detalj tekstualnih i slikovnih legendi, snimila Sanja Baškarad, 2024.

Tematska organizacija izložbenog prostora

Tematske cjeline podijeljene su prema sferama svakodnevnog života koje su prepoznatljive svakom posjetitelju: dom, prehrana, rad, obrazovanje, običaji. Na taj način stvoren je dojam „priče kroz prostor”, u kojoj predmeti nisu izloženi samo zbog svoje starosti, već kao nositelji sjećanja, navika i identiteta.

Teme koje su oblikovane kao cjeline ponajprije su nastale kroz spoj arheoloških i etnografskih predmeta⁴, poput:

- Od nomada do prvih kuća – prikaz prvih nastambi u Špišić Bukovici
- Srednjovjekovna Bakwa i arheološka baština
- Toplina doma – posvećena privatnom prostoru i njegovim elementima

³ Svakako je trebalo obratiti pozornost na darovane obiteljske predmete koje bi sumješteni u ovom postavu prepoznali i s ponosom isticali kao dio lokalne baštine.

⁴ Nazivi cjelina pažljivo su birani kako bi posjetitelju odmah prenijeli osjećaj bliskosti i razumijevanja, kroz pripovjedni okvir izložbe.

- Ukusne čorbe u *zemljenim zdelkama* – prostor kuhinje i pripreme hrane
- Od krzna do tkanja – prikaz tradicionalne izrade tkanina
- Prvi đaci u klupama Bukovice – školstvo i pismenost
- Od običaja do Dana općine – zajednički život i običaji
- Dječji kutak – odrastanje i igra.

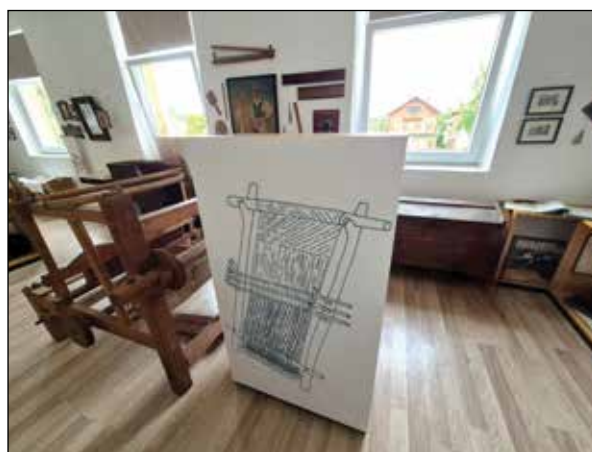
Postav je osmišljen tako da prati tijek kretanja kroz prostor te istodobno vodi posjetitelja kroz vremenski i tematski slijed. Korišteni su drveni postamenti, jednostavne vitrine i fotografije u okvirima kako bi prostor zadržao domaći, gotovo kućni ambijent.⁵ S obzirom na ograničen prostor izlaganja, cilj je bio stvoriti osjećaj prohodnosti gdje se predmeti međusobno nadopunjuju te, s obzirom na to kako je riječ o arheološkim i etnološkim predmetima, da nema naglih prijelaza između cjelina.

Detalj crteža prapovijesnog tkalačkog stana, snimila Sanja Baškarad, 2024.

Fotografije, natpisi i nekoliko osobnih priča dodali su zbirci emocionalnu dimenziju. Tako se, na primjer, u osmišljenom kutku za djecu nalaze drvena kolijevka i glinene igračke koje pozivaju na zamišljanje vlastitih priča. Time su odabrani pred-

meti povezali generacije kroz uspomene i zajednička sjećanja.

Detalj izložene zbirke, snimila Sanja Baškarad, 2024.

Od ideje do realizacije: suradnički pristup

Tijekom rada na postavu ostvarena je dobra suradnja s članovima KUD-a „Seljačka sloga”, djelatnicima Općine te lokalnim entuzijastima koji su za potrebe osnivanja Zbirke Špišić Bukovica ustupili uglavnom etnografske predmete i pomogli pri njihovoj interpretaciji. Riječ je o drvenim, glinenim i tekstilnim predmetima svakodnevnog tradicijskog života s kraja 19. i do sredine 20. stoljeća. S druge strane, izloženi arheološki predmeti u zbirci nađeni su ponajprije arheološkim iskopavanjima na lokalitetima prostora Špišić Bukovice.⁶ Upravljanje zbirkom i rad u zbirci izvan muzejske institucije nosi brojne izazove: od nedostatka tehničkih sredstava, ograničenja u dokumentaciji i stručnoj obradi, daljnjem razvoju i proučavanju predmeta, pa do toga da na predmetima nije bila izvršena osnovna zaštita i konzervacija. Prema muzejskoj teoretičarki Žarki Vujić,

⁵ Značajnu ulogu pri oblikovanju pomagala u prezentaciji često imaju i financijska sredstva. Za ovu priliku financije su bile usmjerene na osvježeno bojenje postojećih drvenih vitrina i grafičke usluge tiska samoljepljivih fotografija i legendi.

⁶ Riječ je o arheološkim lokalitetima Gradina, Bačarov jarak te Mali Zagreb, koji je ujedno dio zaštićene arheološke zone Špišić Bukovice. Zaštitna arheološka istraživanja na spomenutim lokalitetima do kraja 20. stoljeća provela je arheologinja Silvija Salajić, umirovljena muzejska savjetnica Gradskog muzeja Virovitica. Dio predmeta s ovih istraživanja izložen je u Zavičajnoj zbirci Špišić Bukovica, dok se dio predmeta čuva u Gradskom muzeju Virovitica.

upravljanje pojedinom zbirkom odnosi se na niz aktivnosti, od kojih su najvažnije: sabiranje, izlučivanje, fizička zaštita i pravilno osiguranje predmeta te vođenje dokumentacije o zbirci (Vujić, 2021: 9).

Detalj zbirke, snimila Sanja Baškarad, 2024.

Zaključne misli

Zavičajna zbirka Špišić Bukovica predstavlja izvrstan primjer kako lokalne zajednice mogu očuvati i interpretirati svoju kulturnu baštinu izvan okvira institucionalnih zbirki odnosno muzeja. Suradnja muzejskih stručnjaka s Općinom i lokalnim zaljubljenicima u kulturnu baštinu omogućila je oblikovanje postava koji ne samo da prikazuje bogatstvo arheološke i etnološke građe već i uspostavlja povezanost zajednice s povijesnim nasljeđem i tradicijom. Kroz pažljiv odabir predmeta, konzervatorske postupke i tematsku organizaciju, zbirka nudi posjetiteljima emocionalno i edukativno iskustvo. Jedan od ciljeva ovog projekta bio je ojačati povezanost zavičajnih zbirki s nadležnim muzejima, stvarajući model u kojem manje zbirke postaju važan dio šire kulturne mreže. U kontekstu Zavičajne zbirke Špišić Bukovica, Gradski muzej Virovitica prepoznaje se kao glavna institucija koja bi trebala preuzeti odgovornost za adekvatno čuvanje, dokumentiranje i interpretaciju kulturnih predmeta. Na taj način manje izvaninstitucionalne zbirke mogu se smatrati „granama” muzeja koje, iako

funkcionalno samostalne, kroz suradnju s većim muzejskim institucijama i specijaliziranim stručnjacima mogu pružiti bogat sadržaj. Kroz ovaj model muzejski sustav može postati snažniji i povezaniji, čime se osigurava dugoročno očuvanje kulturne baštine na lokalnoj i regionalnoj razini.⁷

Upravljanje takvim zbirkama, unatoč izazovima koji se javljaju izvan muzejske institucije, pokazuje koliko je važno ulaganje u stručnu pomoć kako bi se sačuvala autentičnost i kvaliteta prezentacije. Kroz ovaj primjer jasno je da kulturna baština, kada se pravilno interpretira, može postati most između prošlosti i sadašnjosti, povezujući generacije i jačajući lokalni identitet.

Literatura

- Jagošová, L. (2023). *The concept of a small museum from an international and local perspective: starting points for further research in the Czech Republic*. Muzeologia a kultúrne dedičstvo, Češka Republika.
- Kremenić, D. (2020). *Sakupljači – ljudi koji uređuju svijet*. Revija Đakovačkih vezova, Đakovo.
- Vujić, Ž. (2021). *Upravljanje zbirkama u 21. stoljeću: Propitivanje u hrvatskom kontekstu*. Etnološka istraživanja, 26, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.

7 Na temelju članka Lucie Jagošove *The concept of a small museum from an international and local perspective: starting points for further research in the Czech Republic* može se zaključiti da Zavičajna zbirka Špišić Bukovica i slične zbirke ne zadovoljavaju ključne kriterije koji bi im omogućili status muzeja u suvremenom muzeološkom smislu. Iako često imaju važnu lokalnu i identitetsku funkciju, takve zbirke najčešće nemaju stalno zaposlen stručni kadar, ne provode sustavno dokumentiranje, čuvanje i interpretaciju građe, niti djeluju prema jasno definiranoj muzeološkoj misiji. Prema međunarodnim standardima, posebice onima koje postavlja ICOM, muzej je kompleksna institucija koja mora imati stručnu, obrazovnu, istraživačku i javnu ulogu. Male lokalne zbirke, koje često nastaju iz entuzijazma pojedinaca ili zajednice, ne ispunjavaju te uvjete te se stoga, unatoč svojoj vrijednosti, ne mogu smatrati muzejima u punom profesionalnom i institucionalnom smislu.

GRAĐA S PODRUČJA ISTOČNE HRVATSKE U KONTEKSTU FUNDUSA I PROGRAMA U NOVOOTVORENOJ ČUVAONICI ETNOGRAFSKOG MUZEJA

dr. sc. Katarina Bušić

Etnografski muzej, Zagreb

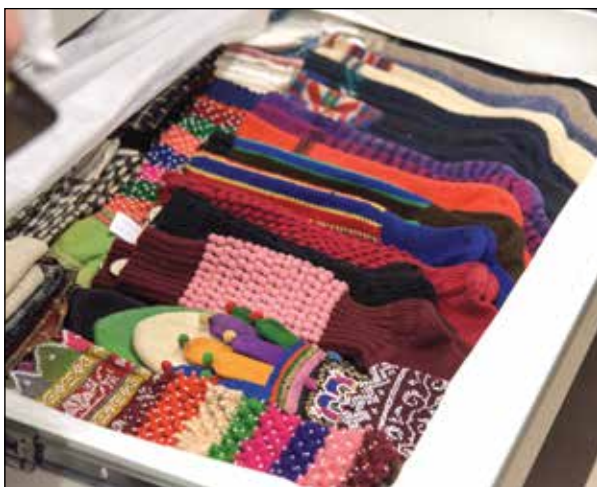
Uvod

Etnografski muzej u Zagrebu osnovan je 1919. godine kao samostalni Etnografski odio/odjel tadašnjeg Narodnog muzeja i po opsegu djelovanja, iako nije definirano u nazivu ustanove, nacionalni je specijalizirani etnografski muzej. U sustavu muzeja u Republici Hrvatskoj danas je matični

muzej prve razine za etnografske muzeje i zbirke, nadležan muzejima niže razine, kao i etnografskim/etnološkim odjelima u kompleksnim muzejskim ustanovama. Nalazi se u središtu grada, na Trgu braće Mažuranića (k. br. 14), u zaštićenom kulturnom dobru – secesijskoj palači izgrađenoj 1904. godine za potrebe Trgovačko-obrt-

Kolege iz Muzejske udruge istočne Hrvatske u stručnom posjetu Čuvaonici Etnografskog muzeja, siječanj 2025. Fotografije: Nina Koydl, Etnografski muzej, Zagreb.

Građa s područja istočne Hrvatske u Čuvaonici Etnografskog muzeja, 2025. Fotografije: Nina Koydl, Etnografski muzej, Zagreb.

noga muzeja. Uz inicijalni fundus od oko 16 000 jedinica, koji se temeljio na etnografskoj građi iz nekoliko postojećih muzejskih (Hrvatski narodni muzej, Trgovačko-obrtni muzej, Hrvatski školski muzej, Muzej za umjetnost i obrt) i privatnih zbirki (Salamon Berger i dr.), u daljnjem radu novi predmeti nabavljani su otkupom u Muzeju i na terenu, djelomično uz pomoć mreže tzv. muzejskih povjerenika, te donacijama građana i trajnim pohranama. Tijekom 20. stoljeća najviše je prikupljena etnografska građa s hrvatskih etničkih prostora te općenito s južnoslavenskih područja. Muzej ima i vrijednu Zbirku izvaneuropskih kultura s oko 3500 predmeta koje su darovali istraživači, putnici, pomorci, misionari i dr. Načine prikupljanja, klasifikacije i podjele zbirki dugi niz godina određivala je u etnološkoj znanosti u Hrvatskoj dominantna kulturno-historijska paradigma. Danas je u 45 zbirki objedinjeno više od 85 000 predmeta, u dokumentaciji oko 90 000 jedinica arhivskog gradiva i jedinica građe iz audiovizualnih fondova (fototeka, negativoteka, dijateka, videoteka, fonoteka, medijateka), od čega znatan broj čine originalni zapisi s terenskih istraživanja, a vrijedni knjižnični fond sadrži oko 25 000 knjiga i časopisa s područja etnologije i kulturne antropologije i srodnih znanosti.

Od svibnja 2024. godine Muzej posluje na još jednoj lokaciji: u Kačićevoj ulici 9/2 otvorena je Čuvaonica Etnografskog muzeja, prva otvorenoga tipa u Hrvatskoj, namijenjena za pohranu muzejske građe, ali i dostupna javnosti, odnosno posjetiteljima u smislu mogućnosti prilagođenog razgledavanja i edukativnih programa. Zgrada koju je Grad Zagreb dao na trajno korištenje Etnografskom muzeju uređena je i za muzejsku djelatnost prilagođena projektom „Rekonstrukcija objekta napuštene zgrade Zemaljske uzorite pivnice u Kačićevoj ulici”. Projekt građevinske obnove koji se u razdoblju 2014. – 2020. odvijao u suradnji s Gradom Zagrebom (osnivač Muzeja i partner u projektu) sufinanciran je sredstvima Europske unije (Europski fond za regionalni razvoj, Europski strukturni i investicijski fondovi) i Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, a opremanje prostora financirano je sredstvima Grada Zagreba i sredstvima iz Fonda solidarnosti putem Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Izvršenom rekonstrukcijom zgrade Muzej je na raspolaganje dobio dodatnih oko 2500 m² uređenih za smještaj muzejske građe u stabilnim mikroklimatskim uvjetima, moderno opremljenih konzervatorsko-restauratorskih radionica, fotografskog studija i drugih radnih prostora. Uz izložbene i edukativne programe koji se održavaju u glavnoj muzejskoj zgradi, u Čuvaonici posjetitelji mogu razgledavati muzejske depoe i radni prostor uz stručno vodstvo kustosa i restauratora, saznati kakvu građu Muzej čuva, kako se ona pohranjuje, preventivno štiti, restaurira i sl. Uz vodstva, organiziraju se i radionice koje na kreativan način povezuju predmete iz fundusa i njihove priče s učenjem o znanjima i vještinama lokalne zajednice (tradicijски obrti, kućna radinost, nositelji nematerijalnoga kulturnoga dobra i dr.). Vodstva se organiziraju za manje skupine posjetitelja, u okviru određenih programskih aktivnosti (npr. Dana europske baštine) ili prema najavi.

Predmeti s područja istočne Hrvatske u fundusu Etnografskog muzeja

Povijest prikupljanja i zastupljenost predmeta u muzejskom fundusu određeni su brojnim čimbenicima – prije svega općim društveno-povijesnim kontekstom, zadanim okvirima inicijalnog fundusa i specifičnostima rane sakupljačke politike, prošlim reorganizacijama fundusa, mogućnostima financiranja istraživanja na terenu i otkupa građe, afinitetima voditelja zbirke, zastupljenosti i dostupnosti materijala na samome terenu itd. Novija sistematizacija zbirke, računalna obrada i digitalizacija omogućile su sustavniji pregled muzejske građe prema različitim kategorijama.

U fundusu Muzeja čuva se određeni broj predmeta s područja Slavonije, Zapadnog Srijema i Baranje. Predmeti su u okviru važeće sistematizacije, prema vrsti, namjeni i materijalu, razvrstani u više zbirke: Zbirka narodnih nošnji istočne Hrvatske, Zbirka prekrivača i prostirki, Zbirka torbi, Zbirka platnenog posoblja, Zbirka uzoraka tkanja i veza, Zbirka tekstilnih alatki i sirovina, Zbirka nakita, Zbirka šaranih tikvica, Zbirka predmeta vezanih za običaje i vjerovanja, Zbirka lončarstva, Zbirka kućnog inventara, Zbirka namještaja, Zbirka pokućstva, Zbirka glazbala, Zbirka gospodarstva, Zbirka tradicijskih obrta, Zbirka pisanica i dr. (pregled dostupan na <https://emz.hr/>). Referentna građa nalazi se i u muzejskoj dokumentaciji.

Najveća cjelina s više od 5500 jedinica pripadajuće građe nalazi se u Zbirci narodnih nošnji istočne Hrvatske koja objedinjuje tradicijski odjevni i nakitni inventar iz ruralnih sredina: kompletne narodnih nošnji, pojedinačne dijelove, oglavlja i obuću izrađene i korištene na području Slavonije, Zapadnog Srijema i Baranje od konca 18. stoljeća do danas. Ishodišni fundus čini građa iz inicijalnih zbirki upotpunjena zbirkama privatnih sakupljača (Felix Srećka Laya, Mihovila Milka Cepelića

i dr.), a od značajnijih sakupljačkih akcija valja spomenuti plansku nabavu građe za stalni postav iz 1972. te otkup iz ratom stradalih područja Slavonije i Baranje 90-ih godina prošlog stoljeća. Sadržana građa pripada starijem i novijem odjevnom sloju; obuhvaća radne, svakodnevne i najvećim dijelom svečane primjerke ruha (komplete i pojedinačne dijelove), koji su prikupljeni kao reprezentativni primjeri kulture odijevanja i tekstilnoga rukotvorstva, odnosno raznovrsnih tkalačkih, vezilačkih i čipkarskih tehnika – s mnogobrojnim regionalnim, tipološkim i stilskim inačicama, po čemu je područje istočne Hrvatske posebno poznato. Razlikuju se, uz Savu, novljanska, novogradiška, brodska, vinkovačka, županjska inačica, s drugačijim tipom nošnje u selima tzv. Cvelferije, zatim nošnje srijemske Šokadije i Zapadnog Srijema. Lokalne osobitosti prepoznatljive su u nošnji slavonske Podravine, pakračkog, požeškog, našičko-valpovačkog i đakovačkog kraja, kao i podunavske i podravske Baranje. Gledajući po tipu, najveći broj predmeta priku-

pljen je s đakovačkog područja, a posebno se ističu brojni primjerci košulja/haljina *rubina* ukrašenih raznovrsnim tkalačkim i vezilačkim tehnikama, svilene *marame* (za leđa, oko vrata) i *šamije* (za glavu) ukrašene porculanskim zrnjem ili srmom (*zlatom*). Početni sakupljački naponi, kako u okviru privatnih kolekcija tako i u Etnografskom muzeju, određeni zanimanjem za narodno tekstilno rukotvorstvo krajem 19. i početkom 20. stoljeća te utemeljeni pretežito na estetskom kriteriju, rezultirali su ponekad istovrsnom prikupljenom građom – uzorcima tkanog platna, veziva ili čipki, kao i dijelovima svečanoga ruha ili svečanim kompletima. Ipak, već od osnutka Muzeja počinju se nabavljati predmeti značajnije dokumentarne vrijednosti, nošnja koja već tada nestaje iz redovne upotrebe, primjerci radnog ruha i sl. Pojedini primjerci ruha i oglašlja iz posljednje četvrtine 19. i prve polovine 20. stoljeća, istaknute kulturno-povijesne vrijednosti, kao jedini sačuvani na području Republike Hrvatske, važan su svjedok prošlog vremena i odjevnih tradicija starosjedičkog

Čuvaonica Etnografskog muzeja – Zbirka lončarstva, Zbirka gospodarstva. Fotografije: Nina Koydl, Etnografski muzej, Zagreb.

šokačkog stanovništva na razmatranom području. Planiranom sakupljačkom politikom nastoje se pribaviti odjevni predmeti s mikropodručja ili lokaliteta koji nisu zastupljeni ili su slabo zastupljeni u Zbirci, kao i karakteristični primjerci novije i suvremene odjeće. U skladu sa suvremenim istraživačkim pristupima, analiziraju se mijene i značenja narodne nošnje ili pojedinih njezinih dijelova kao prepoznatljivog pokazatelja nacionalnoga, subetničkoga i/ili zavičajnoga identiteta, kao i njihova široka primjena u folklornoj umjetnosti.

Zbirka ćilima i prostirki, nastala od nekolicine doniranih orijentalnih primjeraka s područja jugoistočne Europe, tijekom 20. stoljeća razvila se u reprezentativnu cjelinu s više od 1300 raznovrsnih prekrivača, prostirki, zastirača, zidnjaka, molitvenih ćilima i sagova izrađenih u okvirima domaće ženske tekstilne radinosti ili u tkalačkim školama i radionicama tijekom druge polovine 19. i prve polovine 20. stoljeća. Predmeti su u Zbirci razvrstani prema području/lokalitetu, unutar čega još prema tehnikama izrade i, koliko je moguće, ukrašavanja. Uz gotovo stotinu ćilima i prostirki sa šireg panonskog područja onovremene Kraljevine SHS u inicijalnom fundusu, primjerci što ih je Muzeju 1920. oporučno ostavio đakovački kanonik Milko Cepelić te oni otkupljeni 1948. godine iz ostavštine posljednjeg hrvatskog bana Antuna Mihalovića – najstariji su u Zbirci. Izrađeni su na širem panonskom području

tijekom 19. stoljeća, a uz arhaičnu ornamentiku, glavno im je obilježje ujednačen, smiren kolorit postignut uporabom biljnih bojila. U Zbirci se čuvaju i noviji primjerci prekrivača i prostirki s područja istočne Hrvatske (20. st.): *klječani ćilimi i ćilimaši, ponjav(ke)e i šarenice tkane na dasku i šibe, karirane ponjave, (krstački) krpene ponjave, vezeni ponjavci, ponjavice, čupavci ili čičkanci* – što su u seoskim kućanstvima i gospodarstvu imali različitu funkciju. Upotrebljavani su u najvećoj mjeri za prekrivanje namještaja – stolova, stolaca, klupa i svečano opremljenih kreveta; za zastiranje prozora i zidova uz postelju, a često su poslužili i kao podloga ili pozadina prilikom fotografiranja. Vunenim su prostirkama ukrašavana svečano opremljena zaprežna kola, a djevojke i *snaše* koje su se u njima vozile, znale su se također poslužiti *ponjav(i)cama* manjih dimenzija kako bi se zaštitile od prašine, hladnoće ili kiše.

Zbirka torbi sadrži više od 700 uglavnom tekstilnih i manjim dijelom kožnatih predmeta čija je osnovna namjena bila (pre)nošenje ili čuvanje određene količine tereta. Prema izgledu i namjeni građa je razvrstana na torbe, bisage (dvostruke torbe), vreće (*uriće*) i pomagala za nošenje posuda s hranom u polje (*lončanice, uprte, uprtnjače, pourzače*). Prikupljeni predmeti izrađivani su od sredine 19. do prvih godina 21. stoljeća. S područja Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema zastupljene su bijele platnene torbe i bisage koje su se koristile

Vodstvo za posjetitelje – Zbirka narodnih nošnji istočne Hrvatske, 2025. Fotografije: Nina Koydl, Etnografski muzej, Zagreb.

Radionice u okviru Dana europske baštine u Čuvaonici Etnografskog muzeja (zlatovez, tambure i bećarac, slavonski motivi). Fotografije: Nina Koydl, Etnografski muzej, Zagreb.

prilikom sjetve (*bile torbe, simenjače*), vreće za transport i čuvanje različitih namirnica, vunene ili *prtene* (konopljane) torbe kariranog uzorka (*prtenke, uprtnjače, račanke*) i svečane ženske torbice za nošenje sitnih osobnih predmeta karakteristične za šire panonsko područje.

Zbirka uzoraka tkanja i veza obuhvaća više od 12 000 fragmenata tekstila, ponajprije dijelove odjevnih predmeta vezenoga ili tkanoga ukrasa (dijelove ženskih kapića, odšivene ili izrezane dijelove muških i ženskih košulja, pregača, suknji, marama...), kao i uzorke tkanja ili veza iz vrijednih privatnih zbirki 19. i početka 20. stoljeća, uključujući *uzorke tkiva i veza Srećka Laya, table uzoraka Ferde Hefelea, Milka Cepelića i učiteljice Milke Štanfelj*. Najveći broj predmeta – u skladu s odnosom prema seljačkom tekstilnom umijeću – dio je inicijalnog fundusa, datacijom i najstariji (18. – 20. st.), a provenijencijom s područ-

ja Hrvatske, ponajprije središnje i istočne, zbog zastupljenih brojnih tkalačkih i vezi-
lačkih tehnika.

Zbirka šaranih tikvica u cijelosti se sastoji od predmeta s područja istočne Hrvatske: tradicija ukrašavanja tikvica (*šaranje*) – danas u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske – bilježi se u županjskom, đakovačkom, dijelu vinkovačkoga i broskog kraja. Bogatstvom ornamentike, brojem narodnih umjetnika i kontinuitetom izrade ističe se Gradište kod Županje.

Kreativne radionice u Čuvaonici Etnografskog muzeja – „stari” predmeti i živa baština

U okviru Dana europske baštine i susret obilježavanju 105. obljetnice svojeg osnutka, Etnografski muzej je u listopadu 2024. godine započeo s realizacijom pro-

grama za građanstvo u prostorima novo-otvorene Čuvaonice. Program pod nazivom Dani otvorenih vrata nove Čuvaonice Etnografskog muzeja osmišljen je kao ciklus radionica koje su na kreativan način povezale predmete iz fundusa i njihove priče sa specifičnim znanjima i vještinama pojedinaca, pripadnika lokalne zajednice uz koju se vezuju tematizirane prakse i umijeća, odnosno nematerijalnom baštinom: umijeće izrade zlatoveza na području istočne Hrvatske, umijeće gradnje slavonsko-srijemskih tambura, bećarac – tradicijski glazbeni i verbalni oblik s područja Slavonije, Baranje i Srijema te umijeće izrade sunčane čipke *motiva*. Programom se nastojalo osvijestiti važnost nematerijalnih kulturnih dobara i njihovih nositelja koji u suvremenom globalnom okruženju i vremenu unifikacije kulturnih sadržaja čuvaju i prenose elemente lokalnoga, zavičajnoga i nacionalnoga kulturno-povijesnoga nasljeđa, kao simbola tradicije i identiteta pojedinaca i/ili zajednica. Svaka radionica sastojala se od teorijskog i praktičnog dijela: uvodnog izlaganja i prilagođenog obilaska muzejskih čuvaonica pod vodstvom muzejske savjetnice dr. sc. Katarine Bušić te potom prezentacije i praktične radionice za građanstvo, koju su održali vanjski suradnici Antun Leinveber, Franjo Juzbašić, Mario Kambić i Marina Šarčević. U realizaciji programa sudjelovale su i Adrijana Gašparić, viša konzervatorica-restauratorica, voditeljica Odjela restauratorsko-konzervatorskih poslova, i Anastazija Petrović, viša kustosica pedagoginja.

Radionica zlatoveza namijenjena je polaznicima početnicima, kao i onima koji poznaju osnovne vezilačke tehnike i vještine. Nakon uvodnih informacija o tehnici veza (rasprostranjenost, tehnike, predmeti...) i uvida u tematiziranu muzejsku građu, u praktičnom dijelu radionice polaznici su, pod vodstvom Antuna Leinvebera, doznali male tajne vještine te se sami okušali u tehnici veza – tzv. zlatoveza naskroz.

Radionica *Tambure i bećarac* povezala je dva nematerijalna kulturna dobra – bećarac, vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema te umijeće gradnje slavonsko-srijemskih tambura. Posjetitelji su imali priliku upoznati se s tradicijskim obrtom u kojem se i danas izrađuju tambure. Nakon kraćeg teorijskog uvoda u temu radionice, graditelj tambura Franjo Juzbašić iz Bošnjaka (status tradicijskog obrta) predstavio je različite vrste tambura i specifičnosti njihove izrade i zvuka. Praktični dio radionice za polaznike različitih dobnih skupina – kreativno osmišljavanje i pjevanje bećarca – vodio je Mario Kambić uz spontanu glazbenu pratnju Franje Juzbašića.

Nakon obilaska muzejskih čuvaonica, uvodnih informacija o tehnici izrade tzv. sunčane čipke (povijest, rasprostranjenost, predmeti...) i razgledavanja izložbe radova *motivima* ukrašenog uporabnog i dekorativnog tekstila u aranžmanu voditeljice praktičnog dijela radionice čipkarike (*motivalje*) Marine Šarčević iz Vukovara (Sikirevaca), na radionici *Slavonski motivi* polaznici su se sami okušali u izradi čipke.

Program je pridonio boljoj vidljivosti i prezentaciji novootvorene Čuvaonice Etnografskog muzeja. Ovakav tip radionica koji povezuje obilazak muzejskih čuvaonica i konkretne predmete iz fundusa s nositeljima određenih tradicijskih vještina i znanja, s naglaskom na nematerijalnu kulturnu baštinu, privukao je, uz postojeće, nove korisnike zainteresirane za muzejske programe. Poseban pečat radionicama dali su suradnici s područja Slavonije, kao izvorni baštinici i nositelji dobara (vještine, iskustvo, govor) – koji su rado dijelili ne samo svoje znanje nego i zanimljive životne priče – i s kojima se zagrebačka publika nema često priliku susresti. Ostvareni su brojni specifični ciljevi: povećanje vidljivosti novootvorene Čuvaonice Etnografskog muzeja; približavanje „nevidljivog” muzejskog rada široj javnosti; privlačenje nove publike; interpretacija baštine i muzejskih predmeta te povezivanje sa specifičnim

znanjima i vještinama pojedinaca, pripadnika lokalne zajednice za koju se vezuju tematizirane prakse i umijeća; osvješćivanje važnosti nematerijalnih kulturnih dobara i njihovih nositelja koji čuvaju i prenose elemente lokalnoga, zavičajnoga i nacionalnoga kulturno-povijesnoga nasljeđa, kao simbola tradicije i identiteta pojedinaca i/ili zajednica.

Zaključno

Misija Etnografskog muzeja jest prikupljanje, zaštita i očuvanje, dokumentiranje, istraživanje, proučavanje, tumačenje i komunikacija materijalne i nematerijalne baštine Hrvatske i svijeta. Stručnjaci Muzeja detektiraju društveno relevantne fenomene na razini lokalnog i globalnog, istraživanja usmjeravaju na aktualne pojave i procese u suvremenom društvu, kulturne prakse i narative od značenja za neku zajednicu, pojedinca ili društvo u cjelini. Predmet istraživanja etnologije i kulturne antropologije posljednjih desetljeća širi se na svakodnevni život svih društvenih slojeva, a modernizacija društva briše nekada razvidne granice između urbanih i ruralnih sredina. Istodobno, globalizacijski procesi i pojačana dinamika društvenih odnosa izazivaju potrebu isticanja

onih kulturnih elementa koje određena zajednica ili pojedinac drži svojstvenima, distinktivnima. Upravo su zajednice i pojedinci koji u suvremenom hiperpovezanom svijetu žive i prakticiraju svoju tradiciju, kako to definira i UNESCO-ova Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, ključni čimbenici u očuvanju nematerijalne kulturne baštine – njezini sljednici, nositelji, sustvaratelji i čuvari. Nematerijalna baština istodobno odražava vrijednosti prošlosti, prilagođava se datostima sadašnjosti i u transgeneracijskom prijenosu vještina, izvedbi, izričaja, znanja i umijeća stremljenosti budućnosti. U tom kontekstu muzeji imaju ključnu ulogu kao posrednici, čuvari i partneri u očuvanju i prenošenju baštine. Poslanje muzeja danas uključuje ne samo očuvanje predmeta već i aktivno sudjelovanje u životu zajednica, osiguravajući da nematerijalna baština ne bude samo dokumentirana – već i življena, prenošena i vrednovana. Uz kompleksne muzeje gradskog, zavičajnog ili regionalnog tipa, i specijalizirani Etnografski muzej u Zagrebu u okviru nacionalnog djelokruga pokriva kulturnim tradicijama i suvremenim praksama bogato područje istočne Hrvatske.

MANJE JE VIŠE, ILI MOŽDA NIJE?

Bojana Poljaković Popović

Kulturni centar Travno

Centar za tradicijsku kulturnu baštinu

U galerijskom prostoru Gradskog muzeja Vukovar u srijedu, 9. travnja 2025. otvorena je izložba „Kad se spremim i malo naredim – narodne nošnje Šokaca u Panoniji iz zbirke Centra za tradicijsku kulturnu baštinu” autora Josipa Forjana. Ovo dopunjeno izdanje¹ prati tradicijsko odijevanje Hrvata Šokaca u pet država: Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Mađarskoj, Srbiji i Rumunjskoj.

Izložba u 3 segmenta (*starovirske*, *svečane* i „*nove mode*”) prikazuje 75 kompleta narodnih nošnji, oglašlja i pojedinačnih dijelova koje su Šokci stvorili, nosili i očuvali.² Ti se kompleti brižno čuvaju u vrijednoj zbirci Centra između 39 000 predmeta iz svih krajeva Hrvatske i susjednih zemalja.³ Tako se u postavu našla i narodna nošnja Hrvata iz Rumunjske, najudaljenije regije koju nastanjuju Šokci.

Od 75 prikazanih kompleta 18 je *starovirskih vezenki* koje postavljene u nizu do-

Detalji s izložbe u Gradskom muzeju Vukovar, snimila Bojana Poljaković Popović, 2025.

- 1 Prvi postav izložbe realiziran je u sklopu programa Međunarodne smotre folkloru Zagreb 2024. godine u galerijskom prostoru Tehničkog muzeja Nikola Tesla u Zagrebu.
- 2 Odabir nošnji napravio je Josip Forjan, dok su Mladen Seletković, Davorka Šalković i Domagoj Ljubić pripremili sve predmete. Odijevanje lutaka i sve druge tehničke poslove na terenu izvršili su Mladen Seletković, Davorka Šalković, Jasminka Lugarec, Tatjana Grgečić i Bojana Poljaković Popović. Suradnici na terenu koji su pomogli odjenuti određene narodne nošnje jesu: Drago Oršolić, Nikola Šuća, Josip Štefić, Ivan Zlatunić, Dario Bošnjak, Mirko Mihaljević, Ivan Kolik, Josipa Popović i Marija Grgić.
- 3 Znatian dio zbirke čine nošnje s područja koje nastanjuju Šokci. Od njih 14 391, 7321 predmet je iz Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, 2216 iz Srbije i Mađarske, 661 iz Bosanske Posavine te 15 iz okolice Temišvara u Rumunjskoj.

čekuju posjetitelje. Uz njih izložena su i tri muška haljetka koja pripadaju starijem sloju odijevanja: sončanska *opaklija*, baranjska i bizovačka bunda. Tu su i pojedinačni predmeti koji su rađeni starinskom tehnikom *napuštana pružanka* te dječje *rubine*: dvije baranjske i jedna slavonska.

Segment sa svečanim nošnjama najopsežniji je. To je sasvim razumljivo jer su se svečane inačice najdulje očuvala i zadržale. Njihov raspored određen je zemljopisno. Nakon *starovirskih* svečane nošnje počinju prikazom slavonskih nošnji novogradiške Posavine, zapadne Slavonije i Požeštine.

Detalji s izložbe u Gradskom muzeju Vukovar, snimila Bojana Poljaković Popović, 2025.

Zatim se pružaju nošnje područja uz rijeku Savu: zapadno i istočno Brodsko Posavlje, Bosanska i županijska Posavina i Cvelferija. Kako bi se prvo prikazala slavonska cjelina, postav dalje nastavlja nošnjama okolice Vinkovaca, Đakovštine, Valpovštine i Slavonske Podravine. Srijem je u nastavku zastupljen *rokljom* iz Tovarnika te raznim inačicama nošnji iz zapadnog i istočnog Srijema. Postav zatim seli sjevernije, u podravsku i podunavsku Baranju. Tu prelazimo granicu i odlazimo u Bačku, mađarski dio Baranje i Rumunjsku. Time je završen dio svečanih nošnji u kojem je izloženo 46 kompleta. Odabir je raznovrstan te su zastupljene gotovo sve tehnike ručnog veza, tkanja i ukrašavanja tekstila. Može se uživati u raznovrsnom koloritu tekstila, umijeću i kreativnosti šokačkog *svita*.

Osim nošnji, posjetitelji mogu vidjeti i odabir od deset zasebno postavljenih ženskih oglavlja te niz pojedinačnih tekstilnih predmeta koji su grupirani prema tehnici izrade. Pletenje je prikazano kroz različite tehnike izrade muških, ženskih i dječjih

čarapa i narukvica *štikli*. Raznovrsne tehnike veza predstavljene su kroz marama za glavu, muška orukavlja *zaponjce* i *poprsnice* za mušku *rubinu*. Pregačama, ovijačima za noge *obojcima* i tkanim maramama za glavu prikazane su neke od tehnika tkanja koje su se koristile: *klječano*, *jaglučno*, *ćenarno* te *usnivano*. Posebno je istaknuta košulja *oplećak* od platna *ćenara* kao primjer predmeta izrađenog danas rarijetnom tehnikom tkanja u Panoniji. Zanimljiv je dio s prikazom obuće: od najjednostavnijih drvenih klompi do dekorativnih muških i ženskih *opanaka*, papuča, *ćosa* i sandala. Ističe se originalni nakit od zlata i srebra te ukrasni dodatci rađeni od staklenih perli.

U posljednjem dijelu izloženi su kompleti svečanih narodnih nošnji koje su se razvile pod utjecajem građanske mode. Sedam prikazanih nošnji govori o tvorničkim materijalima koji su se koristili za izradu: štof, *pliš*, brokat i svila.

Cijeli je vizualni izgled upotpunjen ambijentalnim fotografijama Dražena Bote te

Autor Josip Forjan sa suradnicima, 2025.

originalnim crno-bijelim fotografijama. Konceptiju postava potpisuje Dražen Matijašević, koji je vrlo mudro iskoristio veliki galerijski prostor za veliki broj lutaka u nošnjama.

Za svojevrsan zaključak dopustit ću sebi, djelatnici Centra, pomalo osoban osvrt. Pred ljepotom izloženih narodnih nošnji teško je ostati suzdržan. Ipak, u postavu su prikazani kompleti koji su već viđeni na prijašnjim izložbama i revijama.

Izložba ponajprije prikazuje bogatstvo i raznolikost zbirke Centra, nekadašnje Posudionice i radionice narodnih nošnji, kroz šokačke nošnje koje su u zbirci najbrojnije. To ne iznenađuje iz dva razloga. Prvi je svakako raznolikost ovih nošnji na terenu. Svaka mikroregija ima velik broj različitih inačica, osobito u ženskom odijevanju, određenih po dobi i godišnjem ciklusu. Drugi je neupitna autorova privrženost Šokadiji još i prije dolaska na radno mjesto voditelja Posudionice.⁴ Kao voditelj Posu-

⁴ Kako sam često spominje, ona je počela od studentskih dana i susreta sa šokačkim grupama na Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu.

dionice aktivno je prikupljao nošnje na terenu i ne bi me iznenadilo da zna od koga je kupljen ili tko je darovao svaki predmet ili komplet izložen u postavu. Štoviše, mnoge predmete prate i zanimljive priče i anegdote koje mi, kolege iz Posudionice, slabo poznajemo. Zato pomalo začuđuje da takvi podatci izostaju na izložbi.⁵ Oni pružaju informacije koje malo tko zna. Dopunili bi izložbu te bi je uzdignuli od pukog pokazivanja što sve imamo u zbirci. Jer, da je bilo

vremena i mogućnosti, mogli smo mi još toga pokazati!

Kolege iz Gradskog muzeja Vukovar složiti će se s nama: bili smo vrlo skeptični oko postava jer nismo vidjeli ukupnu sliku kao ni kraj odijevanju nošnji. No, kad je i posljednji predmet dobio svoje mjesto, možemo reći kako je sve sjelo na svoje mjesto i da smo zadovoljni onime što smo napravili.

Vjerujem da su svi koji vole, cijene i uživaju u narodnim nošnjama s izložbe otišli pod pozitivnim dojmom.

Odjevene lutke prije rasporeda u prostoru, snimila Bojana Poljaković Popović, 2025.

⁵ Ovakve podatke moguće je pronaći u tekstu kolegice Živić u katalogu izložbe.

IZLOŽBA *FALI MI NEKE(J) SLATKOGA* U MUZEJU MOSLAVINE KUTINA

Silvija Kantolić

Muzej Moslavine Kutina

U Galeriji Muzeja Moslavine Kutina 7. studenog 2024. godine otvorena je izložba Etnografskog odjela pod nazivom *Fali mi neke(j) slatkoga* – u Kutinskom selu i selima moslavačkog kraja i zbir je osobnih sjećanja i kazivanja s terena. Izložba je nastala iz ljubavi prema izradi i degustaciji slastica, pogotovo onih tradicijskih moslavačkih. Autorica je na jednom mjestu željela zabilježiti u kojim su se životnim prilikama koji kolači pekli, koje su se namirnice upotrebljavale, što su domaćice od pribora koristile, ali i zabilježiti koji stari recept. Ovim istraživanjem obuhvaćeno je razdoblje od 50-ih do 90-ih godina prošlog stoljeća, kada je većina kazivačica pekla kolače za sebe, ali i za obitelj i prijatelje za različite svečane prigode. Osim kazivanja žitelja Kutinskog sela, čija je nesebična pomoć kod pripremanja ove izložbe bila vrlo vrijedna, izvor prikupljenih podataka su i dostupna literatura i terenska istraživanja ostatka kutinskog područja.

Hrana općenito kao dio kulturnog identiteta, načini izrade, pravila ponašanja, oblik i vrste posuđa, mjesto i vrijeme konzumiranja etnologima je zanimljiva za istraživanje pa je i ovaj interes za slatko kroz različite religijske manifestacije, tradicijske narodne svetkovine i životne situacije (porod, svadba, smrt) samo mali dio priče mogućih budućih komparativnih analiza i detaljnijeg ispitivanja povezanosti s ostalim kulturnim utjecajima na našem području. Isto tako, sve što je obuhvaćeno ovom izložbom samo je maleni dio bogate moslavačke tradicije pečenja kolača. U budućnosti svakako bi bilo zanimljivo istra-

Korice kataloga, studeni 2024.

žiti simboliku hrane u raznim obredima i običajima i izvan njih, a takvo istraživanje slastica i hrane općenito kao kompleksne kulturne pojave svakako bi moglo donijeti mnoge nove zanimljive spoznaje.

Izložbu prati videouradak izrade jednog od poznatijih kolača s naših prostora – salenjaka. Gospođa Blaženka Jozanović za potrebe ove izložbe napravila je salenjake onako kako su se izrađivali i prije pola stoljeća u Moslavini.

Na otvorenju izložbe gostovala je tamburaška sekcija KUD-a „Moslavina“, a posjetitelji su se nakon izložbe mogli počastiti bogatim izborom domaćih kolača koje su ispekle autorica i nekoliko njezinih kazivača, rodbine i prijatelja.

Izložba je koncipirana kroz nekoliko tematskih cjelina koje prate plakati, sačuvani originalni recepti i vitrine u kojima su izloženi razni predmeti iz fundusa Muzeja Moslavine Kutina, ali i darovani i posuđeni predmeti koji su prikupljeni tijekom terenskog istraživanja i pripreme za izložbu. Vitrina s izloženim starim ručno pisanim knjigama s kolačima, *tekicama*, *kuvaricama* i pojedinačnim papirićima sa zapisanim receptima kod posjetitelja je izmamila najviše reakcija, prizvavši u sjećanje uspomene na vlastite obitelji i događaje.

Kratki dokumentarni film o salenjacija na otvorenju izložbe, studeni 2024., autor Dubravko Vidiček.

Slatko kroz povijest

Sve su kulture svijeta poznate po nekim svojim slasticama koje smatraju izvorno svojima i gotovo se svaka može pohvaliti prepoznatljivom gastronomijom pa je često vrlo teško otkriti pravi izvor određenog kolača i tehnike izrade. Budući da su migracije stanovništva utjecale na kulturnu i društvenu dinamiku i obogaćivale kulturnu raznolikost i koliko god željeli okarakterizirati nešto upravo autohtonim, moramo biti svjesni povijesne činjenice o utjecaju jednog naroda na drugi, koji se u kontinuitetu događa stoljećima. Da su i naši, primjerice, salenjaci ili neki drugi malo poznati, a izvrsni kolači, imali tako dobrog ambasadora kao što su ga imali *tiramisu*, *sacher*, *dobos*, *schwarzwaldler* i *linzer* torta ili *crème brûlée*, možda bi i oni našli svoje mjesto na jelovnicima svjetski po-

znatih restorana jer po kvaliteti zasigurno ne zaostaju za spomenutim svjetskim perjanicama slastičarstva, čije interpretacije nalazimo u različitim kulturama svijeta.

Iako je slastičarstvo i izrada kolača prilično precizna „znanost“, naše su bake i prabake svaki kolač znale pogoditi „od oka“ i uvijek je bio točno onakav kakav treba biti, svaki put. One su ustvari samo nastavile tradiciju koja im je urezana u genetski kod i za sve životne prilike spremale slatko.

Domaćinski tečajevi i obrazovanje domaćica

Od 1952. godine, kada je preuzela dužnost upravitelja Domaćinske škole u Kutini, i tijekom sljedećih trideset godina Nada Dobrinić je obilazeći sela od Jamarice do Moslavačke Slatine održavala tečajeve ekonomike domaćinstva.¹ To je bila odlična prilika za sve domaćice koje su imale volje i afiniteta da utvrde gradivo ili da ga nauče iz temelja. Matica hrvatska je 1999. godine izdala knjigu Nade Dobrinić *S moslavačkih tečajeva prehrane*, u kojoj je autorica sabrala sve svoje stručno znanje i ukoristila ga u knjigu u kojoj se mogu naći recepti za tradicionalna moslavačka jela i slastice, ali i crno-bijele fotografije sa spomenutih domaćinskih tečajeva u Kutini, Popovači, Banovoj Jaruzi, Repušnici, Donjoj Gračenici, Voloderu, Ilovi, Kloštar Ivaniću, Dubrovčaku Lijevom, Tomašici, Mikleuškoj, Stupovači, Velikoj Ludini, Donjoj Vlahiničkoj itd.

Nema kolača bez...

Kroz presjek najvažnijih sastojaka za kolače saznajemo povijesne činjenice vezane za upotrebu šećera, brašna, čokolade, načina njihovog čuvanja, ali i zamjenama za određene sastojke u današnjim kolačima. U Moslavini su se kolači koji su kao glavni sastojak imali čokoladu zvali *preštimani kolači*, *malo fineši* (bolji), jer je čokolada

1 Dobrinić Nada, *S moslavačkih tečajeva prehrane*.

bila skupa. Ono što je bilo svima dostupno, jer se nije moralo kupovati i pripada pod lako dostupne namirnice u to doba, jesu orasi budući da nije bilo dvorišta koje nije u blizini kuće imalo posađeno barem jedno stablo oraha, pa su svi naši kolači prepuni oraha. Svatovska torta nezamisliva je bez orahovog biskvita, a bilo kakav posao ili svečanost bez *orehnjače* također je nemoguća misija.

Stol pun moslavačkih slatkih delicija na otvorenju izložbe, studeni 2024., autor Dubravko Vidiček.

Brašno se kupovalo od mlinara, kojih je u Kutini i okolici bilo nekoliko. Početkom 20. st. u Kutini i okolnim mjestima bilo ih je 17. Različiti kolači izrađivali su se od različitog brašna. Tako je, primjerice, za dizana tijesta najbolje glatko brašno. *Nuler* (dijeli se na oštro i glatko bijelo) za miješane kolače, *ajn(z)er* (glatko bijelo) i *cva-jer* (crno brašno glatke teksture za kruh, meko brašno). U receptima su danas mjere za brašno u gramima, rijetko u litrama, kao što se može pročitati u nekom starom receptu.

Bez alata nema zanata

Kroz ovu cjelinu izložbe vode nas predmeti i pomagala bez kojih ni jedna domaćica kod pečenja kolača nije mogla; nakon krušnih peći i *špareta* u upotrebu dolaze bijeli emajlirani štednjaci kao i emajlirane tepsije, drveni *mlinčenjaki* i *kuvače*, koji su se nabavljali po sajmovima od drvenih majstora, *mužari (avani)*, mašine za mljevenje maka, limeni nastavci koji su se stavljali na mašinu za mljevenje mesa za izradu keksa na mašinu, *šiba ili žica za sneg*, *cinata zdele*, *randeki*, *rajngle*, limene modlice za *šape*, kalupi za kolač od metra, limeni rezač za *krafline* i *čvarkaše*, šprice za cifranje, kuhinjske vage koje su domaćicama bile pomoćno, ali ne i presudno pomagalo, budući da je količina jednog uvjetovala količinu drugog, npr. veličina jajeta, a o preciznosti da i ne govorimo, što je pak potpuna suprotnost današnjim preciznim vagama. Iz tog su razloga mjere često izražene u čašama (onima od jogurta najčešće), žlicama, a često i, danas potpuno nerazumljive, a tada razumljive samo članovima tog određenog domaćinstva – *bela cinata zdela*, *plavi lonček*, *otprilike dve šake*, *obični biskvit na 5 jaja* i slično.

Slatko kroz godinu

Svake je godine razdoblje prije korizme jedno od najveselijih u godini. U Moslavini se pokladni običaji obilježavaju na pokladni utorak, prije Pepelnice. Kako su nekada

Jedna od vitrina na izložbi koja prikazuje stare sačuvane knjige z kolači.

maškare prerusene u druge osobe ili životinje obilazile selom od kuće do kuće, bivale su darivane u svakoj kući, između ostalog krafnama, *kraflinima*. Što je tijesto mekše, krafne budu bolje. U starim se receptima često susreće naziv *pokladice*.

Kada se za Uskrs nosila košarica u crkvu na posvetu hrane, u prvoj polovici 20. st. sadržavala je pogaču/kruh, šunku, kobasicu, jaja, hren..., a tek su u drugoj polovici 20. st. u nju dodani kolači.

Za razne obiteljske ili vjerske prigode u Moslavini su se pekale različite pogače i kruh koji se u tim prilikama posebno ukrašavao tijestom u obliku ruža, lišća, pilića, zečeva, a premazivao se emulzijom jaja i brašna. Za Uskrs su se uz pogače pekla i ostala obredna peciva – *kuglof s groždica*, *kiflice*, *pletence*, *pereci* koji su se gušćim perom odozgo premazivali jajetom.²

Za Sisvete (Svi sveti, Dušni dan) u kući se malo bolje peklo i kuhalo, a od kolača tu su nezaobilazne *orehnjača* i *makovnjača* – *dizane gibanice*. Radile su se i sa sirom, pekmezom, *rožičkima* (rogač). Kao i za sve ostale kolače, postoji nekoliko verzija istog recepta. Svaka je domaćica imala svoj stil pečenja pa ste tako gibanice mogli pojesti u onoliko varijacija koliko je i domaćica.

I za druge zajedničke poslove kao što su *čehanje* perja, branje *kukuruze*, dizanje *kukuruze* na tavan, kopanje vinograda, žetvu i vršenje žita, pokrivanje kuće i slično težake se nagradilo kolačima.

Berba grožđa zajednički je posao svih ukućana i vrhunac jednogodišnjeg rada i truda svakog vinogradara. Hrana za doručak i ručak pripremala se kod kuće i tako pripremljena nosila u *brdo*. Uglavnom se pekla *orehnjača* ili *makovnjača*, ali i *pita s jabukama* (prhko tijesto s nadjevom od kuhanih jabuka).

Kolinje se obično odvijalo u gotovo svakom domaćinstvu u Moslavini krajem stu-

² Slavica Moslavac: Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju, Muzej Moslavine Kutina, 2020., str. 116.

Dio izložbe koji prikazuje mnoštvo kuhinjskih pomagala koje su domaćice koristile za izradu kolača, studeni 2024., autor Dubravko Vidiček.

denog. Uz neizostavnu *gibanicu* i *krafne*, tu su bili i *salenjaci* čiji je glavni sastojak svinjsko salo i domaći pekmez.

Božić je vrijeme kada se peklo najviše kolača i kada je slatko bilo obvezni dio blagdansnog stola. Ako nečega nije bilo kroz godinu, za Božić je navek moralo biti. *Kuglof*, *gibanice* (*orehnjače*, *makovnjače*), *šape*, *medenjaci*, *vanili kiflice*, *štangice*, *mađarica*, *breskvica*... Suhi kolači pekli su se i nekoliko dana prije Božića.

Slatko kroz život

Kolači su popratni dio primanja svih sakramenata – krštenja, pričesti, svete potvrde pa je tako u Moslavini bio običaj da se, primjerice, u babinje nose različite vrste pogača, kolača koji su se ukrašavali

pletenicama, ptićicama, pilićima, ružicama.³

U kuharicama nalazimo raznolike recepte i nazive za torte koje su se peklo za rođendane i svadbe – *regentova torta*, *jef-tina torta*, *sladoledna torta*, *torta od banana*, *reforma torta* (također vrlo omiljena jer je bila puna oraha), *torta od kave*, *praznična torta*, *bosanska torta*, *torta od maka*, *torta od kave*, *čarobna torta*, *doboš torta* itd.

Kolači za svatove: *šape*, *keksi na mašinu*, *gibanice*, *liber lifli*, *medenjaci*, *breskvica*, razni suhi prhki kolači (*ujenčići*, *kiflice*, *zvezdice*...), *kuglice od kokosa*, *roščići od oraha*, *pita s orasima* (prhko tijesto), *mađarica*, *bela pita*, *oblatne*, *rolade od oblatni*, *zebra* (*žarbo šnite*), *pijani kolač*, *išleri*,

3 Slavica Moslavac: Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju, Muzej Moslavine Kutina, 2020., str. 115.

london štangice, bajadera, bećar šnite, srneći hrbat, išleri, rolada s orasima i pekmezom, medena pita, salamice, čupavi roščići, puslice, kokos kocke itd.

Kako su smrt i pogreb sastavni dijelovi ljudskog života, i za te prigode postoje običaji koji se poštuju do danas, s izmijenjenim elementima. Kada u kući netko umre, uglavnom susjedi (rjeđe prva rodbina) za dane do pokopa (*bdijenje*) donose u tu kuću kolače – *buhtline, krafline, gibanice* i ostale suhe kolače. Namirnice su kao i uvijek bile domaće.

Za saki den

Oni „obični” dani u tjednu također nisu bili bez kolača. Oni brzi, „za po doma” kolači bili su raznih oblika i vrsta, a zajedničko im je uglavnom bilo to što su ih bake *zmešale z glave*. Ponegdje je i zapisan koji recept, ali ga domaćice nisu konzultirale budući da su sve recepte znale napamet, pa i od oka: *treske (poderane gaće), keksi na mašinu, žuti biskvit sa šljivama, kukuruzna bazlamača, zlevanka, žličnjaki, osinja gniježda, čvarkaši, krumperova bazlamača, buhtlini, posipanka z pekmezom, knedlini z slivami, vanjkuši/vajnkuši/vankuši, štrudlini* itd.

Kaj je preživjelo do danas

Izložba završava dijelom u kojem se promišlja o današnjoj situaciji, o promjenama koje su se dogodile u smislu vrsta kolača, namirnica, načina prezentiranja, izrade te zamjene nekih sastojaka zdravijim varijantama, prikladnijim za novonastale bolesti, alergije i mode. I sami su recepti danas uvelike izmijenjeni, što prirodom stvari, odnosno protokom vremena i napretkom, što uurbanim načinom života koji zahtijeva jednostavnije pripreme. Mnogo nam je noviteta u posljednjih 50-ak godina olakšalo i ubrzalo rad, ali dogodile su se i velike promjene u kvaliteti samih namirnica i kolača općenito. Ukusi ljudi drugačiji su, a kako je svako desetljeće prolazilo, tako se i moda transformirala pa smo prošli fazu

intenzivnog ponavljanja određenih slastica kao što su *mačje oči, dunavski valovi, lambada, muffini, mramorni kolač, kolač s radenskom, ledeni ujetar, ledene kocke, podravske kocke, katarina kocke, brzi Gonzales, rum šnite, trostruki užitak, sedmo nebo, kolač od metra, štrcani kolačići, parfe torta* ili *kocke* itd.

Velik broj današnjih slastica varijante su starih recepata, ali mnogo je i onih koji su nastali kao varijacije na kupovne čokoladice i slastice – *ferrero, monte, kinder, jaffa* (torta i kolač), *bajadera*... Dostupne namirnice mijenjale su se kroz protekla desetljeća, kolači su dolazili u modu i izlazili iz mode kada bismo ih se zasitili, a povećanom svijesti o ljudskom zdravlju i funkcioniranju organizma uopće – sastojci su postajali sve nezdraviji i neprihvatljiviji. Danas sve češće čitamo recepte za zdravije *sirove torte, torte od heljedinog brašna, torte od mrkve, zobene keksiće*, i po mogućnosti bez previše posla i pečenja.

Autorica zaključuje i završava s ponekim zaključkom koji se tiče jednog kolača koji se provlači i dan-danas kroz sve životne prilike – *gibanica (orehnjača, makovnjača, s lješnjacima, pekmezom)* i na svojevrsan način ostaje neka konstanta koja se ne mijenja previše i poveznica je s onim starim, onim kako se nekada radilo. Ljudi to ipak vole. Ne konkretno gibanicu, nego neku neraskidivu sponu između sada i nekad, između novog i starog, modernog i tradicijskog, dobrog i boljeg. Ta spona s prošlošću sigurna je i ugodna zona u koju uglavnom volimo doći.

Uz sve ostale turbulencije koje se događaju, svjesni smo da su narod i njegova kultura golemi živi organizam koji komunicira, širi spoznaje, upoznaje nove kulture – što svojevrijedno, što nametnuto. Upravo zbog takvih možda i prebrzih promjena, budi se svijest o očuvanju vlastitog identiteta i njegovoj zaštiti. Na sreću, usprkos ritualizaciji svakodnevice, tradicija je kod nas još uvijek prisutna i na tome trebamo biti zahvalni.

O IZLOŽBI ČARAPE U MUZEJU BRODSKOG POSAVLJA

Karolina Lukač

Muzej Brodskog Posavlja

U Muzeju Brodskog Posavlja 21. veljače 2025. godine otvorena je izložba jednostavnog naziva *Čarape*, autorice više kustosice

Karoline Lukač. Ovom etnografskom izložbom željelo se predstaviti dijelove obuće, odnosno čarape, koje nisu samo jedan od

Izložba Čarape. Muzej Brodskog Posavlja.

Štand čarapara Hardyja na brodskoj tržnici, Zbirka fotografija, MBP-29096.

tekstilnih, sporednih predmeta.¹ One imaju svoju uporabnu funkciju, a nekoć, jednako kao i danas, imale su i ulogu ukrasa pa se njihovoj izradi pridavala gotovo jednaka pozornost kao i izradi drugih odjevnih ili uporabnih predmeta. Plele su žene u kućnoj radinosti, najčešće tehnikom na pet igala ili su se kupovale od profesionalnih čarapara – strikera. U katalogu Zanatske izložbe u Slavonskom Brodu za čaraparski obrt navodi se: „... to je zanat koji je u Brodu dobro razvijen i kojemu predstoji dobra budućnost, jer se danas sve više i više nosi pletena roba, ne samo u gradu, nego i još više na selu.”²

Izložba *Čarape* podijeljena je u nekoliko cjelina te predstavlja povijest obuće, tradi-

cijsku obuću i čarape, načine njihove izrade, sve do suvremenog doba kada u modu ulaze svilene i najlonske čarape. Osim čarapa, izloženi su špičevi i *navlačke*, koji su služili uglavnom kao muški nakit, te različiti dodatci za omatanje – *obojci*, *kamašne/gamašne*.

Obuća (čarape, obojci, opanci, cipele, papuče, počne i čizme) iz zbirke Etnografskog odjela Muzeja Brodskog Posavlja sakupljena je najvećim dijelom 70-ih godina 20. stoljeća, nakon što je zaposlen etnolog Zvonimir Toldi. Primijetivši kako u zbirci bogatoj kompletima i pojedinačnim dijelovima odjeće nedostaje obuća, odlučio je istraživati i sakupljati takvu građu. Rezultati terenskog rada predstavljeni su na izložbi čiji likovni postav potpisuje akademski slikar Edo Kovačević, koji je kao vrhunski stručnjak bio i autor stalnog postava Muzeja, otvorenog 1969. godine, nagrađenog za najbolje postavljen zavičajni muzej.³ Na izložbi, koja je bila veliko

1 Izložbom, koja je bila otvorena od veljače do svibnja 2025. godine, bilo je izloženo 210 eksponata: čarapa, obojaka, lački, papuča, opanaka... sve ono što se čuva u Zbirci narodnih nošnji Etnografskog odjela Muzeja Brodskog Posavlja te posuđeni predmeti iz Gradskog muzeja Županja i privatnih zbirki. Uz katalog izložbu su pratili tekstualno-slikovni panoi te uvećana fotografija na kojima je vidljiva obuća kakva se nekoć nosila.

2 Belan, Ivan ur., (1934). Zanatska izložba u Slav. Brodu od 29-VII do 5-VIII. 1934. Slavonski Brod, 27.

3 Na zasjedanju ICOM-ova (eng. The International Council of Museums; hr. Međunarodni savjet za muzeje) Komiteta za arheološke i povijesne mu-

iznenađenje za struku, jer nitko dotad nije obradio tu tematiku, predstavljen je cjelokupan proces, od prerade kože i vune do finalnih proizvoda.

Upravo je ta izložba i bogata građa Etnografskog odjela bila inspiracija da se još jednom predstave čarape i ostala obuća kakva se nekoć nosila u našem kraju.

Čičkane čarape sa zrnju. *Ženske čarape pletene od crvene vune s reljefnim izbočcima – čičcima u pletenju, Muzej Brodskog Posavlja, E 371.*

Povijest čarapa

Čarape u punom značenju pripadaju skupini najstarijih pletenih tekstilnih proizvoda. Očuvane pletene čarape pronađene su na egipatskim arheološkim lokalitetima. U Muzeju Victoria & Albert u Londonu nalazi se najstariji očuvani par čarapa pronađenih na groblju drevnog

Oxyrhynchusa, grčkog samostanskog središta na obali Nila u Egiptu. Smatra se da su izrađene u periodu od 300. do 500. godine pr. Krista.⁴

Muške čarape bez stopala – lačke, pletene od raznobojne vune s upletenim bijelim perlicama. Muzej Brodskog Posavlja, E 1003.

Tijekom kamenog doba koristila su se vlakna biljnog podrijetla, dok je vuna karakteristična za brončano doba. Prve poznate tkane čarape – *faciae* bile su u obliku zavoja kojim se omatala noga, vjerojatno i stopalo.⁵ Napredniji način izrade čarapa uključuje krojenje i šivanje. Odjeća koja se omata oko tijela povezuje se s antikom kao i s narodima u dijelovima Azije, Afrike i Južne Amerike, dok se odjeća krojena po mjeri koja odgovara određenom dijelu tijela smatra izumom novijeg datuma. Za strojno pletenje, koje se uvelike razlikuje od tkanja, zaslužan je izum Williama Leeja, koji je 1589. godine izumio stroj za pletenje grubih vunениh čarapa. Taj je izum omogućio pletenje puno brže nego što se to moglo napraviti ručno. Unatoč tome, na strojevima za pletenje proizvodila su se

zeje, 1969. godine u Pragu, izabrano je 15 najboljih svjetskih zavičajnih muzeja arheološko-povijesnog tipa za internacionalne registre, a među njima i Muzej Brodskog Posavlja. Izborom 2125 predmeta, iz fundusa koji ih tada broji 30 417, prezentirana je povijest grada i Brodskog Posavlja kroz devet tematskih cjelina, od geološke prošlosti do kraja 19. stoljeća.

4 Pair of socks, <https://collections.vam.ac.uk/item/0107787/pair-of-socks-unknown/>, posjet 26. ožujka 2024.

5 Adrian, Kim, (2017). Object Lessons. Socks. New York, 23.; <https://www.iceman.it/en/clothing/>, posjet 26. ožujka 2024.); Shoes and bearskin cap, <https://www.iceman.it/en/clothing/>, posjet 26. ožujka 2024.

jako gruba pletiva pa su se sve do početka 19. stoljeća čarape uglavnom plele ručno. S vremenom su se čarape počele proizvoditi od različitih materijala poput kože, pamuka ili svile, a veći napredak omogućen je izumom najlona 1938. godine.⁶

Omatanje obojaka, Zbirka fotografija, MBP-26922.

Čarape na području Brodskog Posavlja

Izložene čarape dio su tradicijske odjeće 19. i početka 20. stoljeća i nosile su se u svim prilikama, pri obavljanju svakodnevni poslova do svečanih događaja. Dio su povijesti i tradicije, a mijenjale su se i prilagođavale vremenima zajedno sa samim čovjekom.

Na području Brodskog Posavlja nosile su se čarape sa stožastim izbočcima – čičkane, čarape s kuglastim izbočcima – *guličane* te čarape *kalčinice*. *Kalčinice* su kraće čarape koje su žene plele na pet igala bijelom vunom s rupičastim uzorcima i kuglicama zvanim *gulice*, ukrašene bijelim

perlicama. Žene su *kalčinice* nosile preko čičkanih čarapa ili čarapa s uzorkom okomitih pruga prema kojima su dobile naziv čarape na stupove. Zamijenile su ih sokne.

Muškarci su uglavnom obučavali čarape od tamnoplave pletene ili valjane vune do polovice listova *kalčine* ili *fusekle*. U prošlosti su se *fusekle* nazivale i vunene čarape pletene kod kuće na pet igala. Ove se čarape nameću s istiskivanjem uporabe čizama i opanaka *kaišara* koje zamjenjuju opanci *kapičari*. *Kalčine* ili *fusekle* činile su cjelinu sa štrikanim *jankelom*. U gornjem dijelu imale su ukras čelo, a motivi – jabučice, srceta, sikirice uglavnom su isti kao i na *jankelima*. Šarene su nosile mlađe osobe, dok su stariji nosili crne bez šara. Kaput je bio ukrašen šarama uz donji rub i rubove rukava. Čarape domaće proizvodnje, kao što su čarape podšivene kožom i čarape bez stopala s upletenim zrnjem – *navlačke*, izlaze iz mode početkom 20. stoljeća.

Brodski čarapari – štrikeri proizvodili su čarape na stupove tipične za zapadni dio Brodskog Posavlja, crne valjane čarape i sive *kalčine*. Ostali tipovi čarapa kupovali su se od đakovačkih štrikera, koji su dolazili i prodavali svoje proizvode i na brodskom području.⁷

Obojci

Obojci su tkani četvrtasti komadi tkanine koji su se koristili kao povoji za noge i učvršćivali *kajišima* od opanaka. Nosili su se i kako opanci ne bi našuljali. Smatraju se starim slavenskim nasljeđem. Izrađivali su se od vune, pamuka ili lana. Obojci tkani u četiri niti, vunom u osnovi i potki, nazivali su se sukneni. Predni ili prteni tkani su također u dvije boje, ali sa sitnijim uzorcima. Na cijelom području Brodskog Posavlja nosili su se crno-bijeli, a u dijelu zapadnog područja crni i crveni. Zimi su se nosili vuneni i preko njih pamučni obojci, a ljeti samo pamučni i predni (od uplitanih niti vune, pamuka, lana ili konoplje). Mladi

6 Schoeser, Mary, (2009). Svijet tekstila – kratka povijest. Zagreb, 185, 186; Socks: Between You and Your Shoes, <https://batashoemuseum.ca/socks/>, posjet 25. lipnja 2024., Moslavec, Slavica, (2017). Zavriri ispod, donje rublje i higijena. Kutina, 21; Adrian, 2017 : 37.

7 Toldi, Zvonimir (1972). Obuća. Slavonski Brod, 2, 3.

su kao ukras preko obojaka navlačili pletene špičeve od raznobojne vune s upletenim zrnjem.⁸ Prestankom nošenja opanaka *kajšara* prestaje i uporaba obojaka.

Mladići u obojcima i opancima kajšarima, Zbirka fotografija, MBP-26231

*Muški se i ženske u opanke vako obuvali. Uzmü obojak, dvaput ga oko noge smaću, iznapola prekitu. Sad po tom prvom, al nešto nižje, smaću drugi obojak, a kad je i on okomotan, prekitu ga na strane, pogladu, na prsti podvrnu pod prste te u opanak turu. Ženske najprije navuku čorape.*⁹

Ulogu obojaka imali su, kako je zabilježio Luka Lukić, i *smotaći*, komadi krpa ili *peškira* koji su se *smatali* oko nogu te navodi sljedeće: „Smaću se na голу nogu viš gližnja da obojci budu jednotuli kad se smoću i da nisu pojegmani oko gližnja.”¹⁰

8 Toldi, 1972: 3.

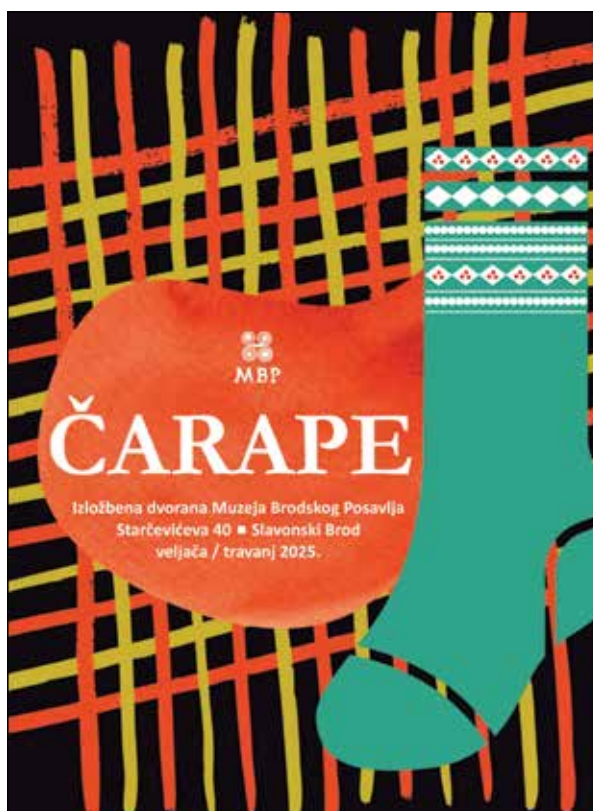
9 Lukić, Luka, (1919). Varoš. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga XXIV. Zagreb, 97.

10 Lukić, Luka, (2020). Opis sela Klakarja 1905. – 1953. Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 61. Zagreb, 252.

Nosili su ih samo mlađi muškarci tijekom zime.

Tradicijaska obuća

Kako čarapa uvijek dolazi uz cipelu, u prvom dijelu izložbe mogli su se vidjeti neki od primjeraka opanaka koji su se nosili na ovom području, između ostalih opanaka *kajšara* koji pripadaju tipu obuće koji korijene vuče još u vrijeme paleolitika kad su ljudi nosili jednostavnu i praktičnu obuću – obloge koje su štitile nogu od udaraca, hladnoće, kamenja i drugih oštih stvari, a vjerojatno su bile načinjene od izdržljivih i savitljivih komada kore drveta, koji su se vezali oko nogu ili od kože koja se za stopalo držala obavijena kožnatim trakama. O izgledu odjeće i obuće u prošlosti svjedoče slikovni prikazi iz razdoblja paleolitika prije približno 15 000 godina.¹¹

Plakat izložbe Čarape. Muzej Brodskog Posavlja.

11 Mileusnić, Zlatko, (2006). O tragovima. Koje dobre šuže, šetnja kroz povijest obuće. Zagreb, 9.

Seoska obuća kao sastavni dio narodne nošnje pod različitim utjecajima doživjela je brojne transformacije, što se najbolje vidi u materijalima iz kojih je izrađena, načinu izrade i motivima kojima je ukrašena. Seosko je šokačko stanovništvo često bilo i bosonogo¹², o čemu za selo Klakar svjedoče riječi učitelja i etnografa Luke Lukića, koji navodi sljedeće:

*Ljudi idu rede bosi, a deca i žene češće. Ljudi idu bosi po konje, kad vodu gazu i kad se kud žuru, a nemaje se kad spremi. Na poslu su ritko bosi, pa ma kaka bila žega i vrućina. [...] Žene su više bose nego ljudi. Kad idu na zavjet il' u Brod, kad idu u goste, nosu užinu, pa i kad im se žuri, uvek su bose. Kad idu kopat', žet' i sino kupit' dođu do mjesta bose il' se odvezu, al ne rade bose, boju se ubost' na što ili posjeć'. U vrtu i u domu uvek su bose, samo nisu u zime, kad je 'ladnije.*¹³

Najraširenija vrsta obuće seoskog stanovništva bili su opanci, obuća širokog potplata izrađena od štavljene govede ili teleće kože koja odozdo obavlja stopalo. Izrađivali su ih seljaci sami ili bi ih kupovali od obrtnika. Broj opančarskih obrtnika uvijek je bio velik, a bili su i najbrojniji obrtnički stalež u Brodu.¹⁴

Gotovo je svako selo imalo svoj naziv za određenu vrstu opanaka. Različite vrste opanaka, osobito *kapičara*, razlikuju se prema boji kože od koje su izrađeni ili prema raznovrsnim ukrasima izvedenima preplitanjem, ubadanjem, žigosanjem, dodavanjem kitica, ukrasnih puceta i slično.

Gubljenjem svojeg ranijeg značaja opanci postaju svakodnevna radna obuća, a u modu ulaze niske i visoke cipele. Budući da su bile skupe, nosile su se samo u svečanijim prilikama jednako kao i vu-

nene čarape s upletenim staklenim zrnima, zatim pletene čičkane čarape i *fusekle* – tamnoplave čarape od valjane vune sa specifičnom šarom na gornjem rubu.¹⁵

I na kraju

Izložbe posvećene razvoju pojedinog predmeta kroz povijest, u ovom slučaju čarape, mogu biti poticaj za promišljanje o nastanku određenih predmeta, o inovacijama u tehnologiji proizvodnje, o osobama koje su pridonijele tome, a mogu biti korisne i u edukativnom kontekstu, čime se predmeti i teme mogu na različite načine predstaviti širem krugu posjetitelja. Jednako tako mogu biti korisne i za popularizaciju vještina koje su danas gotovo zaboravljene. Stoga su uz izložbu, a i nakon nje, planirane edukativne radionice štrikeraja na kojima će se polaznike upoznati s materijalima, priborom, tehnikama i osnovama pletenja, s ciljem da se ta tradicijska vještina približi mlađim generacijama i otme zaboravu, a onim starijima trebala bi uz druženje i smijeh donijeti usavršavanje već naučenih vještina i učenje novih.

Izložbu prati i katalog u kojemu je objašnjen razvoj čarapa i cipela, tehnike bojenja, materijali koji se koriste za njihovo oblikovanje i slično. Na kraju kataloga objavljena je kataloška obrada predmeta s fotografijom.

Objave tekstova u *Reviji Đakovačkih vezova* o aktualnim izložbama u hrvatskim muzejima, u ovom slučaju u Muzeju Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu, vjerujem, mogu biti poticaj svim čuvarima baštine, prenositeljima tradicije i vjernim folklorasima, čitateljima *Revije*, a koji se na smotrama, kao što su Đakovački vezovi, prezentiraju tradicijskim odjevnim predmetima. Izložbom *Čarape* ukazuje se na bogati fundus Etnografskog odjela, kao i

12 Brenko, Aida, (2009). Obuća i njeno značenje u seoskim zajednicama u Hrvatskoj. Koje dobre šuže, šetnja kroz povijest obuće. Zagreb, 73, 75.; Jurković, Jasmina, (2009). Tradicijska obuća. Slavonija, Baranja i Srijem, vrela europske tradicije. Zagreb, 95.

13 Lukić, 2020: 245.

14 Toldi, 1972: 2.

15 Bušić, Katarina, (2005). Tradicijsko odijevanje u Županji i okolici. Etnološka istraživanja, broj 10. Zagreb, 157.

pojedine primjerke koji se prema potrebama scenskog folklornog izričaja mogu rekonstruirati i na taj način obogatiti predstavljajući kulturno-umjetničkih društava.

Prateći edukativni sadržaji izložbe zasigurno će omogućiti i brojnim entuzijastima da svoje vještine pokažu na izradi čarapa.

Literatura i izvori

- Belan, Ivan ur., (1934). Znanstvena izložba u Slav. Brodu od 29-VII do 5-VIII. 1934. Slavonski Brod.
- Brenko, Aida, (2009). Obuća i njeno značenje u seoskim zajednicama u Hrvatskoj. Koje dobre šuže, šetnja kroz povijest obuće. Zagreb.
- Bušić, Katarina, (2005). Tradicijsko odijevanje u Županji i okolici. Etnološka istraživanja, broj 10. Zagreb, 151–166.
- Jurković, Jasmina, (2009). Tradicijska obuća. Slavonija, Baranja i Srijem, vrela europske tradicije. Zagreb.

Lukić, Luka, (1919). Varoš. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga XXIV. Zagreb.

Lukić, Luka, (2020). Opis sela Klakarja 1905. – 1953. Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 61. Zagreb.

Mileusnić, Zlatko, (2006). O tragovima. Koje dobre šuže, šetnja kroz povijest obuće. Zagreb, 9–20.

Moslavec, Slavica, (2017). Zaviri ispod, donje rublje i higijena. Kutina.

Schoeser, Mary, (2009). Svijet tekstila – kratka povijest. Zagreb.

Toldi, Zvonimir (1972). Obuća. Slavonski Brod.

Adrian, Kim, (2017). Object Lessons. Socks. New York, 23.; <https://www.iceman.it/en/clothing/>, posjet 26. ožujka 2024.

Pair of socks, <https://collections.vam.ac.uk/item/O107787/pair-of-socks-unknown/>, posjet 26. ožujka 2024.

Shoes and bearskin cap, <https://www.iceman.it/en/clothing/>, posjet 26. ožujka 2024.

Socks: Between You and Your Shoes, <https://batashoemuseum.ca/socks/>, posjet 25. lipnja 2024.

Upute autorima

- * Tekstovi se objavljuju na hrvatskom jeziku te ih treba slati elektroničkom poštom na adresu: urednik.revijadj@gmail.com. Slanjem tekstova autori pristaju na pravila uredničkog rada te korekture teksta Uredništva, a prema pojedinačnom dogovoru i kontaktu.
- * Rok za slanje tekstova za sljedeći broj je 1. travnja 2026. godine.
- * Tekstovi za objavljivanje trebaju biti uređeni i strukturirani na sljedeći način:
 - Članak – od 5 do 10 kartica teksta (kartica iznosi 1500 znakova s razmacima)
 - Prikaz – do 5 kartica teksta
- * Tekstovi trebaju sadržavati naslov rada, ime i prezime autora te ustanovu u kojoj autor radi.
- * Elektronički tekst isporučuje se kao neoblikovani tekst (bez uvlaka, *Tab* označavanja i sl.) u .doc obliku. Obvezno je korištenje fonta *Times New Roman*, veličine slova 12, proreda 1,5. Priloge (tablice, grafikone, fotografije i sl. prikaze) potrebno je poslati u posebnoj datoteci s jasnom napomenom gdje bi se prilozi trebali nalaziti u tekstu.
- * Prilozi – označiti rednim brojevima slijedom pojavljivanja, a u tekstu označiti mjesta s kojima su povezani (primjerice: slika 2, tablica 4 i slično). Prilozi (osobito fotografije) moraju kvalitetom zadovoljiti uvjete tiska (rezolucija od minimalno 300 dpi). Legende (potpisi pod priložima) navesti prema rednim brojevima na kraju teksta. Obvezno je navođenje naziva fotografije, vrijeme njezinog nastanka (godina ili stoljeće) i autora/vlasnika/izvora.
- * „Citati” – do 45 riječi navoditi unutar teksta pod navodnim znacima regularnim fontom; ukoliko je citat duži, treba ga izdvojiti iz cjeline teksta kao zaseban paragraf uz navodne znake.
- * Bilješke (napomene, fusnote) uvrštavati slijedom teksta, označavati ih arapskim brojkama.
- * *Kurziv* koristiti za lokalne nazive, istaknute sintagme i sl. (npr. ženske narukvice *šticle*).
- * Reference u tekstu navoditi u zagradi, uz prezime autora, godinu objavljivanja teksta i referiranu stranicu (npr. Išgum 1984: 61).
- * Lekturu i korekturu tekstova obavlja Uredništvo.
- * Korištena literatura i izvori (bibliografija) bilježe se na kraju teksta, abecednim redom prema prezimenu autora, a više radova istog autora navodi se kronološki.
- * Za Reviju se prima jedan tekst, iznimno prema dogovoru s Urednikom i obradi teme dva.

**REVIJA
PREDSTAVLJA**

REVIJA PREDSTAVLJA

Đakovački vezovi

113

Ivana Dević: Mirko Mihaljević – entuzijizam kao bitan čimbenik
u očuvanju kulturne baštine

Fotografija na prethodnoj stranici:
Detalj rubine zlatare iz Muzeja Đakovštine, snimila Ivana Dević, 2025.

MIRKO MIHALJEVIĆ – ENTUZIJAZAM KAO BITAN ČIMBENIK U OČUVANJU KULTURNE BAŠTINE

Ivana Dević

Muzej Đakovštine

U kraju koji ima bogatu kulturu baštinu, tradiciju i običaje kao što je to Đakovština ne iznenađuje da postoje osobe koje unatoč dinamičnoj modernizaciji današnjice nastoje održati (i zadržati) uspomene na nekadašnji način života. U takvom nastojanju svojim znanjem, trudom i djelovanjem ističe se Mirko Mihaljević iz Semeljca.

Mirko Mihaljević rođen je 1987. godine. Osnovnu školu završio je u Semeljcima, srednju u Đakovu, fakultet u Osijeku, a kao magistar javne uprave radi u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, Područna služba u Osijeku. S obzirom na područje njegovog interesa mogli bismo pretpostaviti da je htio ili možda čak i trebao studirati etnologiju, ali odlučio je studirati ono što ga zanima kao profesija, a svoje slobodno vrijeme posvetiti tradiciji. No, priznaje da ga je od studija etnologije odbijala i činjenica da bi se morao barem privremeno preseliti u Zagreb, što nipošto nije htio. Odrastao je i zavolio svoje selo, njegove običaje i tradiciju, i nije htio propustiti nijedan djelić toga svojim odlaskom.

Suživot s tradicijom

Nije bilo svjesnog trenutka u kojem se odlučio baviti tradicijom, kako sam kaže: „Otkad sam se rodio, to sam ja!” Prisjeća se kako se već kao dijete s bakom svađao za-

Mirko Mihaljević i suradnica.
Snimio: Dražen Bota, Trnjani 2024.

što je stavila jedan *opreg*¹, a ne drugi jer se njemu taj koji je ona imala nije svidao. Cijelo djetinjstvo i odrastanje prožeti su elementima koje mi danas smatramo tradicijskom kulturom, a njemu, iako mladom

¹ U Semeljcima se ne koristi riječ *pregača*, već se taj odjevni komad naziva *opreg*.

čovjeku, oni su bili sastavni dio svakodnevice. Pamti svoju baku i mnoge žene u selu koje su se „nosile šokački”. Sve što su one radile u odjeći koju danas volimo nazivati narodnom nošnjom – mijesile tijesto, kupile šljive, odlazile u crkvu, sjedile na *šamlicama* „na putu”², bakama je bila svagdanja odjeća, i kao takvu Mihaljević je i pamti. Bio je dio života u Semeljcima kada se spremalo u nošnju u određenim prigodama, a da se nije moralo posebno naglašavati ili pozivati ljude. Znalo se, prema nepisanim pravilima društvene zajednice, koje prigode podrazumijevaju koje ruho. Mnoštvo nepisanih pravila života naših predaka na ovom prostoru nekome izvan našeg podneblja moglo bi se činiti čudnim, nelogičnim pa čak i zbunjujućim, ali kao osobi koja je tu odrasla, koja je sve to promatrala, slušala i pamtila, Mirko nije morao učiti na klasičan način. Imao je sreću što je još među posljednjim generacijama koje su imale priliku odrastati u takvom okruženju, jer sve buduće generacije morat će ulagati dodatne napore da svladaju sve te složene aspekte života, njihove kombinacije i vrste.

Sve je manje žena koje se „nose šokački”, koje nose ruho kao svagdanju odjeću, a muškarci su se davno svi „presvukli”. Pod utjecajem modernizacije i prihvatanjem novina, mnogo aspekata tradicijskog života počelo je odlaziti u zaborav. Rijetki se još sjećaju svih onih nepisanih pravila odijevanja, ponašanja, obilježavanja i proslava određenih događaja. Rad kulturno-umjetničkih društava pridonosi odgađanju neizbježnog trenutka kada se više neće imati koga pitati što i kako bi trebalo, i što i kako su „naši stari” radili. Tu sudbinu tradicije uvidio je i Mihaljević kada je postao aktivni član KUD-a „Lipa” Semeljci. Sa željom da što bolje publici prezentira tradiciju, odlazio je i više razgovarao sa ženama, ovaj put ne samo iz znatiželje i ljubavi („Meni je to sve bilo toliko lijepo, toliko nepisano, a toliko puno pravila, toliko slobodno, a to-

liko u šablonu.”) nego iz obveze da sačuva što se još može za budućnost. Primijetio je da ljudi nesvjesno ili svjesno griješe pri spremanju, kombiniranju ruha i prikazanih običaja, što iz neznanja što iz nemara. On nije mogao samo mirno stajati sa strane, nego se odlučio intenzivnije posvetiti istraživanju, dok još ima dovoljno različitih izvora koji bi mogli potvrditi točnost dobivenih informacija. Kao dobar izvor dodatnih informacija pokazale su se i stare ušćuvane fotografije. Zahvaljujući njima može se saznati što je u trenutku nastanka fotografije bilo moderno, pa čak i o određenim elementima narodne nošnje koji nisu ostali aktualni do posljednjih godina pa nisu ostali ni sačuvani. Fotografije stoga mogu poslužiti i kao polazište za rekon-

Snimio: Dražen Bota, Trnjani 2024.

2 Na ulici ispred kuće.

strukciju prikazanih elemenata, pa čak i onih koji su već zaboravljeni.

Obnavljanje baštine

Tako je zahvaljujući raznim izvorima Mihaljević na pozornicama i u Starim Mikanovcima³ i u Đakovu⁴ izrazito uspješno prikazao nekoliko „oživljenih likova”, između ostalog *semeljačku ljelju* i *orla*, osvojivši za njih nagrade. Nastoji pronaći nešto što je zaboravljeno, nešto što nije dugo viđeno na folklornoj sceni, ali i povezati priče iz sela s nošnjom, pokazati i privući pozornost. Često ističe kako mu nije nagrada osobito važna, nego priznanje koje njom dobije za svoj rad i trud.

Jedno takvo priznanje za svoj trud i rad Mihaljević je dobio i u listopadu 2024. na renomiranoj manifestaciji „Obnavljamo baštinu – revija rekonstruiranih i restauriranih narodnih nošnji” u Trnjanima, koju organiziraju KUD „Lovor” iz Trnjana i Centar za tradicijsku kulturnu baštinu iz Zagreba. Za tu prigodu odlučio je rekonstruirati kombinaciju s bijelom svilom po papiru. Za maramu i *opreg* birao je tradicionalne mustre koje su prepoznatljive za njegov kraj, rukavi su kopirani sa *semeljačke rubine*, koja je spletom okolnosti bila u Americi i nakon nekog vremena vraćena je natrag u selo, a i ostali dijelovi napravljeni su po uzoru na stare primjerke. Sve je odrađeno po ustaljenim standardima, veličinom i oblikom, samo se odlučio za drugu tehniku. Umjesto prepoznatljivog zlatoveza odlučio se za tehniku veza svilom po papiru, po uzoru na stare marame i *opregove* koji su bili izrađeni žutom svilom po papiru. Ne iznenađuje što je jedan tako izuzetno bogat primjerak, kojem su *šamija*, *marama*, *opreg*, rukavi, papuče, pojas, ukras šalange i vezice *pantlike* od dukata izvezeni bijelom svilom po papiru, „ogradi-

vani živom žicom” i zrcima *pulicama* bijelim zlatom, različitim *ječmovima* (ukrasi duguljastog oblika), biserima i *đendarcima*, osvojio prvo mjesto. Ponosan je i Mirko što su stručnjaci etnolozi prepoznali i nagradili nešto što je on vlastoručno izradio i time uspješno predstavio svoje selo. Naravno, zahvalan je i svojim KUD-ovcima, koji prihvaćaju njegove ideje i vjeruju mu dovoljno da se pristanu spremati kada iznese neku novu ideju. Dugogodišnji rad, strpljenje, preciznost i rukotvorsko umijeće nagrađeni su priznanjem i pohvalom.

KUD „Lipa” Semeljci

U nižim razredima osnovne škole učiteljica je Mirka usmjeravala u druge aktivnosti, ali čim je prešao u više razrede, upisao se na folklor i od onda je aktivan član.

Od 1966. kulturno-umjetničko društvo iz Semeljaca djeluje pod imenom „Lipa”, a i prije toga, u sklopu hrvatskog seljačkog društva osnovanog 1892. djelovalo je pod istim imenom. Zahvaljujući tome, ovaj oblik folklornog djelovanja već je postojao u selu, svi su bili upoznati s takvim oblikom rada, što je onda Mihaljeviću olakšalo posao voditelja i predsjednika Društva. Već kao učenik u srednjoj školi počeo je voditi dječju skupinu, nedugo nakon toga i odraslu, a od 2014. godine je i predsjednik Društva. Danas kaže kako je malo popustio zbog drugih obveza, ali je s vremenom stekao dovoljno povjerenja svih članova da može postaviti zamišljenu koreografiju, a oni je potom uvježbavaju i bez njegove stalne nazočnosti. Stalo mu je do toga da koraci koji se plešu budu izvorni, *semeljački*, ali i kako izgleda nošnja kojom se predstavljaju publici. Osobito kad je to brojna i šarolika publika, od Međunarodne smotre folklora u Zgrebu, Vinkovačkih jeseni, Brodskog kola, preko Dubrovnika, Metkovića, Njemačke, Mađarske pa sve do, ništa manje važne, domaće publike u Đakovu i Đakovštini.

Kroz život, ali i zahvaljujući dodatnim razgovorima uglavnom sa ženama iz sela,

3 Priredba Mladost i ljepota Slavonije, Revija i natjecanje djevojaka, snaša i momaka u narodnim nošnjama u Starim Mikanovcima.

4 Izbor najboljeg nošenog narodnog ruha Slavonije, Baranje i Srijema u sklopu Đakovačkih vezova.

zapamtio je mnoštvo običaja, ali više od običaja, pozornost i interes privuklo mu je očuvanje narodne nošnje. Đakovački tip *rubina* specifičan je po tome što je ženska *rubina* ostala iz jednog komada. Danas nažalost više nema tko tkati platno *bez*, sašiti, (ra)splitati..., a sve su to vrlo specifični poslovi koji iziskuju veliki trud i volju. Stoga, s obzirom na to da ne nastaju nove *rubine*, koriste se one koje su dostupne te prekrajaju i prilagođavaju aktualnim potrebama scenskih nastupa, nauštrb „jednostavnijih” varijanti *rubina* koje su imale svoju specifičnu svrhu i namjenu.

Područje interesa i budućnost

Njegova ljubav prema nošnjama ogleda se i u volji za svladavanjem nekoliko tehnika ručnog rada. Jedan je od nekolicine osoba koje još u selu rade tehniku zlatovez. S ponosom ističe kako je izradio dvanaestak kompleta marama i *opregova*, te preko četrdeset ukrasa *šalangi*. Kao što je već navedeno, zna i „vesti svilom preko papira”, zatim izrađivati *kožuške* i *pršnjake*, zatim osobite „drobljene cvjetove od svile”, cvjetove za muške kape, ukrase *štreplje*, kod ženskih frizura plesti pletenice, ali i *guverirati*⁵ i uvezivati dukate. Odijevao je i odijeva pojedince (i sebe) za razne revije i natjecanja, kao savjetnik pomagao je KUD-u „Milko Cepelić” iz Vuke kada su ponovno obnovili svoje djelovanje, a kao demonstrator sudjelovao je na mnoštvu radionica u Đakovu povodom Đakovačkih vezova, u KUC-u Travno, u školi folkloru u Vinkovcima.

U svemu tom nastojanju održavanja tradicije pojavila se i želja za educiranjem drugih, i to ne samo pokazati koja su pravila i kako treba izgledati nego i pojasniti zašto nešto tako treba biti. Jednog dana volio bi i napisati svojevrstan priručnik, da ostane pisani trag pravila odijevanja, popraćen fotografijama i odgovarajućom

terminologijom – „... da narodu ostane ono što je njegovo”.

U sklopu 56. Đakovačkih vezova održana je radionica tradicijske kulture za odrasle „Uređenje ženskog oglavlja – vezanje šamija i pokrivanje maramama”, na kojoj je jedan od demonstratora bio i Mirko Mihaljević.

Nije iznenađujuće da u današnjem svijetu, punom izazova, mladom čovjeku sve češće tradicija nije u prvom planu niti joj često pridaje pozornost zbog drugih problema s kojima se suočava. Danas ovakvi rijetki entuzijasti, čuvari baštine, inovativni i kreativni, s iskrenom ljubavlju za blago naših predaka, štite baštinu od zaborava i postojano je prenose u budućnost ponoseći se njom u sadašnjosti. Oni aktivno rade na njezinom očuvanju, prikupljanju, njegovanju i interpretaciji, spajajući tako svoj svijet s onim naslijeđenim od predaka za naše potomke, i u tome im želimo puno sreće.

5 Posebna tehnika ukrašavanja rubova sukanja, pregača, bluza i marama stvaranjem *falti* (nabora) pomoću žica.

**MEĐUNARODNA
SMOTRA FOLKLORA**

MEĐUNARODNA SMOTRA FOLKLORA

59. Đakovački vezovi

119	Digitalni svijet Vezova – pogled na 58. Đakovačke vezove
120	Monika Bogadi: Konjička natjecanja na 58. Đakovačkim vezovima
123	Maja Nikačević: Novi programi u sklopu Malih vezova 2024. godine
129	Marija Ilakovac: Sudionici Malih vezova 2025.
130	Filipa Francem: Osobne karte KUD-ova – sudionika 59. Đakovačkih vezova
145	Bartol Bačić: Vremenske prilike u vrijeme održavanja Vezova
146	Program 59. Đakovačkih vezova

Fotografija na prethodnoj stranici: Silvija Butković

Digitalni svijet Vezova – pogled na 58. Đakovačke vezove

Detalj sa svečanog otvorenja 58. Đakovačkih vezova. Foto: Zlatko Mesić, 2024.

*Svečano otvorenje
58. Đakovačkih vezova*

*Svečana povorka
58. Đakovačkih vezova*

*Svečano zatvaranje
58. Đakovačkih vezova*

KONJIČKA NATJECANJA NA 58. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA

Monika Bogadi

Voditeljica konjičkih natjecanja

Tradicionalno za vrijeme Đakovačkih vezova Državna Ergela Đakovo organizira zanimljiva konjička natjecanja. Unatrag nekoliko godina to su natjecanja u disciplini zaprege. Zaprega poznaje tri vrste natjecanja, i to: dresuru, maraton i čunjeve. Na natjecanju kombiniranih utakmica zastupljene su dvije: maraton i čunjevi. Na način da u parkuru s čunjevima budu postavljene dvije maratonske fiksne prepreke. U dva dana vozi se kombinirana utakmica u dva dijela. 2024. godine Ergela je bila domaćin Finala Croatia cupa, koji se vozio u nedjelju. Dok je subota bila rezervirana za utakmicu „Nagrada Ergele Đakovo“, također kao kombinirana utakmica „na vrijeme“. Utakmice na vrijeme voze se

tako da se pogreške u parkuru pretvaraju u dodane sekunde pa tako plasman vozača ovisi o brzini prolaska kojem su dodane pogreške, ukoliko ih je bilo. Na službenim natjecanjima Hrvatskog konjičkog saveza nastupaju iskusni vozači pa je ovo natjecanje u sklopu 58. Vezova bilo vrlo napeto i neizvjesno do samoga kraja. Vozilo se u kategoriji jednoprega i dvoprega. U jednopregu je bila konkurencija od šest vozača. U kategoriji dvoprega u kup utakmici bilo je sedam vozača. Osim seniora u nedjelju, 7. srpnja 2024. juniori su odvozili utakmicu Prvenstva Hrvatske. Juniori voze utakmicu čunjeva bez maratonskih prepreka. Veselimo se novim konjičkim natjecanjima u 2025. godini.

Andrea Matković, KK Maestoso Vinkovci

Antun Živić

Danko Drobnjak, KK Maestoso Vinkovci

Dario Čordaš

Rezultati:

Jednopreg

Na utakmici „Nagrada Ergele Đakovo” plasirali su se:

1. Ivan Mirković, Konjogojska udruga Lipicanac Ruščica
2. Dražen Mađarević, Konjogojska udruga Lipicanac Ruščica
3. Filip Nikolić, Konjički klub Maestoso
4. Dario Čordaš, Državna ergela Đakovo i Lipik

Sličan poredak bio je i u nedjelju na utakmici Finala Croatia cupa:

1. Ivan Mirković, Konjogojska udruga Lipicanac Ruščica
2. Dražen Mađarević, Konjogojska udruga Lipicanac Ruščica
3. Andrea Matković, Konjički klub Maestoso
4. Dario Čordaš, Državna ergela Đakovo i Lipik

Dvopreg

U kategoriji dvoprega u utakmici „Nagrada Ergele Đakovo” na prva tri mjesta plasirali su se vozači Državne ergele Đakovo, i to:

1. Antun Živić
2. Tomislav Drenjančević
3. Dragan Žigić
4. Tomislav Drenjančević

Na četvrto mjesto plasirao se vozač Konjičkog kluba Maestoso:

Danko Drobnjak.

Finale Croatia cupa:

1. Tomislav Drenjančević, Državna ergela Đakovo i Lipik
2. Antun Živić, Državna ergela Đakovo i Lipik
3. Vinko Katić, Konjički klub Pleternica
4. Matej Bello, Konjički klub Pleternica

5. Dragan Žigić, Državna ergela Đakovo i Lipik

Prvenstvo Hrvatske – juniori:

Jednopreg

1. Lorena Medvidović, Zaprežni klub Slavonac

2. Ivan Dorušak, Konjički klub Nexe

Dvopreg

1. Lorena Medvidović, Zaprežni klub Slavonac

Dragan Žigić

Ivan Mirković, KU Lipicanac Ruščica

Dražen Mađarević, KU Lipicanac Ruščica

Lorena Medvidović, ZK Slavonac

Filip Nikolić, KK Maestoso Vinkovci

Tomislav Drenjančević

Ivan Dorušak, KK Nexe

Foto: Silvija Butković, 2024.

NOVI PROGRAMI U SKLOPU MALIH VEZOVA 2024. GODINE

Maja Nikačević

Organizacijski odbor Malih vezova

Srijeda, 26. lipnja 2024. godine

Program Malih vezova počeo je u srijedu, u dopodnevnom satima, pilot-projektom pod nazivom *Pričaonica tradicijskih bajki*. Ovim projektom htjeli smo u program Malih vezova uključiti usmenu i/ili pisanu predaju, zapisanu u obliku narodnih bajki, priča, legendi i sl. Program je bio eksperimentalan, zatvorenog tipa, namijenjen predškolcima đakovačkih vrtića kako bismo dobili povratnu informaciju odgajatelja, ali i reakciju djece. Ugostili smo pripovjedačicu Margaretu Peršić, koja je svojim pristupom odabranu narodnu bajku podignula na razinu zasebnog, specifičnog scenskog izričaja. U svojoj izved-

bi kombinirala je elemente pripovijedanja (*storytellinga*), pantomime i teatra. Pripovjedna izvedba počivala je na tradicijskim pripovjednim znanjima, a često je koristila animacijske i minimalne scenske elemente kako bi zvukom ili bojom pridonijela izravnijem stvaranju mentalne slike kod publike. Ovo je bila izuzetno ekspresivna forma autorskog, jedinstvenog potpisa u kojem se Margareta oslanjala na mimiku, geste, posturu i govor tijela te glasovne varijacije. Kroz svoju ulogu pripovjedačice oživjela je sve likove u priči, upravljala je njima te i publiku pretvorila u aktere priče.

U 19 sati, također po prvi put, ispred kuće Reichsmann održan je program Glaz-

bene radionice Klasan pod nazivom *Djeca u svijetu tambure samice*. Glazbena škola Klasan djeluje od 2019. godine i okuplja djecu već od tri godine. Bila je ovo javna prezentacija radionice sviranja tambure samice. Program radionice, uz savladavanje tehnike sviranja, uključuje predavanja s područja etnomuzikologije i glazbene teorije, pod stručnim vodstvom Marije Gačić, Ivana Antičevića i Tomislava Klasana. Cilj je programa očuvanje i popularizacija tambure samice kod najmlađih. Svoje sadržaje žele proširiti i na pjesme koje nisu uobičajene za ovaj instrument, a mogu zvučati dobro i atraktivno. U svojem vezovskom programu djeca osnovnoškolskog uzrasta oživjela su već pomalo zaboravljene melodije Đakovštine. Bila je to prava tamburaška poslastica, a gošće su im bile članice vokalnog trija *Art voice* iz Starih Mikanovaca te vokalne solistice iz škole pjevanja.

Četvrtak, 27. lipnja 2024. godine

Već sljedećeg dana otvorena je izložba likovnih radova te se održala promocija literarnih radova pristiglih na natječaj *Malih vezova*. Prije dodjele nagrada održala se interaktivna pričaonica pod nazivom *Živa Đakovština*, koja je djeci i svima prisutni-

ma na zanimljiv način predstavila odabrane elemente tradicijske kulture Đakovštine. Predstavljen je običaj *ljelja* ili kraljica, koji je na UNESCO-ovoj Listi zaštićene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, zatim je predstavljena zlatovezilja koja je prisutnima pokazala tehnike zlatoveza, koji je nacionalno kulturno dobro, i samičar, jer je vještina sviranja na tamburi samici također nacionalno kulturno dobro. Prošle godine ovaj program izveden je čak četiri puta u sklopu Đakovačkih vezova. U pričaonici su sudjelovali članovi KUD-a „Tena” i Glazbene radionice Klasan. Glumci su šetali gradom te su posjetitelji imali prilike s njima razgovarati i fotografirati se.

Tema likovnog natječaja bila je **Narodne nošnje mojega kraja**. S obzirom na činjenicu da je Hrvatska jedna od rijetkih zemalja svijeta koja na svojem teritoriju obuhvaća velik broj varijanata narodnih nošnji, zanimljivo je bilo pratiti lokalne i regionalne sličnosti i razlike, odnosno specifičnosti narodne nošnje svakoga kraja Hrvatske. Preporučljivo je bilo potaknuti djecu i učenike da osim vizualnih karakteristika narodne nošnje prouče i njezine sastavne dijelove te nauče više o njezinoj uporabi u prošlosti, ali i sadašnjosti. Članice Prosudbenog povjerenstva likovnog natječa-

ja: Dajana Karas Dragić, mag. educ. art., predsjednica povjerenstva, Marija Gačić, mag. etnologije i kulturne antropologije i Maja Nikačević, dipl. učiteljica pregledale su ukupno 693 rada iz 18 vrtića i 62 osnovne škole.

Svi radovi pristigli na natječaj bili su prezentirani u izlozima Kuće Reichsmann I i II te na izložbenim panoima unutar kuće Reichsmann s obzirom na tri puta veći broj radova nego li je to bilo godinu prije.

Pobjednici po kategorijama niže su navedeni.

Dječji vrtići:

1. Josipa Petrušić, DV Ploče, mentorice: Željana Radonić i Marina Kuran

2. Vigo Ružić, DV Osijek, PC „Jaglenac“, mentorica: Margita Cvitić

3. Lara Turković, DV „Medveščak“ Zagreb, mentorica: Blaženka Smolklović.

Pohvale (dječji vrtići):

Jan Butorac, DV „Ciciban“ Bjelovar, mentorica: Dijana Rajković;

Mila Jurić i Iva Turudić, DV „Jarun“ Zagreb, mentorica: Marijana Plivelić;

radovi djece iz DV „Izvor“ Zagreb (opanci), mentorice: Maja Jambrek, Maja Pajić.

Razredna nastava:

1. Petra Kristek, 2. r., OŠ Budrovci, mentorica: Kristina Milić

2. Lana Dimač, 4. r., OŠ „Žitnjak“ Zagreb, mentorica: Zvonimir Bizomec

3. Gabrijela Obućina, 3. r. OŠ Sveta Nedjelja, mentorica: Sandra Vuk.

Pohvala (razredna nastava):

Karlo Kovačević, 1. r. OŠ „Kajzerica“ Zagreb, mentorica: Stela Beljak;

Ines Tadić, 4. r., OŠ Cavtat, mentorica: Petra Kušar;

Stela Bobuš, 4. r., OŠ „Nikola Tesla“ Rijeka, mentorica: Sunčica Gačić.

Predmetna nastava:

1. Lucija Marjanović, 5. r., OŠ „Ljudevit Gaj“ Lužani, mentorica: Alena Martinović Mileusnić

2. Ema Ružičić, 6. r., OŠ „Antun Mihanović“ Nova Kapela, Batrina, mentorica: Martina Šporčić

3. Ana Vilić, 5. r., OŠ „Vladimir Nazor“ Đakovo, mentorica: Marka Grbeša.

Pohvala (predmetna nastava):

Gabrijela Bošnjaković, 8. r., OŠ J. J. Strossmayera Trnava, mentorica: Ivana Belir;

Ana Turina, 5. r., Prva osnovna škola Ogulin, mentorica: Ivana Salopek Turina;

Anes Marković, 5. r., I. osnovna škola Petrinja, mentorica: Mirna Rakoša.

Tema literarnog natječaja bila je **Živa baština Hrvatske**. Ova vrlo otvorena i slobodna tema otvorila je mogućnost kreiranja literarnih uradaka koji tematiziraju bilo koji element hrvatske kulturne baštine, što podrazumijeva kulturna dobra od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog, etnološkog i znanstvenog značenja.

Članice Prosudbenog povjerenstva literarnog natječaja: Ivana Bilać, prof. hrvatskoga jezika, predsjednica povjerenstva, Krasanka Kakaš, prof. hrvatskoga jezika, Marija Gačić, mag. etnologije i kulturne antropologije i Maja Nikačević, dipl. učiteljica pregledale su ukupno 58 literarnih radova iz 19 osnovnih škola. Pristiglo je tri puta više radova nego prethodne godine.

Razredna nastava:

1. Lana Babić, 4. r. (*Grobničke mlikarice*), OŠ „Nikola Tesla” Rijeka, mentorica: Sunčica Gačić

2. Matej Kovač, 4. r. (*Halubajski zvončari*), OŠ „Nikola Tesla” Rijeka, mentorica: Sunčica Gačić

3. Mateus Kostanjčar, 2. r. (*Gradska ura*), OŠ Turnić Rijeka, mentorica: Ljiljana Golić.

Predmetna nastava:

1. Tena Panić, 7. r. (*Ja sam Petar*), OŠ „Vladimir Nazor” Đakovo, mentorica: Mira Racić

2. Tijana Čepelak, 8. r. (*Maleno mjesto života moga*), OŠ fra Pavla Vučkovića Sinj, mentorica: Helena Budimir

3. Karlo Šimeg, 8. r. (*Lipa Šokadija*), OŠ Drenje, mentorica: Mihaela Topić.

Po prvi put rezultati oba natječaja ranije su objavljeni na mrežnim stranicama Đakovačkih vezova. Stručno povjerenstvo napisalo je detaljnu analizu svakog nagrađenog i pohvaljenog rada. Ovakvim pristupom organizaciji natječaja utjecalo se na ozbiljnost samog natječaja. Mentori su primili prigodne zahvalnice i knjigu *Đakovački bušari*, a nagrađeni učenici nagrađeni sponzora: Školska knjiga d. d. i Grad Đakovo. Nagrade su dodijeljene za prva tri mjesta u svakoj kategoriji te je dodijeljeno nekoliko pohvala. Voditelji programa bili su Klara Babić, Iva Nikačević, Ivana Vulić i Antun Bošnjaković.

Program se potom preselio na Strossmayerov trg, gdje je održan godišnji koncert dječjih ansambala gradskog Kulturno-umjetničkog društava „Tena”.

Petak, 28. lipnja 2024. godine

Petak navečer bio je rezerviran za kazališnu predstavu *Ružno pače*, kazališne družine „Ivana Brlić-Mažuranić” iz Slavonskog Broda.

Subota, 29. lipnja 2024. godine

U subotu dopodne otvorena je izložba *Lego kockica*, uz prigodnu radionicu *Heritage Chasera*, u prostorima kuće Reichsmann.

U isto vrijeme u prostorijama KUD-a „Sklad” održana je edukativna radionica za voditelje dječjih folklornih skupina. Tema je bila Metodika rada s dječjim folklornim

skupinama, a voditeljica je bila Maja Nikachević, učiteljica razredne nastave, koja već godinama radi s dječjim skupinama u školi, ali i izvan nje, te je svoja iskustva i primjere iz prakse podijelila s prisutnima.

Polaznici edukacije bili su učitelji, odgajatelji, voditelji, ali i drugi zainteresirani s područja cijele Hrvatske.

S početkom u 18 sati održan je Festival dječjeg stvaralaštva *Baština djece*. Cijeli program festivala bio je inspiriran temom 58. Đakovačkih vezova *Sjaj nam sunce domovini slatkoj*. Sudionici festivala bili su: Ritmika KUD-a „Sklad”, grupa „Fenix” – Šokačka grana – *techno mix*, Glazbena radionica Klasan – *Đakovo, moj grade*, kojom su promovirali svoju novu pjesmu, KUD „Matija Antun Relković” Davor – splet plesova i dječjih tradicijskih igara, Gimnazija A. G. Matoša Đakovo, dramska skupina – *Gorjanske ljelje* (igrokaz), Zumba kids, plesna fitness skupina – *Rim tim tagi dim*, Jazz dance skupina KUD-a „Sklad” – *Joj, Anice*, Udruga za promicanja glazbene kulture „Arija” – *To je tvoja zemlja; Moja duša; Đakovo, Đakovo grade*, KUU „Andrija Matijaš-Pauk” Marina – splet dalmatinskih pjesama i plesova.

Na samom kraju programa svi sudionici otpjevali su zajedno nekoliko unaprijed dogovorenih bečaraca. Nositelji završnih bečaraca bili su učenici Folklorne skupine

OŠ J. A. Čolnica iz Đakova. Voditelji programa bili su Antun Žajdlik, Antun Bošnjaković, Klara Babić, Ivana Vulić i Iva Nikačević.

Nedjelja, 30. lipnja 2024. godine

Nedjelja, središnji dan Malih vezova, bila je u znaku dječje povorke, a potom nastupa u Strossmayerovu parku. Po prvi put program se odvijao na dvije pozornice, koje su povezivale edukativne radionice. Radionice za djecu temeljile su se na elementima tradicijske kulture interpretirane i prilagođene djeci predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta. Djeca su se izražavala različitim likovnim tehnikama, plesom, pjesmom, tradicijskim igrama te su istodobno usvajala vještine povezane s elementima tradicijske kulture koje se interpretiraju. Voditelji radionica bili su djelatnici kulturnih, odgojnih i obrazovnih ustanova, članovi udruga građana itd. Radionice su održali: Happy Land, dnevna skrb i igraonica, Dječji vrtić „Krijesnica”

iz Gorjana, Dječji vrtić „Petar Pan” iz Satnice Đakovačke, Remedy, obrt za poduke, Dječji vrtić „Bajka” iz Strizivojne, Vijugica, udruga za socioemocionalni i kognitivni razvoj pojedinca, Dječji vrtić „Zvončica” iz Punitovaca, Dječji vrtić Đakovo, Dječji vrtić „Zvrk”, Thinker Labs i učiteljice Sanda Kaniža i Nela Milošević.

Programski sadržaj Malih vezova iz godine u godinu raste, proširuje se i uključuje veliki broj djece, ne samo iz Đakovštine nego i iz cijele Hrvatske. Brojni mali posjetitelji, ali i njihovi roditelji i mentori, prepoznali su vrijednost programa Malih vezova. Brojni gosti koji su došli primiti svoje nagrade svjedoče tome koliko su naši natječaji prepoznati među strukom. Ono što daje posebnu vrijednost ovim programima sveobuhvatnost je programa, koja uključuje djecu i mlade, neovisno o tome bave li se folklorom te na taj način sami kreiraju sadržaje, educiraju se, ali i neposredno prenose i čuvaju našu kulturnu baštinu.

Sudionici Malih vezova 2025.

Marija Ilakovac

Folklorni odbor

KUD „Sveti Križ Začretje”, Sveti Križ Začretje
HKUU „Trenk”, Nova Gradiška
KUU „Zasadbreg”, Zasadbreg
KUD „Bjelovar”, Bjelovar
KUD „Ivančice”, Kutina
KUD „Mate Balota”, Rakalj
KUD „Marof”, Novi Marof
KUD „Šokadija”, Strizivojna
KUD „Tena”, Đakovo
HKUD „fra Petar Bakula”, Posušje, BiH
KUD „Promona”, FS „Prominski tići”, Oklaj
KUD „Slavonija”, Đurdanci
KUD „Drenjanci”, Drenje
KUD „Ivan Tišov”, Viškovci
KUD „Vesela Šokadija”, Koritna
KUD „Hrvatska čitaonica”, Selci Đakovački
KUD „Rečica”, Rečica
KUD „Petőfi Sándor”, Ivanovci Đakovački
KUD „Sloga”, Satnica Đakovačka

Mažoretkinje KUD-a „Sloga”,
Satnica Đakovačka
KUD „Lipa”, Semeljci
KUD „Kondrićani”, Kondrić
KUD „Veseli Šokci”, Punitovci
KUD „Milko Cepelić”, Vuka
HKUD „Široka Kula”, Široka Kula
FA „Koprivnica”, Koprivnica
KUU „Cernik”, Cernik
KUD „Seljačka sloga”, Špišić Bukovica
KUD „Ledina”, Gašinci
KUD „Zora”, Piškorevci
Đakovačke mažoretkinje KUD-a „Sklad”,
Đakovo
SKUD „Braće Banas”, Josipovac Punitovački
KUD „Šokadija”, Budrovci
KUD „Gorjanac”, Gorjani
KUD „Graničar”, Gunja

Foto: Silvija Butković, 2023.

59. ĐAKOVAČKI VEZOVI

OSOBNJE KARTE KUD-ova – SUDIONICI

Filipa Francem

Turistička zajednica grada Đakova

1. FOLKLORNI ANSAMBL FOGÁŠ

MJESTO: OSTRAVA

DRŽAVA: ČEŠKA

Folklorni ansambl Fogáš (Folklorni klub Fogáš) osnovan je u Ostravi 2010. godine iz interesa za slovačku narodnu kulturu, njezinu raznolikost i temperament. Skupina je to iskusnih folklornih plesača, glazbenika i pjevača iz Moravske, Šleske i Slovačke. Repertoar Folklornog ansambla Fogáš sastoji se uglavnom od plesova i pjesama iz različitih regija Slovačke, ali i iz Moravske, Mađarske, Rumunjske i drugih država. Karakter plesova i pjesama oblikuju sami članovi Folklornog ansambla koji dolaze iz tih krajeva. Trenutačno ansambl broji oko 30 aktivnih članova. Tijekom djelovanja na folklornoj sceni sudjelovali su na mnogim međunarodnim smotrama folklor, otvorenjima, izložbama, konferencijama i koncertima u zemlji i inozemstvu. Samo ime *Fogáš* potječe od muškog plesnog elementa iz regije istočne Slovačke.

VODITELJI DRUŠTVA: IVAN CAPULIČ – predsjednik društva

MAREK PABJAN – voditelj glazbe

ROMANA PABJANOVA – voditeljica pjevačke sekcije

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

2. BUBNJARSKI PLES NALMOE

MJESTO: DAEGU

DRŽAVA: JUŽNA KOREJA

Bubnjarski ples Nalmoe (Drum Dance Nalmoe Bukchum) tradicionalni je narodni ples koji potječe iz Bisan-donga, dijela grada Daegu u Južnoj Koreji. Ovaj ples odražava kulturnu baštinu i zajednički duh regije, prikazujući jedinstvene ritmove i pokrete povezane s lokalnim poljoprivrednim praksama.

VODITELJ DRUŠTVA: JONGGON YUN

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 2

3. KUD „SVETI ANDRIJA”

MJESTO: NOVAKI

DRŽAVA: HRVATSKA

Kulturno-umjetničko društvo „Novaki” djeluje od 2007. godine te kroz svojih sada već 18 godina okuplja 50-ak članova. Godine 2012. Društvo mijenja naziv u KUD „Sveti Andrija”. U Društvu djeluju 3 sekcije: mješoviti pjevački zbor, tamburaška sekcija, folklorna sekcija. U sklopu Društva djeluje i likovna radionica u kojoj članovi izrađuju ukrasne keramičke tanjure, oslikane staklene boce te druge ukrase. KUD „Sveti Andrija” djeluje s ciljem populariziranja folklor i pjesama iz svetonedeljskog kraja. Njeguju i čuvaju narodne običaje svojega kraja i cijele Hrvatske za buduće generacije. U repertoaru također izvode starogradske pjesme i filmsku glazbu. Rad Društva okrunjen je 2021. godine izdavanjem prvog nosača zvuka pod nazivom *Hrvatske tradicijske i starogradske pjesme*. 2022. godine njihov je rad predstavljen i knjigom *Petnaest nam je godina tek*. Rad Društva također je prepoznat brojnim nagradama.

VODITELJICA DRUŠTVA: VESNA VOJVODIĆ

4. HKUD „PRIGOREC”

MJESTO: MARKUŠEVEC, ZAGREB

DRŽAVA: HRVATSKA

Dana 23. rujna 1923. godine osnovano je Hrvatsko seljačko pjevačko društvo „Prigorec” u Markuševcu. Društvo je s većom skupinom seljaka osnovao Andrija Širola, učitelj u pučkoj školi u Markuševcu. Danas HKUD „Prigorec” djeluje u četiri sekcije: mješoviti zbor, folklor-na sekcija, tamburaška sekcija, sekcija švelja, te broji oko 150 članova. Folklorna sekcija njeguje i čuva folklornu baštinu Prigorja: pjesme, plesove i narodnu nošnju. Osim prigorskih, izvodi pjesme i plesove svih dijelova Hrvatske. Pod stručnim i požrtvovanim vodstvom Dejana Pilatuša, koji je već dugi niz godina voditelj i koreograf, sekcija je dosegla visoku razinu izvedbe. Tijekom godina folklor je sudjelovao na festivalima u Italiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Austriji, Češkoj, Slovačkoj, Rumunjskoj, Portugalu i Francuskoj. Unutar sekcije djeluje i djevojački folklorni zbor pod vodstvom Sande Bajuk. HKUD „Prigorec” ponosan je član ZAFAP-a. Također je član CIOFF-a, Međunarodnog vijeća organizacija za folklorne festivale, zatim Udruga „Družina” i tek osnovane Udruga „Prigorski dan”. Zajedno sa šest društava podsljemenske zone „Prigorec” sudjeluje u organizaciji manifestacije Prigorski dan, koja se održava svake godine u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog.

VODITELJICA DRUŠTVA: TINA TÖDTLING

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 30

5. KUD „ŠOKADIJA”

MJESTO: STRIZIVOJNA

DRŽAVA: HRVATSKA

Prošle 2024. godine proslavili su 50 godina aktivnog rada Društva, a ove je godine proslava 100 godina od osnutka muškog pjevačkog

društva Strossmayer. Na tim temeljima punih 26 godina aktivno i u sklopu Društva djeluje muška pjevačka skupina istog imena Strossmayer. Osim folklorne sekcije i već spomenute muške pjevačke skupine, postoji i ženska pjevačka skupina, tamburaška i dječja skupina. Društvo njeguje isključivo izvorni folklor u izvornim narodnim nošnjama iz privatnih ormara i bakinih škrinjica. Prošle godine sudjelovali su na CIOFF-ovom međunarodnom festivalu na Kosovu, a osim Kosova obišli su festivale po Grčkoj, Turskoj, Italiji, Njemačkoj, Poljskoj, Makedoniji, Srbiji te Bosni i Hercegovini.

VODITELJ DRUŠTVA: MIRKO DAMJANOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 75

6. KUD „GRANIČAR”

MJESTO: KRIŽ

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Graničar” Križ djeluje preko 110 godina te njeguje tradiciju pjesme i plesa moslavačkog kraja i ostalih dijelova Hrvatske. Djeluje u tri sekcije: prva postava (plesaći), dječja skupina (plesaći), te tamburaški sastav. Šezdesetak aktivnih plesaća, svirača i njihova dva voditelja izvođeci program najbolje promiču ljubav i brigu za kraj iz kojeg dolaze i domovinu kojoj pripadaju. KUD „Graničar” godišnje ima preko 30 nastupa i gostovanja, domaćin je nizu KUD-ova na tradicionalnom okupljanju u čast Milke Trnine; Lipanjskim susretima u Vezišću, te okuplja i do tristo sudionika na folklornim susretima Kolo sreće i Kriška parta. Društvo gostuje diljem Hrvatske i Europe. Posebno ističu gostovanje KUD-a u Republici Češkoj, Mađarskoj, Crnoj Gori, Makedoniji, Sloveniji, Njemačkoj, Poljskoj, Francuskoj i Italiji. Riječ je o KUD-u kojemu je županijsko priznanje nagrada za dosadašnji rad i ostvarenu suradnju, ali i poticaj da nastavi okupljati mlade, njegovati i od zaborava čuvati bogato kulturno i tradicijsko nasljeđe.

VODITELJI DRUŠTVA: IVANA PAVELIĆ

ANAMARIJA CIK-GRGOŠIĆ

LUKA RUPČIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 30

7. KUD „TENA”

MJESTO: ĐAKOVO

DRŽAVA: HRVATSKA

Kulturno-umjetničko društvo „Tena” iz Đakova osnovano je 21. svibnja 1985. godine. U ovoj 2025. godini proslavljaju svoju 40. obljetnicu rada, koju obilježavaju s 40 programa tijekom cijele godine. U 40 godina rada „Tena” je zabilježila značajne uspjehe svojim koreografijama, pjesmom i prekrasnim nošnjama u domovini Hrvatskoj i diljem svijeta. „Tena” broji preko 180 aktivnih članova u nekoliko sekcija (folklorne, tamburaške, veteranska i MVS „Bečarine”) kroz čije djelovanje potvrđuje i čuva pradjedovsko nasljeđe te svijetu pokazuje postojanje bogate kulturne baštine. Članovi „Tene” ponajprije obrađuju pjesme, običaje i plesove svojega zavičaja Đakovštine, ali i folklorno nasljeđe cijelog hrvatskog naroda. „Tena” njeguje sve ono što je lijepo, plemenito i skladno u srcu i duši hrvatskog čovjeka od Slavonije, Baranje preko Pokuplja, Mađarske Podravine, Prigorja, Bunjevaca, Splita, Krka, Korčule, Zadra, Dubrovnika, Istre itd. „Tena” je u proteklih 40 godina svojega rada obišla cijelu Europu, sudjelovala je na međunarodnim festivalima u Meksiku, Egiptu, Kini, Indoneziji, Rusiji, SAD-u, Turskoj i Cipru. Svojim nastupima oduševila je publiku prekrasnim koreografijama i predivnom narodnom nošnjom, što potvrđuju brojni pozivi na nove festivale.

VODITELJI DRUŠTVA: ENRIH MERDIĆ
IVANA ŽAJDLIK
STJEPAN JURIŠA
TOMISLAV RADIČEVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 150

8. KUD „NOVA ZORA”

MJESTO: DONJA LOMNICA

DRŽAVA: HRVATSKA

Kulturno-umjetničko društvo „Nova zora” intenzivno radi na očuvanju lomničkih napjeva i običaja te turopoljske baštine, ali i pjesama i plesova drugih krajeva Lijepe Naše. Nastupali su na međunarodnim, državnim, županijskim i gradskim smotrama, Danima grada Velike Gorice, Jurjevskim običajima, te ostalim svečanostima svojega grada ili svojeg mjesta. Na međunarodnim festivalima dobivali su priznanja za nastupe, na kojima su dostojno predstavljali našu domovinu. Kulturno-umjetničko društvo započelo je okupljanje daleke 1919. godine te ove godine obilježava 105 godina rada i postojanja. Nastoje očuvati kulturnu baštinu tradicijskog folklora, po kojem su prepoznatljivi, za buduće naraštaje. Na nosaču zvuka imaju snimljene najljepše lomničke pjesme. Već 28 godina održavaju manifestaciju Vojkovi dani. KUD okuplja oko 100 aktivnih članova, posebna pozornost daje se podmlatku. U KUD-u djeluju dvije dječje skupine, dvije tamburaške skupine, mješoviti zbor, te prva postava A skupina. Posebno su ponosni na tamburaše A i B sekcije koji prate folkloraše dječje i odrasle skupine. Ove godine na gradskoj smotri folklora u organizaciji Zajednice kulturno-umjetničkih udruga Grada Velike Gorice predstavili su se na dječjoj smotri u dvije kategorije; djeca u dobi od 4 do 8 godina i u dobi od 9 do 13 godina. Djeca od 9 do 13 godina plasirana su na županijsku smotru, a isto tako u kategoriji odraslih skupina KUD „Nova zora” prijavljuje izvornu i koreografiranu točku. S točkom izvornog folklora s pozicije 2. mjesta plasirani su na županijsku smotru.

VODITELJI DRUŠTVA: ANTUN LEINVEBER
ZORAN JAKUNIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 48

9. KUD „PERKOVČANI”

MJESTO: NOVI PERKOVC

DRŽAVA: HRVATSKA

Društvo je osnovano 2017. godine, a broji osamdesetak članova, a od toga četrdesetak aktivnih u tri skupine: folklornoj, ženskoj pjevačkoj te muškoj pjevačkoj skupini „Faši”. Iako mlado Društvo, već broji različita priznanja: 2018.

godine proglašen je najizvornijim KUD-om Đakovštine. KUD je do sada nastupao na mnogim manifestacijama diljem Republike Hrvatske, posebno vrijedi istaknuti nastupe na 25. susretima hrvatskih folklornih ansambala i izvornih skupina u Sisku, u Metkoviću na 35. smotri folkloru jadranske Hrvatske Na Neretvu misečina pale te na 55. Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu. Ove godine Perkovčanima je osim sudjelovanja na Đakovačkim vezovima pripala i čast predstaviti Đakovačke vezove i Đakovštinu na 32. susretu hrvatskih folklornih ansambala i izvornih skupina u Bjelovaru. „Faši” su krajem 2024. godine snimili svoj prvi nosač zvuka *Napit ću se dado stari*. Društvo s ponosom predstavlja svoje selo, Đakovo i Slavoniju. Cilj KUD-a je zaustaviti odumiranje tradicije i običaja svojega kraja te očuvanje nošnje, koja je sva privatnog vlasništva te dočarava bogatstvo kraja iz kojeg dolaze.

VODITELJ DRUŠTVA: BARTOL ADRIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

10. KUD „KONDRIĆANI”

MJESTO: KONDRIĆ

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Kondrićani” dolazi iz malog, prekrasnog, šokačkog sela na brdašcu, Kondrića, koje je smješteno na obroncima Dilja u Općini Trnava. Društvo je osnovano 6. siječnja 2001., a djeluje u tri skupine; plesna skupina, pjevačka i tamburaška sekcija. KUD danas broji 30-ak aktivnih članova. Njegujući pjesmu, plesove i običaje svojeg sela i zavičaja, nastupili su na svim većim smotrama Slavonije i Baranje (Brodsko kolo, Đakovački vezovi, Miholjačko sijelo, Ljeto valpovačko, Vinkovačke jeseni), te diljem Jadrana. Osim u RH, nastupali su i izvan granica Lijepe Naše, kao što su prije svega nastupi u Srbiji, BiH, Mađarskoj te Makedoniji. Izrazito su ponosni na smotru folkloru pod nazivom Lipanjske večeri, koja ujedno označava početak *Bonavite*. Osim same smotre, organiziraju i božićni koncert Na Ivanje u Kondriću, koji se svake godine održava 27. prosinca.

VODITELJ DRUŠTVA: IVAN BOŠNJAK

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

11. KUD „ANTUN KLASINC”

MJESTO: LASINJA

DRŽAVA: HRVATSKA

Počeci kulturnog i javnog života i djelovanja u Lasinji sežu u davnu 1926. godinu dolaskom župnika Antuna Klasinca. Lasinja doživljava svoj procvat u brojnim sferama društvenog života. Kupnjom instrumenata, formiranjem limene glazbe i pjevačkog zbora te Kulturno-umjetničkog društva, pokrenuo je kulturnu notu zajednice. Ratno je vrijeme uvelike utjecalo na rad Društva. Domovinski je rat odnio puno vrijednosti i uspomena pa se samim time gasi i rad Društva. 2010. godine, nakon dulje stanke, veća se skupina ljubitelja folkloru ponovno skuplja i osniva Društvo. Članice i članovi KUD-a njeguju izvornu bogatu tradiciju lasinjskog kraja i rijeke Kupe. Najveći uspjeh ostvaren je poticanjem djece i mladih na uključivanje, a time i razvijanje svijesti i pozitivnog opredjeljenja prema vlastitoj tradicijskoj kulturi. O tome svjedoči i sudjelovanja dječje sekcije na smotrama, kao što je Smotra dječjih folklornih skupina „Igra kolo maleno” u Slavonskom Brodu, na koju je upućena s Dječje županijske smotre. Društvo danas broji tridesetak članova. KUD se ponosno može pohvaliti nastupima i nagradama sa smotre izvornog folkloru Karlovačke županije Igra kolo u Ogulinu. Ponosno su predstavljali svoj kraj i županiju na sljedećim manifestacijama: Vinkovačke jeseni, Valpovačko ljeto, Miholjačko ljeto, Brodsko kolo, Otočac, Đakovački vezovi, Državna smotra folkloru, Na Neretvu misečina pala u Metkoviću te brojnim nastupima diljem Lijepe Naše i inozemstva. Organizatori su tradicionalnog božićnog koncerta Narodil nam se Kralj Nebeski, folklorne manifestacije Pokuplje u srcu Lasinje i dječje manifestacije Hopa, cupa, skoči.

VODITELJI DRUŠTVA: DRAŽEN MAKARUN

MATIJA PRIGORAC

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 25

12. KUD „DRENJANCI”

MJESTO: DRENJE

DRŽAVA: HRVATSKA

Društvo je osnovano 6. siječnja 1979. godine i u svojem postojanju djelovalo je na području očuvanja i zaštite kulturnih nematerijalnih dobara izvedeći izvorni folklor Đakovštine na različitim smotrama izvornog folklora u Republici Hrvatskoj (Međunarodna smotra folklora u Zagrebu, Đakovački vezovi, Vinkovačke jeseni, Na Neretvu misečina pala, Međunarodni festival kulture, Proljetni zvuci Jana Vlašimskog Virovitica itd.) i međunarodnim smotrama u Njemačkoj, Italiji, Francuskoj, Češkoj, Austriji, Bosni i Hercegovini i dr. Društvo broji stotinjak članova u tri folklorne skupine, dvije pjevačke (ženska i muška) i skupine svirača. Pjevačke skupine sudjelovale su na raznim smotrama izvornog folklora diljem Republike Hrvatske, bilo samostalno ili s folklornom skupinom.

VODITELJICA DRUŠTVA: KRISTINA FILAKOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

13. PUHAČKI ORKESTAR DVD-a ĐAKOVO I OSJEČKI PUHAČKI ORKESTAR

MJESTO: ĐAKOVO, OSIJEK

DRŽAVA: HRVATSKA

Puhački orkestar osnovao je DVD Đakovo 1882. godine. Dužnost kapelnika – dirigenta od početka 2012. godine preuzima Tomislav Kruljac. Puhački orkestar od svojeg osnutka pa sve do danas, kroz razdoblja dva svjetska rata i Domovinskog rata, radi bez prekida. Najveći uspjeh postiže od 1924. godine do 1936., kada je bio najbrojniji. Orkestar je tada imao preko 100 glazbenika te nije bio isključivo puhački, već simfonijski, a upošljavao je više profesionalnih glazbenika. U Domovinskom ratu orkestar je nastupao na svim značajnijim manifestaci-

jama, kao i na pogrebima poginulih u Domovinskom ratu. Za sudjelovanje u Domovinskom ratu 14 članova orkestra nositelji su Spomenice Domovinskog rata. Za svoj rad orkestar je primio više priznanja i odlikovanja: 1973. Orden zasluga za narod sa srebrnim zracima, 1986. Nagradu oslobođenja Grada Đakova, 1994. Povelju kulturno-prosvjetnog vijeća Sabora RH i niz drugih priznanja i odlikovanja. Danas orkestar broji 30 članova.

2019. godine službeno je osnovana Udruga Osječki puhački orkestar, s ciljem poticanja, pomaganja, razvitka i unaprjeđenja amaterske puhačke glazbe, popularizacije puhačke glazbe, organizacije koncerata i manifestacija, suradnje i povezivanja s drugim sličnim udrugama, ustanovama i organizacijama u Republici Hrvatskoj i u inozemstvu. Orkestar broji 15 članova.

VODITELJ PUHAČKOG ORKESTRA ĐAKOVO:

TOMISLAV KRULJAC

VODITELJI OSJEČKOG PUHAČKOG ORKESTRA:

ŽELJKO BARTNEK

DENIS RAVLIĆ

DOMAGOJ PEĆAR

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

14. KUD „SLAVONAC”

MJESTO: FORKUŠEVCI

DRŽAVA: HRVATSKA

Društvo je osnovano 1974. godine. U svojem radu njeguju izvornu pjesmu i ples. Za svoj rad, očuvanje tradicije i njegovanje običaja svojega kraja dobili su mnoga priznanja i diplome. Nastupali su diljem Republike Hrvatske. Nastupali su i na Vinkovačkim jesenima, na Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu, u Metkoviću, Dubrovniku, Rijeci, Valpovu, Donjem Miholjcu, Pitomači i mnogim drugim mjestima. Sudjelovali su na smotrama pučkog crkvenog pjevanja u Zagrebu, u zagrebačkoj katedrali i u crkvi svete Katarine, u Topolju, Semeljcima, Viškovcima i Đakovu. Snimili su tri projekta u organizaciji HRT-a, i to starinske običaje: *čijalo perja*, *komušanje kukuruza* i žetvu. Snimili su i nekoliko radijskih emisija o svatovskim obi-

čajima u Forkuševcima. Posebno žele istaknuti svoja gostovanja i nastupe izvan Republike Hrvatske. Nastupali su na međunarodnoj smotri folkloru u Češkoj Republici, na smotri folkloru u Bugarskoj pod nazivom Sofijsko proljeće te u Makedoniji na smotri pod nazivom Ilinden-ski denovi. Posjetili su i Italiju, tj. Rimini, zatim Bosnu i Hercegovinu te Mađarsku, gdje su se također predstavili pjesmama i plesovima svojega kraja. Posebno zadovoljstvo predstavlja im nastup na Đakovačkim vezovima, čiji su sudionici više od 40 godina. Sudjelovali su i na otvorenju Đakovačkih vezova prikazujući običaje: *čijalo perja* i *vinčac* – svatovski običaj. Organizatori su smotre folkloru u svojem selu pod nazivom Jesen stiže, dunjo moja. Prošle godine obilježili su i 50 godina od osnutka KUD-a. Izvode isključivo izvorne pjesme i plesove Slavonije i đakovačkog kraja.

VODITELJICA DRUŠTVA: ZDENKA MIKLEUŠEVIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

15. KUD „LIPA”

MJESTO: SEMELJCI
DRŽAVA: HRVATSKA

Bogatstvo folklorne tradicije, pjesme, plesa i mnoštvo različitih nošnji pretočeno je u KUD „Lipa” iz Semeljaca, čija bogata povijest seže još u 1892. godinu kada su bili počeci folklornog amaterskog djelovanja u sklopu seljačkog društva, iako je Društvo službeno osnovano 18. svibnja 1966. godine. Na brojnim gostovanjima u zemlji i inozemstvu „Lipa” je privukla pozornost gledatelja izvornim folklornim običajima i *lipim ruvom* svojih baka, brižno čuvanim u starim hrastovim škrinjama otrgnutim od zuba vremena. Važno je naglasiti da Društvo i danas, poslije toliko vremena kontinuiranog rada, posebnu pozornost pridaje tradicionalnom spremanju, jer je u Semeljcima neizrecivo bogatstvo narodnog ruha pa ne čudi da se Semeljčanke predstavljaju na različitim smotrama tradicionalnog odijevanja i postižu zavidne rezultate. Društvo je organizator smotre folkloru Kolo na Vrbaku, koja se održava u lipnju oko blagdana sv. Antuna, gdje okupljamo kulturno-umjetnička društva. Društvo broji pede-

setak aktivnih članova podijeljenih u nekoliko sekcija, a osim tradicionalnih pjesama i igara semeljačkoga kraja, Društvo se predstavlja bunjevačkim, baranjskim, slovačkim i posavskim plesovima, na taj način njeguje veliki spektar tradicijskog života s različitih područja Hrvatske. Velika volja, visoki ciljevi, a nadasve ljubav prema tradiciji i kulturi čvrsti su temelji ovog Društva, koji će se njegovati onoliko dugo koliko ih budemo znali cijeniti.

VODITELJ DRUŠTVA: MIRKO MIHALJEVIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

16. KUD „PETŐFI SÁNDOR”

MJESTO: IVANOVCI ĐAKOVAČKI
DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Petőfi Sándor” Ivanovci Đakovački utemeljen je 1975. godine i aktivno je djelovao sve do 2017. godine, čuvajući brižno kulturu i tradiciju dobivenu u nasljeđe. Krajem 2023. godine dio bivših članova odlučio je ponovno se aktivirati i pokrenuti lokalnu zajednicu, a s ciljem da KUD ponovno bude poveznica i mjesto dodira različitih generacija i kultura. KUD danas, kao i ranije, djeluje u tri skupine – mala, srednja i odrasla te trenutačno broji 30-ak aktivnih članova koji obrađuju izvorne mađarske plesove i igre.

VODITELJICA DRUŠTVA: MATEA BOŠNJAKOVIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

17. FIS „REMETE”

MJESTO: REMETE, ZAGREB
DRŽAVA: HRVATSKA

Folklorna izvorna skupina „Remete” osnovana je s ciljem njegovanja i promicanja kulturnog nasljeđa kajkavskog izričaja u riječi i pjesmi, te njegovog prenošenja na mlađe generacije. Kao izvorna skupina izvodi plesove i pjesme prigorskoga kraja, sudjeluje u organizaciji kulturnih priredbi u Zagrebu, kao i na svim manifestacijama i natjecanjima na razini Grada i šire.

Danas Folklorna izvorna skupina „Remete” broji 36 članova i djeluje kroz tri sekcije koje uvježbavaju dva voditelja. Redovito nastupa na svim folklornim manifestacijama u organizaciji Grada, Turističke zajednice grada Zagreba, a vrlo često, s obzirom da je vezana za Remete, nastupa na obilježavanju svih vjerskih blagdana u remetskoj crkvi. Skupina nastupa i na priredbama organiziranim u dobrotvorne svrhe. Rado se odaziva na pozive ustanova i udruga kako bi što više pronosila prigorske pjesme i plesove i tako pokazala svu ljepotu baštine kajkavskog izričaja prigorskog kraja. FIS „Remete” članica je ZAFaz-a (Zajednica folklornog amaterizma grada Zagreba), zajednice krovne udruge koja udružuje, okuplja i povezuje 65 članica udruga folklornog amaterizma s ciljem zajedničkog djelovanja usmjerenog na očuvanje hrvatske tradicijske kulture i folklorne baštine te unaprjeđenje djelatnosti folklornog amaterizma u Gradu Zagrebu. FIS „Remete” također je aktivan član folklorne udruge „Prigorski dan”, udruge koja okuplja ukupno sedam folklornih društava iz sjevernog djela grada Zagreba i koja organizira svake godine tradicionalni koncert u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog pod nazivom Prigorski dan.

VODITELJI DRUŠTVA: MORENA KOVAČ

RENATO PAČELAT

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

godine domaćini su i organizatori Županijske smotre tamburaša, a tamburaši KUD-a „Belica” jedini su sudionici na svim do sada održanim smotrama. Redoviti su gosti županijskih i državnih smotri gdje sve sekcije postižu zapažene rezultate. Svojim nastupima i pripremama žele se povezati s društvima i ostalim ljubiteljima kulturno-umjetničkog amaterizma. Folklorni ansambl okuplja 30-ak plesačica i plesača. Osnovna zadaća ove sekcije jest očuvanje i njegovanje međimurskih pjesama, kola, plesova te običaja, kao i međimorskog narodnog ruha. Uz domaće, međimorske plesove, njeguju i uvježbavaju plesove Hrvatskog zagorja, Posavine, Podravine te gradišćanskih Hrvata, za koje posjeduju i odgovarajuće nošnje. 2017., 2019. i 2024. godine folklorna sekcija proglašena je najboljom na smotri koreografiranog folklor Međimurske županije te je predstavljala Međimurje na Susretima hrvatskog folklornog ansambla, dok je 2022. i 2023. zapaženim nastupima na županijskoj smotri izvornog folklor ostvarila nastupe na Vinkovačkim jesenima, odnosno Susretima izvornih skupina.

VODITELJI DRUŠTVA:

PETAR JANUŠIĆ

TINO JELENIĆ

MARTINA ŽIŠKOVIĆ STRAHUJA

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 50

18. KUD „BELICA”

MJESTO: BELICA

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Belica” osnovan je 1983. godine s ciljem očuvanja tradicijske baštine, unaprjeđenja te poticanja kulturnog života na području općine Belice. Od godine osnutka Udruga djeluje u 3 sekcije; folklornoj, tamburaškoj i dramskoj. Krajem 2024. godine postojećim sekcijama pridružila se dječja folklorna skupina te dječja tamburaška skupina, na koje su iznimno ponosni jer razvijaju ljubav prema tradiciji i kulturnoj baštini već od samog djetinjstva, stoga članstvo u KUD-u „Belica” traje od dječje do starije životne dobi. KUD „Belica” organizator je i nositelj kulturnog života u Općini. Od 2024.

19. KUD „EUGEN KUMIČIĆ”

MJESTO: SLAVONSKI BROD

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Eugen Kumičić” iz Slavonskog Broda sa sjedištem u mjesnoj zajednici Mali Pariz djeluje od 2003. godine. KUD broji oko 40 članova u više skupina: folklornoj, ženskoj pjevačkoj skupini *Parizanke*, tamburaškoj i glumačkoj te su članovi KUD-a dio skupine *Matini Kriposťoli*. Upornim radom entuzijasti i ljubitelji folklor njeguju zavičajni folklor Brodsko-posavske županije i cijele Hrvatske. Tijekom 22 godine neprekidnog rada KUD „Eugen Kumičić” bilježi brojne nastupe kako na domaćim smotrama (Brodsko kolo, Đakovački vezovi, Šokačko sije-

lo i drugi) tako i na nastupima izvan Hrvatske (BiH, Rumunjska, Francuska).

VODITELJICA DRUŠTVA: BRANKA PEH

Broj sudionika na 59. Đakovačkim

vezovima: 31

20. KUD „HRVATSKA SELJAČKA SLOGA”

Mjesto: OPATOVAC

Država: HRVATSKA

Kulturno-umjetničko društvo „Hrvatska seljačka sloga” iz Opatovca izvorno je društvo koje već cijelo stoljeće njeguje pjesme i kola svojega mjesta. Zajednički hobi članova Društva – ljubav prema pjesmi, plesu i rodnom zavičaju čini da svojim zalaganjem, nepresušnim elanom i entuzijazmom želimo očuvati običaje i tradiciju naših predaka. Opatovac je povijesno pripadao Pauriji. Početkom 20. stoljeća u Društvu su glazbenu pratnju činile gajde, samica i tamburaški sastav. U Opatovcu se nije pjevalo i igralo samo uz glazbenu pratnju već su mnoge pjesme i mnoga kola izvođena i bez nje. KUD „Hrvatska seljačka sloga” Opatovac osnovan je daleke 1923. godine pod imenom koje i danas nosi. KUD njeguje izvorne pjesme, plesove i običaje sela Opatovac pokraj Nove Gradiške u sastavu općine Cernik. Sudionici su brojnih smotri izvornog folklora, a 2023. godine izdali su monografiju KUD-a *Naših stotinu godina*, koju su predstavili na Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu. Posebnost KUD-a upravo su *šetana* kola, specifičan vokalno-plesni izraz koji je zaštićen kao nematerijalno kulturno dobro pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske.

VODITELJ DRUŠTVA: NIKOLA KRAMAR

Broj sudionika na 59. Đakovačkim

vezovima: 30

21. KUD „VESELA ŠOKADIJA”

Mjesto: KORITNA

Država: HRVATSKA

Kulturno-umjetničko društvo „Vesela Šokadija” iz Koritne osnovano je 1950. Svojim radom

i upornošću iz naraštaja u naraštaj članovi Društva prenose višestoljetnu kulturu, tradiciju i običaje svojega mjesta. Baš zbog upornosti u očuvanju kulturnog nasljeđa svojih djedova i baka, Društvo je prepoznatljivo po izvornosti svojega kraja, Đakovštine i ovog dijela Slavonije. Na brojnim gostovanjima Društvo je privuklo pozornost gledatelja svojom izvornošću, običajima i *lipim ruvom* svojih djedova i baka, brižno čuvanim u starim škrinjama. Svi članovi posjeduju vlastitu nošnju, što je dokaz bogatstva kraja iz kojega dolazimo. KUD se do sada predstavio na mnogobrojnim smotrama: Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu, Državnoj smotri folklora u Vinkovcima, Državnoj smotri folklora u Metkoviću, Susretu hrvatskih folklornih ansambala i izvornih skupina u kategoriji izvorni folklor u Sisiku, Međunarodnoj smotri folklora u Italiji, Smotri folklora u Tolisi (Bosna i Hercegovina), Međunarodnoj smotri folklora Balkanski festival u Makedoniji, Međunarodnom festivalu folklora i glazbe u Crnoj Gori, Međunarodnom susretu čuvara hrvatske etno baštine u Stuttgartu u Njemačkoj. Na jubilarnom 30. susretu hrvatskih folklornih ansambala i izvornih skupina, koji je održan prošle godine u Županji, od tročlanog stručnog povjerenstva KUD „Vesela Šokadija” osvojio je drugo mjesto, koje je kruna našem dugogodišnjem radu. Također su po drugi puta primili nagradu Općine Semeljci za uspješan rad Društva te osvojene mnogobrojne nagrade. Stalni smo sudionici Međunarodne smotre folklora Đakovački vezovi. Tijekom godine Društvo organizira Smotru folklora *Poklade su milo janje moje*, kao i božićni koncert u crkvi sv. Ane.

VODITELJ DRUŠTVA: JOSIP NERALIĆ

Broj sudionika na 59. Đakovačkim

vezovima: 30

22. TPS HRVATSKA LOZA

Mjesto: CHICAGO

Država: SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Hrvatska loza osnovana je 1979. u Chicagu pod pokroviteljstvom Hrvatskog kulturnog centra i Hrvatske crkve Andela čuvara. Misija skupine bila je očuvati bogatu kulturnu baštinu

Hrvatske za dobrobit naše djece i upoznati ih s izvornom glazbom i plesovima iz različitih regija Hrvatske. Skupini nije cilj samo nastavljati hrvatsku tradiciju, već motivirati djecu da uče hrvatski jezik i istražuju Hrvatsku i njezine prirodne ljepote. Ti ciljevi i dalje su živi, čak i nakon 45 godina, zahvaljujući kontinuiranom interesu novih generacija koje se svake godine pridružuju Hrvatskoj lozi. Rastu kao skupina i zajednica te nastavljaju čuvati hrvatsku baštinu. Njihovi izvođači imaju od 8 do 18 godina, pripadaju drugoj i trećoj generaciji Hrvata u SAD-u. Hrvatska mladež Hrvatske loze strastveno poštuje svoje pretke. Izvođačka skupina sudjelovala je na raznim festivalima diljem Chicaga, SAD-a i Kanade, a također je nastupala i gostovala u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u pet navrata, posljednji put u ljeto 2018. Ovog ljeta Hrvatska loza ima čast vratiti se u Hrvatsku na posebnu turneju koja skupinu vodi diljem Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

VODITELJICA DRUŠTVA: KSENIJA HRVOJEVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM

VEZOVIMA: 24

23. KUD „VESELA ŠOKADIJA”

MJESTO: LAPOVCI

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Vesela Šokadija” Lapovci osnovan je 2013. godine s ciljem očuvanja plesova i običaja svojega sela. KUD djeluje i kao Udruga „Žene veselog srca” Lapovci. Broje oko 30 aktivnih članova te su nastupali širom zemlje i u inozemstvu. Ponosni su na svoje manifestacije Ljeto u Lapovcima i božićni koncert na svetog Stjepana.

VODITELJ DRUŠTVA: SLADAN POLJAK

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM

VEZOVIMA: 30

24. KUD „MILKO CEPELIĆ”

MJESTO: VUKA

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Milko Cepelić” iz Vuke osnovan je 2017. godine, a nosi ime jednog od najvećih sveće-

nika, povjesničara i etnografa na području Đakovštine, koji je rođen i odrastao u Vuki. Cepelić se kao tajnik biskupa J. J. Strossmayera posebno zalagao za očuvanje tradicijskog ruha, običaja i života na ovim prostorima, što je i jedan od glavnih ciljeva ovoga Društva. Broje 40-ak članova odrasle i dječje skupine. Do sada je Društvo nastupalo na raznim manifestacijama širom Osječko-baranjske županije i u susjednim županijama, kao i u Kninu povodom Dana pobjede i domovinske zahvalnosti. Ponosni su na to što su dosadašnjim sudjelovanjima na Đakovačkim vezovima, u svečanoj povorci i nastupom u folklornom programu, imali priliku pokazati bogatu i prekrasnu nošnju svojeg kraja, kao i trud i zalaganje svih svojih članica. U svibnju ove godine organizirali su petu Smotru dječjeg folklora *Ringe raja sa Utvaja*, a u rujnu organiziraju šestu Smotru folklora *Blago čuvam, blagom se dičim*.

VODITELJICA DRUŠTVA: MARTINA SABO

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM

VEZOVIMA: 55

25. KUD „SKLAD”

MJESTO: ĐAKOVO

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Sklad” Đakovo osnovan je 1863. godine kao pjevačko društvo. Od kraja 19. stoljeća u Društvu djeluju kazališna družina i tamburaški orkestar. Prvi mecena Društva bio je biskup J. J. Strossmayer. Početkom 50-ih godina 20. stoljeća prvi put se spominje i folklor, ali se radi usporedno sve do kraja 70-ih godina 20. stoljeća. Od tada se intenzivira rad folklora, i to izvornog folklora i običaja. Nakon kraće stanke krajem 2024. godine ponovno kreće s radom s novom voditeljicom i većinom novih članova, koji svojom ljubavlju prema tradiciji i folkloru hrabro kreću u nove avanture. Društvo je nastupilo na svim značajnim smotrama u zemlji (Međunarodna smotra folklora Zagreb, Špancirfest u Varaždinu, Aurea fest Požega...), na mnogobrojnim događanjima lokalnog značaja, te u Bosni i Hercegovini, Austriji, Makedoniji i Crnoj Gori. Među prvim u RH osnivamo mažoretkinje, a nešto kasnije i suvremene oblike kulturnog izričaja (ritmika, jazz dance).

VODITELJICA DRUŠTVA: KATARINA MARINOVIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 30

26. ĐAKOVAČKE MAŽORETKINJE KUD-A „SKLAD”

MJESTO: ĐAKOVO
DRŽAVA: HRVATSKA

Đakovačke mažoretkinje KUD-a „Sklad” neprekidno djeluju već 30 godina. Članice su Hrvatskog mažoret saveza i jedan su od najstarijih mažoret timova u Hrvatskoj. Godišnje održe pedesetak nastupa. Nastupaju na svim važnijim priredbama u Đakovu i okolici, sportskim događanjima i na drugim kulturnim događanjima. Često gostuju na različitim humanitarnim koncertima i priredbama, vatrogasnim natjecanjima, smotrama folklora i slično. Mažoretkinje sudjeluju i na regionalnim i državnim prvenstvima Hrvatskog mažoret saveza, predstavljajući grad Đakovo i svoj KUD.

VODITELJICA DRUŠTVA: FRANCISKA MILETIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 38

27. KUD „SLAVONIJA”

MJESTO: ĐURĐANCI
DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Slavonija” Đurđanci osnovan je 17. svibnja 2008. godine, broji 50-ak članova te od toga ima 30-ak aktivnih članova. KUD je sudjelovao na brojnim manifestacijama, od kojih izdaju Đakovačke vezove, Vinkovačke jeseni, Na Neretvu Misečina Pala u Metkoviću, Plava noć na Otoku Ugljanu te Kestenijada u Hrvatskoj Kostajnici te brojne druge nastupe u inozemstvu, odnosno u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Mađarskoj itd. KUD „Slavonija” promiče tradicijsku kulturu i čuva folklornu baštinu svojega kraja – Đurđanaca i Đakovštine.

VODITELJICA DRUŠTVA: ANICA LEKIĆ
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 60

28. SKUD „BRAĆE BANAS”

MJESTO: JOSIPOVAC PUNITOVAČKI
DRŽAVA: HRVATSKA

Društvo je osnovano 1967. godine usporedno s utemeljenjem Đakovačkih vezova i kontinuirano djeluje do danas, u posljednjih 30 godina pod okriljem Matice slovačke Josipovac. U radu udruge djeluje nekoliko skupina: mlađa i starija dječja plesna skupina, koja je najbrojnija s 40-ak članova, odrasla plesna skupina, pjevačka i glazbena skupina te tradicijska i likovna skupina. Društvo je orijentirano na njegovanje tradicije koju su razvili u vlastitoj, ovdašnjoj sredini, ali i tradicije iz Slovačke, posebice s područja Kysuca, odakle Josipovčani vuku svoje podrijetlo. Svoj program predstavljaju u cijeloj Republici Hrvatskoj, sudjelujući na brojnim manifestacijama i smotrama folklora lokalnog, regionalnog i međunarodnog karaktera, te u susjednim državama: Mađarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Rumunjskoj, a najdraža destinacija im je Republika Slovačka. Organizatori su dvodnevne folklorne, etno-gastro i umjetničke manifestacije pod nazivom Slovaci do Drlaku, koja se održava posljednji vikend u kolovozu, a koja okuplja veliki broj sudionika i gledatelja. Folklorni program Društva dodatno se obogaćuje običajima koji su dio kulturne baštine Josipovca Punitovačkog, a njeguju se još i danas.

VODITELJ DRUŠTVA: MARIJAN BATOREK
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 35

29. KUD „IVAN TIŠOV”

MJESTO: VIŠKOVCI
DRŽAVA: HRVATSKA

1993. godine u Viškovcima je osnovano Kulturno-umjetničko društvo „Ivan Tišov” s ciljem istraživanja i uvježbavanja izvornih plesova, pjesama, govora i običaja izvornog kraja, ali i ostalih krajeva Hrvatske, te njihovo izvođenje radi očuvanja i širenja kulturne baštine. Društvo djeluje u dvije plesne sekcije: dječja

folklorna sekcija i odrasla folklorna sekcija te tamburaška škola. Osnivač je dvije folklorne manifestacije: manifestacije za odrasle U Viškovce prid žetvu te manifestacije za djecu Malo kolo na Utvaju. Društvo je sudjelovalo na brojnim smotrama folklora i manifestacijama širom Lijepe Naše te u inozemstvu.

VODITELJICA DRUŠTVA:

DUBRAVKA MARJANOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM

VEZOVIMA: 38

30. KUD „SLOGA”

MJESTO: SATNICA ĐAKOVAČKA

DRŽAVA: HRVATSKA

Društvo je osnovano 1996. godine s ciljem očuvanja kulturne baštine kraja u kojem djeluje. Njeguje izvorni folklor, nošnju i običaje, broji oko 80 članova koji rade u dječjoj i odrasloj skupini folkloraša i skupini mažoretkinja. Ponosni je organizator smotre folklora za djecu i odrasle, koja se ove godine održala 7. i 8. lipnja po 17. put. Društvo je nastupalo diljem lijepe naše domovine, susjedne BiH, u Mađarskoj, Njemačkoj, Švicarskoj. Posebno su ponosni na sudjelovanja na Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima, Brodskom kolu i Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu.

VODITELJICA DRUŠTVA: MARIJA ILAKOVAC

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM

VEZOVIMA: 40

31. KUBURAŠKO DRUŠTVO „GROMOVNIK”

MJESTO: SVETA NEDJELJA

DRŽAVA: HRVATSKA

Kuburaško društvo „Gromovnik” od 2004. godine osim u tradicijskom pucanju za velike kršćanske blagdane, sudjeluje na obilježavanjima utrka, svadbenim svečanostima, proslavama, manifestacijama, gradskim protokolima, obilježavanjima različitih obljetnica, sudjelovalo je na prošlogodišnjim Vinkovačkim jesenima, na pomorskim bitkama grada

Senja i Bakra te mnogim drugim događajima u Svetoj Nedelji, kao i diljem Lijepe Naše. Društvo broji dvadeset šest aktivnih članova te četiri počasna. Smješteno je u naselju Bestovje, u vlastitom društvenom domu, u gradu Sveta Nedelja. Misija Društva je očuvanje nematerijalne kulturne baštine, izvođenja glasnog pucanja koje datira unazad 500 godina, a prenosi se iz generacije u generaciju.

VODITELJ DRUŠTVA: SEBASTIJAN ŽIVKOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM

VEZOVIMA: 9

32. FOLKLORNA SKUPINA „COSTA RICA”

MJESTO: SAN JOSE

DRŽAVA: KOSTARIKA

Folklorna skupina „Costa Rica” (Grupo Folklórico „Costa Rica”) stvorena je kako bi ojačala i spasila vrijednosti samih Kostarikanaca. Nastala je iz potrebe da se popune praznine u društvu Kostarike u područjima istraživanja i proučavanja običaja zemlje. Skupina zemlju ne reprezentira samo plesovima, kostimima, glazbom i profesionalnim koreografijama već i istraživanjem povijesti i osobitosti. S tom idejom na umu oformljena je Skupina te zahvaljujući profesionalnosti svojih članova postaje svjetski poznata. Skupina se uglavnom sastoji od glazbenih učitelja, studenata i radnika različitih specijalnosti koji svi gaje ljubav prema folkloru i povijesti zemlje Kostarike. Skupina je počela intenzivno raditi na pripremi svojih repertoarnih turneja diljem Kostarike. U Središnjoj dolini članovi su izvodili uspješne predstave u Nacionalnom kazalištu kao i u kazalištu Melico Salazar. Cijeneći njihov trud, španjolska vlada pozvala je Skupinu na turneju po Seville, Cordobi, Huelvi, Madridu i Pamplo-ni. Turneja je bila vrlo uspješna. Godine 1990. članovi Skupine bili su na turneji po Srednjoj Americi, predstavljajući Kostariku. Godine 1991. članovi su počeli stjecati veći nacionalni i međunarodni ugled te je Skupina zbog toga pozvana da predstavlja ne samo Kostariku već i Srednju Ameriku na turneji po Europi. Tijekom lipnja, srpnja i kolovoza sudjelovali su na različitim folklornim festivalima u zemljama poput Belgije, Francuske, Njemačke i Španjole.

ske. Kao rezultat ovih sudjelovanja Skupina je dobila mnoga priznanja. Jedno od njih bio je poziv francuskog Ministarstva kulture na jednotjedno gostovanje u Parizu. Godine 1993. članovi Skupine sudjelovali su u posebnom programu koji je organizirao Muzej umjetnosti okruga Los Angeles, Kalifornija. Te godine tijekom veljače posjetili su Venezuelu kako bi sudjelovali na Međunarodnom sajmu u San Sebastianu. Iste godine Skupina je snimila svoj prvi nosač zvuka s 12 tradicionalnih kostarikanskih pjesama. Svi plesači u Skupini profesionalno su obučeni u plesnim i baletnim tehnikama. Glazbenici su također svi profesionalci. Moraju svirati barem tri različita instrumenta, vodi ih profesor Stanley Lara Sandi. 1995. i 1996. godine Skupina je nastavila turneju po Europi. 1998. osvojila je prvu nagradu među 15 zemalja na Međunarodnom festivalu u Curaçau u kategoriji folklornih kostima. U 2022. godini ostvarili su rekord od četiri uzastopne turneje u istoj godini, uspješno sudjelujući na festivalima u Brazilu, Španjolskoj, Ekvadoru i Peruu. Vrlo je važno spomenuti da je sve turneje podržala vlada Kostarike.

Uspjeh Folklorne skupine „Costa Rica” ne temelji se samo na kvaliteti, profesionalnosti i napornoj pripremi plesova, kostima i instrumenata već i na ljubavi koju svi članovi imaju prema svojoj zemlji i onome što rade. Danas Skupina čini 60 članova; glazbenika, plesača, rukotvoraca i koreografa. Najčešće korišteni glazbeni instrumenti jesu truba, saksofon, trombon, flauta i marimba, kao i udaraljke. Neki od plesova su *guaitil* (tradicionalna regija u Kostariki), *el cafetal* (proces branja kave), *ticas lindas* i mnogi drugi.

VODITELJ DRUŠTVA: STANLEY LARA SANDI
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 26

33. MATIČNI KLUB HRVATSKOG OVČARSKOG PSA „HRVATSKI OVČAR”

MJESTO: ĐAKOVO
DRŽAVA: HRVATSKA

Matični klub „Hrvatski ovčar” Đakovo osnovan je 1992. godine u Đakovu i kao takav djeluje

kontinuirano. Osnovni su ciljevi kluba uzgoj, promidžba i očuvanje pasmine sudjelovanjem na kinološkim ili kulturnim manifestacijama. Kroz godine rada možemo biti ponosni na broj jedinki koje smo uzgojili i nadasve na broj članova koji se stalno povećava, posebice mlađim članovima Kluba. Članovi Kluba sudjeluju na radionicama edukativnog karaktera gdje mlađim naraštajima pokušavamo približiti pasminu koja upravo potječe iz naše Slavonije i Đakovštine. Hrvatske izvorne autohtone pasmine upisane su u Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) Domestic Animal Diversity, čime smo zaštitili područje odakle naše pasmine potječu, tako i našeg hrvatskog ovčara.

VODITELJ DRUŠTVA: BLAGO PETRIC
BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 30

34. KUD „ZORA”

MJESTO: PIŠKOREVCI
DRŽAVA: HRVATSKA

Bogatstvo folklorne tradicije, pjesme, plesa i mnoštvo različitih nošnji pretočeno je u KUD „Zora” iz Piškorevaca, čija bogata povijest seže još u 1927. godinu kada Društvo počinje s radom kao pjevačka skupina, a s vremenom su stvoreni uvjeti za rad plesne i tamburaške sekcije. „Zora” je jedno od najstarijih društava na području Đakovštine, a svojim radom i upornošću iz naraštaja u naraštaj prenose višestoljetnu kulturu, tradiciju i običaje svojega mjesta. Baš zbog upornosti u očuvanju kulturnog nasljeđa svojih djedova i pradjedova, Društvo je prepoznatljivo po izvornosti svojega kraja, Đakovštine i ovog dijela Slavonije. Društvo trenutačno broji pedesetak članova podijeljenih u prvu plesnu sekciju, pjevačku sekciju te dječju sekciju. „Zora” veliku pozornost pridaje najmlađim uzrastima koji će s vremenom kroz rad nastaviti tradiciju i postojanost već postignutih tekovina Društva. „Zora” je domaćin dvije kulturno-folklorne manifestacije, i to Piškorevačkih sokaka, smotre folklora za odrasle folklorne skupine koja se održava krajem mjeseca kolovoza i dječje smotre Sv. Lucija, koja se održava uoči blagdana sv. Lucije (prosinac) te

gastro-manifestacije Tačkijada, koja se održava početkom mjeseca rujna.

VODITELJ DRUŠTVA: MARKO TREMBOŠ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 65

35. KUU „MILJEVCI”

MJESTO: DRINOVI

DRŽAVA: HRVATSKA

Kulturno-umjetnička udruga „Miljevci” osnovana je 2004. godine i djeluje na očuvanju običaja sedam miljevačkih sela, koja su smještena između rijeka Krke i Čikole, u drniškom kraju. Osobito njeguje narodni glazbeni i plesni izričaj: *ojkavicu* tj. *treskavicu*, *diplenje* i miljevačka kola – *trke*, *kase*, *starinsko*, *noga u kolo* i *biralicu*. Isto tako njeguje i običaje odijevanja s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća. Okuplja sve generacije ljubitelja folklora, a trenutačno ima 30 članova. Rado predstavlja nasljeđe miljevačkog kraja na brojnim folklornim događanjima diljem Hrvatske i BiH. Svake godine, u cilju očuvanja baštine, Udruga organizira dvije večeri folklora: Miljevačke užance i Festival ojkavice Miljevci, a dvadesetogodišnjicu svojega djelovanja obilježila je i izdavanjem monografije. Sa zadovoljstvom je po treći put dionik Đakovačkih vezova.

VODITELJICA DRUŠTVA: DANIRA SKELIN

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 20

36. KUD „KOLO”

MJESTO: DONJA BEBRINA

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Kolo” iz Donje Bebrine osnovano je 1938. godine u okviru Seljačke sloge, kada je prvi put nastupilo u Zagrebu. Od tada do danas uz kraće prekide djeluje i njeguje isključivo izvorni folklor svojega kraja. Bogato je izvornom narodnom nošnjom starom i do sto godina, a i novijom, koja se i danas izrađuje po uzoru na originalnu. Društvo djeluje u nekoliko sekcija; pjevačka muška i ženska, dječja folklorna

i odrasla folklorna. Organizator je nekoliko značajnijih manifestacija u svojem mjestu, kojima je cilj očuvanje narodne izvorne baštine; u pokladno vrijeme na pokladni četvrtak organizira dječje poklade, a u utorak, posljednji dan poklada, veliku zabavu s izborom tradicijskih maski. Krajem svibnja ili početkom lipnja organizira županijsku smotru pučkog pjevanja bez glazbene pratnje Kad zapjevam i malo zagudim. Do sada je Društvo sudjelovalo na gotovo svim značajnijim manifestacijama u Republici Hrvatskoj: Vinkovačkim jesenima, Đakovačkim vezovima, Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu, Brodskom kolu itd. Osim u Lijepoj Našoj, nastupili su i u nekoliko europskih zemalja: Njemačka, Francuska, Mađarska, Latvija, Italija (Sicilija), Švicarska, Slovenija, Srbija, Bosna i Hercegovina.

VODITELJICA DRUŠTVA: ANITA MIRKOVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 40

37. KUD „GRGUR KARLOVČAN”

MJESTO: KALINOVAC

DRŽAVA: HRVATSKA

KUD „Grgur Karlovčan” Kalinovac osnovan je 1925. godine, kao ogranak Seljačke sloge, i ove godine slavi 100 godina, a prvi nastupi izvan mjesta bilježi 1937. godine u Zagrebu. Tako se radilo do početka Drugog svjetskog rata. Nakon stanke Društvo ponovno počinje s radom početkom 50-ih godina prošlog stoljeća, a početkom 70-ih radi pod okriljem Društva „Naša djeca”. 1981. godine dolazi do osnivanja KUD-a „Grgur Karlovčan”, te pod tim imenom djeluje i danas. Društvo od početka, pa tako i danas, gaji isključivo izvorni folklor. KUD „Grgur Karlovčan” bilježi gostovanja u Mađarskoj, susjednim mjestima, ali i diljem Lijepe Naše. Sudjelovalo je na Međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu nekoliko puta, Vinkovačkim jesenima, Đakovačkim vezovima i na niz ostalih manifestacija županijskih i općinskih, dijelom kao organizator, a dijelom kao partner projekata. Trenutačno Društvo djeluje s 40-ak članova.

VODITELJICA DRUŠTVA: JASMINKA MIKLIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM VEZOVIMA: 45

38. KUD „GORJANAC”

MJESTO: GORJANI

DRŽAVA: HRVATSKA

Društvo je osnovano 1966. godine i od tada njeguje pjesme i običaje mjesta i Đakovštine. 2008. godine Ministarstvo kulture običaj *ljelja* proglasilo je nematerijalnim dobrom, a 2009. godine stavljeno je na UNESCO-ovu Listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Posebno se ističu putovanja u Japan i Koreju te u ostale zemlje po Europi. Društvo broji 60-ak članova koji djeluju u četiri sekcije.

VODITELJICA DRUŠTVA: Marija Ilakovac

Broj sudionika na 59. Đakovačkim

vezovima: 25

39. KUBURAŠKA UDRUGA MARUŠEVEC

MJESTO: MARUŠEVEC

DRŽAVA: HRVATSKA

Kuburaška udruga Maruševac osnovana je 2006. godine i nastavlja tradiciju pucanja iz mužara i kubura u svojem kraju, a i šire. Najstariji vjerodostojni podatak o tradiciji pucanja u Maruševcu datira iz 1862. godine, a nalazi se u crkvenim knjigama Župe Maruševac, gdje je zabilježen izdatak kupnje baruta za pucanje na dan sv. Roka, 16. kolovoza kod kapelice tog svetca u mjestu Druškovac u Općini Maruševac. U daljnjim godinama taj pradačni običaj najčešće se spominje uz uskršno vrijeme, ali i za druge crkvene svečanosti. S obzirom na rudarsku tradiciju maruševčkog kraja, pucači su najčešće bili rudari, tako da su i današnje odore Kuburaške udruge prepoznatljive crne boje. Kuburaška udruga Maruševac danas ima 32 člana s 25 registriranih kubura i dva topa. „Kumovi” se mogu pohvaliti s nastupima širom Lijepe Naše, a bili su sudionici u programima Šokačkog sijela u Županji, manifestacije Dunav svome gradu u Vukovaru, Đakovačkih vezova, Vinkovačkih jeseni, dana Općine Bošnjaci, Maratona lađa u Metkoviću, Križevačkog spravišća, Špancirfesta u Varaždinu, Divan je

kićeni Srijem Općine Nijemci, motorijade na Vinici, Zeljarijade u Vidovcu i tako dalje. S istom rodnim udrugama zagorskog kraja redoviti su sudionici obilježavanja blagdana Male Gospe u Humu na Sutli, svetog Leonarda u Pregradi, svetog Mihovila u Sračincu, Presvetog Trojstva u Jurketincu, svetog Roka u Druškovcu, svetoga Jurja u Maruševcu i sudionici su smotri kuburaških udruga te svih događanja vezanih za promociju pucanja iz kubura i nastavak ove lijepe tradicije. Od 2012. godine obilježavajući Čiselsku nedelu, proštenje sa stoljetnom tradicijom, organizatori su i Sajma u Maruševcu, gdje su se predstavile udruge, poljoprivredna gospodarstva i pojedinci sa svojim proizvodima te narodnim blagom i rukotvorinama ovog kraja. Od iste godine organizatori su i kićenja božićne jelke uz župnu crkvu te uz općinu, od 2013. godine organizatori su programa Advent u Maruševcu. U sklopu udruge od 2023. godine djeluje i Straža svetoga Jurja, koja se također kao dio Udruge ističe posebnim odorama te predstavlja povijesnu postrojbu vezanu za povijesne spise crkvenih knjiga od 1851. godine. Prosječno ima više od 30 nastupa godišnje i jedna je od najaktivnijih udruga u Varaždinskoj županiji.

VODITELJ DRUŠTVA: Marijan Fatiga

Broj sudionika na 59. Đakovačkim

vezovima: 15

40. HKUD „SLAVONIJA”

MJESTO: JAKŠIĆ

DRŽAVA: HRVATSKA

Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Slavonija” Jakšić osnovano je 1997. godine. Društvu je cilj očuvati sve stare običaje i napjeve, prenositi svoju ljubav prema plesu i napjevu na mlade koji se formiraju. HKUD „Slavonija” Jakšić u svojem radu prisutno je na gotovo svim značajnijim svečanostima, praznicima i prigodama Općine Jakšić i Požeško-slavonske županije. Sudjelovalo je na mnogim smotrama, humanitarnim koncertima i susretima folklor diljem Hrvatske i izvan granica Hrvatske, na gostovanjima u Njemačkoj, Slovačkoj, Mađarskoj, Francuskoj, Srbiji te Bosni i Hercegovini.

Nekoliko puta bilo je izabrano da predstavlja svoju županiju na Susretima hrvatskih folklornih ansambala i izvornih skupina, kategorija izvorni folklor, gdje susret bude natjecateljskog karaktera te se mogu pohvaliti da su 2024. godine na susretima u Županji osvojili drugu nagradu. Danas Društvo broji 60 članova, i to u četiri skupine; folklorna velika skupina, mala skupina, muška pjevačka i tamburaška sekcija.

VODITELJI DRUŠTVA: MARIJAN GRUBEŠIĆ

ANA MAUTNER

MIROSLAV KINDLER

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 40

41. HKUD „NAPREDAK”

MJESTO: ODŽAK

DRŽAVA: BOSNA I HERCEGOVINA

Društvo je obnovljeno 2003. godine, a broji preko 80 članova, od kojih je 40 u folklornoj sekciji. Od svih aktivnosti Društva izdvaja se folklorna sekcija, koja je aktivna u svim segmentima. Sudjelovali su na mnogobrojnim lokalnim i međunarodnim smotrama i manifestacijama u domovini i inozemstvu. Od važnijih nastupa izdvajaju četiri sudjelovanja u TV-emisiji *Ljepom našom*, na Đakovačkim Vezovima, Brodskom kolu, Večerima Bosne i Hercegovine u Frankfurtu, dva puta na Državnoj smotri izvornog folklora Hrvata u BiH u Mostaru, kao i na Vinkovačkim jesenima. Rade na očuvanju običaja, tradicije i kulture svojega kraja. Organizatori su tri kulturne manifestacije u Odžaku: Posavsko kolo, Posavsko sijelo i Dani sjećanja, koji se odvijaju u mjesecu svibnju.

VODITELJICA DRUŠTVA: ANĐELKA KOVAČEVIĆ

BROJ SUDIONIKA NA 59. ĐAKOVAČKIM
VEZOVIMA: 25

Na popis su uvrštene prijavnice sudionika na 59. Đakovačkim vezovima koje su pristigle do 20. lipnja 2025. godine.

VREMENSKE PRILIKE U VRIJEME ODRŽAVANJA ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Bartol Bačić, Đakovo

Godina	Petak				Subota				Nedjelja				Godina
	Temperatura °C		Vrijeme		Temperatura °C		Vrijeme		Temperatura °C		Vrijeme		
	U jutro	Dnevna			U jutro	Dnevna			U jutro	Dnevna			
1972	21	27			22	30			23	33			1972
1973	22	32			22	33			22	33			1973
1974	18	29			20	32			16	20			1974
1975	20	31			21	25			19	25			1975
1976	21	30			22	30			21	28			1976
1977	22	34			24	32			20	31			1977
1978	18	24			14	18			15	26			1978
1979	18	26			17	26			20	24			1979
1980	15	22			18	27			20	29			1980
1981	19	31			18	25			18	27			1981
1982	18	27			21	34			24	34			1982
1983	20	30			20	32			21	33			1983
1984	14	22			15	22			13	25			1984
1985	17	28			18	28			17	30			1985
1986	20	32			22	33			22	34			1986
1987	23	29			21	30			19	29			1987
1988	23	35			21	32			20	30			1988
1989	21	31			22	30			23	34			1989
1990	19	23			15	23			15	21			1990
1991	20	28			21	31			22	31			1991
1992	19	30			20	32			21	31			1992
1993	21	31			17	32			21	33			1993
1994	20	30			18	26			18	24			1994
1995	20	26			19	28			20	31			1995
1996	17	30			21	32			21	32			1996
1997	22	32			22	31			19	24			1997
1998	18	30			17	25			17	25			1998
1999	19	29			20	31			21	32			1999
2000	18	25			18	31			22	35			2000
2001	15	27			19	30			20	31			2001
2002	14	26			16	28			19	30			2002
2003	17	26			16	26			19	29			2003
2004	18	26			17	27			17	29			2004
2005	23	32			16	17			17	25			2005
2006	20	32			20	31			20	33			2006
2007	13	26			18	30			20	33			2007
2008	23	32			20	28			18	29			2008
2009	19	30			20	30			21	31			2009
2010	20	33			22	33			22	32			2010
2011	15	24			13	22			11	24			2011
2012	25	38			25	37			25	37			2012
2013	20	31			20	30			19	31			2013
2014	17	29			18	32			20	33			2014
2015	22	32			21	32			21	34			2015
2016	18	33			21	34			19	28			2016
2017	21	37			21	35			23	37			2017
2018	20	28			19	25			16	28			2018
2019	16	32			20	35			23	36			2019
2020	23	29			19	32			22	33			2020
2021	20	28			18	30			20	31			2021
2022	22	37			19	31			20	34			2022
2023	18	28			18	30			18	32			2023
2024	18	31			18	34			23	35			2024
2025													2025

Sastavio: Bartol Bačić, mob:098-212-902

TUMAČ ZNAKOVA

SUNČANO		KIŠA I GRMLJAVINA	
OBLAČNO		KIŠA, GRMLJAVINA I TUČA	
KIŠA			

vbaas@gmail.com

©

PROGRAM 59. ĐAKOVAČKIH VEZOVA

ORGANIZATOR: GRAD ĐAKOVO

SUORGANIZATOR:
TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ĐAKOVA

Pod pokroviteljstvom:
Hrvatskoga sabora
Vlade Republike Hrvatske

Generalni sponzor: Žito grupa

20. lipnja – 6. srpnja 2025.

20. 6. 2025. petak	DANI OTVORENIH VINSKIH PODRUMA ĐAKOVAČKOG VINOGORJA (20. – 21. lipnja) Mandićevac	
	10:00	Likovna radionica za djecu „Maštovita paleta” – Vinska kućica Franjić
	17:00	Vinska šetnja, vođena tura uz obilazak vinarija i degustaciju vina – vinski-turistička cesta „Mandićevac”
	20:00	Glazbeni program: Double Trouble – vinarija Đakovačka vina
21. 6. 2025. subota	DANI OTVORENIH VINSKIH PODRUMA ĐAKOVAČKOG VINOGORJA (20. – 21. lipnja) 38. Bonavita, Trnava	
	10:00	Folklorna radionica za djecu
	17:00	Vinska šetnja, vođena tura uz obilazak vinarija i degustaciju vina – vinski-turistička cesta „Zlatarevac”
	19:30	Program 38. Bonavite
	21:30	Glazbeni program: Najbolji hrvatski tamburaši
22. 6. 2025. nedjelja	21:00	25. Ivanjski kresovi – Strossmayerov park (Đakovo)
23. 6. 2025. ponedjeljak	16:00	Art Vezovi (zatvorene radionice za učenike razredne nastave) – Kuća Reichsmann
	18:00	Art Vezovi (zatvorene radionice za učenike razredne nastave) – Kuća Reichsmann
	19:00	25. Ivanjski kresovi – Ivanovci Đakovački
24. 6. 2025. utorak	19:00	Godišnji koncert dječjih skupina KUD-a „Tena” Đakovo – pozornica na Trgu J. J. Strossmayera
25. 6. 2025. srijeda	18:30	„Živa Đakovština” – pričaonica za djecu – Kuća Reichsmann
	19:00	Izložba dječjih likovnih radova i promocija literarnih radova pristiglih na natječaj Malih vezova – Kuća Reichsmann
26. 6. 2025. četvrtak	18:00	Pričaonica tradicijskih bajki s Margaretom Peršić („Babina bilka”, narodna bajka iz Đakovštine) – Kuća Reichsmann
	19:00	Djeca u svijetu tambure samice – Kuća Reichsmann
	19:00	Izložba „Čovjek iza glazbe – Julije Njikoš” – Muzej Đakovštine

27. 6. 2025. petak	18:00	Lutkarska predstava za djecu „Petrica Kerempuh na vašaru” – Kuća Reichsmann
	21:00	Glazbeni program: Fair Play band, Daleka Obala Jakše i Hrepe – pozornica iza crkve Svih svetih
28. 6. 2025. subota	10:00	„Izrada šerpi” radionice za djecu (uz <i>Lego</i> izložbu) – Kuća Reichsmann
	11:00	Tradicijska radionica za odrasle „Izrada štepi” – prostorije KUD-a „Sklad” Đakovo
	18:00	Festival „Baština djeci” – Strossmayerov park
	20:00	Folklorni koncert „Tena i gosti” – Strossmayerov park
	21:00	Glazbeni program: Brace, Lidija Bačić – pozornica iza crkve Svih svetih
29. 6. 2025. nedjelja	Mali vezovi	
	16:00	Povorka – od crkve Svih svetih do Trga J. J. Strossmayera
	16:30	Nastup skupina – Strossmayerov park
	16:30	Edukativne radionice za djecu – Strossmayerov park
	20:00	Glazbeni program: Miach, Hiljson Mandela – pozornica iza crkve Svih svetih
30. 6. 2025. ponedjeljak	9:00	„Dani slavonske tradicijske kulture 2025.” – Glazbena radionica „Slavonska baština za najmlađe” – Dječji vrtić Đakovo
	18:00	Gastrofest – Lovački gulaš i lovačka jela – prostor iza crkve Svih svetih
	19:00	Izložba „Rađanje Šokice” Marije Gačić i Sonye Darrow – Spomen-muzej biskupa Josipa Jurja Strossmayera
	19:30	Koncert – „Mostar i Semeljci u tamburaškoj rapsodiji” – pozornica na Trgu J. J. Strossmayera
	20:00	Glazbeni program: Ivan Štivić, Slavonski vez – pozornica iza crkve Svih svetih
1. 7. 2025. utorak	18:00	Gastrofest – Đakovački čobanac – prostor iza crkve Svih svetih
	18:30	„Dani slavonske tradicijske kulture 2025.” – Koncert slavonske tradicijske glazbe „Tragovima Radio stanice Osijek” – pozornica na Trgu J. J. Strossmayera
	20:00	Svečani folklorni koncert KUD-a „Tena”, 40 godina postojanja i djelovanja – Strossmayerov park
	20:00	Glazbeni program: Lucky Band, Dražen Zečić – pozornica iza crkve Svih svetih

2. 7. 2025. srijeda	18:00	„Dani slavonske tradicijske kulture 2025.” – Susret s povodom, prof. dr. sc. Enrih Merdić – „Slavonska glazbena baština iz fundusa Gradske knjižnice i čitaonice Đakovo” – Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo
	18:00	Gastrofest – Fišijada – prostor iza crkve Svih svetih
	19:00	Folklorni program „Đakovština u pjesmi i plesu” – pozornica na Trgu J. J. Strossmayera
	20:00	„Svilu nosim da selu prkosim” – Revija narodnih nošnji Đakovštine – Trg J. J. Strossmayera
	20:00	Glazbeni program: Salaš, Dyaco – pozornica iza crkve Svih svetih
	21:00	Pripovjedna predstava „Babina bilka” s Margaretom Peršić – Trg J. J. Strossmayera
3. 7. 2025. četvrtak	18:00	Gastrofest – Tradicionalni slavonski proizvodi – prostor iza crkve Svih svetih
	Program predstavljanja Splitsko-dalmatinske županije	
	18:00	Izložba fotografija „Rijekama Cetinske krajine” Muzeja Cetinske krajine – Kuća Reichsmann
	18:30	Edukacija u suradnji s Muzejom Cetinske krajine „Održavanje, čuvanje i briga o tradicijskom tekstilu” – Kuća Reichsmann
	19:00	Gastronomija vrličkoga kraja, KUU „Milan Begović” Vrlika i Vrličanke – prostor iza crkve Svih svetih
	19:00	Glazbeni program: Klapa Iskon, Hari Rončević – pozornica iza crkve Svih svetih
4. 7. 2025. petak	17:00	Pučko crkveno pjevanje – Centar Amadea
	18:00	„Šok-šok-Šokadija” plesno zagrijavanje – Ulica pape Ivana Pavla II., korzo i Trg J. J. Strossmayera
	20:00	Glazbeni program: Quercus – „Šokački dvor” (dvorište Kuće Reichsmann)
	21:00	Svečano otvaranje 59. Đakovačkih vezova „Šokačko se razigralo kolo...” – glazbeno-scenski program scenarist: Mirko Ćurić redatelj: Darko Milas – Trg J. J. Strossmayera
	22:30	Glazbeni program: Slavonske lole – pozornica iza crkve Svih svetih

5. 7. 2025. subota	10:00	Pričaonica „Živa Đakovština” – Ulica pape Ivana Pavla II., korzo (ispred Kuće Reichsmann)
	10:30	Predstavljanje Revije Đakovačkih vezova – Kuća Reichsmann
	15:00	„Nagrada Državne ergele Đakovo i Lipik” – vožnja jednoprega i dvoprega – hipodrom Državne ergele Đakovo
	19:00	„Ajđ u kolo šokačko” – Strossmayerov park
	19:30	Nagrade za najljepše uređen izlog – Strossmayerov park
	20:00	Nastup gostujućih skupina – Strossmayerov park
	20:00	Glazbeni program: Đakovčani – „Šokački dvor” (dvorište Kuće Reichsmann)
	21:00	Glazbeni program: Garavi, Cubismo – pozornica iza crkve Svih svetih
6. 7. 2025. nedjelja	8:30	Svečana povorka 59. Đakovačkih vezova – folklorne skupine, svatovske zaprege i jahači – od Malog parka do Strossmayerova parka
	10:00	Sveta misa – katedrala sv. Petra
	10:30	Međunarodna smotra folkloru – Strossmayerov park
	11:30	Smotra folkloru Hrvatske – Strossmayerov park
	15:00	Croatia cup – <i>vožnja jednoprega i dvoprega</i> – <i>hipodrom Državne ergele Đakovo</i>
	17:00	Smotra folkloru Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema – Strossmayerov park
	20:00	Slavonijo, zemljo plemenita – glazbeno-scenski program: Izbor za najbolje nošeno narodno ruho (djevojke, snaše i momci) dodjela nagrada i zatvaranje 59. Đakovačkih vezova – Strossmayerov park
	20:00	Glazbeni program: Žeteoci – „Šokački dvor” – (dvorište Kuće Reichsmann)
	21:00	Glazbeni program: Miroslav Škoro – pozornica iza crkve Svih svetih

ORGANIZACIJSKI ODBOR ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Marin Mandarić, gradonačelnik Grada Đakova, predsjednik

Antun Galić, zamjenik gradonačelnika

Marija Borko, direktorica Turističke zajednice grada Đakova

Tomislav Vuković, predsjednik SAKUD-a Grada Đakova

Ivanka Perković, predsjednica SAKUD-a Đakovštine

Web: www.djakovacki-vezovi.hr

Facebook: @djakovacki.vezovi

Instagram: @djakovacki.vezovi

YouTube: <https://bit.ly/3wrUA7X>

DOBRO

|

MATERRA

WELLNESS AND WHOLENESS HOTEL

|

SPONZORI I DONATORI

GO DIGITAL

INEL d.o.o. Đakovo

MATERRA

WELLNESS AND WHOLENESS HOTEL

MATERRA - HEDONIZAM U MORU RAVNICE

Otkrijte zašto je ovaj wellness hotel među najbolje ocijenjenima prema mišljenju gostiju.

Odličan ★★★★★ 5.0

HOTELMATERRA.COM, INFO@HOTELMATERRA.COM
ULICA OVČARA 5, 31431 ČEPIN, SLAVONIJA
+385 (31) 226 700